

TARTALOM

▶	3	TOMPA GÁBOR	Örök csend, Bálványszótár, Bevándorlás, Adyról Adyra (versek)
▶	7	LACKFI JÁNOS	A húsvirág zsoltára (vers)
▶	10	VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ	Fogyó Hold (vers)
▶	12	KONTRA FERENC	A faun és a feketerigó (novella)
▶	16	FECSKE CSABA	Ki hogy, Hűtlen asszony, Halott tó (versek)
▶	18	HODOSSY GYULA	Semmi sem történt, Mint még soha (versek)
▶	20	SZÁLINGER BALÁZS	A sirusziak (vers)

IX. IRODALMI HUMORFESZTIVÁL

▶	21	TEMESI FERENC	Méretségi vizsla (elbeszélés)
▶	24	EGRESSY ZOLTÁN	Ötven (elbeszélés)
▶	27	TÓTH LÁSZLÓ	A fiatalember csúcsformában (elbeszélés)
▶	29	TÓTH LÁSZLÓ	Badar radar (versek)
▶	32	SZABÓ T. ANNA	Alagsors (elbeszélés)
▶	35	SZÉKELY CSABA	Ady Endre Csillagok háborúját néz, Ady Endre m1-híradót néz, Ady Endre a Dr. Csont című bűnügyi sorozatot nézi, Ady Endre tehetségkutató műsorokat néz (versek)
▶	39	SÁNTHA ATTILA	Agyafúrt detektív nyomoz (Pete), Agyafúrt detektív nyomoz (Kiment a ház az ablakon) (novellák)
▶	42	CSÍK MÓNICA	Az ember tragédiája. Nyolc és feledik szín (jelenet)
▶	54	PATAKI TAMÁS	Zombimedvék támadtak a migráns selyemfiúkra (kishírek, álhírek)
▶	58	VÉGH ATTILA	Angyal, Sanzon, Hogy mit unok?, József Attila életrajzához, Pár huzam (versek)
▶	62	SZIL ÁGNES	Egyforma, ugyanolyan (novella)
▶	64	DRAGOMÁN GYÖRGY	Vulkánvizes lágytojás (novella)

		PAPÍRHAJÓ
▶	67	KOLLÁR ÁRPÁD Szeptemberi döntetlen (vers)
▶	68	HALÁSZ BÁLINT Klíma (prózarészlet)
▶	71	SCHÜTZ GABRIELLA Álmodozós könyvet adni az olvasóknak – Beszélgetés Weber Anikóval
▶	73	GAJDÓ ÁGNES Ne kérdezd, ki honnan jött – Molnár T. Eszter: A Kóbor szálló (kritika)
		MŰHELY
▶	75	FARKAS WELLMANN ÉVA A szójáték öröme – Beszélgetés Szabó T. Annával ***
▶	83	KENYERES ZOLTÁN Orpheusztól Próteuszig (tanulmány)
▶	89	FALUSI MÁRTON Kép és identitás Weöres Sándor Le journal című versében (tanulmány)
▶	97	FARKAS ATTILA Mese és filozófia Weöres Sándor drámáiban (tanulmány)
▶	105	BUCZ HUNOR A kétféjű fenevad ősbemutatója a Térszínházban ***
▶	113	FÜLÖP PÉTER Bauhaus Contemporary (tanulmány)
▶	115	LÖBL KRISZTINA Bauhaus Contemporary. Fotóművészeti reflexiók a Bauhausra és annak magyar szereplőire a Bauhaus alapításának 100. évfordulója alkalmából (tanulmány)
▶	116	GYARMATI GABRIELLA Művészeti és oktatásmódszertani bravúr – A Bauhaus iskola Pap Gyula zsebnagyítóján keresztül (tanulmány)
		SZÍNHÁZ
▶	121	BALOGH TIBOR Otthonunk ajtaján a történelem kopogtat – a Gyulai Várszínház Erdélyi Hetéről
		FIGYELŐ
▶	126	CODÁU ANNAMÁRIA Kínlódás és elragadtatás – Szabó T. Anna: Határ (kritika)
▶	129	NAGYGÉCI KOVÁCS JÓZSEF Az aszagonjáró – Sántha Attila: Hogyan menjünk radinába a lérhöz? (kritika)
▶	132	B. KISS MÁTYÁS Rendszerújra – Dragomán György: Rendszerújra (kritika)
▶	135	SZIL ÁGNES Hideg bűnök – Székely Csaba: Idegenek és más színdarabok (kritika)
▶	138	KUSTÁR GYÖRGY Maradunk a Földön – Egressy Zoltán: Hold on – A Déli Szél Balladája (kritika)

Örök esemél
Kakuts Agnes halálára

A világ most kietlen,
a világ most sivár,
a világra most szorítja
fület egy indián.

De nem hall benne semmit,
úgyseu bong a lét,
Isten most megragadja
teremtésébe kezét.

Tompa Gábor

Bálványszótár

Istenem, titkos szerencsejáték
behálóz, tömpe agyunkon átég,
arckönyvön kereszt-térítő #hessteg:
nemzetek egymás torkának esnek!

Virtuál virtus vonzata vastag,
gyönyörbe rándul vég-, hím- és hastag,
amnéziából ébredő Hymen
zaklatva forrong rangon és címen.

Apolló s Erósz pelaszg kalózkod,
Aphroditének egy sem adózott,
halált csókolnak lesboszi blogra,
semleges nemek közt kavargva.

Bálvánnyá torzult, nemtelen Héra,
lombikban ismersz a magadéra,
Kharüdisz tengert köpköd a szeszre,
a nimfát #zaklató Ulyssesre !

Bevándorlás

idejöttem lóháton
abrakolok Schwehaton

gyujtózsinór szikra tinta
fajgyufára fruska flinta

bicskámmal az eget vágom
megőrzöm a magyarságom

büszke tüdő büszke asztma
belesípol a malasztba

házzszentelő szemembe lő
forró velő a névelő

adjonisten jóéjszakát
hirdeti itt minden plakát

basszuskulcsra zár a város
minden tolvaj alkotmányos

ha akarom mint a barom
lopótököm megvakarom

rágyújtva már Mózes bokra
csipkebogyós határookra

egyetemes bárcás nemes
fergeteges címert keres

így is rátesz úgy is rátesz
forrón palackozott vátesz

száll a szeretet örökre
felebaráti körökre

Adyról Adyra

– (Vár)Ady koktél –

*Mitől várady Ady?
Vagy Arady? vagy Marady?*

Tagadjátok meg, ha már
sok váró, apró, dühödt uzsorás,
belőle élők nagy légiója
sietve próbál ünnepelni.

Most, a gyáva szemérmatlenség
kurjongató, rossz éjjelén,
nem illedelmes a mi életünk,
de így indultunk, tehát így megyünk.

Noha egyfajta a fajunk,
be nagyon nem itthon vagyunk,
örökös zárt határosságban
nem tudunk szépen vérzeni.

Kanonok soron botladozva,
hepehupás vén Szilágyban,
ott, a híres Meszes alján,
ím, kiszáradt éltünk nedve.

Te nagy Város, csupán öt percig
azt add csak, hogy ne legyek rosszabb,
Tavasz van, nőnek a gazok:
úgy látlak, ahogy kigondoltak.

Nekem nincs semmi tartozásom -
van még aki magyar földön szabad,
mi lett belőlem? temetői fejfa,
mely a világnak egy nevet mutat.

E félszeg országban, hol ezer év óta,
hímnek is az derék csak, ki pátrióta,
csak megvénült könyveinkből lehet
követni az angyali sereget.

Előttem nagy sírok tárulnak,
s csak addig fognak tudni rólam,
amíg örvénybe tudnak szállni,
mert Farsang van a Duna-tájon.

Halottja van mindannyiunknak,
meg is ismer tán a tenger,
így találta meg a nemzet
mindig a maga Megváltóját.

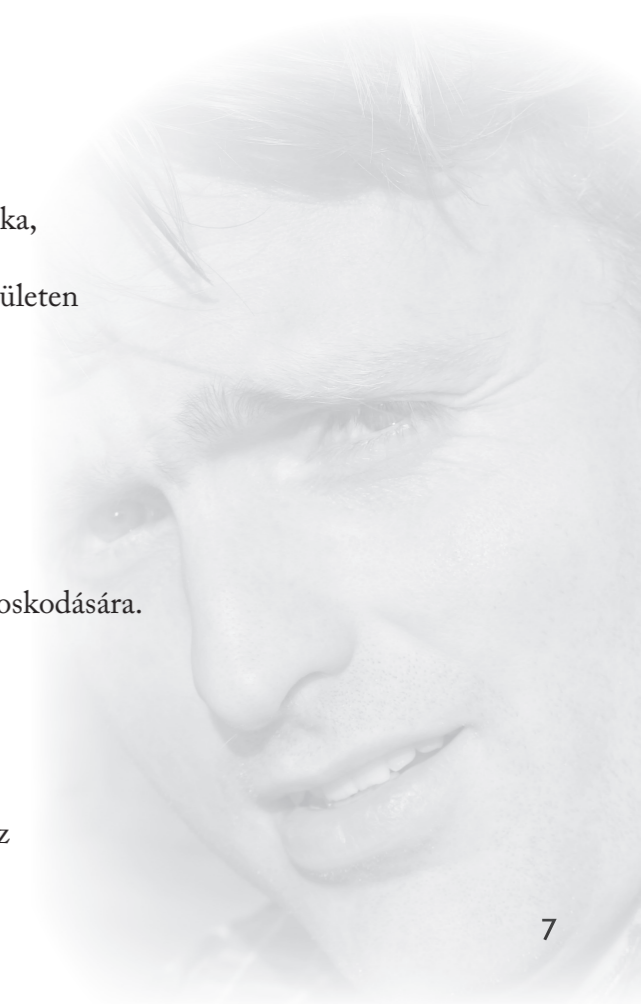
Csendes, nyugodt a parlament.
Az Élet csakugyan menekül?
Most már nem kell komédiázni:
minden csak volt – ma semmi nincs.

Ez a sok talmi, Senki, Nincsen,
kiásná sosem őrzött kincsem...
Ne bántsatok – meghalt ez a hű tenger,
gondoljatok rám fényes szerelemmel.

A húsvirág zsoltára

Uram, kezekben a föld mélységei,
a hegyek csúcsa, tiéd a tenger,
te formáltad a szárazföldet.
Fiad két kezével ácsolt
bölcsőt, ágyat, széket,
asztalt és koporsót,
tetőt, hogy védjen,
padlót, legyen min járni.
Ő barkácsolt kezdetet és véget,
legyen hol ülni, feküdni, enni,
élni, halni. Kellett-e faragnia
keresztet valaki másnak?
Kezed megtart a semmi felett,
oltalom fejünk fölött,
buxsi fejünkön forró
tenyered a kipa éjjel és nappal.
Hányszor szaladt fiad bőre alá szálka,
hányszor szívogatta friss sebét,
hányszor simított végig csiszolt felületen
hibát keresve vagy elégedetten?
Egyáltalán, ki dolgoztatott veled,
gazdagok-e vagy szegények?
Ki volt ő, jó balek,
aki mindent semmi pénzért?
Vagy gondos mester,
aki megéri az árát?
Isten nem szorul emberi kéz gondoskodására.
Ki tehetné tisztába az Istent?
Ki szoptathatná meg?
Ki mosdathatná pucér testét?
Mégis emberszáj csókolgatta
sértetlen kicsi emberkezét.
Dániel próféta idejében emberi kéz
kezdett írni a királyi palota falára,

talán épp ugyanazt,
 amit Krisztus rótt a homokba,
 mikor istenemberi kézzel
 nem akart követ hajítani
 a házasságtörő asszonyra,
 sem kézigránátot vetni a hitetlenekre.
 Szőrös volt-e Jézus keze,
 mint Ézsaué vagy gyermekien sima,
 mint Jákobé, aki úgy ügyeskedte
 ki magának az atyai áldást?
 Eleázár addig irtotta a filiszteusokat,
 míg keze el nem fáradt, és fegyveréhez
 nem ragadt, Jézus fegyvere a kereszt,
 melyhez saját vére ragasztotta kezét.
 Salamon odaállt az oltár elé,
 karját széttárva hívta le Izraelre
 Isten ígéreteit. Jézus kitartha karját,
 a láthatárt ölelve hívta le
 Isten villámló erejét a földre.
 Hatalmas kézzel hozott ki bennünket
 az Úr a beragadt liftből, a lebombázott
 házból, Egyiptom fogságából,
 széjjelszaggatott kézzel ránt ki bennünket
 Jézus belső szakadékaiból,
 mintha szöveget a keresztfából.
 Nem méltó üres kézzel járulni a Teremtő
 színe elé, és Jézus tenyere telve volt
 áldozattal, túlcsonduló, forró vérrel.
 Nem a feleslegből adakozott,
 önkéntes véradása éltet,
 vércsoportja azonos mindenkiével.
 Ádám és Éva kinyújtotta kezét,
 hogy almát vegyen az élet fájáról,
 de halált szakítottak. Jézus maga
 szakította le magát az élet fájáról
 elevenen, halálnak adta élete gyümölcsét.
 Ábrahám kinyújtotta kezét,
 és megfogta a kardot,
 hogy feláldozza gyermekét,
 Jézus kinyújtotta kezét,
 és szerelmesen hörögve
 ölelte a keresztet,
 hogy feláldozza magát,

mint bárányt, minden Izsák helyett.
 Tóbiás kezében vitte a hal epéjét,
 ráfújta apja szemére, s az látott újra,
 Jézus nyállal, sárral kente meg a vak
 szemhéját. Az egy kezet pillantott meg,
 amint vörös virággá változik,
 bontja vérből való szirmait,
 szederjes sebhelyekkel díszes.
 A véres kézben tekercs, azon szakadás,
 szóközök, csöndek, kimondatlanok,
 Jézus kezén folytonossági hány,
 Boroszlóig látni rajta,
 Jeruzsálemig látni rajta,
 lüktető húskeretben az arcunk.

Mucsy Szilvia: Palm, Sea, Land #5 (2016)

Fogyó hold

Tegnap még voltam valaki,
holnap tán ismét az leszek.
Ma még csak hadd rakódjanak
lépteimre a levelek.

Ma még lehetnék büszke is.
Okkal gondolom: volt mire.
Biztosan áll, még nem ropog
bánatom barna boltíve.

Csak árnyékom gyengélkedik –
lábra kéne már kapnia –,
és éjszakáim dúlt szívét
gyötri az aritmia.

Rávaló gyógyírt hol lelek,
merre a nagy mennyég alatt?
A pásztorlány is elindult,
s szépsége szerteszét szaladt.

Terelgetném én boldogan
a báránycák kisdudát,
ha szívem, e renyhe, lomha
megemberelné magát.

Aki ölelni képtelen,
előbb vagy utóbb ölni fog.
Karmot ereszt, állkapcsában
éles gyilokká nő a fog.

A penna papírosba mar,
a lista lassan összeáll.
A végrehajtó toporog –
tán máris tűzparancsra vár.

A fogyó hold öble felől
a pokol kutyáit hallani.
A halál szeme zöldre vált:
bizonytal indul valaki.

A faun és a feketeerigó

Azon a napon oszlott fel a Sex Pistols. Otthon már régóta rágták a fületem, hogy látogassam meg a nagynénemet, tanuljak egy kis illemet, amihez persze nem volt semmi kedvem.

Apám nővére katonás rendet tartott, minden kedden jött a takarítólány, aki ennyi idő alatt képtelen volt összerakodni a hatalmas házban. A szoba, amit az én tiszteletemre hozott rendbe, valamikor az apámé volt. Ezt csak hallomásból tudtam, mert minden személyeset eltüntetett.

Nem tartottuk velük a kapcsolatot, ezt így szokták mondani: ritkán és távolságtartóan érintkeztünk. Nem családi viszály választott el bennünket, hanem a távolság és a felejtés. Még nem is jártam ebben a házban, azt sem tudtam, kik laknak benne. Otthon senkinek sem volt ideje arra, hogy erről beszéljen. Apám egyébként is nagyon elfoglalt volt, még a saját munkájáról sem sokat hallottunk. Legfeljebb az előmenetelem érdekelte az iskolában, no meg a bátyám, ő is megérte a pénzét, egyszer ő is kénytelen volt idejönni látogatóba, harapófogóval sem tudtam belőle kihúzni, hogy mi történik itt valójában. Csak annyit jegyzett meg, ha őt még egyszer ideküldik, dinamitot is hoz.

Hanyatt feküdtem az ágyon, és a neszekre figyeltem. A mellettem levő szobából olyan hangokat hallottam, mintha a falat sikálták volna artikulálatlan hangok kíséretében.

Aztán kopogtak. A nagynéném beszólt, hogy a vacsorát mindennap akkor találják, amikor a toronyóra hetet üt. Aztán gyorsan becsukta az ajtót. Hol van itt toronyóra? Kitértam az ablakot, de csak egy lapos tetejű cédrusra láttam rá, meg bokrokra, nem látszott se torony, se óra. Ekkor ismerkedtem meg a ház lakóival. Az asztalfőn a nagynéném ült, vele szemben, úgy tízlépésnyire, a sógornője. Már ha így kellene nevezni, hiszen elvált a férjétől. Szemben egy velem egykorú fiú ült, akiről kiderült, hogy beszédhibás, emiatt jóformán senki sem érti pontosan, mit akar mondani. Állítólag ezért hagyta itt őket az apja, aki az én apám öccse volt. Vagyis a nagybátyám, akit szintén nem láttam még. A nagynéném magához vette az öccse volt feleségét, és annak fiát, vagyis az unokaöccsét. Pontosabban úgy történt, hogy ők el sem hagyták a családi házat, amely akkora volt, hogy voltaképpen találkozniuk sem kellett, ha nem akartak. De a nagynéném ragaszkodott a családi élethez, a földszinten utazási irodát vezetett, és megengedhette magának, hogy régi fényében fenntartsa a családi házunkat. Fel sem fogtam addig, hogy a miénk is. Vénlány volt, és magát is így nevezte, régiesen, mint aki büszke rá. Élvezte, hogy mások tőle függenek.

Az emeleti részt ez a hatalmas hall uralta, amelynek egyik felét szinte teljesen elfoglalta az ebédlőasztal. Mint később kiderült, szinte pillanatok alatt át lehetett alakítani a szobát, vagy inkább a termet akár hallá is, ahova nagyobb számú nézőközönség vagy hallgatóság is befért. A sarki ház hatalmas ablakai két utcára néztek, pontosabban az egyik oldalon a parkra, amiből csak a fák látszóttak.

És ott trónolt a szobának abban a kiemelt sarkában a zongora, ahonnan mindkét irányba ki lehetett látni, vagyis ez a látvány inkább a közönségnek szólt, akik dekorációnak tekintették a fákat, a másik oldalon pedig a szemközti templomot.

A nagynéném éppen olyan volt, amint az apám, csak az üzleti ügyeit foglalta néha össze röviden, amivel éppen foglalkozott. Semmi felesleges beszéd. Még arról sem, hogy mit csinálunk holnap.

Pedig érdekelt volna, mi történik a házban, kik érkeznek. Olyan természetességgel vette tudomásul a jelenléteket, mintha a padlóvázák egyike lennék, tele tulipánnal.

Reggel valami klimpírozásra ébredtem, hangokat hallottam, a nagynéném nagyon elégedetlen volt a fiúval; kioktatta, hogy egyebet sem kellene tennie, mint gyakorolnia, de arra is lusta. Kénytelen lesz valamit ő előadni a vendégeknek.

A fiú anyja zavartan tért ki előlem, amikor lent találkoztunk. A saroképületnek volt egy kis udvara egy háromszög alakú kerttel és két paddal. Ezt a szomszédos ház tűzfala teljesen behatárolta. Nem lehetett kilátni az utcára, csak egy hátsó kapu nyílt innen, de azt is ugyanolyan magas fal keretezte, mint magát az épületet.

Innen kezdtem feltérképezni, mi hol van. Voltak olyan ablakok, melyek a kertre néztek, de fogalmam sem volt, hogy belülről honnan lehetne megközelíteni őket. Egy ilyen szobában lakhatott a sógornő is, akit fogalmam sem volt, hogyan szólítsak. Erre nem is tértünk ki soha egész ott-tartózkodásom alatt. A nő folyton zavarba jött, és sosem nézett a szemembe. Leült mellém első találkozásunkkor a padra, és elmondta mindezt, amit amúgy is sejtettem, hogy a bátyám és én mennyire fenn hordjuk az orrunkat, és lenézzük az ő fiát, mert az nem tud szépen beszélni. És neki sincsen munkája, ki van szolgáltatva ennek a háznak, és milyen könnyű volt őket elhagyni. Mindebből nem gyűlöletet éreztem, nem is akart szánalmat kelteni, nem is irigységből mondta, egyszerűen csak remegett. Úgy gondoltam, komoly gyógyszereket írhatnak fel neki, mert a mozgása egészen robotszerű volt, mint aki szédül, és mindig lennie kellett valami tárgynak vagy kapaszkodónak, úgy karnyújtásnyira.

Közben hallgattuk a fia zongorajátékát fentről, a nyitott ablakból. Úgy hangzott, mintha rossz szul játszana, mint aki a billentyűk közé koppint az ujjával, olyan volt, mint a szándékosan félrevert harangok, dühösen, idegesen, és kivehetetlenül, hogy egyáltalán mit próbál előadni. Rettenetesen akarta, és nem ment neki.

Megkérdezte tőlem, hogy én milyen hangszeren játszom.

Simán rávágtam, hogy basszusgitározom. Csak nem hoztam magammal.

Nem tudtad, hogy a szomszéd utcában van a hangszerkölcsonzó, kérdezte csodálkozva, az első őszinte gesztusa volt. És egészen zavarba jöttem, mert még az életben nem volt a kezembe basszusgitár. De hát még Sid Vicious sem tudott játszani, amikor a Sex Pistols tagja lett. Igaz, később sem tanult meg rendesen. De próbálkozott. Ez adta az ötletet, hogy elmenjek a hangszerkölcsonzóba. Majd viszem magammal a képet, hogy azonosítani tudjam, vagy valami hasonlót válasszak, mint amilyen Sid nyakában lógott. Mindig azzal cikizték az újságok, hogy a koncertfelvételeken jól kivehető volt, hogy az ujjával sosem ott sikálta a húrokat, ahol kellett volna, de ki törődött ezzel, amikor ő a punk ikonjává vált.

Megtanítottak kottát olvasni az iskolában, de zongorán mégsem adhattam elő a Holidays in the Sun-t.

A harmadik napon az unalom vitt rá, hogy elvonszoljam magam a hangszerkölcsonzóba. Megmutattam a fotót a tulajnak, kiment a raktárba, és elém tett valami flitteres vacakot. Amikor látta a fanyalgásomat, csak annyit mondott, hogy a kedvemért nem fogja átfestetni. Pedig akkor már komolyan vettem, hogy megtanulok rajta játszani. Tisztán hallás után nem fog menni, mondta a tulaj, mint aki kitalálta a gondolataimat. Van egy zenetanár is a közelben, aki foglalkozik ilyen suhancokkal. Milyen jó, hogy ebben a kisvárosban minden csak a szomszéd utcában van, gondoltam.

Remek, remek, mondta a nagynéném, amikor meglátott a hangszerrel a kezemben, amint surrantam volna be a szobámba.

Bővülni fog a repertoár, mondta sejtelmes mosollyal, mint akinek komoly terveik vannak velem.

Ennek a fele sem tréfa. Ha nem megyek el a zenetanárhoz, azt sem fogom megtanulni, hogyan kell ezt az izét a kezemben tartani. Nagyon lazán vette a dolgot a zenetanár, igazi bohém volt, nem is kért sokat; pontosan tudta, hogy ez a hangszer az én kezemben mire való: válasszak valami hatásos, egyszerűt, amennyit ennyi idő alatt meg lehet tanulni. A Pretty Vacant valóban nem okozott különösebb gondot.

A nagynéném figyelmeztetett, hogy vasaltassam ki az ingeimet, mert vendégek jönnek. De nekem nem is voltak ingeim. Aranyoskám, akkor vegyél magadnak, elég nagy vagy már hozzá! De nehogy csikos vagy kockás legyen, az olyan, mint a pizsama...

Az első próbatétel mindjárt másnap következett. Vettem magamnak egy pálmafás inget. Tehát jelen kellett lennem a szokásos szombati teadélutánon, ahol a nagynéném baráti társasága összejött. A hosszú ebédlőasztal három részre vált. Talán szétfűrészelik minden szombaton, olyan butának éreztem magam, hogy fel sem fogtam, miként lehet egy hosszú asztalból három, amikor egyben van, erre semmi sem utalt. A három asztalt körülülték, elegáns öltözékben, idősek és fiatalok, üzletemberek, előkelőségek és egyszerű kollégák az irodából. Az vártam, hogy majd százéves családi porcelánkészletből teát szürcsölnek, de nem, éppen ellenkezőleg. Mintha a kirakatból vásárolták volna éppen a legdivatosabb poharakat, kékeslila koktélokot ittak, melyekben narancsszeletek, mentalevelek és jégkockák úsztak. Tortaszeletek, sütemények és sós apróságok ültek szerte a kristálytálakon. Én inkább a hátsó sarokba tolt plüsskanapéről néztem az egész délutánt, mint valami filmet.

A nagynéném mintha a zongoracsipkét öltötte volna magára, a ruhája, akár egy filmsztárnak, lazán kúszott át rajta, egészen a földig, amit végigvonszolt a hallon maga után, amerre járt, mint valami uszályt. Szerette az ilyen teátrális jeleneteket, amikor elnémul a terem, megszűnik az italok szürcsölése, a poharak megállnak a levegőben, csak az ő hangja csilingel a billentyűzet magasabb hangzatain. Lazán bejelentette, hogy sajnos az unokaöccse még nem áll készen, hogy a beharangozott művet előadja, talán egy hét múlva kerül sorra. Ezért majd ő játszik valamit a saját repertoárjából.

De ennek is megvolt a maga szertartása. Egy pezsgőspohárral a kezében egy egész történetet kanyarított abból, hogy mi is a mű története, amit hallani fogunk.

Richard Wagner A nürnbergi mesterdalnokok című művéből írt át a saját értelmezésében egy részletet, ami valójában egy festményről szól. Wagnert ugyanis a velencei Frari-templomban látott Tiziano-festmény ihlette meg, hogy nekifogjon a vígoperának, és ez volt az első kidolgozott részlet, amit kiadójának, Franz Schottnak elküldött. A részletnek a címe megegyezett a festmény címével, ami a Mária mennybemenetele volt.

A hatásszünet talán hosszabb is volt a kelleténél, de amikor a vezérmotívum megszólalt, az mindent vitt. Ahhoz képest, hogy nem volt zongoraművész, a maga tökéletlenségével is el tudta szédíteni a közönséget. Amennyire én meg tudtam ítélni, nagyon is komolyan vette, amit csinál, és a zene jelentette számára az igazi kikapcsolódást, amit megosztott másokkal. Emellett mindig akadt legalább még egy fellépő. Akár vendégművész, egy énekes, egy fuvolás, bárki a társaságból, vagy éppen felkért és megfizetett egy ismert előadót, hogy emelje a színvonalat.

Rájöttem, hogy határozott elképzelése szerint alakult a repertoár. Sokféle zene elhangzott. Ha egy fiatal tehetség zavarában elcsúszott a hegedűjén, azt rendjénvalónak tartotta, de cuki gyerekek nem szerepelhettek. Akiben nem látott tehetséget, arra a hétköznapi életben sem volt kíváncsi.

Másnap délután ismét hanyatt feküdtem az ágyon, és hallgattam az idegen ház suttogásait, ahol apám felnőtt, és erről a helyről nem volt semmi mondanivalója. Nem beszélve a bátyámról, aki kamaszos göggel vette tudomásul, hogy milyen szokások vannak itt, de ezt nem tartotta arra érdemesnek, hogy egy szót ejtsen róluk, még a szüleinknek sem. De ők nem is érdeklődtek. Hiszen csak a szünidőt töltötte itt, talán úszni járt vagy szórakozni a helyi fiatalokkal. Ami nem valószínű, mert nagyon sok barátja volt, akikkel folyton telefonált, de innen senkivel. Vajon mit csinált itt? Került mindenkit? Üldögélt a padon és olvasott? Készült a vizsgáira? Kijárt teniszezni?

Én a kölcsön basszusgitárommal bajlódtam, amikor a hallból feldördült a zongora. Illetlenül hangzott így a húrok közé csapni, dühösen, mint aki képtelen végre megtanulni egy darabot. Aztán elcsendesült, és lágyan, simulékonyan egy dallam íve jött át az ajtóréseken, mintha elvárásolták volna. Abbahagytam a gyakorlást és hallgattam. Kitértam az ablakot, és beengedtem a zápor utáni fenyőillatot, illett ehhez a zenéhez, amiről fogalmam sem volt, hogy micsoda.

A vacsoránál a nagynéném váratlan kérdést vetett fel: fiúk, nektek nem furcsa, hogy egyidősek vagytok, egymás mellett van a szobátok, és még sosem beszélgettetek egymással? Nehogy nekem kelljen szégyenszemre bemutatnom benneteket egymásnak! Vacsora után egy elavult társasjátékot fogunk játszani. Tudom, mit gondoltok, de nem lesz unalmas, mert beszélgetni fogunk közben; lehet, hogy akad majd közös témátok, de az is lehet, hogy nem; talán megkedvelitek egymást, de

az sem baj, ha nem, csak legalább derüljön ki. Szombaton pedig mindketten felléptek a teadélutánunkon; lehet, hogy sikeretek lesz, de az is lehet, hogy felsültök mindketten. Nem dől össze a világ akkor sem. Nem vagytok tehetségtelenek! De szeretnék valamennyit hallani belőle, bármilyen műfajban. A tehetség igenis mérhető, összehasonlítható, akkor is, ha valaki fest vagy éppen táncol. Végre mindketten nevettek, istenem, mióta vártam erre a pillanatra! Felém fordult: ne úgy müljön el a szünidő, mintha börtönben töltöttem volna... Aztán felé fordult: és úgy sem, mintha a vetélytársad lenne az asztal túoldalán az a másik, aki az unokatestvéred. Legalább verekedjétek össze!

Ezen egyszerre kaptuk fel a fejünket, és rosszállóan olyasmit mondtunk, hogy mit képzél ró-lunk?

Látjátok, én a kiszáradt fákat is képes vagyok életre kelteni! Cinkosan kortyolt egyet a vörösborából. Mintha mindent látott és hallott volna, pedig nagyon kevés időt töltött velünk. Tapintattal tudomásul vette a generációs különbségeket, és került az is, hogy bármi kellemetlenül érintsen bennünket. Azt akarta, hogy mindenki jól érezze magát. És most már megértettem, hogy őszintén gondolja. Legalábbis elfogadtam a játékszabályokat. Már nem akartam idő előtt hazautazni.

Nem voltam lámpalázás. Pedig az iskolán kívül életemben nem szerepeltem közönség előtt. A zenetanárom betanította velem a Pretty Vacantot, készített hozzá lassított zenei alapokat, hogy a képességeimhez szabja a dal ritmusát, profi hangmérnök módjára alákeverte a dobokat és a vokálokat; az egészséget áttette akusztikus verzióba, jócskán lenyesett a vadságból, mintha valami altatódal lenne. Némi improvizációt is tettünk bele, mutatott néhány trükköt, ami visszafogott volt, de hatásos.

A nagynéném tapintatos dramaturgiai érzékkel velem kezdte a műsort, mintha valami előzenekar lennék, egy vagány kamasz belőtt frizurával, nyúlt fekete pólóban, amiben jól érzem magam ebben a dalban, és arra biztatott, hogy most én magam legyek, senki más. A felkonferálás is hibátlan volt: a Sex Pistols együttes 1978. január 14-ei koncertje volt az utolsó, most Sid Vicious emlékére ebből idézünk fel egy dalt.

Még fel is mertem nézni a közönségre, a lányok szájában megállt a rágógumi. *Oh don't pretend, cause I don't care. I don't believe illusions, cause too much is real. So stop your cheap comment. Cause we know what we feel.* Mintha minden szó nekik szólt volna. De az idősebbek is tágra nyílt szemmel hallgattak, mint akik valami szokatlant látnak és hallanak.

Utána következett az unokatestvérem. Ide egy hosszabb bevezető kívánczolt. A nagynéném felelevenítette, hogy már a múlt héten is egy olyan zeneművet hallgattunk, amit egy festmény ihletett. Debussy először Stéphane Mallarmé Egy faun délutánja című eklogáját zenésítette meg. De életművének igazi sikerét az aratta, amikor megkomponálta ennek a zenekari változatát. Ehhez pedig egy festmény adta az ihletet. Münchenben órákon át nézte Arnold Böcklin A faun és a feketerigó című festményét, aztán otthon zongorához ült, és azonnal lejegyezte a mű legjellegzetesebb részét, amikor a faun kicsúfolja, eltorzítja a feketerigó avított dalolását. A madár hiú, és azt gondolta, hogy senki felül nem múlhatja fenséges énekét, erre itt hever a fa alatt ez a senkiházi, de nála virtuózabb a faun, és úgy fütyül a pánsípján, hogy ezzel teljesen kihozza a sodrából a madarat, dühösen elrepül. Ezt a jelenetet hallgatjuk most meg, ahogyan Debussy zenében meséli el nekünk, amit a festményen látott.

Úgy éreztem, hogy a nagynéném mindenkihez megtalálta az utat, a közönséghez is, az előadóhoz is. A fiatalok mind odajöttek hozzám, és meg akartak ismerni, bemutatkoztak, kérdeztek, és magukról is meséltek; sokkal tovább maradtak, mint máskor.

Most értettem meg, hogy mivel szerencsétlenkedett ennyi ideig az unokatestvérem, mennyire nehéz eljátszani egymás után a feketerigó énekét, majd utána nyomban annak a paródiáját, ahogyan a faun kigúnyolta, és ezt a párbajt a zongorán lendülettel, indulattal, háborogva, csillapodva kell megtenni, mintha vibrálna bennünk az impresszionizmus szabadsága.

Másnap visszavitettem a basszusgitárt a kölcsönzőbe. A zenetanár jobban izgult, mint én. Várta a beszámolómat. Ismerte a nagynénémet: tudom, hogy felvette, mindent felvesz, kérd el tőle, meg akarom én is hallgatni. Bólogattam, mosolyogtam, hogy jól van, elkérem tőle, majd otthon lejátszom a többieknek is. Mesélek majd nekik, nekem lesz mit mondanom.

Ki hogy

zsák aljára gyömöszölve a jószág
fölötte mindenféle lom
a víz fölött virrasztó ág
sebeket ejt a hajnalon

a tavalyi ősze ről susorog a víz
az erdőben avarszagú neszek
ínyemen furcsa idegen íz
ahol ott voltam mindig ott leszek

a csönd beköltözik sziklába kőbe
árnyék próbálgatja az éjszakát
beleszeretünk mind az időbe
ki hogy tudja úgy menti magát

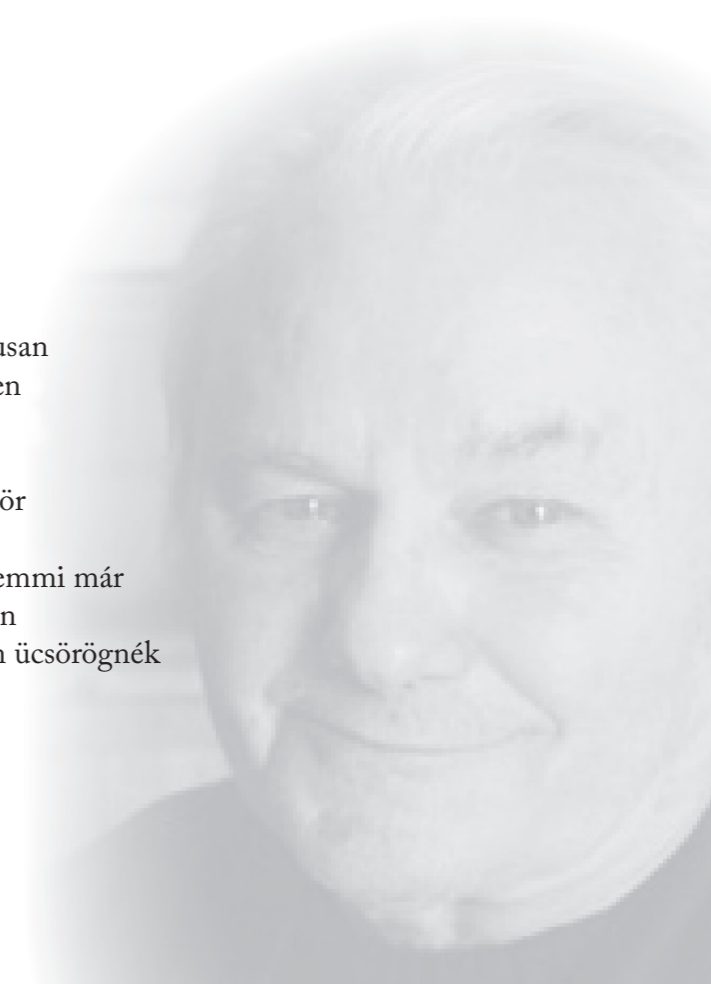
Hűtlen asszony

máshoz ment férjhez
a szőke fiú álomkép maradt
éjszakánként kísértő ködalak
akivel egyetlenegyszer táncolt
egy utcabálon a kocsmá előtti poros
úton nyár volt könnyű kék ég fölöttük
azt hitte elájul a karjai között
egymásba izzadt a tenyerük
szürke napok jöttek ezután
s még szürkébbek szülei öreg
házában éltek komor falak közt
sótlan főztjén a sorsnak
több mint tíz éve házasságok
és még mindig kiküldi férjét

a konyhából ha meztelenre vetkőzve
mosakodik a levert zománcú lavórban
a férfi olyankor szótlanul kimegy a házból
magára hagyva az asszonyt egészen
akinek formás mellei megőrizték
ruganyosságukat annyi év és két gyerek
után is álmodott egyszer a fiúval
jó nagyot szeretkeztek soha úgy nem élvezte
a szexet mint azon az éjszakán
melynek nyomát megőrizte a lepedő
szégyellte magát amikor reggel fölbredt
és máskor is ha eszébe jutott és sokszor jutott
eszébe valóságosnak hitte hűtlenségét
megtörténtnek az álmot mint ahogy
meg is történt valóban

Halott tó

elengedlek mint öreg enyv
a cipőtalpat mely annyiszor
fölvette az út porát az ember
a földön jár nem a fellegekben
valóságosan nem csupán metaforikusan
de hogyan is engedhetnék el hiszen
rég elengedtelek nem vertük föl a
port egymás közelében nincs mit
(kit) elengedni hiányod sima víztükör
(hogy az alkalomhoz illően kellően
költői legyek) amit nem tör össze semmi már
se rovar után kapkodó hal se hirtelen
haragú szél mintha halott tó partján ücsörögnék
langyos vízbe lógatva lábamat

Semmi sem történt

Este volt, egy nyugodt este,
amikor elkezdődött minden.
Báránnyfelhők bámulták a földet,
asztalon bor volt, előkelő, mélyvörös,
mint a szerelem, vagy, mint a rég nem látott otthon utáni vágy.
Még a szűnyogok hada sem zavarta meg a meghitt pillanatot.
Úgy történt a varázslat, hogy közben nem történt semmi.
A szellő elaludt, az árnyak is abbahagyták mesteri táncukat.
Kortyintottál a poharadból, hátradőlél a kerti díványon és elképzelted, hogy kikapcsol-
tad az időt, hogy ami most van, annak nincs ideje, nincs súlya, története.
Megörökíthetetlen, mint a ki nem goldolt gondolat, a ki nem mondott szó.
És elkezdődött. Érezted, ahogy a vibrálás, a küzdés, a vágyódás, nyújtózkodás kiszállt be-
lőled, hogy megtelless valami mással, színekkel, ízekkel, illatokkal, időtlenséggel, életed
legszebb képeivel.
E semmiség, ami elkezdődött,
a minden.

Mint még soha

Kiment a ház elé,
úgy, mint még soha.
Derékra tett kézzel, bátran,
mintha felkiátott volna: ide lőjtek!
Állt csendben, merev arccal nézett maga elé.
Reggel volt, fújt a szél, nap sehol,
a macskák eltűntek, a szemetesek már elmentek.
Ott állt egyedül, sehol egy figyelő szempár, pedig most úgy jött ki,
mint még soha.
Miután méltóságteljesen körütekintett, közölni szeretett volna valamit, de a visító világ
sehol, mint a köd, szertefoszlott, gondolta,
de arra a következtetésre jutott, csupán elmenekült,

fél a véleménytől, fél az érvektől,
a madár énekétől, a szél zúgásától,
a vihar morajlásától, s mindentől,
ami a természetből ered, ami a rosszal perel, ami nem fél,
így aztán visszament a házba,
mint még soha.
Másnap reggel vidáman kelt. Nem ment ki a ház elé, mint még soha.
A résnyire nyitott ablakon át enyhén ismét behallatszott egyesek nyüsztése, a krákogás,
a kétségbeesett óbégatás, de már nem zavarta.
Dzsesszenét hallgatott és Rilket olvasott!

A siriusiak

A siriusiak fogták,
S az embereknek a barlang szájába
Lerakták a földművelés
És állattenyésztés alapjait.

A mindenfelőli ércesedés
Az embert a barlangmélyből kilökte,
Úgyhogy nem is járt vissza a barlangba,
Amitől így azonnal félni kezdett.

Géza például már annyira félt,
Hogy Vajkot is átnevezte Istvánra,
S aztán történt ezer dolog, majd végül
Nyolc után lettek főzőműsorok.

A siriusiak most már visszakérnék
A dolgaikat, s a mi érdekünk
A siriusiaknak tagadása:
Tagadni, tagadni, tagadni egyre jobban.

Nézd, a felénk dobott istengolyót
Csak úgy mégse dobhatjuk vissza. Vagy ha
Megtesszük: mi ott ülünk a golyón,
A teljes, teljes, teljes úrön át-

Recsegő és -ropogó adatokban.

Méretiségi vizsla

Most, hogy már gagyog a nyár, és vége mindenféle vizsgáknak, eszembe jut a saját nyomorúságom. Miként vágytam arra, hogy egyszer én kérdezzek. Csak tanárjelöltként tettem, pár hónapig. Életem egyetlen egyesét máig bánom. Egy második bombázót kellett feleltetnem a saját egykori gimimben. Az első padban ült, keresztbe tett, hosszú combokkal, miniszoknyában. Talán még azt is számolhatta, hányszor nézek oda. Esélyt se adott, mert segítséggel megtűzdelt kérdézősködésekre nem válaszolt. Az utolsó kérdésem kérdés volt: Mondd azt, hogy szerelmes vagy (egy joghallgató cimborámmal járt), vagy tegnap randid volt, vagy fáj a fejed, de találj már valami mentséget, miért nem készültél. Egy hangot nem adott ki. Ül le, egyes, mondta a tanítványai által Beethovennek hívott tanár belőlem. (Akkor még volt hajam.) Ha ezt nem teszem, az összes többi jegyem nem ért volna semmit. A napokban írt egy üzenetet a neten, hogy bárcsak adnék még egyet. Innen jutott eszembe a sztori.

Végül is egy mondat miatt nem lettem tanár. Egy diszkó kerítésén át másztam be egy kiscsajjal (nem a tanítványom volt), és ahogy ráestünk a kukákra, a sötétből megszólalt egy fiú:

Jó estét kívánok, tanár úr!

Na, akkor tudtam, hogy nem sok sőt fogyasztok el én ezen a pályán. Akit háromszor akartak kirúgni a gimiből, az ne menjen gyerekcsősznek.

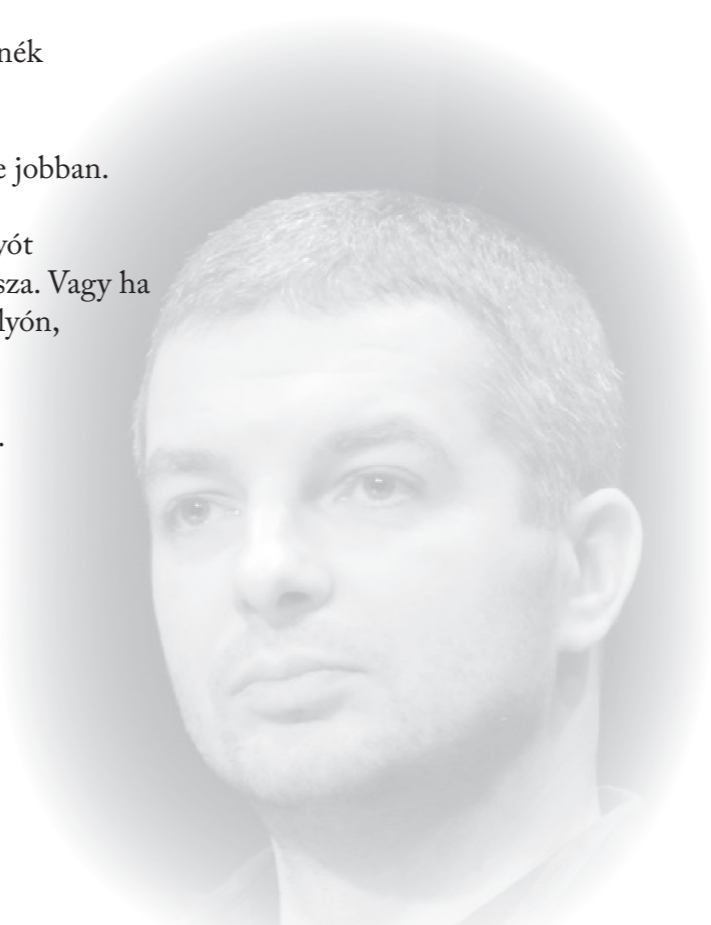
Két módszer van arra, hogy eljuss az érettségiig. A mi időnkben a porosz–orosz járta. Ebben a gyerek akaratát meg kell törni. Szép, kockafejű tanulók kerültek ki az ilyen iskolákból. A másik módi, a ma is divatos amerikai. Itt nem akarják holmi tudásanyaggal terhelni a nebuló lelkét. Az ilyen helyeken tegezik és verik a tanárokat.

A Keatsból szakdolgozó, szökött irodalmár, McLuhan szerint a mai iskolákban az a baj, hogy lineárisan gondolkodó emberek tanítanak a totális jelenben élő, újfajta törzsi embereket. Akikben és akikkel minden egyszerre történik. Mit csinál egy ilyen világfalurossza otthon? Mondjunk egy meglepőt: tanul. Legalábbis nyitva van előtte egy tankönyv. Közben szól a zene, félszemmel a laptopra sandít, s míg rázza a lábát a ritmusra, a tollával a haját birizgálja. Megszólal a mobilja, s már vége is a tanulásnak.

A mindent-egyszerre-gyereket az iskolában a minden tárgy külön rekeszben van módszere várja. Amikor Németh Lászlót Hódmezővásárhelyre száműzték, tanítani kezdett. Ő egyszerre mutatta be az éppen tanított évszázad összes tudományát és művészetét. A gyerekek teljes körképet kaptak tőle, és közben átérték az időt, minden változásával. Ehhez persze reneszánsz műveltség kell. Reáliákban és humanóriákban. Na, ilyen tanárból van egyre kevesebb. Ha pedig nem találkozunk még hasonló pejdagógossal se, nehéz behozni életünkben azt a hátrányt, melyet a tanítatásunk során szereztünk. Senki se akar jó nevelést, csak jó végbizonyítványt. Ez még akkor is így van, ha világot a közepes tanulók irányítják. Vizlassuk kicsit a méretiségi-t. A lényeg: itt minden kötelező.

Magyar irodalom és nyelvtan

Írd meg a 21. század legfontosabb nagyregényét hatodfeles jambusokban és magyaros felező nyolcasban egyszerre. Ha megvan, elemezd grammatikailag, szemantikailag, és fordítsd le a már kihalt naganaszán nyelvre. (Az utóbbi nem számít be az idegen nyelvi vizsgába.) 15 perc.

Matematika

Az alant lévő állítás igaz.

A felül lévő állítás hamis.

Bizonyítsd be, hogy mindkettő és egyik sem igaz. (5 perc) Miért használunk egyenleteket, ha nincs két összemérhető dolog a világon? (10 perc a végében elrejtett mobil használatával.)

Történelem

Írd le a pápaság történetét máig az inkák szemszögéből, különösen az inkák kihalása után. (Na jó, 7 perc.)

Idegen nyelv

Fordítsd le ótibetitől óhéberre „A tibeti halottaskönyvet”. (Legyen 20 perc, és akkor még jók voltunk hozzád.)

Biológia

Teremts értelmes életet. Ha ez már sikerült, mutasd ki, mivé fejlődött volna az ember a kointernálás és a hitleráj nélkül, de úgy, hogy ne sértsd meg az előgerinchürosokat vagy a jó Istent. (Sok az a 6 perc.)

Szociológia

Képezz elméletet arra, miért kell bekövetkeznie a világ végének, különös tekintettel arra az osztályfőnöki órai témára, hogy lehet-e fiúk és lányok közt barátság. (1 perc)

Fizika

Bizonyítsd be, hogy Einstein relativitáselmélete téves. Egy abakusszal. Ha nem tudod, mi az abakusz, neked annyi. (2 perc) Ha ez nem menne, cáfold meg Dirac relativisztikus hullámegyenletét. Ököllel. (10 mp)

Közgazdaságtan

Fejlessz ki egy épkezláb elméletet arra, miként tudnánk egy nap alatt lenullázni a nemzeti adósságot. Használj föl a kubizmus, a dadaizmus és a szürrealizmus kiáltványait, valamint egy magyar származású tőzsdecápa iszonyú uszonyát. (3 perc)

Rajz

Írd le, milyen Mona Lisa mosolya. Ha nem sikerül, akvarellal fessd meg, de Leonardónál azért jobban. (4 perc)

Ének-zene

Énekeld el Chuck Berrytől a „Roll over Beethoven, tell Tchaikovsky the news” című számot és az „Örömódát” egyszerre, de két hangon. Kottát használhatsz. (3,5 perc)

Kémia

Változtass vasat arannyá. Használhatod az összes idevágó ókínai alkímiai szakkönyvet, de csak akkor, ha bebizonyítod, hogy nem ők találták fel a puskaport is. (5 perc)

Informatika

Készíts működő kvantumszámítógépet. Oldd meg vele a már folyó III. világháborút, úgy, hogy ez egyszer a magyarok is jól jöjjenek ki belőle. (15 perc)

Hittan

Dicsértessék a Jézus Krisztus! Először is, ne lopj. Olyan sokat. Ne ölj (csak ha az egy négyzetméterre jutó szúnyogok száma több mint 10). Ne hazudj akkorát, hogy megnyíljon alattad a föld. Felebarátod házastársát ne kívánd, mert még viszontkíván, s akkor megtudod, miért menekül tőle a társa. Mások tulajdonát (pl. stílus) kívánhatod, de ha ellopod, kilóg a lólábad. (3 perc)

Környezetismeret

Hány száz millió négyzetkilométer műanyag van már az óceánokban? (10 mp) Írd fel a napi erdő-, mező- és háztüzeket, sáskajárásokat, árvizeket, tornádókat, hurrikánokat, jégszakadásokat, földindulásokat, cunamikát, tájfunokat, aszályokat, éhínségeket, vízsomjakat, járványokat egy papírra. Jó lesz könyvjelzőnek a Bibliádba János apostol Jelenések Könyvéhez. Időszerű olvasmány. (félóra)

Dráma és tánc

A táncban drámaian láthatóvá válik az energia, az élet. Azt mondja, semmi se lesz holnap, ne akarj megjavulni. A dráma azt üzeni, amit Tömörkény: Söhajtsunk, embörök, a jó röggelét neki, mert ha söhajtani sé tudnánk, mögfulladnánk. (Cáfold meg, ha tudod, seperc alatt.)

Vizuális kultúra és médiaismeret

Ne nézz tévét egyáltalán. Na jó, sportot igen. Csakis klasszikus filmeket nézz laptopon, ipaden vagy telón. Menj moziba 3D-s szagosfilmekért. (A semminél több idő van rá.)

Hon- és népismeret

Tudd, hogy a mienk volt minden a kínai nagy faltól az Atlanti-óceánig. A hun–avar–magyar honfoglalás elméletéről saját anyanyelvén írt levélben győzd meg a francia, a német, az orosz és a török elnököt. Utóiratban tedd hozzá, hogy mindent vissza. (30 perc). Írj romológiai kistanulmányt lovári nyelven az ötven év múlva esedékes népszámlálás adatainak népességi arányairól. (100 perc)

Ugye, hogy kérdezni könnyebb, mint válaszolni? Hát még felelni! Érte. Hogy Ctrl c – Ctrl v módszerrel is írtam ezt a házi feladatot, kit zavar.

▶ EGRESSY ZOLTÁN

Ötven

Nehezen értem oda, mert súlyos verekedés tört ki a buszon, ezért biztonsági okokból egy megállóval előbb szálltam le. Kerülöm az ilyen helyzeteket. Egyszer már belekeveredtem egy komolyabb tömegverekezésbe. Négy-öt éves lehettem. Falun történt, ahol a nagyapámék laktak. Húsvéthétfőn vele, és apámmal indultam locsolni. Mindketten igen-igen részegek voltak. Az egyik utcabeli ember ugyancsak. De ő annyira, hogy konkrétan egy árokban feküdt. Állítólag kiköpött felénk. Ebből szóváltás kerekedett, majd perpatvar.

A családok, a szomszédság, különböző klánok mindenféle eszközökkel, vasvillákkal, gerendákkal jelentek meg az utcán. Izzott a levegő, rúgták a port, ütötték egymást. Aztán érkezett egy rendőrautó. Nem vittek el senkit, ez még a mélyszocializmus ideje volt, hetvenes évek, elég volt, ha megjelentek, mindjárt elkussolt mindenki. A viszony később se rendeződött, az ellenséges család tagjainak bátran nem köszöntünk.

Ne kérjünk sós mogyorót?

Előbb szálltam tehát le a buszról, késésbe kerültem, futva értem a moziba, ahol a jegyszedő rápittyentett a kódomra, és megállapította, hogy ez bizony holnapra érvényes. És nem arra a filmre, amire gondoltam. Kisétáltam a moziból, ettem egy hamburgert. Nem adtak hozzá szalvétát. Ez köcsögség. Köcsögség, ha nem adnak szalvétát. És a hamburger rossz is volt. Ráadásul tudod, mennyibe került egy krumpli hozzá? Mert azt is vásároltam. 660 forint. Ketchuppal 780.

A mozijegyet a születésnapomra kaptam a feleségetől. Többször megkérdezte, mit akarok, de nem feleltem. Mégse mondhattam, hogy el szeretnék menni a piczába, fizessen be egy útra. Meg kíváncsi is voltam, mit hoz ki ebből a születésnaphelyzetből.

Az utóbbi években már nekem kellett fizetnem sok mindent, hiába kaptam ünnepekre rendszeresen vonatjegyet. Az csak jegy, annyi a lényege, hogy mehetek. Elég lett volna most is ennyi, csak sajnos időközben a feleségem belátta, hogy már nem tud nélkülözni. Nagy baj ez. És nem is oldotta meg rendesen a dolgot, hiszen holnapi filmre szól a jegy.

Holnap viszont nem tudom megnézni, másik moziba kell mennem. Az a nővérem ajándéka. A Hidegháború című filmet tekintem meg. Kaptam tőle egy madárhatározót is. Melyik madár milyen. Soha nem érdekelték a madarak. Teát is adott, valami hiperszuper típusút. De nem teázom. Édesanyám tarka nyakkendővel lepott meg. Nem hordok nyakkendőt. Egyetlen példánnyal rendelkezem, még apám kötötte meg nekem. Harminckét esztendeje.

Nem probléma, túl vagyunk rajta. Csak egy ötvenedik születésnap. Rég fogyasztottam Unicumot, jólesik. Kéne hozzá sós mogyoró is.

Te még nem köszöntöttél fel, ami nem baj. Gyűlik a szemét az ajándékaid nélkül is. Ha nem hoznál minden látogatásod alkalmával, a meghívások is sűrűbbek lennének. Baráti jöveleteid után hosszas kidobálósos procedúra következik. Érkezz inkább üres kézzel, mindenkinek kellemesebb.

Jó kis hely ez, nem? Félhomály, kellemes hangulat. Kár, hogy a melegszendvics odakapott. Kérek mindjárt egy kést, lekaparom róla ezt a fekete szart. Kérdés persze, nem gomba-e. Kéne sós mogyoró is, szólj, ha látsz egy pincért. Nemigen teremtenek szemkontaktust. Erős az antiszociális határvédelmük.

Fáj a vállam. Az uszoda miatt. Ott sportoltam délelőtt. Szaunáztam. Bementem hűvösödni a medencébe, és ahogy kinyomtam magam, megsérültem. Bár érdekes, akkor még a hátam fájt, most meg a vállam. Told ide a ketchupot meg a majonézt, feldíszítem a szendvicset, úgy talán jobb lesz.

Ez immár az ötödik Unicumom. Jólesik, megmondom őszintén.

Egyszer már beültem ide. Mellém telepedett egy különös ember. Nem tudhatta, hogy nem szeretek társalogni. Mégis egész jól eldiskuráltunk. Kettő témánk adódott. A labdarúgás és a politika. A negyedik viszkijét követően távozott. Úgy gondoltam, kifele menet fizet. Később derült ki, hogy ezt elmulasztotta. Még csak fél hat volt. Fogyasztottam tovább egymagam. Akkor kedveltem meg a helyet. A világosakat nem bírom, zavar a fény.

Azt mondta reggel a feleségem, amikor ágyba vittem neki az első kávéját, hogy hiányoznak belőlem a beilleszkedési kvalitások. Az emberek összejárnak egymással. Én bizony nem. Szerinte puhány ember vagyok. Nincs jelentőségem, mélységem, nincs tét velem kapcsolatban. Nincsenek sebesüléseim. Nem tudja szegény, hogy vannak, csak ezeket nem szerepeltetem. Úgy látja, lekerekített vagyok, és becsomagolt. Nem vagyok elég izgalmas csávó.

Lehetnék izgalmasabb. Lehetnék elmebeteg, aki elmegy otthonról minden hajnalban, pálinkát vedel, hazafelé is iszik, otthon folytatja, vedel egész nap, ez biztos faszaság lenne a számára. Tudnod kell, hogy ő csupa örültsel van körülveve, nyilván alacsony ingerküszöböt jelentek hozzájuk képest. Szívesen mesél róluk. Olykor magamra ismerek egy-egy esetleírása kapcsán.

Vannak ijesztő jelek. A hirtelen szétáramló düh a köcsögségek miatt. Amikor nem adnak szalvétát a rossz hamburgerhez. Vagy szétégetik a melegszendvicset, amennyiben ez mégis szén, és nem gomba. Félő, hogy egyszer kitérők.

Időnként nosztalgiazom. Mindennap. Eszembe jutnak a régebbi útjaim. Egy kis francia város például. Körutazást szerveztem magamnak. A feleségetől kaptam ajándékjegyet Párizsba szolt és vissza, ennyi. Még ép volt a Notre Dame. Párizsból utazgattam hát erre-arra. Saját költségre. Ami bravúr, hiszen jövedelemmel nem rendelkezem. A kisvárosban találtam meg az első olyan kocsmát, ahol lehetett kérni vodkát decis kiszereleésben. Máshol kicsiket adtak. Nagyon kellemetlen volt visszamenni nyolcadszor kérni.

Eszem még egy melegszendvicset. Hátha az jobban sikerül. Föztem ma, de át kellett adnom a feleségemnek. Mostanában már gyakorlatilag mindennap elmegy otthonról. Ma először szempillafestésre kellett elrohannia. Addig megcsináltam a petrezselymes burgonyát. Mert azt kívánt vinni az esti találkozóra, amelyet most bonyolít valakikkel. Szállított nekik hat pisztrángot is, vitt továbbá borsólevest, amiket szintén én készítettem. Nem tudom, kik ezek. Azt hiszem, csupa férfi. A feleségemnek nem probléma a beilleszkedés. Közvetlen teremtés.

Jobb nekem utazni, mint itthon lenni. Papucsot mindig viszek magammal. Biztonságot ad. Csak a pénz probléma. Valamennyi zsebpénzt kapok a feleségetől, abból spórolok, de állandó dilemma, hogy mikor nyúljak hozzá. Mennyire éljek nagy lábon?

Nemigen lesz nyugdíjam. Mitől lenne? Utazni viszont ingyen fogok. Még pár évem van a korhatárig. Ha addig el nem törlik a lehetőséget. És a nyugdíjat is. Kicsit drukkolok, hogy így legyen, ha a nyugdíj megszűnne, valamiféle öngazdolást nyernék. Beigazolódna, hogy nem is lett volna érdemes dolgoznom.

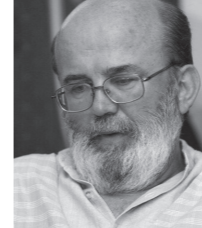
Igyak még egy Unicumot? Vagy vodkát? Viszkit? Vodkát. Kérek hozzá sós mogyorót. És még egy melegszendvicset.

Tudod, mi volt szép? Például Leric. Pedig olasz. Általában a francia helyek a legjobbak. Az emberek is kedvemre valóbbak. Ott nem tegeznek, nem veregetik a vállamat, ott monsieur vagyok, nem giovanni. Viszont Leric különleges. Annak ellenére, hogy az egyik kocsmában, ahol kávéért kértem, a csávó úgy baszta rá a csészét az alátétemre, hogy kilöttyent. Abból a kicsiből is. Arrafelé nagyon kis adagokat mérnek. Mérlegesnek bizonyult, mert hajnalban dörömböltem. De hát nyitva volt. Legalábbis úgy ítélt meg. Tíz percet dörömböltem, mire kinyitotta.

Komolyabb probléma is adódott. Olaszország olyan alakú, hogy lehetetlen éjszaka aludni a vonaton. Pedig ha tehetem, azt teszem. Csakhogy ehhez függőlegesen kell átutazni az országon, hiszen hosszában vannak nagyobb távolságok. Vízszintesen hamar véget ér. Viszont nemigen találni megfelelő járatot. Egy ízben Brindisiből utaztam Velencébe, kiváló ötletnek tűnt, de az az út konkrétan Dante pokla volt. Ötven fok, idióta giovannik a fülkében. Akkor határoztam el, hogy elhagyom Itáliát. És vissza se térek.

Ma már máshogy gondolom. Bárhova szívesen visszamennék. Rióba, Barcelonába, Besztercebányára, Gyulára. Bárhova. Persze sok a csalódás. Külföldön is, itthon is. A minap megkívántam egy szemlátomást rossz állapotban lévő túrós táskát. Megvettem, elfogyasztottam. És valóban. Valami rettenetes krémtúrót tettek bele. Régen ilyen nem történhetett volna meg.

Legyen szíves, bocsánat, egy pillanat! Még egy ilyen feketegombás melegszendvicset kérnék meg egy vodkát. Abból mindjárt még egyet. Meg sós mogyorót, ha van. És még egy vodkát. És még egyet, decis kiszereleésben, ha lehet.

TÓTH LÁSZLÓ ◀

A fiatalember csúcsmórában

„Mindenki annyi éves...” Nem?

A fiatalember – ez én lennék... nem hiszik?... szóval, reggel általában frissen ébred. Ha. Csúcsmórában van. Bár ezt nem látni azonnal rajta. S jóllehet, csőbe is húzták a minap. Igaz, nem eredendő hiszékenységéből eredően. Orvosa ugyanis mágnesesrezonancia-vizsgálatra küldte, ahol megragadták, s már tolták is be egy henger alakú, undorító koporsóba. Moccanni sem tudott. Különben nem is szabadott. Egek! S poklok pokla is. Még szerencse, hogy nem klausztrófóbiás. Igaz, ez szerencséje lehet holtában is, amikor ténylegesen koporsójába dugják. Mert körülbelül ilyen lesz ott is. Csak itt rosszabb. Ott, elképzeli, a szférák zenéjét hallhatja esetleg. Vagy a föld monoton zuhogása-kopogása szelídül síri csenddé, miután leeresztették gödrébe. Hisz még az is jobb, most... éles sípolás, vészjósló morajlás, fenyegető dübögés, égszakadás, földindulás, ne tudd meg, gyanútlan magabizó szelleme fölmagasztosult sárgolyónknak! Vagy mintha egy terjedelmes bendőben találta volna magát, s az mordulna, fortyanna, rotyogna körötte! Ó, ha egyszer innen kikerülök, fohászkodik, de nincs moccanás. Tizenöt perc, maga az örökkévalóság. Kilencszáz másodperc... Vagy kilencvenezer? És ez még csak a háromszázadik...

Hogy kerülhetett ide, ó?!

Hisz csúcsmórában van. S különben is az ember annyi, amennyi – nem? És ő most húsz... harminc?... na jó, legfeljebb negyven... Csak a karja... a vállai... a lába... a dereka... Hiszen nem is olyan rég még ment, mint a gőzmozdony. Ha szuszogva, fűjtatva, dohogva is, de ment. Igaz, a gőzmozdonyokat azóta mindenhol kivonták a forgalomból. S bár ő menne most is, de csak füstöl, dohog, a lába minduntalan elakad a másokban, tartályai kiürültek, s már nemcsak a gőz fogyott el benne, hanem lassan a szusz is ki belőle. Reggelenként pedig? Eltart egy órát, míg összeszedi magát. Ha frissen ébredt is. A fiatalember. S ha csúcsmórában is... Míg megtalálja a lábát, a karjait... míg egybekínlódja testét... Csak össze ne keverje a dolgot, föl ne cserélje a tagjait... Aztán erőltethetné a bal cipőjét a jobb lábára, mert véletlenül eltévesztette...

Kis lépések nagy politikusa – ezt a címet adta nemrég az egyik írásának. Akárha magáról írta volna. Toty-toty... győzelem!; slitty-slatty... győzelem!; csisz-csosz... Mintha ezer ördög bújt volna belé. Ezer öreg ördög. Asszonytársa közelségét persze még mindig vágyva vágyja reggelenként... És nem kis nosztalgiával időz el azoknál az időknél, mikor a legkedvesebb foglalatossága szíve választottjának átszellemült vetkőztetése volt; lassan, darabot darab után, míg föl nem tárul előtte az imádott lény teljes szépségében. A művelet most is minduntalan megigézi – ó, páros reggelek csodás intimitása! –, miközben szíve választottja... fölsegíti rá az ingét, föl húzza hátsó felén az alsóját, hogy így nyerje el emberi formáját, s imígyen pompázhasson ma is teljes díszében... Közben azonban a bal szeme héja is viszketni kezdett kibíráhatatlanul. Mire lassan, megfontoltan, bal kezét a jobb alsó karjához viszi, hogy azzal segítse fölemelni azt... Micsoda kéj! Ó, mennyi kéj... sóhajt, s a messzibe réved a hajdani daliás időkre... Aztán odaül reggelijéhez, és élvezkedve adja át magát a gyönyörnek, amint gyomrában Túró Rudija egymásba olvad Mohai Ágnessel. S ettől egyszerre valami nagy-nagy melegség járja át lényét... Miközben a lélek lassan kifagy belőle... Ne felejtsem, a legnagyobb kánikulában képes éjszakánként meleg zoknit ügyeskedni a lábára. No, az aztán a művészet! Részletezzem, kezdjek tudományos ismeretterjesztésbe annak pontos menetéről? És a harmadik pulóverébe is képes (volna) belebújni (ha sikerülne neki)... Reggel

aztán kimerülten ébred... mintha egész éjjel dunsztban tartották volna... Ám amikor végre az utolsó átizzadt göncét is lefejt magáról, hirtelen fázni kezd. Odakint kánikula készül, hétágra süt, ami ilyenkor nyáron szokott, de ő sértetten csukja be rögvest az ablakot, amikor szíve választottja sarkig tárja rá, hogy kiszellőztessen...

Létbe-vetetség?

Heidegger?

Na, ezt aztán jól megcsinálta! Filozófiai mélységek? ...magasságok?

Hát nem mondom...

Gyulára készül most, az irodalmi humorfesztiválra. De... töpreng... mivel is lépjen fel... pontosabban, mivel is hozakodjon elő, ha sikerül őt felpakolnia valakinek a világot jelentő deszkákra. Bár már maga ez is humor lesz, istenemre...

Mindenesetre legjobban, ha rövidre fogja. Mert mi lesz, ha odakint a reflektorfényben tör rá váratlan inkontinenciája? Ha nem tudja visszatartani? Kérjen elnézést, mint akinek halaszthatatlan dolga akadt, s rohanjon ki a színpadról? Hogy majd rögtön visszajön? Addig meg helyettesíthetné őt az ez esetre a műsorba szerkesztett fúvószenekar? Hogy ez nincs? Hogyhogy?!

Szóval... kilép majd az éles fénybe, vaksin hunyorog, nem fog látni semmit a vakító fényben, de tudja, érzi, a fényességen túl emberek vannak... százan... kétszázan... háromezren... ötvenezren... hatmillióan is lehetnek ott, mindenki arra vár, hogy valami szellemeset mondjon, valami éktelenül humorosat, hiszen ezért fizettek... s egyre biztosabb benne, hogy igen nagy árat ahhoz képest, amit ő mondani tud majd nekik... mert... nem fog eszébe jutni semmi. Esetleg egy fájdalmas mozdulattal megpróbálja kivenni zsebéből a biztonság kedvéért ez esetre előre megírt és kinyomtatott szövegét, de a karjába nyilalló fájdalomtól elejti azt. S bár kapna is utána rögtön, most a dereka áll be... mi lesz, fut át az agyán, ha így marad... s neki derékszögben kell elmondania azt, ami... csak nem és nem akar eszébe jutni... Még szerencse, hogy a háta mögül valaki odaszambázik hozzá, és felkapja, s a kezébe adja a biztonsági tartalékát... azaz a kinyomtatott papírlapot... S már megnyugodva emelné a szeme elé, amikor észreveszi, hogy egy üres papírfecnit hozott el, s nem azt, amire a szövegét nyomtatta. Ekkor, a reflektorfényben, hirtelen izzadni kezd... dől a homlokáról a verejték... a közönség meg vár... csak vár... (még szerencse, hogy ilyen szép a gyulai vár), hogy elkezdje, aminek ő már... úgy érzi... majdnem a végére ért.

Itt áll tehát, mert – minekutána barátja ide állította – másként nem tehet. Periférikus látásával különben észleli, amint az oldalfalak mögül veszettül integet neki... Gyere le! Gyere már le!... – olvassa ki kétségbeesett kézmozdulataiból.

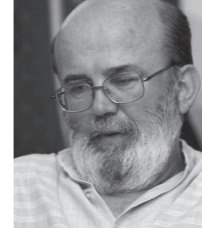
Ő, a szerencsétlen, gondolja, még mindig a színpadon, létbe-vetetten, kilökve a reflektorfénybe, ha tudná, hogy a lábába is beleállt a görcs...

Szóval, ha humor nem is, röhej mégis lesz... annyi szent.

Mert mi más lenne ez ...

S az egész teremtés is mi más?!

Kész röhej!

TÓTH LÁSZLÓ ◀

Badar radar

Észre se vesszük...

Észre se vesszük, a falánk szakadék mint lopózik alánk.

Költő fejfájára

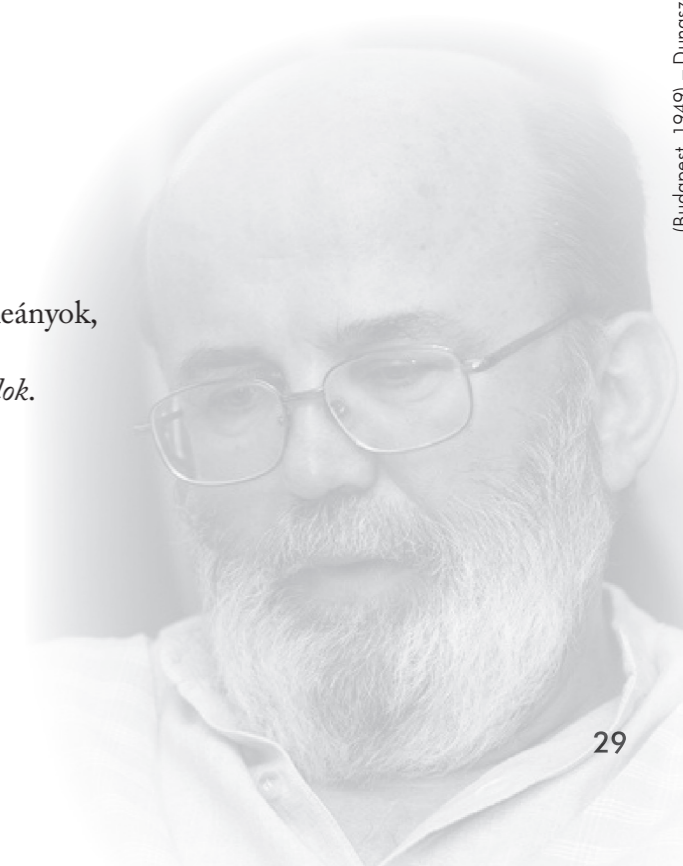
Az életem csak pár *viadal* volt,
s metaforákban ért a halál...

Az elefántcsonttoronyból

Mit nékem a társadalom?
Elegendő társ a dalom.

Leállítás

Nem csábítanak immár a szűzleányok,
hol eddig mindig fel-,
ott már inkább csak *leálllok*.

Tea-dal

A tested éden
 jöjj ma hozzám te át
 fügefaleveled
 le
 tépem
 s főzök belőle
 teát

Hűség

Férjét Jóbné csak nézi, nézi:
 jobb ma egy istenverte férfi,
 mint holnap nélküle élni.

Morbid

Jártam-keltem Oslóban –
 Oszlóban!

Euroszkeptikus

Én már előre kezdtem unni, ó,
 amit hoz majd nekünk az Unió!

Borsó

Inkább magam mászok a falra,
 Semhogy úgy *hányjanak* oda.

Utcalány mondja

Kedves uram, hallja, ma
 nincs-e reám hajlama?

Kártya

Nem jönnek az ászok,
 menten falra mászok!

Dicsekvés

A Léthét én már, druzsám,
 ezerszer átuszám.

Kesergő

Nem volt biz' nékem semmi bajom –
 kesergett imigyen a majom –,
 boldog volt életem, s boldog álmom,
 nekem mégis, ó, én számár,
 emberré kellett válnom!

Alagsors

Tudták, hogy a pince a tudatalatti szimbóluma? Elnyomott vágyak, eltemetett emlékek nyüzsgönek benne, mint a zombik. A mi alagsorunkban az első, amit megláttam, amikor beléptem, egy graffitit volt, MASS GRAVE, tömegsír, azt írja, és most már tudom is, miért.

Sok régi pince konstans katasztrófa sújtotta övezet, a mienk is az. De hát tehetek én róla...? Na jó, na jó, talán egy kicsit. A férjem ugyanis azt szokta mondogatni, hogy én csak akkor vagyok nyugodt, ha mindenből van már kettő, plusz a pót, és ezt mind felhalmozom odalent. Mindez igaz. Azonban... Úgy érzem, akármit teszek, a tárgyak osztódással szaporodnak. El is mondom, hogyan.

Az úgy kezdődött, kérem szépen, hogy egy precíz, rendes kőműves épített magának a nyolcvanas évek elején egy kockaházat. Lakott benne tíz évet, felnevelt két gyereket, majd a házat eladta. Az alagsorban a következőket hagyta hátra: egy félig kiásott szerelőakna (autószerelés volt az álma), egy jókora műhelyasztal tele L-vasakkal, alkatrészekkel, csavarokkal, 1 db használaton kívüli kazán, 1 db régi bojler, 1 db falipolc pókhálós befőttesüvegekkel, plusz még egy falipolc pótnak, 1 db szép nagy szocreál gyerekszekrény őskori sicces matricákkal, 1 db fűrészbak, 1 db korhadt pincelépcső, plusz egyéb azonosíthatatlan lomok.

Aki tőle megvette, szintén precíz, rendes ember volt, a házban ő is szép rendet tartott, de a pincéhez nem nyúlt. Lakott a házban tíz évet, felnevelt benne két gyereket, elnyűtt három gitárt, és távozásakor a következőket hagyta hátra: az előbb felsoroltak (műhelyasztal, Sicc, stb.), valamint 2 db öreg kerékpár, 9 db függönykarnis, 1 db sörasztal, 2 db sörpad, 5 db szétszedett polc, alkatrészek, festőszerszámok, plusz egyéb kisebb-nagyobb lomok.

Mi is szerettünk volna ilyen precíz, rendes emberek lenni, mint az elődeink, úgyhogy első lelkesedésünkben a lépcsőt lecseréltük, a szerelőaknát betömtük, a bicikliket megolajoztuk – ám ekkor elfogyott a lendület, és a felsoroltakon kívül a következőkkel bővítettük a zombi-felhozatalt: 1 db komplett konyhabútor, 2 db gyerekkerékpár teljes menetfelszereléssel, 1 db kamraszekrény, 1 db íróasztal, 2 db lámpa, 2 db könyvespolc, 4 doboz maradék járólappal, 20 láda könyv, 4 láda folyóirat, 1 db régi hűtőszekrény, 5 db labda, 2 db hulahoppkarika, 3 zsák pokróc és ágynemű, 4 db bőrönd, 24 db polcdeszka, meg a macska kaparófája és persze egy frissen örökölt fűnyíró.

Ne feledkezzünk meg még az elektronikáról, ami a férjem szakterülete, ezért a pincében lakik 7 db részben szétszerelt muzeális laptop, egy db régi asztali számítógép képernyő nélkül, egy rossz videomagnó, egy dévédéjátsszó, egy műholdvevő, egy elromlott hifitorony, egy kinyiffant kenyérsütőgép (amiből a férjem szerint bármikor lehetne építeni egy kontrollált vízfürdőt), és egy hatalmas ládában a régi kazettáink, még a régi szép, metál korszakunkból.

Mi is laktunk a házban tíz évet, úgyhogy időközben hozzáadódott 7 zsák kinőtt vagy belenővésre váró gyerekruha, babasílecek, két zsák plüss, két db gyerekszobaszőnyeg, 2 babaszobalámpa, egy kisasztal, két gumimedence plusz a pót, 4 db téli vagy nyári gumi (plusz a pót), 2 db sátor (plusz a pót), 2 db kerti napernyő (plusz a pót), 4 db pótszék (plusz a pót)...

Ám ekkor történt valami: áldatlan pincéhelyzetünket látva megszánt minket a nagynéném, nyilván tárolókra vágyunk, gondolta, és egy barátjánőjétől beszerzett néhány lomtanító tárgy, a következőket: 3 db kis méretű könyvespolc, 1 db szocreál kredenc, 1 db ormótlan és teljesen használhatatlan szocreál szekrény, aminek azonnómód kitört két lába, így került a pincénkbe alátámasztásnak 6 db szocreál bontott tégl.

Végre kipakoltam hát a könyveimet a polcokra, és már éppen kezdtem átlátni (vagy inkább megszokni) a káoszt, amikor a sógorom elköltözött, és mivel nekünk ugye úgyis van odalent helyünk, a következőket hagyta nálunk: 3 ötvenkilós láda könyv, 2 nagy láda irat, egy komplett sífelszerelés, egy komplett motoros felszerelés, 2 db tetőcsomagtartó, 4 db pótkerék és 1 db motorbicikli. Ez öt éve történt, a motort és a kerekeket már elvitte, a ládák miatt azóta nem lehet használni a műhelyasztalt, de nem baj, úgyis előtte állnak a biciklik.

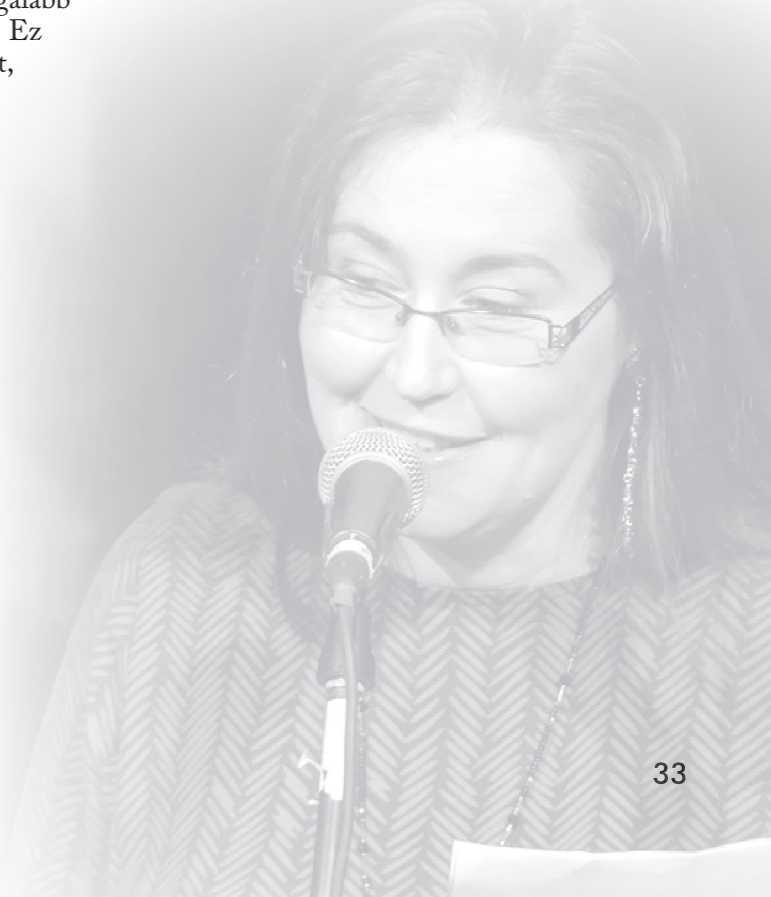
Közben elköltözött anyósom, ő tényleg precíz és rendes ember, úgyhogy csak a legszükségesebbeket hagyta nálunk, vagy ajándékozta nekünk, ezek a következők: 1 db klasszikus madaras mérleg, 2 db irdatlan mennyezeti lámpa, 1 bográcsállvány és 1 db közepes méretű bogrács (ezeknek még hasznát vesszük egyszer). Nálunk felejtett még egy sporttáskát is a saját szerszámaival, ez azért megnehezítette kicsit az új beköltözését, de sebaj, két évre rá megtaláltunk és visszaadtunk mindent, a kalapácsot is és a fűrőt is. A lámpát, azt hiszem, elvitte már, vagy csak én nem találom, pedig azzal biztattam magam, hogy minden lomnak tudom a helyét.

Édesapámék is elköltöztek közben, de ők csak egy napraforgós olajfestménnyel ajándékoztak meg, amit kilencéves koromban alkottam. Ez olyan rettenetes ronda, hogy muszáj a pincében tartani.

Én közben előrelátóan próbáltam gondoskodni a kertről, melynek során beszereztem 1 db gypszezzellőztetőt, 1 db magszórót, 1 db kézikocsit, 1 db szép nagy műanyag taligát, 1 db kerti pótasztalt, 1 db óriás babzsákfotel lábtartóval, 1 kis méretű ugrálóasztalt, 1 db eleve teljesen használhatatlan, házilag barkácsolt gombfociasztalt (fogalmam sincs, mit gondoltam, amikor hazacipeltem az adományboltból, talán Tandori járt a fejemben, mindenesetre úgy nőttek ki a fiúk, hogy hozzá se nyúltak), valamint egy szép, nagy, valódi focikaput (naivitásom ékes bizonyítéka, hogy soha nem használta senki ezt sem). Mivel télire a virágokat is az alagsorban tartjuk, vettem egy remek növényrendező asztalt is, de ehhez az előbbieket miatt azóta se férek hozzá.

Azt hittem, a helyzet nem fokozható, de ekkor megörököltünk néhány dolgot szeretett idős nagynénémről, a következőket: 1 db hatalmas kristálycsillár, 2 db rozoga szék, 1 doboz pamutfonál, 2 doboz irat, 1 doboz nipp és egy háromszor négy méteres, százéves biedermeier könyvespolc, legalább kétszáz szál kisebb-nagyobb deszkára szedve. Ez utóbbi elhelyezése már kis problémát jelentett, mert a két méter magas és két méter széles ócska farakástól sokáig lépni sem lehetett. A jó hír, hogy nagy terveim vannak vele. Könyvtárrá alakítom én ezt az alagsort, meglátja a világ! Ez életem álma.

Nem sokkal később történt, hogy egy évre külföldre költöztünk, ezért átlátszó dobozokat szereztem be, és négy hét vad munkával minden katonát és belenövésre vagy lefogyásra váró ruhát szépen csoportosítva elrendeztem, hogy ne hagyjak káoszt az addig a házunkba költöző öcsémre. Közben néhány nélkülözhető tárgytól, úgymint babaruhák és korhadt deszkák, megszabadultam, kidobtam egy széthasznált óriási gyapjuszőnyeget (de persze ott a pót), a kilyukadt labdákat (de ott a pót), sőt, a rozoga kamraszek-

rényt is kihajítottam (nincs pót, de lesz!), a többitől azonban, nem értem, miért, de sehogy sem bírtam megszabadulni.

Az öcsém tényleg precíz ember, csodálatos rendet hagyott a házban, ám az alagsor érthetetlen vonzerejének ő sem bírt ellenállni. A következőket hagyta nálunk, jobb időkre: 4 db szőnyeg, 1 db hűtőszekrény, 1 db komplett konyhabútor (a mi régi konyhabútorunk tetején), három doboz cucc, egy irodaszék, két teljes motorosfelszerelés, 1 bokszzsák – valamint, és ettől még az én sokat látott családom is meglepődött, egy fél (vagy talán egész) sportkocsi, ha jól sejtem, egy veterán Citroën modell, apróbb-nagyobb darabokban, mostantól ő is a mi pincénkben várja a végítélet harsonáit és a feltámadást.

Na jó, ez az autó már némi fennakadást okozott, mert az olajos-mocskos roncok eléggé uralják a teret. Vajon hová fogom így vajon kipakolni azt a tíz doboz könyvet és tizenkét doboz egyéb holmit, amit az újabb költözés után hazahoztunk...?

Geibl Kata: Sisyphus, Untitled #6 (2018)

Ady Endre Csillagok háborúját néz

Vagyok az éjfélete Nagyúr,
Vagyok az éjfélete Nagyúr,
Büszke, vasarcú szörnyeteg,
Halotti zenére lépkedek.
Nagy-bús lelkemben sötét Erő,
Nagy-bús lelkemben sötét Erő,
Páncél borítja testemet,
S lihegek egyre, lihegek.

Ó, jön már a Galaxis mocska,
Jön már a Galaxis mocska,
Jön a felkelő sokaság.
De hajh, a birodalom visszavág!
Illés égjáró szekerein
Illés égjáró szekerein
Dúlnak a fénykardos Csaták.
Az apád vagyok, az apád!

Összecsapunk, kevély lovagok,
Összecsapunk, kevély lovagok,
Kardunk szikrázik untalan,
Cirkálók suhannak, hatvanan,
S törnek reám nagyfülű Zöldek,
Törnek reám nagyfülű Zöldek.
De száz epizód még hátravan,
Tam, tam-taram, tam-taram, tam-taram.

Ady Endre m1-híradót néz

Hajh, utálnak minket
Hajh, utálnak minket
Ős cudar ellenség
Ős cudar ellenség

Nevet az orosz hölgy
Nevet az orosz hölgy
S jönnek a víg ráncok
Jönnek a víg ráncok

Víg ráncok, víg ráncok
Víg ráncok, víg ráncok
Orosz hölgy, orosz hölgy
Orosz hölgy, orosz hölgy

Orosz hölgy, orosz hölgy
Orosz hölgy, orosz hölgy
Víg ráncok, víg ráncok
Víg ráncok, víg ráncok

Víg ráncok, víg ráncok
Víg ráncok, víg ráncok
Orosz hölgy, orosz hölgy
Orosz hölgy, orosz hölgy

Ady Endre a Dr. Csont című bűnügyi sorozatot nézi

Nézz, Drágám, csontjaimra,
Szilánkos térdkalács-roncsaimra,
Nézz koponyámra, bús gerincemre
S elkopott porcaimra.

Drágám, azt tapasztalom,
Mialatt fekszem itt az Asztalon,
Hogy azt az üveg rossz-szagú lötytyöt
Kár volt elfogyasztanom.

Éreztem én, hogy fanyar,
Hogy éget, szúr, s hogy összevissza mar...
Vagyok emiatt szittyá csont-halmaz,
Oh, vagyok mégis magyar.

Te pedig így szólsz: „e holt
Kúnfajta, nagyszemű legény volt.”
Erre ügyesen rájöttél, pedig
Kollegád szétdarabolt.

Majd érted is jön a vonat.
Búsan, feketén, prüszkölve tolat.
De te csak szeresd bordám, koponyám,
S imádd farokcsontomat!

Ady Endre tehetségkutató műsorokat néz

Jöttem a Berettyó partjáról,
Kitörtem onnét, mint pajtából
Szent-puha sertések,
Szent-puha sertések.

S aláírtam én, világ bősze,
Hogy sem rokona, sem ismerőse
Nem vagyok zsűrinek,
Nem vagyok zsűrinek.

Kiálltam eléjük, de kár vót.
Előadtam a *Bulibárót*.
És szólt a zsűritag,
És szólt a zsűritag:

„Minek jöttél? Mi ez a hakni?”
 „Szeretném magam megmutatni,
 Hogy látva lássanak,
 Hogy látva lássanak.”

„Mást nem tudsz?” A kérdés szinte fájt.
 „De tudom még a *No roxa ájt.*”
 „Kösz. Majd értesítünk.
 Kösz. Majd értesítünk.”

Egy szent Dalnoknak mért kell túrni,
 Hogy a piszkos, gatyás, bamba zsűri
 Csak úgy elkergesse,
 Csak úgy elkergesse?

Bolyongtam kábán és rekedten.
 Magamat csatornába vettem.
 Youtube-csatornába.
 Youtube-csatornába.

Hadd legyenek belőlem mémek!
 Mert szeretném, ha szeretnének,
 S lennék influencer,
 Lennék influencer.

Agyafúrt detektív nyomoz (Pete)

Mikor még erősen kicsi gyermek volt, Agyafúrt detektívet es furton-furt petes angyalnak nevezték. Szerette ezt, mert olyan szépek az angyalkák, és tényleg, neki es volt pete – ellentétben a világ másik felével, amelynek pucája volt.

Ahogy nőtt, úgy hallott más, érdekesebb dolgokat is a petról. Ugyanis hűvös, ködös esteiken, mikor a közeli falvak fényei éppen csak pislákolnak, a székelyek bedurrantják a kályhát, előveszik a kártyát és az itókát, majd dursmarsolnak, überelnek, na, ilyenkor előbb-utóbb előjön a téma. Hogy a kisfiú nemi szervét megjelölő szónak mi az eredeti formája: pet vagy pete. S hozzák is fel a különböző érveket, ütköztetik a két nagy nyelvész: a régi Benkő Józsefet az újkori Benkő Loráddal. De mielőtt még a bicskít elékapnák, éjfél ut az óra, s mennek lefeküdni, mert az állat nem várhat, reggel fejni kell.

Agyafúrt detektívnek most éppen nem kellett titokzatos gyilkossági vagy lopási ügyet megoldani, ezért elhatározta, hogy eléveszi az oly sok székely nemzedék fantáziáját izgató titkot, a pet vagy pete rejtélyét.

Egy kis közvélemény-kutatással kezdte a dolgot, hogy minél többet megtudjon az áldozat kilétéről. Sajnos nem járt eredménnyel, ugyanis az emberek (még az asszonyok es) röviden azzal küldték el, hogy „csókold meg a petemet”. Már éppen ment volna haza nagy lelombozódva, mikor megéhezett, s bement egy vendéglőbe.

Leült egy asztalhoz, ahol már épp egy középkorú lófő volt (tudta róla, hogy nem gyalogos és nem főember, mert megnézte a harisnyáján levő zsinórokat). Köszönt neki kedélyesen, hogy „Ebédünk, ebédünk?”, s az viszonzta es szívélyesen, hogy „Ha megehül az ember”. Ezután a lófő rendelni kezdett a pincérnek, kért egy csülköt szalmapityókával, céklástormával s egy csepp szóda-bikarbónával, mert az olyan jól megbökkedteteti az embert, hogy meg es jó az étvágya. Nyomatatásul egy petemnyi kolbászt kért, nem mintha ehés lenne, de erőssen gusztán néz ki a másik asztalnál.

Na, ez megütötte Agyafúrt detektív fülét.

– Elnézést, hogy megzavarom kendet a bökkedésben, de honnan tudja a pincér, hogy mekkora kolbászt hozzon kendnek?

– Hogyhogy? – rökönödött meg a lófő.

– Hát úgy, hogy ha nem látta a kend petit, akkor honnan tudja, hogy mekkora kolbászt kell hoznia?

– Hát minek néz engem kend? Azt akarja mondani, hogy együtt peselek azzal a nyikhaj pincérral, s közben a petünket méregetjük, melyiknek nagyobb? – turálta fel magát a lófő. Osztán legyintett egyet, biztos valami idegen lehet, aki az asztalához ült.

Na, ellegetnek szépen, csendben, mert székely ember, mikor eszik, nem beszél (s máskor sem, csak ha muszáj), s hát hozzák es nyomtatékul a kolbászt. De az olyan kicsike volt, hogy alig látszott a tángyéron, még a francia vendéglőkben es nagyobb adnak (pedig oda nagyítót kell vinni, hogy az ember az ételt észrevegye).

Agyafúrt detektív önkéntelenül elnevette magát, mikor a kolbász méretét meglátta. Erre paprikavörös lett a lófő, s úgy jöttek ki a szavak a száján, hogy egymást érték:

– Na idefigyeljen, maga surmó. Maga tényleg azt hiszi, hogy ekkora a petem? Hát azt akarja, hogy megmutassam magának a löcsömet?!

– Isten ments – háritotta el Agyafúrt detektív –, de azt mondja'sza meg nekem, akkor métt hozott a pincér ilyen kicsike kolbászt, mikor kend kifejezetten jelezte, hogy a kend petinek a méretit kéri!

Egy kicsit meghökkent, majd elnevette magát a lófő:

– Hát mondja, kend hol nőtt fel, hogy még ezt sem tudja?

– Én itt ne, Csíkgölöncséren, igaz, legfogékonyabb éveim alatt Botosányban laktam a votják cseremiszek között, mert oda helyezték ki apámat s anyámat a magyartanári diplomáikkal.

– Na, akkor tanulja meg tőlem, mert más nem biztos, hogy ilyen szépen mondaná el. A petemnyi kolbász azt jelenti, hogy kicsi, és nincs kapcsolatban az én petem méretével. Hanem azzal, hogy pöttömnyi, ahogy a magyarok mondanák.

Agyafúrt detektív megköszönte szépen a kiokosítást, s osztán egy darabig még jól elbeszélgettek arról, hogy milyen a pityóka ára Botosányban.

Hazafelé már összerakta magában a hallottakat, s tudta, hogy megoldotta a pet vagy pete rejtélyét. Merthogy honnan jön a szót? Bizony a petty, pöttyből, s lett abból pet és petecske, merthogy mindkettő olyan kicsicske. Ahogy hazaért, még egy csepp (vagy petty) fát es hasogatott, mert ilyen ebéd és ilyen agymunka után nem árt a mozgás sem.

Agyafúrt detektív nyomoz (Kiment a ház az ablakon)

Van ez a közismert székelypélda:

Kiment a ház az ablakon,
Benne maradt a vénasszony.
Zsupot kötött a hátára,
Úgy ballagott a vásárba.
Felmászott a nyúl a fára,
Jaj de szépen kukorékol,
Piros csizma van a lábán,
Nem süt a nap a szemébe. (Stb.)

Agyafúrt detektívet gyermekkorától érdekelte, hogyan tud a mondókában kimenni az ablakon a ház úgy, hogy benne maradjon a vénasszony. Merthogy vénasszony nélkül kimenni nem nagy kunszt – viszont akármennyire szorítja is össze magát a fal, csak-csak összelapítja a vénasszonyt az ablakon való átpréselődés közben. S akkor a vénasszonynak annyi, kámpec. Mégis, a következő szakaszban fogja magát, zsuppot köt a vállára, s úgy ballag a vásárba – hát érti ezt valaki?!

Mikor már elég sokat gondolkodott, eredmény nélkül, megjelent neki álmában egy hal, és így szólt:

– Kedves Agyafúrt, látom, hogy érdekli a sorsom, hát én most elmondok magának mindent, tiszta vizet öntök a nyílt kártyákba. A víz a fontos, igen, fiatal barátom! Legyen kúpüben, akváriumban vagy tengerben, bárhol! Hát tudja meg, én egy hal-vénasszony vagyok, s velem esett meg az eset. Igen, az eső, az esés, és ebből következően az eset is nagyon fontos! Merthogy az eső is hull bizonyos esetekben, azaz ess az esső, ha megengedi, hogy székelyre fordítsam a szót. Maga ügyes álmodik, úgyhogy visszakérdezhet majd nyugodtan székelyleül, nem fogja megszólalni senki.

Szóval, ott fekszem a házamban, ami ugyebár az a nádibutikós hely a patakban, s egyszer csak zutty, valami háló rám csapódik. Felnézek, s hát az az azsangonjáró gyermek, Kárulyka, a Jánosé van ott, kezében egy bot, s a bot végén egy hálós zsák. Vajon mit akarhat ez a ricskó, kérdezném, de a következő pillanatban kikapja a hálót, a házam kifolyik a háló ablakain, s benne maradok én, a vénasszony!

Hiába könyörögtem neki, hogy így, s hogy úgy, s teljesítem három kívánságát, ha elenged, ő nem s nem, merthogy meg fog enni. Végül csak meglágyult a szíve (kivált, hogy nem volt gyufája, mivel bizsiljen, s engem megsüssön), s inkább felcsapott a vállára, elvitt a vásárba, és eladott.

– És a három kívánsággal mi lett? – kérdezte az egyik ámulatból a másikba eső Agyafúrt detektív.

– Azokkal osztán semmi. Még arra sem vitte az agya, hogy reájöjjön, jobban jár, ha pénzt kér tőlem, mint ha elad engem. Az apja, János es úgy szeretett iskolába járni, mint a malac, mikor viszik herélni, s ilyen a fia es.

– Nénémasszonnyal osztán mi történt? Hogyhogy álmomban most nálam teszi a tiszteletét? – kérdezte illedelmesen Agyafúrt. Hiába, a jólnevelt ember még álmában is úr marad.

▶ CSÍK MÓNIKA

Az ember tragédiája

Nyolc és feledik szín

...amely némi emberit, némi tragédiát, és nyomokban némi Madáchot tartalmaz, és amely színt Arany János valószínűleg könnyörtelenül kihúzta volna a kézirat tisztázása közben, ha kezébe kerül. (Zárójelben megjegyzendő: nem indokolatlanul.) Szereplők: Ádám, Lucifer és Éva. A helyszín pedig egy homályos padlás, melynek mestergerendájáról lóg fejjel lefelé Ádám, szárnyával legyezgeti magát, és roppant mód unatkozik. Lucifer jelenésként tűnik fel a kémény mögül.

LUCIFER

Hát itt vagy? Megáll az eszem!
Mióta kereslek!

ÁDÁM

Mióta?

LUCIFER

Amióta bedöglött a GPS-em!

ÁDÁM

Pokolbeli káprázat, el veled!
Több hete múlt, hogy Prágát hátrahagytuk!
Ha eddig nem gondoltál felőlem, ezúttal se tedd.
Hagyj csüggeteg egymagamban. Tárgulj innét! Eredj!

LUCIFER

Dehogy megyek!
Csak most jöttem Goethétől, együtt kajáltunk,
aztán meg Bulgakovval csöveztem a Szadovaján.
Hanem te mit gebedszkedsz ott, a sonkakampó mellett?
Denevér-tripben vagy netán?

ÁDÁM

Mi más tehetnék?
A koporsó, mi ágyamul szolgált,

feltörte oldalam, s hátam, combom sajog.
A fejemről nem is beszélve.

LUCIFER

Tán a dicsőség szállt belé?

ÁDÁM

Fityfenét, megagyaltak a parasztok.
Kapanyéllel lesnek rám, amióta nőiket kerülgetém,
vagy nőik hófehér nyakára cuppanok piócamód.

LUCIFER

Vaksi szempár, tág orrlyukak,
arcod petyhüdt, hangod kehes.
Vesszek meg, ha nem te magad vagy
a parasztnyúzó Vlad Tepes!

ÁDÁM

Az vagyok, valóban,
bár kedvem ellen való ez újabb szerep,
lévén, hogy gusztusom megváltozott,
és vére szomjazom csak,
más egyéb mind élmelyít.

LUCIFER

Fogjak neked bogarat, vagy szeretnél legyet?

ÁDÁM

Edd meg a bogarad magad, és szopogasd
le a legyed combját desszert gyanánt!
Nem vagyok pók, se béka, hogy ily
hitvány kosztón jussak dögrovásra.

LUCIFER

Ez a denevérjelmez se feszebb,
mint békák bőre vagy pókok potroha.

ÁDÁM

Ne gúnyolódj, patás,
ötölj ki inkább valamit!
Éhkoppon a gyomrom lázad,
és mintha sorvadna szemfogam.
Vérhez kell jutnom mielőbb.

LUCIFER

Álljunk hát odébb!
Törcsvár körül nem terem
számodra több babér,
legfeljebb suhintott kapanyél.

(Ezzel Lucifer csettint, s vihar kerekedik. A szél felkapja mindkettőjüket. Hamarosan egy vár tövében hullnak a fűbe.)

ÁDÁM

Mi ország ez, mi nép, melyhez jövénk?

LUCIFER

Hunnia ez, mégpedig a híres Viharsarok,
és ha jól látom, e táblán az áll: gyulai vár!

ÁDÁM

Na lám, Hunnia, Gyula,
vára tisztos, meg kell hagyni,
talán ízes fehérség is kerül.
Húzódjunk árnyékba, míg az est lehull,
a napfény igen ellenemre van.

LUCIFER

Nohát, e toronyból körbenézhetjük Gyulát,
és a torony homálya jó lesz rejtőzködésre.

ÁDÁM

Valóban, pompás odú, innen épp a vásárosokra látni.
E sokadalomban tán jobb vadászat léssen.

LUCIFER

Fend a fogad, bőregér, estére lakomázhatsz,
annyi nő sűrög odalenn, ahány bolha a kuttyán.

ÁDÁM

Sajnos messze még az alkonyat,
és türelmem kevés.

LUCIFER

Szunyálj a gerendán! Időnk, mint a szúnyog.
Egy kis szieszta bőven belefér.

ÁDÁM

Előtted egy öröklét van kitárva –
bizony könnyen beszélés.
Az Úr trónusa mellett jut számodra
manna, mit ambróziába tunkolsz,
ha sátáni kedved tartja, és úgy hírlik,
az égi fejőasszonyok ízletes joghurtot
kevernek, titkos görög recept szerint.
Ráadásul te percekben méred az évezredek.
De én?! A rám szabott idő ukmukfukk lejár,
miközben otthon viharvert kalyiba vár,
ritkás pálmafa és egy falánk asszony.
Lám, a Paradicsomból is kievett mindkettőnket.

LUCIFER

Azért az almaügyben te is ludas voltál némiképp.

ÁDÁM

Ahogy vesszük. Bár belátom:
ama kukacos pomagránát helyett
a kígyót kellett vón' megenni.
Táplálóbb, ámbátor rusnya lény szegény.
Kár abba a flancos Paradicsomba.
Ha visszapörgethetném az idő kerekét,
a hüllőt húznám nyársra. Tán az Úr
se ráгна be érte annyira, mint emezért.

LUCIFER

Látom, te semmiből nem tanulsz,
és míg gyomrod korog,
csak a faláson jár az eszed.
Ej, porbafingó, kárnak vesződöm veled!

ÁDÁM

A hold vörös képpel néz köd mögül,
s az éj, ím, széjjelocsolá szurokját.
Odalenn gyűl a csődület. Hagyjuk a
szócséplést, induljunk máris!

LUCIFER

Éppen jó helyen van bevágva ez az ablak,
kifigyelhetsz pár zsenge nyakat magadnak.

ÁDÁM

Nézzük hát a nyakszirteket legott!
Ferikém, azt a tündért látod-e ott?!

LUCIFER

Azt a kandzsi bajszosat?

ÁDÁM

Ó, szőke szépség, lankadó szemével,
finom, gyöngéd, mint játszi tünemény.

LUCIFER

Szókének szőke, de bibircsókja a Holdat veri,
és hát csámpás is szegény!

ÁDÁM

Ki e nő, és mi búve-bája van?

LUCIFER

Orra horgas, lába görbe,
nyilván ritkán néz tükörbe...

ÁDÁM

A nőiség varázsa arcán a szépítőszer,
melynek párja nincs.

LUCIFER

Ádám, fejedre estél netán?
Hisz csúfság eme néember, nem drága kincs.
El e látvánnyal, mert megőrülök!

ÁDÁM

Úgy-é, úgy-é?! Hasonlót érzek én is.
Csakhogy én a bűvölettől.
Üljünk be a kocsmakertbe,
hadd csodálom meg őt közlről.

LUCIFER

Te tudod...
Gyerünk hát.

ÁDÁM

Erre, erre, asztalunkhoz,
drága szép kisasszony!

LUCIFER

E látvány borzogatja hátam.

(Éva tenyeres-talpas felszolgáló, boroskancsókkal felpakolva érkezik.)

ÁDÁM

Ó, porcukros hölgy, nyárestém csodája,
mutassa csak piciny fehér kezét,
hadd nyomék rá egy cuppanóst!

ÉVA

Egy fenét!
Mi tetszik?

ÁDÁM

Legfőképpen te, leányka.

LUCIFER

Nekem inkább egy feles.

ÁDÁM

Ki vagy te, mondd?

ÉVA

Kimondja a házszabályzat:
„Csavargóknak pia ništa!”
Egyébiránt Éva vagyok,
becskereki feminista.

LUCIFER

Dehogyan vagyunk mi csavargók!
Hiszen fizeti a cechet majd a
havasalföldi vajda.

ÁDÁM

Fejedelem! De ne hasogassuk a szőrt,
miközben alakulóban van a flört.
Inkább meséld el, becskereki leány,
mit keresel te itt, Gyulán?

ÉVA

Ezer százat, plusz a baksis,
nem rossz, csak a főnök háklis.

LUCIFER

Legyen inkább sör a feles,
nyárestén az tökéletes.

ÉVA

Rendben, egy feles rendel.
Hát ennek itt?

LUCIFER

Neki is hozz inni valamit.

ÁDÁM

Megállj, ne oly sietve!
Hadd vegyelek szemügyre elébb.

ÉVA

Húzzál bőrt a fogadra, azt tanácslom,
és engedj a dolgomra, egérpofa!
Ez a csehó ma csupa tahóval teli,
a bal kettes, ott, már a borát követeli.

(Éva el.)

ÁDÁM

Minő csodás kotyvaléka
rossznak és nemesnek e nő,
méregből s mézből összeszűrve!

LUCIFER

A méreg stimmel, na de
hol látsz te rajta mézet?

ÁDÁM

Hangja árja ringat, mint hajót,
és úgy érzem, megfeneklek.

LUCIFER

Na, bakker, ebből zokni lett! Pedig előttünk
Párizs, London, a falanszter és az űr is.
Nem beszélve az eszkimókról.
Mit kezdek vele ily elbutultan?

ÁDÁM

Mi itt valóság és mi itten álom?
Valódi-e eme nőstényördög,
ki ismeretlenül is ismerős nekem?

LUCIFER

Az effélében sosem lehetünk biztosak.

(Éva sietősen érkezik.)

ÉVA

Ihol, ni, a két üveg sör.

(Pattan le róluk a kupak.)

Aztán falatozni hozzá
kérek-e valamit az urak?

ÁDÁM

Hogyne, hogyne!
Neki egy sódart, de ne véreset!

LUCIFER

Vladnak meg valami... valami... denevéreset.

ÉVA

Hé, te, ványadt vakegér!
Mit eszik egy denevér?

ÁDÁM

Főleg a Feri idegeit.
Egyébként nincs többé ízlésem már,
elrontotta sok ledér hölgy s kaviár.

(Éva elindul lombán.)

ÉVA

Szétnézek, mi maradt a konyhán.

ÁDÁM

Ez a nő megtestesült költészet.

LUCIFER

Sámánisztikus metállíra, maximum.

ÁDÁM

Nahát, Luci Ferenc, mondja,
már a sátán is metálra nyomja?

LUCIFER

Maradj lógva, szélmotolla!
A folytonos kereplés megárt.
És ha magáznál, hát magázz,
de hagyd hozzáértőkre a metált!

(Éva tálcákkal felpakolva tipeg.)

ÉVA

Itt a sódar. Neki meg füstölt gyulai.

ÁDÁM

Mi ez?

ÉVA

A ház specialitása.
Hungarikum lesz nemsokára.

ÁDÁM

Nem ismerek efféle gezemicét.
Pedig énelőttem nem létez titok,
ki a sátánnal régen cimborálok.

LUCIFER

Harapj csak belé. Megnyalod majd
utána minden szemfogad, ne félj.

ÁDÁM

A nyakába-e?

LUCIFER

Fittyfenét! A kolbászba, sügér.

(Ezzel Ádám megkóstolja, majd falja a kolbászt.)

ÉVA

Na lám, bejött neki hamar.
Elég derekasan nyakal.

ÁDÁM

Mi is a neve eme ételnek, te nő?

ÉVA

Kóbász! Mi lenne más?

ÁDÁM

Kotródj hát új porciót keríteni!
Nyomás!

ÉVA

Ez ám a gavallér! Na szép!
Hová tűnt a mézesmázos denevérbeszéd?

ÁDÁM

Szedd a lábaid, néember!
Egyik itt legyen, a másik ott.
Vissza se jer, amíg nem kerítesz
a konyhában részemre másikat.

(Éva sértődötten el.)

LUCIFER

A kolbász, úgy látom, csodát tett,
eszedhez tértél hirtelen.

ÁDÁM

Eszemhez ám! Vidulj, öreg szofista,
figyelmem újra tiéd, s vér helyett
immár gyulai párosra éhezem.

LUCIFER

Kolbász ide, kolbász oda,
felejtsd el a repetádat!
Cihelődj: forgószél támadt.
Új szín következik.

ÁDÁM

Csak így lelépünk?
Semmi vásárfia, semmi szuvenir?

LUCIFER

Nesze, itt egy reklámpóló. Gyulás!
De most már lódulj, ugorjunk,
utánunk égszakadás, földindulás.

ÁDÁM

Egy szóra még! Mondd, hová sodor e zivatar,
és mikor lesz vége a komédiának?

LUCIFER

Ádám, Ádám, hisz jól tudod,
mi írva volt vala, ugyi:
„kifürkészhetetlenek Isten útjai,
mint a 120 kilós tótasszonyok
kreppszoknyái alatt a bugyi”.

(Vége.)

Zombimedvék támadtak a migráns selyemfiúkra (Kishírek, álhírek)

Medvére támadt egy budapesti család

Nyolc napon túl gyógyuló sérüléseket szenvedett az a székelyföldi medve, amire egy öttagú budapesti család rontott rá a Gyilkos-tó közelében. A szemtanúk szerint a családfő, Sajó Valentin szelfibotjával támadta meg a gyanútlanul málnázó állatot, kiskorú gyermekei pedig – azt pokémonnak nézve – telefonjaikkal rontottak rá. Bosszút azért álltak a medvén, mert belógott a fényképképkébe, amin családjukat a természet, és nem az állatvilág szépségeivel akarták megörökíteni. Sajó Valentin magára vállalta a teljes felelősséget, állítása szerint a felesége büntelen, hiszen csak hátulról buzdította őket a „Hulljon a férgese” felkiáltással. A Székelyföldi Állatvédő Tanács fegyházat kért a férfitől, állatellenes gyűlölet-bűncselekmény megkísérlése miatt. A férfi kiskorú gyermekeit gyámságba vették, és egy környékbeli borzcsaládnál helyezik el.

Feröeri migránsterror

Feröer-szigeteki migránsokat fogtak el a hatóságok Tunéziában. A vikinghajókkal érkező, szőke feröeriek rémületet keltettek a lakosság körében, amint óészaki nyelven népdalokat énekelve közeledtek a parthoz. Ragnar Vargson, a feröeriek letartoztatott vezetője azt nyilatkozta a nemzetközi médiának, hogy a klímaváltozás miatt már csak pár sziklacsúcs látszik ki a Feröer-szigetektől, melyek így lakhatatlanok, ezért a sziget teljes lakossága elmenekült a szárazabb belföldek felé. A tunéziai férfiak tüntetést szerveztek a magas, hosszú hajú és szőke viking-származékok beengedése ellen, akik közszeméreméért módon röplabdameccseket szerveztek a tengerparton. Éppen ezért a feröeri migránsok nagy részét konténvárosban tartják fogva a hatóságok, de onnan a tunéziai aktivisták üres olajhordókban csempészik be őket az afrikai ország belsejébe. Ragnar Vargson éhségstrájjal fenyegetőzik, amiért nem hagyományos, szaftos bálnahúsleveszt szolgáltak fel neki ebédre. – Nem azért bálnáztak több száz évig az őseim, hogy most kebabot egyek – mondta karakánul Vargson. – A tunéziaiaknak örülniük kellene nekünk, hiszen gazdag örökséggel érkezünk, többek között félezer szavunk van a bálnára, amit ugyanennyi módon tudunk hasznosítani. A tunéziaiaknak alig egy szavuk van a bálnára. Szükség ezt tovább magyaráznom? – mutatott rá a kétségtelen tényekre Vargson. – A mi országunkban vagy a mi kultúránk szerint élnek a feröeriek, vagy sehogyan – nyilatkozta Habib Ali tunéziai miniszterelnök az Al Figaro című francia lapnak, hangsúlyozván: már volt példa arra, hogy Észak-Afrika partjaira gótok telepedtek, és nem szeretné, ha a történelem megismételné önmagát.

Arany-zombik lepték el a Margit-szigetet

Arany János, neves költőnk élőholt hasonmásai először a Margit-szigeten kocogók lábaira vetették magukat, majd szerelmespárok meghitt pillanatait zavarták meg az őszi kék között. A járókelők megdöbbenésére H. Vilmos budapesti lakos lábak nélkül mászott ki a Margit hídi villamosmegállóba, miközben kívülről szavalta A fülemile című verset. Mielőtt a mentők elvitték volna, a távirati irodának azt nyilatkozta, hogy korábban sohasem olvasott verseket, és egyet sem tud fejből, ez pedig jobban megrémítette, mint lábának az elvesztése. A Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársai már körbezárták a Margit-sziget teljes területét, az áttörni próbáló zombikat rendőrsorfallal és vízágyúval verik vissza – amely rossz, 2006-os emlékeket ébreszt a hídon összegyűlt budapestiekben. – Attól, hogy zombik, nekik is vannak emberi jogaik, hisz életük nagy részében pont úgy éltek, mint mi. Nekem nem tetszik ez az eljárás, de hát végül is egyetértek az intézkedéssel – mondta tudósítónknak Kovács Linda, aki Frici nevű uszkárjával kocog minden reggel a Margit-szigeten. A Terrorrelhárítási Központ kérésére Szörényi László irodalomtörténész, Arany János legjelesebb szakértője egy túsul ejtett zombival érintkezett, és azt nyilatkozta, hogy mindenki legyen óvatos, mert a zombik harapással terjesztik a teljes Arany-életművet. Ó erre immunis – tette hozzá. Az Országos Epidemiológiai Központ rövid nyilatkozata szerint már dolgoznak az Arany-zombivírus ellenszerén, aminek alapját az irodalomtörténész véréből vonták ki. A központ munkatársai mindenkit nyugalomra intenek: a már megfertőzött emberek 3-4 hét alatt elfelejthetik az egész Arany-életművet, tartós agykárosodás nélkül.

Toldi Miklós a Marson

Sikeresen indult el a Toldi Miklós Ūrprogram, tegnap a főváros határán a malomkerék formájú magyar fejlesztésű űrhajót egy Arany János művei alapján készült kilövőszerkezet hajította a világűrbe. A mondabeli hős karjáról mintázott szerkezet nagy sebességgel megforgatta, majd hirtelen elengedte a Malomkerék TM névre elkeresztelt űrhajót, amely a rendkívül nagy hajtóerőnek köszönhetően alig fél év alatt éri el a Mars atmoszféráját. A különleges projekt világtörténelmi jelentőségű, hiszen még jóval Elon Musk dél-afrikai nagyvállalkozó SpaceX nevű missziója előtt ér „földet”, azaz Marsot. A Malomkerék TM harminc magyar és két ruszin telepese kísérleti módon próbál paprikát termesztetni és hucul lovakat tenyészteni a bolygón. – A küldetés sikere örökre beírhatja a

történelemkönyvekbe a magyarok nevét, akik – noha nem gyarmatosítottak az újkor folyamán – most nemcsak a világ, hanem az egész világűr élvonalába kerülhetnek – nyilatkozta Ballon Géza, a missziót vezető magyar úrhajós, aki ezúttal is üdvözli, csókolja két kislányát, kedves feleségét, anyósának pedig azt üzeni: kívül valóban tágasabb. A hivatalos tervek szerint az ideiglenes úrálomáson kívül üvegházakat, istállókat és egy stadiont terveznek felépíteni a vörös bolygón. A Mars első települését Mézga Aladár, a leghíresebb magyar úrhajós tiszteletére keresztelik el.

Letartóztatták a hírhedt selyemfiút

A Békés megyei rendőrség aktus közben rontott rá Baziási Rezső könyvtárosra, a hírhedt selyemfiúra, egy *szokványos* családi ház emeleti hálósobájában. Az ókori római tógát és fejében babérokoszorút viselő férfit egy bukolicus költemény előadása közben zavarták meg. Baziási Rezső először az ablakon próbált elmenekülni, de a rózsafa-ráccsal együtt egy piros triciklire dőlt, és medencecsonttörést szenvedett. A selyemfiút erős társadalmi nyomásra már hónapok óta körözi a rendőrség, a felszarvazott férjek a megyeszékhelyen erőszakba torkolló tüntetést is szerveztek, amiért Baziási szellemi örömet szerzett a feleségeiknek.

– Soha nem éreztem ennyire nőnek magam, a férjem csak a megyei focibajnokságról beszélget velem. Szidja a bírót. Két éve hozzám sem nyúlt, pedig lánykoromban Petőfi-verseket is szavalt nekem. De Rezső... Rezső általában Ovidius verseivel kezdte a légyottot, majd levetette tógáját, és Catullussal folytatta, én viszont mindig Martialis pajzán epigrammáinál élveztem el – nyilatkozta a neve elhallgatását kérő F. Ilonka.

H. Marika, gyulai lakos pedig spontán tüntetést szervezett Baziási szabadlábra bocsátásáért:

– Mindig azzal kezdte, hogy nahát, Marika, mily sokat fogyott, mióta utoljára láttam. Költői lélek volt. Nagyon figyelmes. Előjáték közben néha felállt, az íróasztalomhoz ült, és újra elolvasta szárnypróbálgató verseimet: mindig jó tanácsokat adott, hogy hol húzzak ki egy jelzőt, vagy változtassam keresztrímre a bokorrímét. Ráadásul még a töltöttkáposztámat is szerette, amiről a férjem, ez a lusta dög, azt állította, hogy mindig odaégetem. Engedjék szabadon Rezsőt!

Noha a testi örömszerzés bizonyos fajtáiról érvényben van egyfajta türelmi rendelet a magyar törvényhozásban, a szellemi örömszerzés precedens nélküli bűncselekménye – annak káros társadalmi hatásai miatt – sokkal szigorúbb elbírálás alá esik, és akár életfogytiglani börtönnel is sújtható. A legfrissebb hírek szerint Baziási Rezső ennek tudatában a bíróságnak azt nyilatkozta, hogy nőnek vallja magát.

Magyarország lett a világ legboldogabb országa

Hazánk lett a világ leboldogabb országa a friss, 2050-es World Happiness Report felmérése szerint. Az első hely megszerzésében több tényező is közrejátszott. – Magyarországon élni olyan, mintha folyamatosan nyaralna az ember. Olyan, akár a lét elviselhetetlen könnyedsége, ahogy mondani szokás – idézi a felmérés az egyin interjúalany, Gerzson Ágoston kalauz véleményét. A nemzetközi felmérés kiemeli, hogy a magyarok közérzetének jót tett, hogy a főváros nevét a vadregényes, némileg Honolulu emlékeztető Honderűre változtatták, de a magyarok annak is nagyon örülnek, hogy nincsenek közvetlen szomszédai, ugyanis a népességfogyás miatt tőlük általában pár száz méterre tartózkodik a legközelebbi honfitársuk. Az ország egészségi állapotának az is jót tett, hogy az utóbbi években minden magyar háztartásba bevezették a termálvizet, így teljesen eltűnt a reuma, a porckopás és a gerincserv népbetegsége is, búskomor embereket pedig csak elvétve, egyes 2010-es években játszódó művészfilmekben lehet látni. A hagyományos magyar panaszkodást és nyafogást is megszüntették egy állami intézkedéssel: az elégedetlenke-

dőket egy- vagy kétheti kényszerwellnessre ítélik, az elítéltek büntetésüket fürdőköpenyben és strandpapucsban kell letölteniük, és napi három aromaterápiás masszázst is el kell viselniük. A szőkevényeket fürdőorvosok terelik vissza a Kárpát-medencékbe. A klímaváltozás által kiváltott hőség miatt sem kell aggódniuk a fővárosi magyaroknak, hiszen klímaberendezésekkel szerelték fel a legnagyobb közterületeket – például a Deák, a Kálvin teret és a teljes Népligetet is –, így akár a tűző napon is zavartalanul hűsölhetnek vagy fagyizhatnak, esetleg könnyű drogot fogyaszthatnak. Szintén a pozitív mérlegbe került az, hogy a magyaroknak sosem kell elhagyniuk hazájukat, ha jól akarják érezni magukat: a forró, mediterrán éghajlat miatt a teljes Duna-mentét szabadstranddá alakították át, a maradék erdőket pedig légfrissítő fenyőfákkal aggatták tele, hogy alpesi hangulat is legyen az országunkban, a Hortobágyi Szafari Parkban pedig a világ zsiráf- és antiloppopulációnak csaknem fele is megtekinthető. A jólét pedig olyannyira általános lett, hogy az új építésű kertes házaknak gyulai kolbászból fonják a kerítését, mi több, az Európát védő déli határszakaszt is kolbászkerítésre cserélték, aminek nem csak tényleges, hanem gasztronómiai elrettentő ereje is van.

Angyal

Megáll bennem az angyal,
ugyanoda-máshova néz,
mint én. Kiürült aggyal
az élet nem olyan nehéz.

Csak az a baj, hogy utána
megint nem jön majd semmi,
na, minden reggel ebből
az úrból újjászületni.

Konyhai angyalmosollyal
a pirítóst vajazom,
de a pillanat holtan
terül el múltamon.

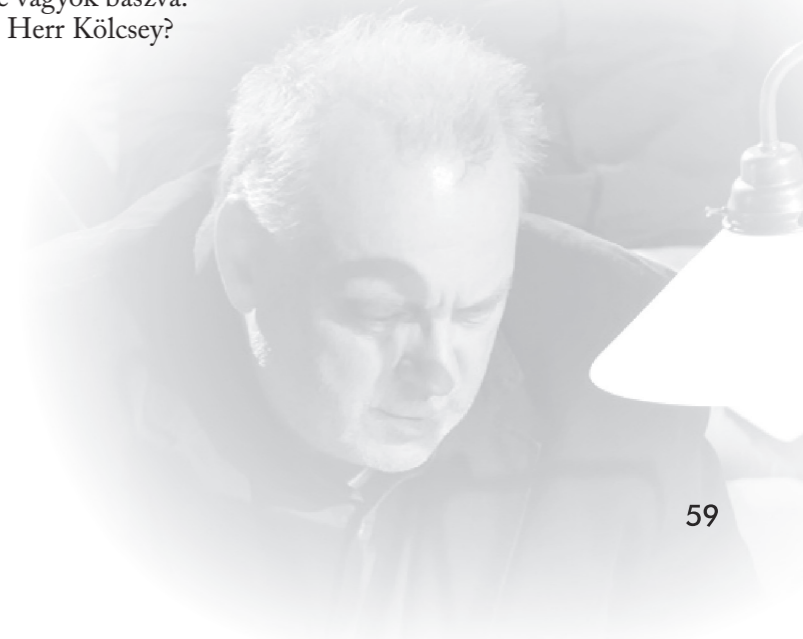
Repül a baseball-sapkája,
azt mondja: „Oké, ez ennyi,
megható jelenet, ezt már
nem kell újravenni.”

Kiszáll a rendezőszékből,
a gyerekkorba hazarepül.
Én meg, sorsomnak sztárja
reggelizek, egyedül.

Sanzon

Egész életemben egy illúzióból éltem,
és hagytam, hogy társakat hívjon körém.
Az illúziótlanok kikérték maguknak,
hogy valakit így rajzoljon körül a fény,
hogy amitől ők összeszarják maguk,
azt szabadságnak merje nevezni valaki,
és a jövőt, amely felé félnek,
ne mások lábnyomából kaparja ki.
Az illúzió esélyét megadtam mindig,
de a pillanatban, mikor elveszett,

úgy tűntem el a halott beszédből,
mint a szél, ha sírokon nevet.
Csonttornyainkból néha lemásztunk.
Voltak lányok, füvek, házibulik.
Mind lent volt, aki tudott illúzióul,
de visszamásztunk mindig hajnalig.
Jaj annak, amit mi kimondunk,
így hittük – és kimondtunk mindent,
kék érháló lüktetett bennünk,
a fényénél mindent láttunk itt bent.
Sötét tinta folyt az ereinkben,
a végső határig elírtuk magunk,
nappalainkat megnyitva az égnek
vérző lények: tudtuk, egyek vagyunk.
Így uralkodtunk saját életünkön,
leszarva jövőt, biztonságot, sikert.
Kéken derengő kísértetek hada:
az árnyékvilágban csak ennyi telt.
Ősember-csontok, etruszk romok,
királykoporsók nőttek ki a földből,
amerre mi jártunk. A hatását vesztett erő
így lázad, így él, így dörömböl,
az illúzió fénye így árad világgá,
ha a szemekből a szürke égbolt elhalt;
az új ősemberek léptei előtt
égre hajlott az aszfalt;
a létezés árammezőit
lány sétákkal szótték, akik szerettek;
létünket pillanatnak adni
így volt méltó, így volt eretnek;
az illúzióval egylényegűként
így élt e faj, a homo illusion,
és most, hogy mindennek vége,
az emlék sűrűjében remény oson:
talán mégis én volnék új illúziók ura,
bennem támadnak föl fajtám erkölcssei.
De lehet, hogy csak be vagyok baszva.
Kit érdekelne ma már Herr Kölcsey?

Hogy mit unok?

Az egyformaságot.
A két politikai oldalt.
A szentháromságot.
A *Négy évszakot*,
az *Ötödik szimfóniát*.
A hatalmat.
A hétvégét.
Ha nekem nyolc.
A *Kilencedik kaput*.
A Tízparancsolatot.
A tizenegyes rúgásokat.

József Attila életrajzához

Az élet rázós terepe után
elnyújtózott egy terapeután.

Pár huzam

Ki tudja, mióta hullok,
Isten eldobott csikkje.
Ha égő, elhúzom a csíkot,
néha meg örökre.

És egyre többször van néha,
és baszki, ma se lett holnap,
minden sose ér célba,
a csajok jövőre gyúrnak,

a fejükben ez a program,
de nekem csak ma estére,
gyere, mondd el, mi az utad,
aztán vetkőzz le. Test kéne.

Nem jó ez így, franc egye meg,
tényleg nem direkt csinálom,
de annyira szar, hogy neked
folyton át kell egy határon

ráncigálnod; hogy ahol vagy,
ott iszonyúan nem vagy ott.
Neked a most a mostohád,
engem ő szoptatott.

Kár, pedig nem volna gáz, ha
lebegnénk a vattafényben,
tüsszögnénk: isteni nátha,
ejtőznénk egy mákvetésben,

és nem hinnéd, amit én sem,
utolsó vérig szabadok,
az erkélyen borozgatva
elérnénk a pillanatot,

ha meg behalna a program,
nem filóznál, hogy ugorj-e.
És ha élni gyáva volnál,
nem várna Medjugorje.

Egyforma, ugyanolyan

Minden költő szülőháza ugyanaz a kéttablakos parasztház, ugyanazzal a gazdátlanak ható léckerítéssel, fehér mésszel, amit felkenet minden tavaszon a tanács vagy az önkormányzat, éppen mi van. Minden szülőház falán van egy emléktábla, hogy itt élt Ikszipzilont, gyermekeveit e falak között töltötte, de azt nem írják már ki, hogy ennek a fának ette gyümölcsét, vagy e fa öregapjának, hiszen a szilvafák hamar kimennek, még a hétszilvafák is. Néha jut az iskolára is tábla, megveszik az úttörők, a diákönkormányzat, a cserkészek (tudjuk: éppen akik) közadakozásból, az őszi mezőgazdasági munka eredményeképp, a magyar felségvizeken el is lehet nevezni Ikszipzilont az iskolát, néha magát a falut is, különösen, ha az eredeti településnév nem illeszkedik az aktuális politikai trendbe. Itt cserélte a Hangya Szövetkezethöz az anyjától csent tojást az első szál cigarettákra, ezekenél a boglyáknál gyűjtött rá; klasszikushoz méltatlanul, idétlenül köhécselt, e rögök közé köpött hegyeset a dohánytól: a mi rögeink közé.

Itt lakott tehát a költő, itt végezte elemi iskoláit a lóbőr csizmát viselő, írásra ügyetlen kezű parasztyerekekkel, azaz velünk, csak egy másik időben, de a gimnáziumtól kezdve magunkra hagyott, mert onnantól fogva magunkra lehetett minket hagyni. Ide, a mi városunkba tért vissza a költő, nyaranta, itt kérdezte tőle öregkorában aggódóan az iskolaigazgató, hogy tetszik lenni, Laci bácsi, mintha sápadtabb lenne a szokottnál, és közben azt gondolta, hogy hátha rosszul, hisz nem hívhatják az intézményét örökké 1. Sz. Általános Iskolának.

A családnak a történelem viharai közepette is megvolt mindene, mert amikor a kedves papa egy emlékezetes kocsmalátogatást követően arccal beleborult a dagasztóteknőbe, akkor a mama azt mondta: már csak ez hiányzott.

Ott van még az ápolt kert, beszélve helyükön kelt, csenevész fákkal, a költő apja tőből vetette volna ki őket, káromkodott volna cifrán, Ikszipzilont itt tanult meg kaszálni, itt kapta, az élére állított téglával kerített virágágyásnál a hatalmas atyai pofont a kőbe futott, kicsorbított élért. Amoda, annak a terebélyes cseresznyefának a tetején húzta meg magát, amikor a mama meg akarta egyelni, mert a karikás ostorral agyonütötte a kakast, és itt, a disznóólnál terítette le a szívlapáttal a szomszéd díjnyertes patkányfogó vadászgöreyét, ami után egy hétig le se mert jönni a padlásról. Akkorra fogyott el odafönt a kolbász meg a szalonna. A perjével, porcsinnal beszegett térségen hetente egyszer végigmegy a fűnyíró, amely árammal működik, így hát nem is csak ezért, hanem a nagy néha késő délután bekérezkedő diákcsoportok miatt is be kellett vezetni a villanyt, hogy maradtak volna otthon azzal a tuareg anyjokkal, árva negyvenes körte van a nagyszobában, áporodott szag, mert sosem szellőztetik, ki tudja, mióta nem nyúltak a kemencéhez, pedig azt régen gyakorta újrarakták, elbontották, ha lakodalom volt vagy keresztelő, kellett a hely a tánchoz, a jó pálinkához és a rossz alföldi borokhoz.

A sarokban ott van a téka, benne a kalendáriummal, és ott őrizzük a költő gyermekkori koponyáját is, kérésre előveszem, meg lehet tekinteni. A bölcső nem is a családé volt, mégis megbillegtetik a látogatók, az a legnépszerűbb, nem a kis rongyszőnyegek, amelyeket a költő sógornője szőtt ezelőtt hatvan évvel. A diákok leginkább a pottyantós rötyét szeretik a kert hátuljában, ahol városunk koszorús költője áldott magányában azokat a szép hosszúverseket írta, amíg futotta a tévéújság margójából, arra, utána meg áttért állítólag a kenyérpapírra, oda volt akasztva egy szép, nagy szegre az előző heti adag. A konyhában sündörögtek a mama körül a félvak macskák, hasukban már nemcsak a saját belükkel. Mindez most is folytatódik, csak nem látja senki, nem világítja

meg a negyvenes körte. A mama itt, a konyhában roppantotta ketté a csirke fejét, a fekete nyelű kiskéssel, a zsámlin, mert képzeljék csak, így mondták valaha, hogy zsámlí, mert nálunk ilyen a tájszó, hogy zsámlí, benne van Ikszipzilont műveiben is. Ikszipzilont már nem olvassa senki, de hát azért illik tudni róla, ha már a helyi egyet szobrot is emeltetett neki, igaz, hogy csak valami műanyagból, olyasmi, mint a purhab, azt fújták be bronzsínű sprével, de senki ne merje Ikszipzilont szobrát megfogdosni, megkopogtatni, körmét kutatólag belevájni, mert ő a miénk!

A diákok a tízperces, vontatott séta után kirohannak, nem tudják visszatartani szilaj kedvüket még a tanárnő miatt se, aki pedig, ha nem tetszik, odamorog; leemelik a kút tetejét, dobálnak bele, amit érnek, nem érdekes, legyint a gondnok, csak ne ugorjanak bele. Tetszik tudni, tanárnő, mér jó a kerekeskút? Mer oda tetszik tolni, ahova akarja! Most menjünk hátra a gazdasági épületbe – megmutatok nektek mindent: ásót, kapát, lapát. Namiegyerekek? Petrencsúrúd! Nem: lekvárkavaró. Körző! Nem: Talkedlisütő. Látom a kis buksitokon, hogy a gereblyét már megjegyeztétek. Antik ájfontartó. Szakajtó, almárium. Pálinkás butélia. Ez meg türelemüveg, a költő nagyapja csinálta a háború alatt, a kölni dóm gyufaszálakból, altemplomokkal. Keziccsókolom, tessék má' rászólni a kis szörnyetegekre, széjjelcirmolják a szilvalekváros bődönt. Fekete posztópapucsában ott hadonászik a vödör mellett a rég halott költő anyja, botjával ütné a kölyköket, akik persze nem veszik észre. A mama kötőjéből kigurulnak a birsalmák, úgy siet, pedig ezeket a nagyokat a tisztaszobába szánta, szagosítónak, a szekrény tetejére, az összetöppedt befőttek mellé.

A gondnok, aki csak előzetes egyeztetés után jön ki, lekapcsolja a villanyt, erős markával összeroppant két diót, és az utolsó, idétlen, bicebóca kis gyereknek adja, megy vissza a jól ismert panelba, fel kell mosnia még a lépcsőházat, most az ő családja soros, és a ház fölött elhúznak az első hófelhők meg az idő, azt hittük, megtudhatunk ez utóbbiról meg a költőkről valamit, pedig hát semmit, soha.

Vulkánvizes lágytojás

A világ legegyszerűbb és talán legfinomabb étele a lágytojás, pláne pirítóssal mártogatva. Elkészítése nagyon egyszerű, tulajdonképpen elronthatatlan.

Mindössze annyit kell elérni, hogy a tojás hőmérséklete 64,5 Celsius fokos legyen, se több, se kevesebb.

Ezt egészen könnyen elérhetjük.

El kell repülni Japánba, kell venni tizenkét japán biotojást, aztán el kell zarándokolni egy on-szenbe, ami egy ilyen roppant forró, vulkáni termálfürdő (vigyázzunk, ha netán tetoválásunk lenne, akkor azt vízálló és a bőrünk színével tökéletesen megegyező árnyalatú színű sminkkel el kell rejteni, mert különben nem engednek be), a tojásokat óvatosan egy fonott vesszőkosárba kell helyezni, be kell engedni a hatvannégy és fél fokos gőzölgő vízbe, várni kell jó másfél órát (legjobb ha ezt az időt magunk is fürdőzéssel vagy akár fürdőzéssel egybekötött meditalással töltjük, a profibbak gondolkozhatnak a tojássárga hidrokolloidjain, elképzeltetik, hogy a meleg hatására hogyan is kezdenek átalakulni és összehúzódní a kacskaringósan szép molekula-láncok), aztán ki kell venni a tojást a vízből, és már kész is van a tökéletes lágytojás.

Ezt vagy ott helyben megesszük, vagy gyorsan jeges vízbe tesszük, hogy lehűljön, és hogy megálljon a főzési folyamat, aztán már haza kell vele repülni, itthon pedig a vasárnapi reggeli előtt húsz perccel szép óvatosan hatvanfokos vízbe tenni, hagyni, hogy felmelegedjen, aztán megfelelő időben az örömtől kurjongatva kivenni, megkopogtatni, feltörni, és már készen is vagyunk, nyúlhatunk a damasztkendővel letakart kis kosárkába a pirítós után, indulhat a vasárnapi reggeli.

Na jó, Japán talán kicsit messze van, nem beszélve a szén-dioxid lábnymról, amit így magunk mögött hagyunk.

(Tehetünk talán egy próbát itt, Gyulán, el is mentem tegnap a Várfürdőbe egy kosár tojással, de rosszul emlékeztem, és csak a medence partján kellett rádöbbenem, hogy sajnos, itt csak harminchét fokos a legmelegebb medence, az a hófok meg csak tojásköltésre és nem tojásfőzésre jó. A fürdővendégek is kicsit furcsán néztek, úgyhogy inkább eldugtam a tojásaimat. De hazafelé azért eszembe jutott, hogy télre persze be lehetne építeni az egyik medencébe körbe vagy két tucat fafűtéses dézsakályhát, amelyekkel hatvannégy és fél fokosra melegíthetnék a vizet, akkor messze földről sereglénének ide a lágytojásra vágyók a kosárkaikkal és a tojásaikkal.)

Természetesen van egyszerűbb és gyorsabb módszer is, egy kis odafigyeléssel mindenki képes lehet a világ bármelyik pontján arra, hogy a tökéletesnél tökéletesebb lágytojást adjon az asztalra.

Nagyon egyszerű, azt nem mondanám, hogy elronthatatlan, mert sajnos igenis elrontható, sokan mindjárt az elején el is rontják.

Bizony, a legtöbben már ott elrontják, hogy a tyúkot nem tanítják meg japánul.

Ez nagyon egyszerű, kétféleképpen is megcsinálhatjuk, vagy kukorékolunk mi magunk minden reggel a tyúkoknak, japán akcentussal, vagy, ha lusták vagyunk, beszerzünk ebből a célból egy fess japán kakaskát, majd ő elintézi a többi.

Ha mégsem sikerülne japánul ha nem is beszélő, de legalább értő tyúk tojását beszerezni, az se tragédia, mert az is segít, ha tojásfőzés előtt mi magunk éneklünk el a tojásnak egy tetszőleges japán gyerekdalt. Én a saját személyes kedvencemet, a Donguri korokoro címűt javaslom, hogy aszongya:

*Donguri korokoro donburiko
O ike ni hamatte sã taihen
Dojõ ga detekite konnichiha
Bo chan issbo ni Asobimashõ*

Ezt kell elénekelni, úgy húsz-huszonöt-ször a feladatra előkészített, a hűtőszekrényből kivett és pontosan öt Celsius fokosra hűtött biotojásnak, és kész, már pótoltuk is a termelői mulasztást, japánosítottuk a tojásainkat, kezdhethük is magát a főzést.

Vegyük elő a patikamérleget, a tolómérőt és a mikromérleget, mérjük meg szépen egyenként a tojásokat. Fontos, hogy egyformák legyenek, se kerület, se súly, se alak tekintetében ne legyen köztük az eltérés több három százaléknál.

Hogy a tojások mekkorák, az most még mindegy.

Később persze nagyon nem lesz majd mindegy, de most még ez nem számít, most még csak egyformáknak kell lenniük.

Sokan már ott elrontják, hogy négy vagy akár három és fél százalékos eltérés fölött szemet hunynak. Mi az a fél százalék, gondolják? Aztán persze csodálkoznak, hogy túl híg vagy túl kemény lett a tojásuk.

Ha a tojások meg vannak mérve és meg vannak japánosítva, akkor már csak a szükséges főző-edényről kell gondoskodnunk.

A legjobb erre a célra az óriás kaloriméter.

Ha esetleg nem volna ilyenünk otthon, akkor nincs veszve semmi, viszonylag egyszerűen építhetünk egyet.

Vágjunk akkor bele magába a tojásfőzésbe.

Tizenkét tojáshoz egy harminclitres fazékra lesz szükségünk, kell még hatvankét centi hőtükros fólia, harmincöt méter buborékfólia, egy fedő, egy tollpárna, egy nyeles fémszűrő, egy stopperóra, egy ötlitres fazék, egy húszliteres fazék, egy jó hőmérő, és ha nem vagyunk nagyon mohók, akkor három liter jégkása.

Ennyi az egész. Lehet, első hallásra kicsit soknak tűnik mindez, de végül is japán vulkáni termálfürdőt építünk a konyhában, ahhoz képest se láva, se egy árva köbméter vulkanikus kőzet sincs a hozzávalók között.

Először is állítsuk elő a kis termál kaloriméterünket, tekerjük körbe a harminclitres lábost a hőtükros fóliával.

Előtte a lábos füleit természetesen flexeljük le, és tegyük el emlékke.

A hőtükör befele nézzen, tekerés közben gondoljunk a tektonikus lemezek mozgására, és ismételjük át fejben a magmakilövellés fizikáját.

Ragasszuk a lábosra a fóliát szigetelőszalaggal.

Most jöhet a buborékfólia, ezt tekerjük szépen a hőtükros fóliára, egy negyven centis átmérőjű lábás esetén a harmincöt méter pont tizenkétszer fogja körbeérni a kerületét. Fontos, hogy melyik irányba tekerünk, mindig a Coriolis-erővel szemben haladjunk, különben gravitációs örvények keletkezhetnek az anyagban, ez meg elikrásítja a tojás sárgáját, ahogy berezonál a kvantumfrekvenciával. Gyengébbek kedvéért elmondanám, hogy az északi féltekén ez az óramutató járásával ellentétes irány.

Kész is, meg is vagyunk a kis hőszigetelt edénykénkkel, ebbe jön majd a hetvenöt fokos vízfürdő.

A legegyszerűbben úgy juthatunk ilyenhez, ha összekeverünk hideg és forró vizet. Pont mint fürdéskor a kádban, csak sokkal-sokkal precízebben.

Látom, sokan felkapták a fejüket a hetvenöt fokon, hiszen az elején hatvannégy és fél fokos vízfürdőről beszéltem. Bizony, melegebb vizet használunk, mert sietünk, nincs másfél óránk lágytojást főzni, így körülbelül negyedóra is elég lesz.

Ugye, mindenki emlékszik a fizikaórákra és a termodinamikára?

Ha nem, hát az se baj, én gondosan elvégeztem már a szükséges számításokat.

Azon a tengerszint feletti magasságon, ahol mi vagyunk (aki nem tudná, ez itt épp, ahol állok, 88 méter) tizennégy egész hat tized deci forrásban lévő vizet kell összekevernünk négy egész hat tized deciliter ötfokos vízzel. Annyit kell megjegyezni, hogy negyvenhat, akkor már nyert ügyünk van.

Fontos, hogy előbb a hűtőszekrényből kivett hideg vizet öntsük a rögtönzött kaloriméterünkbe, most időhiány miatt arra, hogy pontosan mikor és hogyan és milyen eszközökkel érdemes előtte leszűrni a vizet, nem tudok kitérni, csak pár hívószót mondanék el gyorsan, úgymint: fogyóholdfény, harmatos damaszt és a többi.

A forró vizet is töltjük a hideghez, keverjük meg a szűrővel, ahogy örvénylik, helyezük a tojásokat is a szűrőbe, aztán egy bátor, precíz mozdulattal merítsük a tojásokat szűrőtől a vízbe.

Most nagyon gyorsnak kell lennünk, egyik kezünkkel tegyük gyorsan a kaloriméterre a fedőt, a másikkal a fedőre a dunyhát, utána pedig a lehető leggyorsabban, fejünkben a tojások vízbe helyezése óta eltelt tizedmásodperceket számolva indítsuk el a stopperórát.

Majdnem készen vagyunk, már csak ki kell várni, hogy a tojások elkészüljenek.

Ezen a ponton jön a képbé a tojások kerülete. Idézzük emlékezetünkbe a számot milliméterben számolva, vonjunk le belőle százhuszat, a maradék első számjegyét adjuk a tojások eredeti kerületéhez, a második számot jegyezzük meg, az első szám mutatja, hogy hány percre állítsuk a stoppert, a második meg tízzel elosztva azt, hogy ha az idő lejárt, a fedő levétele után és a tojások kivétele előtt hányszor énekeljük el gyors egymásutánban újra a japán dalocskát, teljessé téve ezáltal a tojások japánosítását.

Remélem, mindenki emlékszik, ha nem, gyorsan felidézem:

*Donguri korokoro donburiko
O ike ni hamatte sā taihen
Dojō ga detekite konnichiba
Bo chan issbo ni Asobimashō*

Aki igazán előrelátó volt, az, amíg a tojások főttek, elkészítette a pirítóst. Természetesen nem holmi egyszerű pirítósgéppel.

Mondanom sem kell, a tökéletes pirítós elkészítésére is létezik egy egyszerűségében ideális módszer, de nem kell megijedni, most nem osztom meg önökkel.

Amíg a japán dalt énekeljük, mélyítsük a kezünket a jégkásába, aztán amikor az utolsó aso-mibashō is elhagyta ajkunk, egy villámgyors mozdulattal kapjuk ki a szűrőt a még mindig szinte hetvenöt fokos vízből, nem kell félni, a jég miatt nem fogjuk forrónak érezni.

A tojásokat tegyük egy puha gyapjúsállal (merinó vagy kasmír) kibélelt kosárába, borítsuk rá a dunyhát, és már készen is vagyunk...

...elégedett sóhajjal vágthatunk bele az első tökéletes vulkáni lágytojásunk feltörésének felelősségteljes műveletébe.

Jó étvágyat hozzá.

Vagyis japánul:

Itadamikaszu!

KOLLÁR ÁRPÁD ◀

Szeptemberi döntetlen

Azért egy kicsit rossz, hogy vége van a nyárnak, és nem lehet nyúlni többet az ágyban reggel, amikor még puha vagyok és álmos, mint a párna, amin ott maradt az arcom, pedig jó lenne aludni még száz évet legalább; és jönnek majd a leckék, a kötélmászások, mint a zombik, jönnek az undok menzalevesek, jön az ülj le szépen, írd meg, gyakorolj már, a miért vágsz megint ilyen savanyú képet – és kicsit rossz az is, hogy vége van a strandnak, a dinnyének, a tévének, a merülésnek, hogy nem lehet egész nap csak otthon játszani; és nagyon sötét lesz majd nagyon korán, mert megeszi a tél a napot, mint egy tükörtojást.

Mégis jó egy kicsit, hogy vége van a nyárnak, és jönnek az udvaron a bolondozások, a foci a szünetben, meg a tánc, a nevetés, jönnek a békülés előtti nagy összeveszések, és a verseny, hogy ki tud hülyébb fejet vágni; lesz kirándulás is, farsang, edzés, koncert, kinyit a könyvtár, ahol végre békén hagynak, és ki ne hagyjam, hogy megnyit a büfé is, lehet majd a sorban jókat lökdösődni, vagyis hát nem lehet, de a folyosón is biztos lesz visongás, pedig azt se lehetne, igaz, a lyukasórán azért szabad mobilozni – most mégis az a legjobb, hogy együtt vagyunk újra, és várhatjuk együtt az újabb nyarakat!

Klíma (részlet)

Von Vindelwasser méla undorral nézte, ahogy az elsuhanó és megnyúló marhafejek egykedvűen csócsálgják a narancsvörös füvet. Nem várta meg, míg az alábukó nap végleg eltűnik a horizontot szegélyező tölgyek mögött, lehúzta a sötétítőt, mire a büfékocsiban utastársai egyként hördültek fel. Von Vindelwasser még csak pillantásra sem méltatta őket, szavait Watsonhoz intézte.

– Marhák. Fogalmuk sincs, mi vár rájuk. Ha a hasuk tele van, biztos szépnek találják a Mie-féle szóródást, egyszerű fizika, nincs ebben semmi költészet. Néha gőgösségünkben és tájékozatlanságunkban... – eresztett meg egy másodpernyi mosolyt a vagon másik oldalán vacsoráját fogyasztó hústorony felé, aki eddig mit sem törődött a szemben ülő asszony méltatlan grimaszolásával, aki kilók terén nem sokban maradt el tőle. A férfi legfőbb gondja az volt, hogyan gyűrje le tripla húspogácsát tartalmazó hamburgerét, amit bárhogy fogott meg, egy-egy darab mindig kihullott belőle: saláta- és paradicsomdarabok borították a viseletes sötétbordó padlószőnyeget. A férfi újból nekiveselkedett, de most a zsömle oldalán, mint egy sebzett vadból, csurgott alá vérvörös ketchup.

Von Vindelwasser átnyújtott egy szalvétát. A férfi hirtelen annyira megzavarodott a gesztustól, hogy az éppen éledező dühe pillanatok alatt semmivé foszlott, és párjának legnagyobb megdöbbenésére még egy „dnyekujemet” is elmormolt a szája alatt. Aztán mintegy engesztelésképpen, átnyújtott egy hosszabb aranyárga hasáburgonyát az asszonyságnak. Watsonnak összefutott a nyála a jelentet látva.

– Folytatnám a gondolatmenetemet, ha nincs ellenvetése – szegezte szúrós tekintetét társára Von Vindelwasser. – A legkisebb porszemnek is nagyobb szerepe van, csak erről sok ember hajlamos elfeledkezni. Azért ez a sokaknak költőinek vélt kép, az úgynevezett naplemente, mert a fény a hullámhosszánál kisebb, 50 nanométernyi részecskéken szóródik, illetve egy részük a 600 nanométernél nagyobbakon. De látom, magát, Watson ez egyáltalán nem hozza lázba! – meredt rá Von Vindelwasser, és valóban, Watson egykedvűen nézett maga elé, néha-néha kisandítva a szemközti asztalra. – Eszébe ne jusson, Watson! Emlékezzen, megfogadtuk – és emlékeztetnem kell, Ön is –, hogy csökkentjük a vöröshús-bevitelünket. Nem vagyok hajlandó része lenni annak a gépezetnek, amelynek során ezek a szerencsétlen állatok, anyagcsere folyamataik során előálló metángázzal még egy lapáttal ráraznak a bolygónkat fenyegető másik mikrorészecske-áradathoz.

Mert az értenie kell, bármilyen apró valaki, képes jól tenni vagy ártani. Hogy hol van határ, igen nehéz megmondani. A legnagyobb gondolkodók, Platón, Szókratész, Arisztotelész vagy szent emberek sokasága, mint Mózes, Jézus, Mohamed, Buddha, is ezzel foglalkozott. Watson, nem akarok újabb vitát nyitni Jézusról, én megengedem magának, hogy azt higgyen, amit akar, de akkor engedje meg nekem, hogy én is úgy gondoljak rá, ahogy én szeretnék! De most nem is ez a témánk, hanem ez a kis molekula, a széndioxid. Úgy képzelje el, drága barátom, Watson... Kérem, figyeljen már ide, ne mások vacsoráját szuggerálja, ez meglehetősen illetlen, és ha jól tudom, ma már Ön evett. De ha ennyire nem bírja, kérjen egy étlapot! Addig is képzelje maga elé ezt a gyönyörűséget. És most nem steakról beszélek, hanem a széndioxid-molekuláról, ami úgy néz ki, mint egy birodalmi tie-vadász, középen egy szénatom, kétoldalt pedig egy-egy oxigén szegélyezi. De ez nem egy olyan irányíthatatlan, imbolygó úrhajó, mint amilyenbe a galaktikus uralomra törő, cselszövő Palpatine kényszerítette szerencsétlen pilótáit! Ó, nem, kedves barátom, ez kikezdhe-

tetlen. És ami még lenyűgözőbb benne, hogy légköri nyomáson gáz halmazállapotú! Fel tudja ezt fogni?! Nehezebb elkapni őket, mint azon vadnyulakat, amelyekért Ön úgy meg van őrvölve. Remélem, ezzel a barbár szokásával is hamarosan felhagy, tudniillik bármikor az erdőbe visz az utunk, Ön nem átkodik összekapcsolni ezt az örült hobbijával, a sportvadászattal. Elismerem, hogy mindenkinek kell legyen valami tevékenysége, amiben örömet leli, de könyörgöm, miért nem jár színházba, olvas vagy sakkozik!

Ez volt az a pillanat, amikor a szomszéd asztalnál, az utolsó falat végeztével a hústorony felemelkedett, és mázsás léptekkel elindult a kijárat felé. A nő még gyorsan összekapkodta és magába tömte a pár megmaradt csipszet, de látva ura szúrós pillantását, ő is kikászálódott – hátsó idomai alig fértek ki az asztal és az ülés között, majd a folyosót is betöltötte. Von Vindelwasser kelleetlenül próbált arrébb húzódni, mert már privát szféráját is veszélyeztetve érezte. Az asszony arca grimaszba torzult Von Vindelwasser fészkelődését látva, nyitotta a száját, de az ajtóban topogó párját látva nem szólt semmit, csak megigazította csillámló szőke frizuráját. Vetett még egy becsmélő pillantást Watsonra, és eltűnt a vagon végében, maga mögött hagyva egy széttaposott vacsora emlékét: a saláta zöldjét és a paradicsom pirosát a padlószőnyeg liláján.

A vagonban már csak a büfésnő maradt, aki szinte kitöltötte az üvegfülkét, mint egy kalitkába zárt, hatalmas begyű énekesmadár. Az óráját leste állandóan, láthatóan szeretett volna szabadulni, de csalódottan kellett tudomásul vennie, hogy még maradnia kell. Így a körmet reszelve bámult kifelé a sündisznóként feltűzdelt nyalókahalom mögül. Merengve vizslatta az elsuhanó sötétségbe boruló tájat, majd az egyetlen vendégen nyugodott meg a tekintete, aki Von Vindelwasseren és Watsonon kívül a büfékocsi vendége volt. A férfi a söröskorsójába kapaszkodott, és elszántan szuggerálta a párost. Von Vindelwasser tudomást sem vett róla, folytatta a monológját:

– De hagyjuk is! A széndioxid-molekulák olyan aprók, hogy ha erdei rágszálók lennének, még a maga sokat látott szeme se szűrné ki őket a cserjésben. Aprók, mozgékonyak, mégis mindenütt ott vannak, még a magasban is, igen ott, Watson, ahova mutatok, túl a felhőkön, ahonnan ez a Prága felé robogó vonat nem is látszódik, ahonnan mi olyan apró porszemek vagyunk, mint ezek a kis molekulák. Mi is sokan, ők is sokan, egymást bámuljuk, mi eregetjük fel őket, mint színes szappanbuborékokat, ők meg csak összekapaszkodva várnak. Ki tudja mire, talán, hogy bosszút álljanak? Gonosz sorfalat alkotnak, és nem engedik ki a sok felgyülemlett hőt a hideg ürbe, így mi szépen lassan megsülünk, úgy, ahogy a béka a levesben, észre sem vesszük...

– Elnézést, Ön Von Vindelwasser? – kérdezte tört németiséggel a férfi, aki eddig messziről figyelte őket, de most, úgy látszik, elég bátorságot gyűjtött, és odalépett az asztalukhoz.

Watson némi gyanakvással mérte végig: a férfi viseltes zakójának vállán a korpaszemek úgy ültek meg, mint az este sötétjében a vonat hálókülfülkéiben kigyulladó olvasólámpák. A zakó alatt kötött pulóver takarta az évek során felhalmozódó súlyfelesleget, amit egy feszes farmerrel és egy meglepően új és márkás övvel próbált tovább, hasztalan, leplezni. Nadrágja szára alól egy snoopys zokni kandikált ki és tűnt el fényesre suvickolt műbőr cipőjében, ami ormótlanságában minden egyéb végtagnán túltett. Bár nem volt magas, alacsonynak sem volt mondható, kezei és lábai mégis furcsának hatottak. Különösen az ékszerek: a csuklóján fityegő arany karkötőt nem lehetett nem észrevenni, ahogy húsos bal gyűrűsujján a vastag aranygyűrűt, rajta egy hatalmas R betűvel. Kevés, fénytelen, valaha fekete, de őszbe forduló haját oldalra fésülve hordta, arca sima volt, makulátlanul borotvált, kíváncsi zöld szeme mélyen ült a kialvatlanságról árulkodó szemgödre alján.

Von Vindelwasser láthatóan zokon vette, hogy félbeszakították, amikor egy olyan témát próbált behatóan ecsetelni Watsonnak, ami a szívügye volt. Ahhoz a stratégiához folyamodott, ami ilyenkor általában bevált: nem vett tudomást az idegenről. Magában pörgette, honnan is vehetné fel újból a fonalat, közben Watson értetlenül tekergette a fejét. A férfi, kihasználva a pillanatnyi csendet, újfent megköszönte a torkát. Von Vindelwasser felnézett a kellemetlenkedőre.

– Ön talán a kalauz? – meredt rá szemrehányóan, és a férfi beleszédült Von Vindelwasser mélykék tekintetébe, főleg, ahogy meglátta benne önnön kialvatlan ábrázatát.

– Elnézést, tévedtem – biccentett, hangjában mérhetetlen lemondással.

Watson szemei szinte könnybe lábadtak.

– Ahogy kettejükre nézek, elfog a rosszullet! – fintorodott el Von Vindelwasser. – Watson, adjon helyet Chapek főfelügyelőnek! De azt tudnia kell, Herr Chapek, hogy más esetben nem tolerálnám ezt a modortalanságot! Bár már két órája minket figyel, mégsem tudta észrevenni, hogy éppen egy fontos magánbeszélgetés kellős közepében vagyunk.

– De hát... – húzta össze bozontos szemöldökét Chapek felügyelő, akit láthatólag váratlanul ért, hogy így leleplezték.

– Semmi de. És könyörgöm, ne toporogjon már ott, hanem üljön le!

Watson kelletlenül arrébb húzódott, Chapek megigazította a zakóját, és már lehuppant volna, amikor a büfésnő öblös hangon rájuk rivallt.

– Zárunk, az utolsó rendeléseket vesszük fel!

Von Vindelwasser kérdően Chapekre tekintett, aki kezével nemet intett.

– A tizedik kávé valóban túlzás lenne – bólintott Vindelwasser.

Chapek számba vette az ujjait, a jobb gyűrűst hajlítva be utoljára:

– Honnan tudja?

– Ha nem rendelnek semmit, ne itt diskuráljanak! Zárnék! – csapott le közéjük a büfésnő mély altja. – És felőlem maga lehet a német kancellár is, de a kutyáját legközelebb be ne hozza ide!

– Ez abszurdum – pattant fel Von Vindelwasser. – Watson, jöjjön!

Watson vidáman ugrott le a székről, és farkát csóválva nyargalt Von Vindelwasser után, aki öles, dühös léptekkel vette célba a büfé kijáratát.

– Német vizsla? – lihegte Chapek, utánuk loholva.

– Magyar – vetett egy megvető pillantást a büfésnő felé Von Vindelwasser, majd némaságba burkolózott, amíg be nem értek a fülkéjükbe. – Most pedig mondjon el mindent a miniszterelnököt fenyegető veszélyről.

– De hát honnan... – hebegett Chapek.

– Hagyja már abba az állandó értetlenkedést. Beszéljen!

Chapek leroskadt, Von Vindelwasser egy kék kerámiatálba vizet öntött, egy másik, zöld virágmintásba pedig a zsebéből elővarázsolt apró húsfalatokat helyezett. Watson boldogan lefetyelni kezdett. Von Vindelwasser felegyenesedett, és mélykék szemét Chapekre szegezte.

– Marhahús? – érdeklődött Chapek.

Von Vindelwasser lemondóan megrázta a fejét.

– Dehogy! De talán ne Watson diétáját vitassuk meg, hanem azt, amiért jött!

– Rendben. Elmondok mindent, de kérem, árulja el, honnan tudja, ki vagyok, és hogy a miniszterelnök küldött. Ezek minősített információk!

– Hallgatom – mosolyodott el rejtelmesen Von Vindelwasser.

Álmodozós könyvet adni az olvasóknak Beszélgetés Weber Anikóval

– Jól ismered a kamaszok világát, napközis tanárként dolgoztál, így a felmerülő konfliktusokat is neked kellett elsimítani. Az osztály vesztese című kötet és más művek után egy igazi vakációs könyvet írtál Cseresznyeliget titka címmel, mely a Pagony Kiadó gondozásában jelent meg. Hogyan született meg az ötlet, hogy egy nyári szünidő alatt játszódó ifjúsági regényt írj?

– A nyár az egyik legszebb évszak számomra. Szeretem, hogy ilyenkor mezítláb lehet rohanni, a szabadban lehet enni és úszni. Már tavasztól „kiköltözöm” a kertünkbe. Kint étkezünk, itt írom a regényeket, és nézem, ahogy az ágak és levelek között átsüt a nap. A báránnyelűk pedig olyanok a végtelennek tűnő égbolton, mintha kis szigetek volnának, amiken megpihenhet egy álmodozó vándor. Tavaly épp nyáron kezdtem bele az új regényembe, és úgy éreztem, hogy szeretném a nyár minden szépségét beleírni a történetembe. Ez volt az egyik fő célom: egy igazi nyári, álmodozós könyvet adni az olvasóknak.

– Ki a kedvenc karaktered a könyvből?

– Nagyon sok kedvenc karakterem van. Nehéz lenne egyetlen személyt kiemelni. Nagyon szeretem Kitti édesanyját, aki átérzi Kitti minden bűjait-bajait, és akivel a lánya mindent titkot megoszthat. Szeretem Ákos bácsit, Kitti nagybátyját, aki folyton viccelődik, állandóan a kertje miatt sopánkodik, és a kedvenc mondása: járt utat járatanért el ne hagyj! Úgy tűnik, hogy nem lehet igazán komolyan venni, de amikor valóban baj van, Kitti nagyon is számíthat a megértésére és a segítségére. Jó volt kitalálni és megírni az ikreket is: Biankát és Barnabást, akik egykorúak Kittivel, és épp egymás ellentétei. Bár látszólag folyton vitatkoznak, valójában nagyon összetartó testvérek. Róza néni is a kedvenceim közé tartozik, ő a kortalan szereplő: nehéz megmondani, hány éves, és mindig titokzatos lengi körül.

– Melyik részét volt nehéz megírnod?

– Amikor Kitti Cseresznyeligetre ér. Ez volt a legnehezebb rész, hiszen itt lépett be egyszerre – egy-két fejezetben belül – a legtöbb fontos szereplő: Kitti házigazdája és szomszédai, az új barátai és a titokzatos idegenek is, akiket mind be kellett mutatni, hogy aztán Kittivel nyomozzanak a történet végéig.

– És melyik részét imádtad írni?

– Amikor Kitti és Barnabás mindenre elszántan próbálják leleplezni a tolvajt. Nem riadnak vissza betöréstől, bujkálástól, semmilyen akadálytól.

– Inkább reggel vagy nappal, vagy inkább éjszaka írsz?

Weber Anikó: Cseresznyeliget titka, Pozsonyi Pagony, Budapest, 2019.

– Legjobban a reggeli és a délelőtti órákban tudok írni. Akkor vagyok a legfrissebb, akkor megy a legjobban a munka. Az időjárás is szokott befolyásolni. Esős, borongós napokon nekem jobban jön az ihlet, gyorsabban ráhangolódom a munkára. De a zenehallgatás is mindig segít. Minden regényemhez választok egy-két számot, és ha írni kezdek, mindig ezeket játszom le. Így könnyebben térek vissza néhány nap kihagyás után is a regény világába.

– Szerinted miért különleges ez a könyv?

– Én legjobban azért szeretem, mert Kitti nagyon pozitív hős. Vannak gondjai, vannak félelmei, mint mindannyiunknak, de sosem adja fel, és mindig meglátja a szépet, az izgalmasat és a titkosat a világban. Felfedezi a varázslatot, a csodát, és nekünk, olvasóknak is segít megmutatni azt. Nyitott, kíváncsi, benne van minden kalandban, és hisz az álmaiban, az ábrándjaiban és a képzelet hatalmában. Mindig arra törekszem, hogy a regényeim egyszerre legyenek izgalmas, kalandos olvasmányok, amik lehetőleg beszippantják az olvasót, és nem is engedik szabadon a történet végéig, másrészt adjanak valami pluszt: egy probléma új megközelítését, egy új gondolatot, válaszokat a kérdésekre, vagy újabb kérdéseket, vagy csak lehetőséget arra, hogy a diákok problémáiról elinduljon egy párbeszéd szülő-tanár-tanuló között.

– Mi volt ezzel a kötettel a célod?

– Szerettem volna bemutatni a barátkozás nehézségeit, és azt a boldogságot, amit egy igaz barát adhat. Emellett arra törekedtem, hogy olyan világot teremtsék, amelybe jó visszatérni, jó megpihenni, és amelyben nagyon vékony a határ képzelet és valóság, álmodozás és igazmondás között. Hihetetlenül örültem, amikor a megjelenés után jöttek a visszajelzések, és kiderült: a gyerekeket és felnőtteket is sikerült elvarázsolnom. Sok édesanya mesélt arról, hogy a regény felidézte bennük a gyerekkorukat.

– Kiknek ajánlod a Cseresznyeliget titkát?

– Kicsiknek és nagyoknak, akik szeretik a nyarat, a kalandokat, a nyomozást, a régi pöttyös könyveket, vagy akik magányosak, és szeretnének barátokat szerezni, de azoknak is, akik szeretnek ábrándozni, álmodozni.

– Milyen könyves terveid vannak még idén?

– Hamarosan meg fog jelenni a *Visszhangország* című regényem, melynek főhősei szintén kiskamaszok lesznek. Cinke és Gréta elindul az elveszett tárgyak birodalmába. Mindketten kíváncsiak és nyitottak az újra, a varázslatra és a világ furcsaságaira, ezért képesek meglátni valamit, ami a többség számára láthatatlan. Útjuk során pedig olyan emberekkel és állatokkal találkoznak, akik magányosak és szeretetre vágynak. Mindeközben készül egy kicsiknek szánt mese is, a *Most én olvasok* sorozat utolsó része, ahol a második kisdíjakok Marci vezetésével egy várkastélyban keresik a kincseket. A következő művem pedig egy történelmi ifjúsági regény lesz, mely a fővárosban, a XIX. század közepén, a kiegyezés és koronázás napjaiban fog játszódni. Szintén lesz benne nyomozós szál, de az olvasók bepillanthatnak a pest-budai gazdagok és szegények életébe és problémáiba is.

Ne kérdezd, ki honnan jött

Molnár T. Eszter: *A Kóbor szálló*

Hogy kicsoda Hetedhét Hugó? Szerencsétlen flótás, akit üldöznek a felhők, megtalálnak a bal-esetek, és szívébe ki-be jár a bánat. Molnár T. Eszter költői jellemzése a becsületes földönfutóról igazán találó, akarva-akaratlan Lázár Ervin szófordulatai jutnak eszembe. A cselekményszöveget figyelve csak megerősödött bennem ez az érzés. A lázári mesevilágban ugyanis hős lehet bárki, de leginkább az, aki cseppet sem tökéletes, akinek nincs ki mind a négy kereke, akinek hiányzik valamije, amiről a többség azt gondolja, hogy nélkülözhetetlen.

Hugó barátunk „főállásban” fővárosi hajléktalan, s többnyire csordultig töltött nejlonszatyorral közlekedik, már az első fejezetben elnyeri szimpátiánkat. Hogy’ is ne nyerné, hiszen békésen cammog az úton, nem néz se jobbra, se balra, s a térdéig lóg az orra. „Egyedül a fülét és a kopasz fejét csiklandozó napsugarak zavarták a nagy szomorúságban.” (5.) Rögvest rokonszenves lett az otthontalan csavargó, de nemcsak vele találkozunk a kötet első lapjain: Riki, a borzas szőke kislány, Dínó, a rózsaszín ház kertjében lakó hatalmas rottweiler és a barlangban rejtőző Búbanya is felbukkan – mondanom sem kell, később fontos szerepet játszanak majd Hetedhét Hugó életében.

Molnár T. Eszter remek érzéssel alkotta meg figuráit, kevés szóval, de találóan jellemzi a szereplőket. Riki nagymamája, Gizike például ritkán látható tünemény. Ő az, aki mindenkit befogad házába, legyen szó beszélő macskáról, hálósipkás idős úrról, a világ legmihásznább eröművészeréről, kétbalkezes boszorkánytanoncról vagy épp a lustakötés címzetes egyetemi tanáráról (ez utóbíró jut eszembe: anyukám hajdan nekem is megtanította, hogyan kell, de aztán a „lusta” maradt csak, a „kötés” ment...). Szó, ami szó, *A Kóbor Szálló*ban nem a felső tízezer tagjai laknak. Az itt élők nem viselnek milliós karórát, nem járnak luxusjárgányokkal, a helikoptert tán hírből sem ismerik, ellenben minden este lábat mosnak, tudniillik Gizike legfontosabb szabálya a következő: „Az én házamban senki sem feket le koszos lábbal.” (18.)

Nemcsak a szállón lakók lelkivilágát ismerhetjük meg közelebbről, hanem Dínó kutya gondolataiba is bepillanthatunk. Mindez azért is izgalmas, mert az állattartók gyakran elfelejtik, mire lenne valójában szüksége egy kutyának, macskának, papagájnak, netán vadászgörénynek. Az állatok éppolyan érző lények, mint az emberek, bár szólni nem tudnak. A regénybeli Dínó kutya látszólag vad és félelmetes, senki nem kívánczik a közelébe, de ha belelátunk éjfekete üstökébe... Bajszos gazdája alig van

Molnár T. Eszter: *A Kóbor szálló*, Pozsonyi Pagony, Budapest, 2019.

otthon, szoknyás gazdája meg séta közben nem dobja elég messzire a labdát. Ráadásul éjszakára láncra verik, hogy ne rágja ki a drótkerítést... Hát élet ez?

Sok minden elgondolkodhat a szülő és a gyerek, ha közösen olvassa e szépen illusztrált regényt. Molnár Jacqueline varázsos rajzai nagyban segítik a szövegértést, s nem állnak a fantázia útjába, bárki továbbgondolhatja a szereplők karakterét, jellemét. Számomra a rajzok afféle ugródeszkát jelentenek, s főként Sunyi Sanyi megformálása tetszik: farsangi szemüvegével leginkább egy ártatlan mosómedvére emlékeztet. Persze a bűnelkövetők élete sem könnyű. Kiderül majd, miért, annyit azonban elárulok, hogy Sanyi magába száll. Nem kis szerepe lesz ebben a minden lében kanál Rikinek, akiben nagyanyjához hasonlóan nem élnek előítéletek, nem a külsejük alapján ítéli meg az embereket. Riki őszinte, melegszívű kislány, sosem adja fel, hogy megváltoztassa a körülötte élők gondolkodásmódját. Sztereotípiák jönnek, általánosítások mennek, a fő, hogy a gyerkőc még éjjel is éber, s így eshet meg, hogy egy serpenyővel kupán vágja a settenkedő Sunyi Sanyit.

Fordulatos kalandokban bővelkedik Molnár T. Eszter regénye, s ne feledjük, antihősök tucatjai tesznek csodát. Felüdülés olvasni Gizike Kóbor szállójáról, s érezni, hogy valami megmagyarázhatatlan melegség tölti el szívünket. Mert nem a kirekesztés oldja meg a gondokat. Sőt. A legjobb, ha mindnyájan Gizike- és Riki-módra szeretünk. Határtalanul, nejlonszatyrostul. Nem kérdezve, ki honnan jött.

FARKAS WELLMANN ÉVA ◀

A szójáték öröme

Beszélgetés Szabó T. Annával

Hosszú útról érkeztél meg nemrég Gyulára. Hogy vagy, milyen érzésekkel ülsz most itt?

Besztercéről jövök, az ottani költészeti fesztiválról. A régi zsinagógában tartották, izgalmas volt, sok fiatal költővel beszélgettünk, ráadásul rossz felé tértem hazafelé, és véletlenül átjöttünk Kolozsváron, éppen azon a részen, ahol laktunk, meg a színház előtt, és rengeteg minden eszembe jutott a gyerekkoromból. Végig is gondoltam akkor, hogy Shakespeare-t nem láttam Kolozsváron a nyolcvanas években, mert leginkább a bérletes előadásokra jártam (később ezek az élmények is használhatóak voltak, amikor színházi feladatokat kaptam). Mégis van egy mesterséges Shakespeare-émlékem. Azért mesterséges, mert plántált emléknyom: saját emlékké tettem, amit Gyuri látott

és elmesélt. Ő látta Tompa Gábor *Hamletjét*, és elmondta, hogy mennyire katartikus volt neki 13 éves korában. A szüleim is elmentek erre a híres előadásra, de engem nem vittek, azt mondták, hogy nekem nem való – nem tudom, attól tartottak-e jobban, hogy megértem az utalásokat, vagy attól, hogy nem értem meg... Nagyon bánom azóta is, mert egy diktatúra-ellenes előadás volt: Pink Floyd-dal kezdődött (*Is there anybody out there?*), és ütősen megtapsolták a zsarnokot – még az elmesélése is katartikusan hatott számomra akkor, hiszen ennél direkter nem is lehetett volna talán kimondani, hogy valami bűzlik Romániában. Autózás közben erre a *Hamletre* gondoltam, meg hogy Kolozsváron az 1700-as évek végén már játszották a *Hamletet*.

És mi az a Shakespeare-élmény, ami valódi, és a tied már?

Örököltem a nagyapámtól egy Genius kiadású, kicsi Shakespeare-sonettkötetet, 1923-ban adták ki, azt hiszem, ez már a második kiadása, mert amikor Szabó Lőrinc ezt először lefordította, készült hozzá egy jegyzetanyag, amit – mivel a közönséget nem hozta annyira lázba – később kivettek. Ez a könyv volt nekem nagyon nagy élmény gyerekkoromban. Nem tudtam, hogy fontos lesz egyszer majd az életemben.

Géher Istvánról szeretnék még megemlékezni. Nagyon szomorú, hogy olyanokról beszélünk, akik nincsenek köztünk, de ő szerencsére köztünk van mégis, mert ahányszor kinyitom a könyvét, mindig beszélgetek vele. A híres kötet, a *Shakespeare-olvasókönyv* nagyon gyakran a kezem ügyében van. Géher volt az, aki először nekem azt a feladatot adta válaszevelemben (az Eötvös Kollégium felvételijének alkalmával), amikor beküldtem neki *A vihar*ról írt OKTV dolgozatomat, hogy a szóbeli fordulóra olvaszam el Jan Kottnak a *Kortársunk Shakespeare* című könyvét, és írjak egy sonettet. Életemben nem írtam addig sonettet. Persze verseket is küldtem neki levélben, azért mert ilyet kérni tőlem; a mostani eszemmel nem küldtem volna el a kamaszkori verseimet egy rangidős költőnek, de én már akkor is igen komolyan vettem magamat... Úgyhogy szépen elmentem, és vettem egy verstant (*A múzsák táncát*), aztán rögtön hazamentem, és kezdtem kísérletezni a formával. Írtam is egy szerelmes sonettet, és persze elolvastam a Jan Kottot, ezek után mentem felvételizni végül, Shakespeare-ről beszélgettünk, és bólogatva körbeadták a versemet – ez volt az első nyilvános megmérettetésem. Géher Istvánhoz kerülni elsőként nagyon nagy élmény, mert ő igazi Prospero volt tanárként, valódi mester. Írtam róla utána verseket is, és nemcsak én voltam a tanítványai között, aki így nevezte őt. Mérhetetlenül élvezte ezt az atyai varázslatot, ami szelíd erőszakkal terelte a diákokat – és ez persze azzal járt, hogy harmadéven titokban mindenki fellázadt. Ez törvényszerű volt, szinte része volt ennek a varázslatnak. Az ő szemináriumain szembesültem először a paradoxon szépségével. Az én akkori gondolkozásom izgatott volt, kíváncsi, de meglehetősen naiv.

A paradoxonban lakni nem tanultam meg – nagy küzdelem persze, és nem biztos, hogy mostanra megtanultam. Ő volt az, aki először rávilágított arra, hogy mindenben ott van az ellentmondás, ráadásul feloldhatatlanul. Jó humora volt, és remek pedagógiai érzéke, de nem tagadta, hogy a szakma vére megy, nem lehet olcsón megúszni semmit. Azt csinálta a fiatal költőjelöltekkel, hogy leültette őket maga elé és elmondta, hogy „tudod, hogy ebbe bele lehet halni”. Ezen én akkor nevettem, mert ugyan ismertem és a sorsukkal együtt szerettem Szilágyi Domokost, Hervay Gizellát, József Attilát, de ez a fajta fenyegető, sötét megközelítése a költészetnek mégsem tudott megijeszteni, mert nekem akkor a költészet életmentő volt, átszűrte a kamaszkor minden fájdalmát, hogy ha nem is könnyen, de mindenről lehet beszélni. Géher is ilyen, bárhol kinyitom a könyveit, mindig szólnak hozzám, provokálnak vagy elgondolkodtatnak.

Gyakorlatilag a pályakezdéssel olvadt egybe Shakespeare.

Teljesen. De nem tudtam akkor még, hogy mennyire fontos. Azt hittem akkor még, hogy a tudományos pályának lesz a része. Géher István miatt mentem reneszánsz PhD-re és nem kortársra – nem bántam meg egy pillanatig sem. Egészen kiváló tanáraink voltak, és életemben először felszabadultan élveztem az egyetemet. Közben – sorsszerű ez is – megkeresett Gyöngyösi Levente zeneszerző, hogy írjak egy librettót *A vihar*ból, de próbáljak belecsempészni még egy női hangot. Én akkor *Sycorax* címmel írtam meg a verses librettót, és az egészet a boszorkány szempontjából is megmutattam, aki az eredeti műben már nem szerepel, mivel a játékidő előtt meghalt. Én egy sötét anyafigurát gyúrtam belőle, aki a háttérben ugyanolyan erővel mozgatja a szálakat, mint a címszereplő. Az opera zenéje végül nem készült el, később zenés gyerekként is elindult vele a munka Dés Andrással, de csak egy nagyon jó instrumentális szám lett belőle, rá is került az egyik lemezére. Ez volt életem első színdarabja, a másodikat pedig éppen Szabó Lőrincről írtam, Üdvözültek a címe, és a költői küldetésstudatról szól, arról, hogyan építi fel magát egy megszállottan munka- és szerelemmániás fiatal író. Mihelyt elkezdtem a sonettekkel

úgy foglalkozni, ahogy Géher javasolta, sokkal fontosabbá vált ez a költői része az életműnek. Szabó Lőrinc kétféle szonettfordítását vizsgáltam meg, és ebből írtam a PhD-met is. Közben jöttem rá arra, hogy a saját verseimre is milyen nagy hatással van a felszabadult szójáték, a titok szabadsága, a paradoxonban lakozás, az, hogy nem szabad félnünk a többértelmezésektől (mondjuk, a játékoságot mindig szerettem, de ez a sugallatosság másféle). Tulajdonképpen rengeteg szakmai trükköt tanultam a mestertől részben Géheren keresztül, de utána már neki köszönhetően ugyan, de tőle függetlenül is.

Engem legjobban a szem és a látás erotikája érdekelt Shakespeare-ből. Később jöttem rá, hogy voltaképpen ez mennyire hasonló ahhoz, amit sok szonettben is, drámában is láthatunk: az érinthetőség, az értelem, az érthetőség játéka.

Valami ilyesmiről írsz a 75. szonett kapcsán is, amelyet a Bárkaonline számára újra is fordítottál néhány éve – arról értekezel, hogy milyen is a látás erotikája, és mit látott másképp Szabó Lőrinc. És egyúttal az is kiderül, hogy miért fordítottad újra. Szóba kerül a Dark Lady és az ifjú iránti szerelem is. Mi volt az a felismerés, ami tulajdonképpen megkülönbözteti ezt a kétféle vonzalmat egymástól?

Nem hiszem, hogy ez valóban felismerés volt – bár a magam számára mindenképpen az. Egyszer csak az ember úgy érzi, hogy megérti – de hát ki értheti meg igazán a világirodalom legsokkolóbban sokoldalú tüneményét? Shakespeare-ről, de főképp a szonettekről azt kell tudni, hogy mindenki belebolondul egy kicsit, a szó mindkét értelmében: szerelem és örület ez egyszerre. Amikor a szonettekkel kezdtem foglalkozni, és – szintén Géher Istvánnak köszönhetően – kikerültem a PhD idején a Stratford-ba, és ott két hónapon keresztül a könyvtárban ültem, és Rosalie Colie Paradoxia Epidemica című könyvét és más hasonló reneszánszról szóló tanulmányokat és köteteket olvastam és jegyzeteltem, egészen a metafizikus költészetig jutva, akkor az örület szelét én is megéreztem – egy idő után minden másról megfeledkeztem, és csak a könyvek éltettek, szellemileg nagyon izgalmas időszak volt, életem szakmailag talán legtermékenyebb ideje. Írni nem írtam ugyanakkor, de vadul ta-

nultam, és közben alakult a saját hangom is. Megtanultam kérdezni és elfogadni, kitartóan keresni.

Hogy konkrétabbak legyünk, ezt mondd az említett kettősségről: „Shakespeare, aki elbeszélő költeményeiben kipróbálta már a frusztrált nő és a testiségtől megcsömörlött férfi szerepeit, a Szonettekben remek drámai érzékkel kettéválasztja a Fekete Hölgy képében megjelenő testi vágyat az Ifjú képében megjelenő szerelemtől. A Szonettek beszélője hol undort érez, hol frusztrációt: a szemet egyáltalán nem gyönyörködtető nő megalégtíti vágyát, a szépségében elérhetetlen, festményyszerű ifjú azonban folyamatosan táplálja.”

Leonardo Da Vinci azt írja, hogy a festészet a legmagasabb művészet, mert nem lehet megenni, hiszen a szemet gyönyörködteti. A vers túl részletesen fejt ki mindent, a zene mulandó, de bezzeg a festmény, az folyamatosan táplálja a vágyat. És azért mondom, hogy nem felismerés az enyém, mert itt van a kezemből például ez a könyv, *Reading Shakespeare's Sonnets, a New Commentary by Don Paterson*, ő egyből azt mondja, hogy egészen egyértelmű, hogy Shakespeare meleg volt, és az ő szempontjából teljesen hülyeség, amit én beszélek, hogy szerintem kettéválasztja a vágyakozást és a beteljesülést. Én mégis azt mondom, hogy Shakespeare-nél az örök ifjúság, az örökkévalóság kulcsa ez a beteljesülhetetlenség, a – Nemes Naggyal szólva – „Szeretsz. Szeretlek. Mily reménytelen” állapota, vagyis a paradoxon maga.

Szerintem nem a testiségről beszélünk – ha írnék valaha erről hosszan, akkor azt fejteném ki, hogy a szemről van szó, a szem szomjájáról, arról, hogy hiába is érintjük a másikat, azt, akit a legjobban szeretnénk megkapni, magunkévá tenni sohasem tudjuk. A nagyon erotikus ember számára a kielégülés lehetetlen, mert a vágy tartja életben. A szonettekben ez egy nagy kérdés, máig foglalkoztat. Nem a testi szerelem mibenlétéről beszélünk, hanem a váagnak a természetéről, az erotika intenzitásáról, ami persze játékosággal párosul a szonettekben, könnyedséggel és fájdalommal. Van persze trágárság is benne, durva provokálás és fellengzős udvari beszéd, stílusparódia és felkavaró őszinteség. A leggyakrabban a kis Penguin-kötetet, a John Kerrigan-féle kiadást hordom magammal, ez nem pörgeti túl az értelmezést, teret

hagy az olvasónak is, de különösen hasznos amiatt, hogy a szonettek mellett közli a velük szövegszerűen is összefüggő hosszúverset is, *A szerelmes panaszt*. Persze beszereztem azóta mindenféle kiadást, sőt, a magyar szonettfordításokat is gyűjtöm, amíg élek, foglalkoztat majd ez az életmű. Izgalmas látni, ahogy a kutatók tanácsot kérnek egymástól, újraértelmeznek, sőt, néha még át is rendezik a szonetteket – szerintem egyébként nem kellene, ma már a legtöbb kiadás egyetért abban, hogy valószínűleg maga a szerző alakította ki a sorrendet, még ha nem is feltétlenül hagyta jóvá a kiadásukat.

A 75. szonett azért is érdekes, mert szinte mindenki ismeri, ráadásul éppen Szabó Lőrinc fordításában. Milyennek látod ezt? Nagyon szép, viszont Szabó Lőrincnek abból a fordítói korszakából való, amikor kevésbé tudott angolul.

Valljuk be, egyáltalán nem tudott a legelőjén... Benne van egyébként a *Tücsökzenében* is, hogy Babits kezdte el tanítani: vettek egy nyelvtant, amit néhány óra alatt átvettek. Ez volt a PhD-m tárgya, hogy egymás mellé tettem a Szabó Lőrinc által elérhető német kiadásokat és megnéztem sorról sorra az összefüggéseket. Erős a hatás, de közben persze a fiatal, még kezdő magyar költő szépen megtanult angolul, vagy legalábbis rákapott az angol ízére. Lineárisan fordította a szonetteket, és nagyjából a közepe táján kezdett ráérezni és megtanulni a nyelvet. Addigra már gyakorlatképpen fordított németből, franciából, latinból, úgyhogy egy újabb nyelv megtanulása testhezálló feladat volt a számára.

És volt is neki egy második fordításkorszaka...

Igen, amikor már jól tudott angolul. De ne felejtjük el, hogy az első, fiatalkori fordításai sokkal szebbek. Amikor Shakespeare a szonetteket írta, kezdő költő volt, 18 és 45 éves kora között írhatott még hozzá vagy bele, de a legtöbb szonett fiatalkori, még ha sokban öregemberként gondol is magára. Tehát Szabó Lőrinc, amikor húszévesen fordította, ugyanazokat az izgalmakat élte át, konkrétan ugyanazokat az élethelyzeteket, mint Shakespeare – számomra revelatív volt észrevenni és nyomon követni ezt a folyamatot Vettem Török Sophie-nak a naplóját – akit akkor még nem így hívtak, hanem Tanner Ilonának –, ő napról napra leírja, hogy mi történt Szabó Lőrinc, Babits és öközött.

Köztudott, hogy először Szabó Lőrinc barát-nője volt, aztán a Babits felesége lett. Napra lebontva össze lehet vetni ezt a szerelmi történetet azzal, hogy Szabó Lőrinc mikor fordította a szonetteket. És az ő hármastörténetük, a Dark Lady közbelépésével, egészen hasonló az „angol kollégája” vergődéséhez, amin ő lát-szólag csodálkozik. Valószínűleg a második fordításnál rájött, hogy mi történt vele valójában. Ebben a fiatalkori nekirugaszkodásban a viszonylagos hályogkovácsság is érdekes, de egy tündöklően tehetséges embernek a verseléséről beszélünk, és közben a lassan alakuló saját verseiről, versbeszédéről. Ebben az általad emlegetett 75. szonettben például a német hatás nagyon erősen érvényesül.

Meg a saját stílusa. Amikor újrafordítottad – éppen amikor ezt a szöveget is írtad –, mi volt előtted? Mit akartál másképp fordítani? A szövegközeliség, az eredetiből való visszatérés, esetleg akartál egy kis Szabó T. Annát is vinni a versbe?

Gyanakszol, gyanakszol... Volt ebben némi önzés is, igen, hogy ilyen mohón foglalkoztam az életművel. Az elején egyszerűen a tanulás eszköze volt, nem a fordítás volt a célom. Olvastam, írtam róla, először a műről, aztán a személyről is, és Szabó Lőrincel nemkülönben. Ő, mondjuk, már kicsi korom óta része volt az életemnek, édesapám nagyon sokat olvasta és idézte is nekem. Így írtam végül róla színdarabot – ezt még elmondom, mielőtt a fordításra rátérnék: úgy történt, ha már a vallomásnál tartunk, hogy meg kellett volna írnom a PhD dolgozatomat. És éppen rákészülettem, hogy na, végre, ezen a nyáron már tényleg megírom, de akkor Gyuri, a férjem megkérdezte, hogy ha ennyit tudsz Szabó Lőrincről, akkor miért nem írsz róla egy drámát? Na, ezzel annyi volt a PhD-nek, azon a nyáron Szabó Lőrinc-drámát írtam, és közben a magam életével kapcsolatban is rengeteget tanultam. Annyi mindenre rájöttem: például, hogy a hivatás és az elhivatottság-tudata milyen erős volt Szabó Lőrincnél. Nekem vele egyébként nagyon sok vitám van, a személyével, de ugyanakkor rendkívül rokonnak érzem a látását. Ő az összes szemsóvárgását mind testi pénzre váltotta, és nem volt elég neki semmi. Az ő sóvárgása szerintem hasonlatos volt a Shakespeare-éhez. Mérhettele-nül ajzott volt. Szoktak utalni Shakespeare-re,

hogy „majd örökké fényessé teszem a nevedet” – de mi a név? A mérhetetlen fricska és magamutogatás van benne, és ez Szabó Lőrincben is megvan. Például a *Tücsökzenében*, amikor kérdezi Babits, hogy mi akarsz lenni, mire ő: „Több mint te vagy.” Húszéves ekkor. Vagy tizennyolc...? Mindenesetre még katonaruhás, Pestre került ifjúként történik ez vele, és nekem felszabadító volt látni, hogyan alakul ki a költői öntudat. Ezt már a fordításban is felhasználhattam, amikor a magam örömeire elkezdtem kísérletezni a *Szonettek* egy újabb változatával.

Az volt a célom, hogy egységesekek maradjanak az egy-egy szonetten végigvonuló, többértelmű képek, és megmaradjon az az intenzív nyelvi játékoság és erotikus feszültség, ami például a Szabó Lőrinc-féle második fordításban már nem jelenik meg hangsúlyosan, mert ő a logikai feszességre és a pontosságra törekedett, de éppen ezáltal háttérbe szorította a költői játéklehetőségeket. Néha egészen az abszurditásig fokozza ezt Shakespeare, például vadul torlódtatja a hasonló hangzású szavakat. Persze, sokszor a magam értelmezését is hozzáteszem, a 129. szonett magyar változatában például nagyon megörültem, amikor a „megégetett méreg” szókapcsolatra rátaláltam, meg a kapásra, ami horgászkifejezés ugyan, de a „bekapta a horgot/csalt” egészen mást is jelent; másrészt pedig fontos itt a horog képze, ami az én szövegeimben is nagyon fontos, az egyik könyvemnek, a *Kerített térnek* egyenesen ez van a borítóján. A húskampó, szerintem ez is elég erős shakespeare-i hatás volt abban, amit írok: a csali rajta az élet maga.

Közben, ahogy itt magamban a költői hatás és a vers és a valóság viszonyán tűnődöm, eszembe jutott valami, ami szintén nagyon izgalmas, és engem régóta foglalkoztat, biztos már nagyon sokan megvizsgálták, csak én nem találkoztam vele. Weöres és Shakespeare viszonyáról van szó – itt van előttem Shakespeare összes verse magyarul, és ebbe Weöres is fordított. Már eleve a monogram: Weöres Sándor és William Shakespeare, mindkettő W. S., ennek egészen biztos, hogy Weöres tudatában volt, mert 12-13 éves korában az édesanyja olvasta neki a Shakespeare-darabokat, és mivel minden gyerek leírja a monogramját és próbálkozik vele, valószínűleg feltűnt neki az azonosság. Talán mondta is egyszer egy in-

terjében, hogy azért lett költő, mert ilyen jó drámákkal találkozott gyerekkorában. A magyar költészetre felszabadító hatással volt ez a Shakespeare-től tanult játékoság, ez a szabadság, ez az érzékiség. És hát Weöres sem tudott volna *Fairy Springet* írni, sem Szabó Lőrinc *A huszonhatodik évet*, ha nem találkoznak ezzel az életművet. Ez is megérne egy nagy, átfogó tanulmányt, hogy mekkora örömet, boldogságot szerzett a magyar költőknek, hogy egy ilyen költővel és rajta keresztül Ovidiusszal is kapcsolatba kerülhettek – számomra ugyanannak a költőtípusnak a különböző arcait jelenítik meg mindannyian.

Visszatérve egy pillanatra az eredeti kérdésre: a 75. szonettből számtalan változatom született. A hibát ott követtem el, hogy fordítás közben nem mindegyik szonettnél írtam le kezdetben, hogy mi mozgat meg, és mik a problémák – erről az egy szonetról történetesen, a *Bárkaonline*-nak köszönhetően, időben leírtam, amit gondolok. Don Paterson könyvében, amely bevallottan futtában és hebrencs módra, szenvedélyből és direkt vitaindítóan készült, vannak olyan esszék, amelyek olvasás közben születtek, teljesen kortársi, improvizatív dolgok, sokszor szándékosan provokatívak. Ilyesmit lenne érdemes magyarul is létrehozni, ha jól tudom, nemsokára meg is fog jelenni egy hasonló magyar szonett-újrateremtés. Van egyébként egy fiatal angol költő is, aki angolról angolra fordítja a szonetteket – nem rossz, de engem nagyon idegesít, mert átértelmezi és le is butítja azzal, hogy kortársi módon fogalmaz. Mindenesetre érdekes.

Hány szonettet sikerült lefordítanod eddig?

Sajnos nem az összeset, bár majdnem a háromnegyedét. Már jó tíz éve mondom, hogy ez életem legnagyobb mulasztása. Pont a Dark Lady-szonetteket, ezek közül sokat nem fordítottam le, és persze az unalmasabbakat sem, ha van egyáltalán olyan (számomra a konvenciózus szonettek nem olyan érdekesek). Végig akarom csinálni egyszer ezt is, de nagyon fel-szabdalt az ember ideje, főleg, ha nő; én nem tudok úgy tenni, mint Don Paterson, hogy fordítok, amíg várom a gyereket az edzésről – bár persze ezt is sokszor megpróbáltam. El kellene utaznom két-három hétre, és akkor visszazökennék ebbe a lélek- és elmeállapotba. Közben

persze rengeteget publikáltam, épp csak ezzel vagyok továbbra is adós.

Melyek a kedvenceid?

Nyilván az idealistább darabok, meg azok, amelyekben véresen komoly, amit mond. Újra meg újra megpróbál valami kiutat találni az idő szorításából – ez a másik téma, amiért nagyon izgatnak engem a szonettek. Az első könyvemnek is ez a címe, *A madárlépte hó* (ez még egy olyan könyv, amit kézzel ragasztottak), ennek a címadó verse, ami körülbelül 16 éves koromból való, arról szól, ahogy múlik, a hóval együtt olvad az időnk. Hogy a szonettekben milyen brutális erővel tapos az idő, mindenem keresztül, és a későbbi drámákban viszont mennyire ad egy kiutat ebben a ciklikusságban, ez is megrendítő távlatokat nyit az személyiség és a gondolatvilág felé. Ahogy a *Téli regében* is, amit a mostani eszemmel talán már leginkább *Dajkamesének* fordítanék, minden magában hordja az ellentétét. Hiszitek, nem hiszitek, de egyszer minden jóra fordul, fuvolázza Shakespeare. Aztán jön a hideg zuhany. A jóból rossz, a rosszból jó lesz, tehát van egyfajta kiút, és még sincs. A szonettekben is van kiút, az, hogy az ember a gyermekében folytatódik, és látja az arcát a gyermekében, a szemét az ő szemében, úgy próbál kiutat keresni.

Kétszer is szóba hoztad a Téli regét, beszéljünk arról is, hogy nemrég elkészítetted a gyerekeknek szóló változatát is. Mire koncentráltál, miközben ezt az átalakító fordítást végezted? Milyen más élményeid voltak a művel kapcsolatban?

Nagyon szép könyv lett, Schall Eszter gyönyörű rajzaival, az *Operamesék* sorozatba készült, felkérésre. Felajánlottak négy vagy öt operát, hogy azokból válasszak. Erre esett a választásom, de nagyon sok dologba nem gondoltam bele, mikor elvállaltam. Az egyik, hogy Goldmark Károly azonos című operájának szövegekönyve nem ugyanazt a darabot mutatja, mint a Shakespeare-dráma. A librettista sok mindent kihagy, a komikus elemeket is, ami pedig nagyon izgalmas lenne egy gyerekkönyvben. A fő probléma mégiscsak az, hogy hogyan magyarázok el 5 és 12 év közötti gyerekeknek egy olyan rettenetes és megindokolhatatlan családi tragédiát, hogy az apa halálba kergeti az anyát (még ha csak tetszhalálba is), és megöli

a gyerekeit. Ez olyan sötétség, amellyel egy felnőttnek is lehetetlen szembenéznie. Rettentően sokat kínlódtam vele, megvallom. Írtam én már gyerekkönyvet, de soha életemben ekkora szívbeli szenvedéssel teljes munkám nem volt. Megpróbáltam valahogy megmagyarázni a megmagyarázhatatlant, anélkül, hogy a bűnöst mentegezném. Tanulságos volt – ráadásul én is írtam korábban hasonló verseket a *Gyehenna* című versciklusomban, abba is majdnem belepusztultam. Itt azonban nem volt más választás, el kellett mesélni a borzalmat, hiszen az egész *Téli regének* a központi eleme az, hogy a kisfiú voltaképpen előre elmeséli a szörnyűséget. A gyerekeknek nagyon erős történeteik és szimbolikus álmaik vannak, nagyon erős megérzéseik, és már eleve egy meggyötört gyerek mesél egy meggyötört történetet, ami nincs is befejezve, mert maga a kegyetlen valóság fejezi be. Sokáig nem találtam a megfelelő megoldást, amiben ezt a gyerekkhálalt valamiképpen feloldom, mert ezt Shakespeare nem oldja fel, nem teszi meg nekünk ezt a szívességet, hogy mindent megbocsát az áldozatok helyett; ennyire nem fordulhat jóra minden. Nekem viszont, elbeszélői felelősségem tudatában, valami megoldást mégiscsak kellett találnom, úgyhogy a magam világgépének megfelelően a shakespeare-i körforgás mellett belecsempésztem a lélek halhatatlanságának sugalmazását. Fogalmam sincs, hogy a gyerekek mennyire vevők erre, én az anyai tapasztalataimra és az ösztöneimre hagyatkoztam itt.

A másik fontos megemlíteni valóm a *Téli regével* kapcsolatban, hogy a Radnóti Színháznak fordítottam, aminek kapcsán egy nyilvános vallomással is tartozom. Rémületes, furcsa helyzetbe keveredtem: úgy történt, hogy éppen rohantam valahova, és felhív Morcsányi Géza, aki az egésznek a dramaturgia lett – jól emlékszem, az Erzsébet téri zebrán keltem át éppen –, és azt mondja, hogy nem akarom-e lefordítani a *Téli regét*. Életem álma volt Shakespeare-drámát fordítani, de idő híján csak olyankor foglalkozhatom elmélyülten valamivel, amikor felkérésem van, mert akkor van egy ürügyem, és „Persze, hogyne, nagyon boldogan” – igent mondtam. Majd hazamentem, elkezdtem foglalkozni vele, és – bár nehéz lehet elhinni –, de teljesen elfeledkeztem arról, hogy akkor még alig 5-6 évvel azelőtt küldte el ne-

kem Várady Szabolcs a saját fordítását. Amikor erre rájöttem, nagyon elszégyelltem magam, mert ilyenkor az ember fordítói tisztességéből azt mondja, hogy „nem, ott van az a kiváló fordítás, használják azt”. Ezt az amnéziát, amit nyilván a fordítói mohóságom okozott, azóta is nagyon szégyellem, hiszen még annak idején leveleztünk is, tanácsot kért tőlem Várady Szabolcs egy bizonyos pontján a *Téli regének*, a növényneveléssel kapcsolatosan, mert tudta, hogy az apámnak ez a szakterülete, úgyhogy ezt a jelenetet még a biológus édesapámmal is megkonzultáltuk. Velem is megtörtént persze, hogy egy általam fordított darabot később egy más fordításban játszottak sokáig, de nehéz a szívem, amikor a saját felelősségemre gondolok ebben az ügyben. A fordítást persze nem bántam meg, sőt, és van egy másik izgalmas történet a darabban kapcsolatban: az a rendezői felkérés, hogy írjak hozzá bizonyos passzusokat. Az Idő főszerepet kapott Valló Péter rendezői koncepciójában, Bálint András alakította, és neki kellett két-három oldalnyi átkötő szöveget írni Shakespeare modorában-stílusában, egy kicsit rigmusszerűen, hogy ez a szándékolt középkorias naivitás a történeten is átüssön, és az egésznek az iróniája is. Szerettem ezt a feladatot, bár Shakespeare nevében beszélni felért egy halálugrással. Az első meghökkenés után, miután színpadon láttam, meggyőződtem a rendezői koncepció.

De ezenkívül is fordítottál, ha nem is Shakespeare-től, hanem Tom Stoppardtól a Szerelmes Shakespeare-t...

Ez nagyon érdekes. Az egy egészen más jellegű munka, ezt a jelenlevő színházi fordítók tudják jól. Itt az történt, hogy elkészítettem gyorsan egy fordítást, mondtam is, hogy nem végleges, és aztán Szirtes Tamással leültünk, és végigbeszéltük. Felolvastuk, mondtuk, eljátszottuk, vitatkoztunk és nevtünk és bólogattunk, és nagyon intenzíven dolgoztunk együtt, úgyhogy a szöveg, bár alapvetően az enyém, de mégis neki, az ő figyelmének köszönhető. Nagyon jó élmény volt. Rengeteget tanultam akkor a színházról. Egyébként a Madách Színháznak készült ez a fordítás, és ott egy kicsit még maibbra kellett venni a figurát, mint ahogy én szoktam. Az előadás nagyon jó lett, és itt láttam igazán, hogy mennyire élvezhető ez az egész, és meny-

nyire vérprofi a folyamat, és mennyire működik ez a masinéria, és hogy Csákányi Eszter Erzsébet királynő szerepében milyen fantasztikus – ez egy abszolút sikerdarab, nem azért, mert különlegesen jó lenne, hanem azért, mert óraműként működik, és roppant dinamikus, szellemes és látványos. Shakespeare szelleme ott lebeg felette, de – az idézett klasszikus részleteken kívül – nem szól bele, és ettől súlytalanabb játék lesz bármelyik darabjánál, viszont épp ezért felszabadultan élvezhető.

Általában véve szívesen vállalsz színházi munkákat?

Szerettem, igen, de ez azért a konstans színházi feszültség nem az én békés természetemnek való. Most a próza sokkal jobban érdekelt, de egy idő után szívesen visszatérnék ebbe a pezsgésbe, mert az viszont nagyon inspirál, hogy mások hogyan dolgoznak. Alapvetően magányos a munkám, és néha jó ebből a csendből kiszakadni.

Elég távolról indultunk, főként, hogy mindenki elsősorban költőként ismer téged, de nem is baj, mert cél is volt, hogy kevésbé ismert oldalaidat is bemutathassuk ebben a beszélgetésben. Ott van például még a prózaíró is, akit említettél, és aki nem túl sok éve debütált. Ezt hogy éled meg? Egyfelől Dragomán György felesége vagy, másfelől költőként nagy népszerűségnek örvendezsz – milyen ebben a helyzetben megjelenni egy prózakötettel? Sőt, még azelőtt, elkezdni írni ezeket a szövegeket...

Arról is sokat lehet tanulni Shakespeare-től, hogy nem a történet a lényeg, mert a történet egyáltalán nem kell, hogy eredeti legyen. Nagyon élvezem például, ahogy ő lop, csal és hazudik, ugyanakkor mégis a lényegét és az igazat mondja. Prózaíróként feldolgoztam például japán népmesét is a *Senki madarában*, és amint megtaláltam azt a pontot, ahol ez a klasszikus történet engem személyesen érint, rögtön tudtam dolgozni vele. Mindig költő akartam lenni elsősorban, de könnyebb a költészet olyan szempontból, hogy fejben is sokat lehet írni, járkálás közben alakulnak a sorok, néha évekig is. A prózaíróknak viszont ott kell ülni az asztalánál, és mivel prózaíróval élek, én ezt látom. Nem is tudom már, ki mesélte, talán Móricz Zsigmondról, hogy felhívták a figyelmét az írói alkat lényegére:

„Nézz oda, ott van az író. Mi az író? Egy nagy fenék.” (És ez igaz is volt, mert a munkában eltérbélyesedett szerző épp fürdőruhában állt a strandon.) A költő nyüzsgő állat, bár én is ülök eleget a fordítások mellett, de a szellemi csapongás, az asszociációs szabadság a költészet sajátja, nem a prózáé. Regényíráshoz bizony ülni kell, hosszasan, évekig – Gyuri azt mondja, hogy ott kell ülni és nézni a falat. Én az ablakon szoktam kinézni, lehet, hogy itt már eleve elhibázom a dolgot. Ez az asszociatív gondolkodás, ami rám jellemző, nem tudom, mennyire alkalmas a hosszú, nagy prózához. Kisprózához igen, a *Határ* című könyvem tele van ilyen képzettársítás, lírai feszültségű írásokkal. Talán kicsit tömény is, azért is hígítottam fel vallomásos jellegű, emlékezős szövegekkel a sűrű, nyelvjátékos prózát. Ezt a *Határ*-könyvet azért írtam, mert le szerettem volna tenni az asztalra egy korszaknak a lenyomatát. 15 éves voltam, amikor átléptünk a román határon, 16 éves már Magyarországon lettem, a nagyfiam is 16 volt akkor, amikor megírtam, lezárult egy korszak. Nagyon jó lenne hosszabb prózát is írni, neki is kezdtem, dolgozom is, de az izgékony és többfelé kapcsolódó természetem és az a rengeteg aprómunka, amit elvállalok, elég erős akadálya annak, hogy a napi feladatok mellett felszabadultan tudjak egy nagy szerkezettel foglalkozni.

Nagyapád, Szabó T. Attila nyelvész öröksége teher volt vagy öröm számodra?

Nagy ember leszármazottjának lenni mindig nagy felelősséggel jár, de sokkal többet kaptam tőle, mint amit visszaadni tudok. Például a nyelvek szeretetét is tőle származtatom, bár édesapámnak köszönhetem a korai nyelvtanulást. Nagyapám diákkorában, ha jól tudom, egyházi segítséggel, kikerült Edinburgh-ba. Teológiát tanult, és úgy jött haza, hogy lefordította a *Hamletet*, be akarta bizonyítani az édesanyjának, hogy nem volt hiábavaló a skóciai út, jól megtanult angolul. Elég furcsa, prózai fordítás ez. A versfordításai nagyon jók ugyanebben a kötetben, ugyanis magánkiadásban kiadott egy könyvet, amelyben volt Shakespeare- és például Whitman-fordítás is. Aztán mindezt visszakérte a barátaitól, felvásárolta, mert szégyellte – holott nyugodtan büszke lehetett volna rá. De legalább egy példány megmaradt, sőt, már szakdolgozatos is írtak belőle – a család a ludas ebben, mert

odaadtuk a fiatal kutatónak. A hagyomány viszont nagyon izgalmas, hogy ilyen régi a fordítói ambíció a családban, hiszen a fiaim is folytatják a sort. Kolozsváron, persze, sokan ismerték nagyapámat, de ahogy Szombathelyre kerültem, voltaképpen csak a főiskolán hallották a nevét, a városban nem. Ez eleinte kicsit fájdalmas volt, utána viszont nagyon felszabadító, mert már nem a legidősebb unoka voltam, hanem önerőből építhettem fel magamat.

Legutóbbi verseid mintha egészen általános problémákkal foglalkoznának. Például a környezetvédelemmel.

Magyarországon talán még szerencsére nem lehet annyira észrevenni, de Németországban például az egyik kedvenc parkunkban tavasszal szinte egyáltalán nem voltak rovarok. Méhek aztán lettek, de csak emberi beavatkozás nyomán. Nagyon félelmetes volt a hullámozó füvek és virágok felett az a nagy, szokatlan csent. Az egyik rovarász tudós, aki szintén ott volt velünk abban az egy évben, amit idén nyárig a berlini Wissenschaftskolleg vendégeként töltöttünk, azt jósolta, hogy tíz év múlva összeomlik az egész ökoszisztéma. Emberként sem túl biztató kilátás ez, anyaként pedig egyenesen borzalmas belegondolni. A gyermekeink nem ezt érdemlik tőlünk. Belecsúszunk, hibásak vagyunk, nem tudom, hogyan lehetne kikecmeregni ebből a csapdából. Amit erről írok, csak halovány segélykiáltás, ennél erősebb hangok kellenének. Vagy az, hogy én tanuljak meg végre ordítani.

Számos egyéb terved mellett milyen írói álmokat szeretnél megvalósítani közelebről?

Gyermekverseket írnék megint, ugyanazért, amiért Weöres írt gyerekverset: a lelki rugalmasság edzése végett, és a csiszolt beszéd adományát megtanulandó. Van a családban két majdnem egykorú kicsi Samu, hátha ők vevők lesznek az én nyelvi játékosságomra, mert igazi gyerek nélkül nem tudok gyerekverset írni – nagyon komolyan veszem a feladatot, de csak akkor tudok szórakoztatni, ha magam is szórakozom. Egy kicsit ez is Shakespeare-rel függ össze: a szójáték öröme gyermeki adomány, amit a nagy művészek úgy tartanak meg maguknak, hogy sokszorozva adják tovább. Ha ebből a folytonos, kíváncsi mulatozásból nem nő ki az ember, akkor garantáltan sohasem fog unatkozni.

Orpheusztól Próteuszig

Weöres Sándor nem született hat ujjal, mint Ady Endre, de ő valóban csodagyerek volt. Ismerve gyerekkorának történetét, nem lepődtem meg, amikor Amyval egyszer meglátogattak minket Sövény utcai kis lakásunkban, óvodás kisfiam lelkesen elészaladt, ő pedig azt kérdezte tőlem, hogy mit olvas. Mármost, hogy a gyerek mit olvas. – Hát még csak három éves – feleltem. Na jó, jó – folytatta –, de mit olvas? Nem tudta elképzelni, hogy egy hároméves kisfiú még nem tud olvasni, ő annyi idős korában már tisztában volt a betűvetéssel, nem sokkal később édesanyja németre, franciára tanította, tanúsítva, hogy a vidéki nemesség jobb része minden híresztelés és gúnyolódás ellenére Európában lakott. Elemista éveiben már túl volt Shakespeare-en, regényterveket forgatott a fejében és verseket írt: naponta. Nem is váratott soká a felfedezése, 1929 tavaszán a Pesti Hírlap kolumnás cikk kíséretében közölte verseit. Köztük volt az *Öregek*, amit Kodály Zoltán megzenésített, és egyik legszebb kórusművét írta belőle. Egy 15 éves gyerek verséből. „Kedves fiam (...) te drága csodagyermek, úgy játszol nyelvünk zongoráján, mint kevesen – írta Kosztolányi néhány hónappal később.

Micsoda értetlenségeken, micsoda kritikai viharokon kellett Adynak keresztülverekednie magát az *Új Versek* megjelenése után, a csöngői kisfiú előtt maguktól kitérültek a kapuk. Nem kellett küzdenie az elismerésért, első perctől kezdve valami csodát láttak benne, s ez egész életében végig így volt. Egyszer Kormos István mesélte, összezördült Juhász Ferencsel. – Mert nem viseltek el, hogy zseni vagyok – vágta a szót Juhász Kormos Pista fejéhez. – Tudod, Ferikém –, válaszolta Kormos –, ha zsenivel akarok találkozni, felmegyek a Muraközi útra a Weöres Sanyihoz. Réz Pál, a hajdani Szépirodalmi Könyvkiadó híres szerkesztője arra a

kérdésre, hogy irigykedett-e valakikre, azt válaszolta, hogy nem, irigykedni nem irigykedett senkire. Na, jó, az olyan abszolút zsenire, mint a Mozart, arra igen. Meg az olyan felfoghatatlan zsenire, mint a Weöres Sanyi.

De erről sokat írtak már, sokat beszélünk róla, mintha a ritmusbravúr, a kivételes formakészség, a gyerekdalok, játékversek tennék Weöres költészetének lényegét. Hozzá tartoznak persze, és bővületükben élünk, de ezek ujjai bögyében voltak, kiszaladtak a kezéből. Hogy úgy mondjam: „igazi” verseiben, hosszúénekeiben, filozofáló költeményeiben, a szürrealista nyelvfelbontásokban, a grafikus versekben azonban a költői megszólítás átalakításával foglalkozott. Egyetlen, nagy és állandó kísérletezést folytatott a lírai Én detronizálásával és áthelyezésével egy primus inter pares zenekarba, amelynek tagjai hol szólókat, hol kamaradarabokat, hol nagyzenekari szimfóniákat adtak elő. Másképp fogalmazva: ő volt az, aki véglegesen felszámolta a romantikából örökölt egyes szám első személy feltétlen uralmát a versen. Mintegy felszabadította a költészetet. Amikor évtizedekkel ezelőtt könyvet írtam róla, és romantikus esztétának neveztem a verseiből kiolvasható költői magatartást, akkor alighanem eltúloztam bizonyos jegyeket és vonásokat. Természetesen ebben a rövid kis írásban nem tudok kifejtetni egy újabb elképzelést költészetének értékközpontjairól, de, ha elnagyolt vonásokkal is, vázolni tudok egy felmerülő kérdést.

Hiába jelentek meg versei 1929 tavaszán a Pesti Hírlap két egymást követő vasárnapi számában, első kötete csak öt évvel később, 1934-ben látott napvilágot. Nemzedéktársai közül többen is megelőzték. Zelk Zoltánnak már 1930-ban, Rónay Görgynek 1931-ben, Vas Istvánnak 1932-ben, Képes Géának 1933-ban jelent meg első kötete. Mindnyá-

juk jellegadó vonásai közé tartozott, hogy már akadályozó tényezőnek érezték a romantika idején még problémátlan egyes szám első személy versbeli szerepét. Már Babits panaszkodott: „Csak én bírok versemnek hőse lenni, első s utolsó mindenik dalomban.” Ez a panasz Adynál még nem hangzott el, ő Stirner és Nietzsche nyomán még az Én természetes főszerepéből indult ki. „Góg és Magóg fia vagyok én” – ez a híres első sor, a szórend végére helyezett névmással még külön nyomatékot is adott jelentésének. És Ady egész költészetében az Én a szólámvezető. „Én és”-formát ölt benne minden... Én és a világ, én és a szerelem, én és Isten, én és a magyarság, én és a nemzet.

A *Hideg Van*, Weöres első kötetének első verse így kezdődött:

*Köszönet a fehérségnek
és köszönet a feketeségnek.
Köszönet a tarka színeknek
és köszönet a színeken túli színeknek.*

*Üdv nektek: Orpheus, ormos hullám,
Herostratos, homoru hullám.
(...)*

Az első kötet első verse nem az Én-nel kezdődött, s amikor mégis megjelent az Én a a kovácsok, fazekasok, kutyák, macskák, dunántúli városok általános alanyai vagy tettetett én-jei mellett, amikor megjelent a személyes, – mondanék olyan, a mai irodalomtörténetben szentségtörésnek számító szavakat, hogy –, a valódi, életrajzi Én-je, akkor különös, lefokozott – tehát nem felfokozott, mint Adynál, hanem lefokozott hangsúllyal szólalt meg. „*Az ég alatt, a falu fölött keress: az az én hazám.*” A megnevezhető minőségek közötti lebegés, a köztes állapot, a „közöttiség” pozícióját vallotta magáénak. (A liminalitás egyébként fontos szociálpszichológiai fogalom) Ady tele volt a valahová tartozás tudatával, néha a valahová tartozás vágyával, a „*szeretném ha szeretnék*” állapotáról számolt be, nem a sehová nem tartozás köztes és közömbös létformájáról.

De Weöres első kötetének nyitó versében nemcsak a klasszikus európai költészetben megszokott személyességet tette zárójelbe, hanem a görög–latin–zsidó–keresztény kultúra eltökélt és határozott értékválasztásaival is fel-

mondta a közösséget. A különbségtételt fehér és fekete között, a jó és rossz között, a csodás muzsikával vadállatokkal szelídítő Orpheusz és az epehoszi Artemisz-templomot felgyújtó Herosztratosz az üdvözlés azonos hullámhosszán jelent meg az első sorokban. Az európai gondolati hagyományoknál távolabb látó kultúra-kereső szándékot már a kötet élén álló Lao Ce idézet is jelezte: „Aki a dolgok mögé néz, az nem úgy szeret, mint az emberek: semmit se tart többre a szénakutyáknál.”

A keletiség-kultusz, a kínai bölcsélet, a buddhizmus iránti vonzódás, az Indiába szerelmesedés többször is megnyilatkozott már a magyar irodalomban, de ez nem valami különös sajátosság, hasonló jelenségeket találunk az egész euró-amerikai irodalomban, gondoljunk csak a zen-buddhizmus divatjára, amely áthatotta az egész európai és amerikai irodalmat, sőt, átterjedt viselkedési formákba, és életvezető ideológia lett belőle. Nem is alternatív kultúrák iránti vonzódás volt első kötetének fő különbözni akarása.

*

Mindez a különbözés és különbözni akarás csak bevezetése volt igazi poétikai céljának. Ennek megértéséhez egy kis kitérőt kell tennünk a filozófiatörténet felé. Bertrand Russell még a huszadik század elején vetette fel, hogy különbség van a knowledge about és a knowledge of között. Más valamiről tudni és valamit tudni. Nálunk először Zalai Béla figyelt fel erre a különböztetésre, ő az etikai rendszerezés feltételeit keresve világított rá arra, hogy mennyire más dolog valamit kívülről, adottként leírni vagy belülről kiindulva feltárni a lényegét. Az az ismeret is nagyszerű és mély lehet, amihez az előbbi révén jutunk, de mégis mindig csak „valamiről való tudás” marad, és nem lehet azonos értékű a „valaminek a tudásával”.

Nem valószínű, hogy a fiatal Weöres ilyen elméleti kérdésekkel foglalkozott volna De tény, hogy ennek a filozófiai fölvetésnek a lényegét fogalmazta meg egy korai recenziójában. 1939-ben jelent meg Vas István *Menekülő Múzsza* című verseskötete, s Weöres írt róla ismertetést a Nyugatban. Arról írt, hogy vannak olyan költők, mint Füst Milán, akiknél a tartalom szinte mellékes, és a versekből áradó fluidum a lényeg, az önfelelt áradás, ami olyasféle hatást kelt, mint amire csak a zene képes.

Vas István másfajta költő, ő mondani akar valamit, a szubjektív világát akarja mondani, de az érzelmeit csak elbeszéli, szinte értekezésszerűen kidolgozza, nem pedig sugározza. Ez nagyon hasonló különböztetés volt kétfajta lírai költészet között, mint amiről a filozófusok beszéltek, s ezért e kis recenziót Weöres ars poeticájaként is olvashatjuk, úgy is, mint korai korszakában fölvetett költői élettervét. Nem elbeszélni lírai tartalmakat, hanem sugározni, s nemcsak a rímmel és ritmussal, aminek egyébként utolérhetetlen mestere volt, hanem azok nélkül is, valahogy a versnek avval a titkos belső zengésével dolgozni, amiről persze már előtte is voltak, akik tudtak. „*A rím, a ritmus csenghet bármi szépen, valami nincs a versben, érzem*” – írta Makai Emil még Adyék előtt. Erre a megnevezhetetlen, de mindig kihallható valamire (már Horváth János is felfedezte ezt), erre építve megteremtteni egy újfajta lírai közvetlenséget, ez volt Weöres Sándor terve és célja.

Ezt én egy műszóval megnevezve a nem-reflexív lírával való kísérletezésnek nevezem. A reflexió a tárgyra irányuló gondolat visszakanyarodása az alanyra. Amikor úgy mondom valamit, hogy közben tudom, hogy mondom, amikor a versben érződik a versírás, sőt, szó van róla, amikor az elbeszélésben megszólalnak az elbeszélő mesélés közbeni gondolatai. Az imént idézett Zalai Béla írt arról, hogy szeretnénk eljutni az Én-hez, de nem tudunk, mert mindig a tudatban vagyunk. A tudat az Én része, de nem egésze. Talán furcsán hangzik, de az Én tudata elzár bennünket az Én – természetesen a tudattal együtt való – teljes megismerésétől. Csak beszámolni tudunk érzelmeinkről, indulatainkról, vágyainkról és félelmeinkről. Lehet-e ezeket, mint ő írta: „sugározni” egy lírai versben, vagy a költészet bármely formájában?

Erre a tulajdonképpen képtelenségre, erre a lehetetlenre vállalkozó kísérletezéshez kapott Weöres Sándor bátorítást Hamvas Bélától. 1943-ban jelent meg Weöres első igazán jelentős verseskötete, a *Medúza*, benne a *Rongyszőnyeg* első sorozatával és olyan nagy versekkel, mint az *Istar pokoljárása*, a *Háromrészes ének*, a *Pastorale*, az *Éjszaka csodái*. A kötetet az Egyetemi Nyomda adta ki, s a nyomdához

tartozó irodalmi folyóiratban, a *Diáriumba* Hamvas Béla írt róla kritikát.

„Irodalmunk története eddig olyan költőket emelt ki – írta –, akiknek költészete tárgyi és külső jellegű. Európában is így volt. A helyzet ma megváltozott. Elkezdték az olyan költőket előnyben részesíteni, akik a külső és tárgyi világot az eredetihez visszaviszik: először a belső képhez, aztán az érzelmetlen belső zengéshez, végül a transzcendens léthez. (...) Mallarmé beszélgetés közben egyszer azt mondta: »La poésie était fourvoyée depuis la grande déviation homérique« – a költészet a homéroszi nagy eltévelyedés óta hamis útra futott. Mikor azt kérdezték tőle, mi volt Homérosz előtt, így szólt: »L'orphisme«. Orpheusz. (...) A homéroszi eltévelyedés következtében a költészet külső látvány, a felszín mutatványa, az érzéki bűbáj, a lebilincselő látszat szemfényvesztő varázslata lett. Homérosznál minden ragyog, még a betegség és a vétek is. Homérosz az ember figyelmét erre a felszínre tereli, ezzel áltat és ezzel kápráztat. Az orpheuszi költészet ezzel szemben az igazi költészet, amelytől a tigrisek megszelídülnek, s amelyre a halak ki-dugják fejüket a vízből...”

A cikk nagy hatással volt Weöresre, mert fő mondanivalója egybevágott akkori kísérletezésének irányával. „Szerintem Hamvas kritikája zseniális – írta egy levelében –, roppantul örültem neki, főként azért, mert rengeteget tanultam belőle. Pompás úgy is, mint kritika; de főként pompás, mint esztétikai manifesztum. (...) [K]onkrétan megnevezi és tudatosítja a mai líra továbbjutási lehetőségét; rámutat arra, amit a mostani lírikusok néhány tapogatódzva keres: hogy a mai költészet szükségszerűen csakis orpheusi lehet, vagyis a realitással nem a felületen, nem jelenségekben találkozik, hanem csak a felső szférában: a dolgok szubsztanciájába kell hogy hatoljon, belülről élje át a dolgokat; ne »valamiről«, hanem »valamit« beszéljen. Illetve ne is beszéljen, hanem zengjen, mert az ember »valamiről« beszél és »valamit« énekel...”

Nem tudok még egy példát mondani a magyar kritika történetéből, hogy egy költő ilyen lelkes egyetértéssel fogadott volna el egy róla szóló értelmezést. Átforgató hatással volt rá Hamvas Béla, és inspirációt merített belőle. A közvetlen szellemi befolyás már egy eszten-

dóvel később megjelent *A teljesség felé* lapjain, de még az 1946-ban, aztán 1947-ben megjelent kötetében is megmutatkozott.

*

Korábbi Weöresről szóló írásaimban 1946-tól, az *Elysium* című kötetének megjelenésétől egyetlen nagy periódusként láttam költészetének belső alakulástörténetét az 1964-ben megjelent *Tűzkútig*. Ma alighanem felülvizsgálom ezt a korszakolást, és alighanem megállnék 1956-nál, *A hallgatás tornya* című, nagy összegző és válogató kötetének megjelenésénél.

Beszélgéseink során soha nem kérdeztem meg tőle, honnan ered a kötet különös címe. Évtizedekkel később Juhász Ferenc mesélte el a történetét. Ő járt Indiában, és látta. A Gangesz partján áll egy magas torony, annak platójára helyezik a halott ember tetemét, és akkor a száz és ezer fölötté keringő madár lecsap rá, először a szemét vájják ki, aztán pillanatok múlva csak a pusztá csontok maradnak, mint ha lecsiszolták volna őket. Borzasztó? Inkább gyönyörű! Nem le a földbe, nem le a férgek közé, hanem föl az égbe, föl.

Magam eredetileg úgy értelmeztem a kötet címét, hogy kilencévi kényszerű hallgatás után ekkora verstorony épült. Mert kilenc évig csak versfordításai jelenhettek meg és gyerekversei. A kötet harminc év verseiből válogatott, de költésztörténeti jelentőségét az adta, hogy ebben jelentek meg először a hallgatás kilenc évében keletkezett nagy versek. A *Mahrub veszése*, *Mária mennybemenetele*, *Az elvesztett napernyő*, *Medeia*, *Le journal*, *Orpheus*, *Minotauros*, *Tatavane királynő*. Ezek már mind a magyar költészet remekművei közé tartoznak, Weöres az un. hosszúvers műfajával kísérletezett velük. Legtöbbjük közismert mítoszi történeteket dolgozott fel, írt át, mesélt el más formában. A hosszúvers, ha mégoly mesélős formában jelenik is meg, nem a költői epika körébe tartozik, nem elbeszélő költemény, hanem lírai kompozíció, ezért Bori Imre hosszúvéneknek nevezte őket. A nagy világirodalmi alapminta az angol-amerikai T. S. Eliot 1922-ben megjelent *Waste Land*-je volt. Eliot Babitsékkal, Kosztolányiékkal volt egyidős, de nálunk ez a költői műfaj egy emberöltővel később, az 1950-es években tűnt fel. A leg-hosszabb, vaskos könyvnyi terjedelmű hosz-

szú verseket nálunk aztán Juhász Ferenc írta. Ő ebben az ízig-vérig modern műfajban rehabilitálta és visszavette a személyes, életrajzilag is hiteles Én régi szerepét, de ezt a közvetlen személyességet feloldotta a biológiai univerzum ember-közömbös szókincsében. Weöres avval kísérletezett, hogy az előadói, narrációszerű harmadik személy, az orpheuszi muzsika hatására az olvasóban oldódjon ki, és váljon személyessé.

A hallgatás tornyával kapcsolatban még azt is meg kell jegyeznünk, Weöres akkorra már elengedte Hamvas Béla kezét. De úgy látszik, mindig szüksége volt egy határozott igent és határozott nemet mondó apafigurára, ezt a szerepet Hamvas előtt Várkonyi Nándor töltötte be, Hamvas után pedig Fülep Lajos következett, akit még pécsi éveiben ismert meg. (Emlékezzünk arra, hogy Ady versesköteteit hol Földessy Gyula, hol Hatvany Lajos állította össze.) Ez nem alapvetően fontos, de kiegészítő információ ahhoz, hogy megértsük következő nagy kötetének szerkezetét és belső kompozícióját.

*

A hallgatás tornya után ismét nyolc kötet-megjelenés nélküli év következett életében, újabb kötetek csak 1964-ben jelentek meg, előbb Párizsban, a Magyar Műhely kiadásában, aztán még ugyanabban az évben itthon. Ez volt a *Tűzkút*. Szerintem, az én olvasatomban az egész költői pályája legjelentősebb verseskötete. A pálya csúcsa. A közvélemény és a szakirodalom a *Psychét* látja a legnagyobb teljesítménynek, én ennyi évtized elteltével is vállalom különvéleményemet.

Ennek a kötetnek az alapjellegét nem a hosszúvers formálta meg, hanem a szonett. Noha szerepelt benne egy rejtett szépségű hosszúvének is, a *Salve Regina*, amelyet a gyűjteményes kötetben olvasható *Mária mennybemenetele* párdarabjaként is olvashatunk. *Salve Regina*, *Mater misericordia/ vita, dulceo, et spes nostra, salve*. (Üdvözlégy Úrnőnk, irgalmasságnak asszonya! / Élet, édesség, reménycsillag, áldunk) Evvel kezdődik a középkori antifóna.

Ezentúl hadd maradjak közeledben
bár fátylad elmúlását nem ígéred,

Ez pedig a Weöres-vers első két sora. A katolikus liturgiai ének egyértelműen Szűz Máriát szólítja meg, Weöres nem. A fátyol szó arra utal, hogy nem látjuk tisztán az arcát. Lehet Mária is, de lehet az Éj királynője (Beney Zsuzsa pl. így elemezte a verset), aztán később Éva is szerepel benne és Lilith is. Mert Weöres Sándor első pillanattól kezdve makacsul ragaszkodott ahhoz a gondolathoz, hogy az ellentétes minőségek együtt, egyszerre, és szó szoros értelemben véve karöltve léteznek. Ezt hirdette már a kötet címe is: tűzkút. Tűz és víz. Nem választani kell közöttük, nem elutasítani a feketét a fehérrel szemben, a jót a rosszal szemben, hanem fölénk emelkedni, mindig föl, és nem ellen. A *Tűzkút*-kötet pedig nem más, mint százötvenegy vers vándorlása, peregrinációja e felé a szellemi stáció felé. A kötet első ciklusának az a címe, hogy *Graduale*, ami liturgikusan a miseénekek könyvét jelenti, de szó szerint lépcsőének, lépcsőkön felfelé a mise szent lényege felé. Aztán következik a *Hang vonulása*, majd az *Átváltozások*.

A *Tűzkút* után még következett a 1968-ban a *Merülő Saturnus*, 1972-ben a *Psyché*, 1980-ban az *Ének a határtalanról*, 1987-ben a *Kútbanező*, és a halála után néhány hónappal *A sebzett föld éneke*. (Ez utóbb immár posztumusz kötetben van egy páratlanul érdekes álmleírás, egy – ahogy ő nevezi – spirituális rokokó jelenet). De mindezekkel együtt számomra máig a *Tűzkút*-kötet a pálya legmagasabb pontja, s azon belül is az *Átváltozások*-ciklus harminc szonettje.

Az átváltozás misztériuma a katolikus mise lényege. Az átváltozás nem alakcserélés, nem azt jelenti, hogy elhagy egy alakformát és másikat ölt magára, hanem azt, hogy a másikkal együtt most már több lesz.

*

Az „én”, vagyis az individuum meghatározása és az emberi életben, valamint az emberi társadalomban betöltött szerepe évszázadok óta viták középpontjában áll. Vannak, akik szembeállítják a kollektívummal és csökkenteni akarják szerepét, és vannak, akik éppen a kollektívum alapkövének tartják s féltve őrzik. Weöres Sándor pályakezdésétől ellene volt az individuum szónak, ha az azt jelenti, hogy oszthatatlan. Ő ezt az oszthatatlan én-t bővít-

hetőnek tartotta. Nem osztható, de bővíthető. S erről szól a harminc szonett.

A parton Proteus alakoskodik:
most majdnem isten, most a lehetetlen,
most számtalan hús gyönggyé szerteröppen
(...)

És ez a százféle gyöngy, ez a százféle alak, Hszi-csün hercegnőtől Hekatéig mind ő. És persze ugyanakkor mindegyik más. Az individuálsz pszichológia nagy megteremtője, Freud már az az *Álmfejtésben*, 1900-ban arról írt, hogy az álmainkban szereplő személyek mind mi vagyunk. A mások is az Én. Ezt a viszonyt majd Freud után néhány évtizeddel a francia Jacques Lacan úgy fordítja meg, hogy én az a másik. A „tükör stádiumról” szóló híres elméletében arról ír, hogy a kisgyerek akkor döbber rá önmagára, amikor a tükörben meglátja magát. Az ott ő, de egyszermind egy másik. Ezek a szavak, az én, mint „más”, aztán az én, mint „másik” és a „másság” a mai társadalomtudományok egyik főszereplője lett. S mint a mi korunkban minden, ezek a szavak is politikai alakot öltöttek, s ma a politikai liberalizmus hívószavai közé tartoznak.

De a proteusi lét, az én sokszorozódása Weöres költészetében nem politikai fogalomként szerepel, nem a rasszizmus kontra liberalizmus ellentét párba illeszkedik, hanem az emberi kapcsolatait elveszített, elszigetelődött „én” kitörése. Ha a modern filozófiatörténetben analógiát keresünk, akkor abban a gondolat körben működik költészetként, amely a „semmit” szembenéző és szorongó ember állapotát elemzi. De a „gyönggyé szerteröppen” nem a szorongó, magába bezárt én szava, hanem nyitottságé és a tágasságé. Az idézett versben Proteus tengerré változik.

A szorongás, az Angst témája a pszichológiának, témája a szociológiának, az olyan filozófusok pedig, mint Martin Heidegger a semmit szemben való lét alap megjelenésének tekintik a szorongást. S a szorongás az a lélekállapot, amelyben feltárul a semmit szemben való lét. Weöres Proteusza evvel a létezés alapmegnyilvánulásának tekintett szorongással folytat párbeszédet. A szorongásban feltáruló semmi végtelenségével szemben az átváltozások és átváltozhatóságok végtelenségében keres egy másfajta lélekminőséget.

Kép és identitás Weöres Sándor Le journal című versében

Valamennyi mondatunk arra való, hogy elhomályosítsa végtelen számú elődjét, amelyek lehetővé teszik. Első oxigénmolekuláit legsajátabbjaként őrzi tudóink, születésünk fájdalmas lélegzétvételét, amióta felsírtunk és fellélegeztünk. Ez a légzések légzése egy halálunkig tartó folyamatot indított el; vegetatívát, de ha tetszik, szakrálisat is. Mielőtt beszélni kezdenénk, mielőtt szánkron kiejtenénk valamit, veszünk egy mély lélegzetet; mégpedig az „ige” a világ ontogenezisének letéteményese. „A szó szentté avatása akkor történt meg, amikor Szent Jeromos egyházatya a görög *logoszt* egyszerűen és közvetlenül »*verbum*«-nak, azaz »ige«-nek, »szó«-nak fordította latinra a *János-evangélium* prólogusában” – állapítja meg Hans Belting.¹ A Biblia, vagyis Isten ősi és hiteles ígéje elbeszéli a nyugati civilizáció egész ismétlődő történelmét; kinyilatkoztatja és formába önti. Weöres Sándor *Le journal* című enigmatikus költeménye nemcsak régi, meghatározó élményem, de valamiképpen, a sors különös szeszélye folytán, a vers archetípusaként rögzült ízlésemben. Úgy tartom számon, mint egyik első fellélegzésemet. Már a hozzá vezető és a tőle eredő út is igazolja, amit régóta sejtek, s pályatársaim zömmel kétkedve, súlyos érveket latba vetve fogadnak, hogy a kortárs líra őstojása a Weöres-életmű, belőle származott a többi költői világkép, és származik azóta is.

Egy Petri Györggyel készült interjú élezte ki először az elemzés hosszú bonckését,² két-

élű fegyvernek ráadásul, hiszen a vers titokzatoságát feltűnő rétegzettsége adja: egyszerre banális és fennkölt, sorolható a politikai líra érdekelttségébe, de afféle miniatűr emberiség-költeménynek is nevezhetjük. Politikai líra gyanánt – ahogy a kérdezők megjegyzik – legfőbb ismérvei „stiláris és nyelvi eklektikussága, a nyelvvel szembeni pimaszság, az idegen szavak gátlástalan alkalmazása, a szándékos töredezettség, az asszociatív ugrások és persze az egész versben végig tetten érhető ironikus és olykor kíméletlen szkepszis”, emiatt pedig „olyan petris”. Ugyanakkor, s ezt a dimenziót is bevilágítja a beszélgetés, a *Le journal* hajlik a „pszeudo-filozofikusságra”, a kulturális antropológiai kérdésfeltevésre, a gnosztikus felfogásra és a krizeológiára. Utóbbi Petri – a „folyamatosan satnyuló” világkultúra Hamvas Béla- és Várkonyi Nándor-féle konstrukciójára ismerve – „szinkretikus determinizmusként” azonosítja, mely szerint Weöres a történelmi összefüggések minden láncszemét egyetlen hatalmas eseményláncolat kiszakíthatatlan részeként szemléli. Csakugyan kizárólag az ironia, az ironikusan posztulált szubjektum tüköralakzatai, átírásai, a végtelen retorikai kombinációk határozzák meg a vers előrehaladását; vagyis a Weöres-életműben munkáló próteuszi elbizonytalanítást ünnepelhetjük csupán, „a lét békaperspektíváját”? Vajon milyen mértékben előlegezi meg a *Le journal* a posztmodernitás poétikáját, és – ha már filozófiai vonzalmait

¹ Hans Belting: *A hiteles kép. Képviták mint hitviták*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 2009. 11.

² „Mennyei pofatlanság” Petri Györggyel Kisbali László és Mink András beszélget Weöres Sándor *Le journal* című verséről. In *Beszélő* 4. évfolyam, 9. szám. Letöltés (2019. 06. 21.): <http://beszelo.c3.hu/cikkek/%E2%80%9Emennyei-pofatlansag%E2%80%9D>

A semmi végtelenségével szemben a „mindenből minden lehet” végtelenségét hívja elő Az ezt a varázslatot lehetővé tevő, másfajta lélekminőség pedig a derű.

Mi a derű? A derű legtöbbször kívülről nem is látható, a derű egy szellemi magatartás, lelkiállapot, a föl, fölé, a bizonyosság a „fölé” lehetőségében. Ez a lélekállapot nyilatkozik meg ebben a harminc szonettben. A szonett a legköztöttebb versforma, szabálya megköti a rímet, a ritmust, megköti a versszakok számát s a versszakokon belül a verssorokat, a két nyolcsoros és a két háromsoros szakasz között még tartalmi szabályt is felállít. Azért különös remekmű Weöres szonettciklusa, mert éppen e sok kötöttség teljesítése közben hívja fel figyelmünket a szorongást feloldó „minden lehet” derűjére. A teljes kötöttségben a lehetőségek szabad kötetlenségére. S tulajdonképpen Weöres egész költői beállítódása ennek jegyében áll.

Egyedüli példaként a magyar irodalomban. A magyar irodalomban van humor, gúny, ironia, tréfa, játékos kedv, vidámság. Egy-egy rövid ideig, kisebb szakaszokban fel-feltűnnek ezek a minőségek, nem egyszer remekműveket alkotva. De abban az értelemben vett derű, (ahogy én használom), ahogy Weöres Sándor költészetében megjelenik, nincs derű. Maga a

magyar néplélek (tudom, nem lehet ilyen általánosításokat tenni, mégis mondom) nem derűs. Inkább komor, a történelem leckéit megtanulva inkább rosszra váró. Irodalmunk alaphangja is inkább a panasz, a vereség tudat, a valóságnélküli reménykedés, a „régic dicsőségünk hol késel?” az „üdvözlét a győzőnek”. Miért kellett azt kiáltani, hogy „talpra magyar”? Hát nem állt készenlétben? Mit csinált? Merengett, búsongott? Politizálgatott? Micsoda különbség azt mondani, hogy „gyerünk gyerekek”, allons enfants.

A derű nem politikai, nem is társadalomelméleti fogalom. A derű kifejezhető és megélhető, de nem megmagyarázható. A politika szótárával legkevésbé az. Ezért bármennyire ámulat és bámulat tárgya Weöres Sándor költészete, a magyar nyelvnek ez a csodája, az ún. nemzeti költők között mégsem szokták felsorolni a nevét. Kisajátítani sem akarja magának a mai végtelenen megosztott értelmiség egyik csoportja sem. Ennek az állapotnak az olyan beállítottságú irodalomtörténész, mint amilyen én vagyok, aki a mai harcokat tekintve egyetért Lao-cével és semmit sem tart többre a szénakutyáknál, csak örülni tud. Maradjon ki ez a nagy költészet a mai játékterekéből.

emeltem ki – mennyiben választja kiindulásul a létszerkezet fenomenológiai típusú megközelítését? Alighanem ugyanaz a dichotómia – az irodalomtörténész szemszögéből: besorolhatatlanság – működteti az alkotást, amit másutt „orfeuszi” és „próteuszi” minőségekként jellemeztem. A Petri György költészetét karakterizáló ironikus stílusminőség és antifundacionalista ismeretelmélet – a voltaképpen „próteuszi” – azonban egyoldalú értelmezést nyújtana, amit mi sem bizonyít jobban, mint az – 1953-ban keletkezett – vers formai, motivikus és műfaji rokonsága Kormos István – 1970-es – *Nakonxipánban hull a hó* című opusával. Kormos játékosága ugyanis inkább az „orfeuszi” és a civilizációellenes kultúrkritikát aknázza ki a weöresi világból. A *Le journal* hermeneutikai horizontja tehát, két irányban, a Petri- és a Kormos-oeuvre-ig ível (előbbiből *A hagyma szől* dikcióját illeszttem ide), s e szövegkapcsolatok előzményéről, Weöresnek a *Dalok Na'Conxypan-ból* című költeményéről sem feledkezhetünk meg, amely az 1944-es kötetkompozícióban nyert végső elhelyezést (*Medusa*).

A hús négyesoros dal több mint afféle Gulácsy Lajos-reminiszcencia; mintha egy teljes kozmogónia kidolgozását célozná meg. A város, a majom és a madár motívuma bukkan fel leginkább szembeötlő módon később a *Le journal*-ban, miközben a két vers összehasonlító elemzése ezen kívül is számos új megállapítással kecsegtetne. „A városban, mit hét napig kerülhetsz, / arany-szekrényben él a nagy majom, / körötte szétpancsolt vér és kidült szesz, / s heréltek bögnek minden hajnalon.” A Török Porta államigazgatásának informális méregkeverője, az intrikák szálainak mozgója mindig is a fekete eunuch volt. Ám a politikai hatalom és evilági létezésük rácsai között – aranyketrecben – már nem csupán az Ottomán Birodalom alattvalói és kacifántosan összetett, baksissal megkent államgépezetének tisztviselői raboskodnak, hanem az ég és a föld közé bezárt, zoomorf lényének nembeli jegyeit viselő humanoid, aki a szociáldarwinizmus irányítói mentalitása ellenére szeretné embernek hinni magát: „be vagy zárva a Hét Toronyba / és már sohasem menekülsz” – írta erről az állapotról József Attila (*Karóval jöttél*). A „huszonnégy nagy madár / kővé vált párnán” azután az állat alakú órák

allegóriái: az idő mint társadalmi intézmény ugyanúgy ki van szolgáltatva a természet hatalmának, ám a szabadság általános szimbólumával illetett fegyelmezőerő, a felügyelet és büntetés gyakorlásának, végrehajtásának előfeltétele, a munkanap huszonnégy órára osztása ezáltal paradoxonként hat. A túlszabályozott szociális rend az álom, a fantasztikum eszközével fellazítható. Tervszerűen érvényesülő analógia, hogy a Weöres-versben a világteremtés kozmikus eseménye az államalapítás politikai – sőt politikai teológiai – aktusával egymást kölcsönösen magyarázzák; az egyik mechanizmusa a másik révén érthetők meg. Ne feledjük, hogy a *Dalok Na'Conxypan-ból* című vers mintájára, ihletforrására is könnyedén rábukkanhatunk, József Attila *Medáliák*-ciklusára (1928): „Elefánt voltam, jámbor és szegény, / hüvös és bölcs vizeket ittam én”. De érdemes külön figyelmet szentelnünk az alábbi két strófának: „Borosnyáknőbe fagy be az ügyész, / fekete frakkban guggolva kinéz, / meredten nézi, hogy mi féltve főd, / cirógat, áld a fény, a szél, a köd”; „Huszonhárom király sétál, / jáspiskorona fejükben, / sárga dinnyét edegélnek, / új hold süt a balkezükben”. Az ügyész mint az állami büntetőigény érvényesítője ugyanúgy metaforikusan kerül be a költeménybe, mint a teljhatalmú egyeduralkodó; mindkét autoritás azt az antikvitásból származó, de a keresztény felfogásba is áttemelt, arisztotelianus és tomista gondolkodást ábrázolja, hogy az univerzum törvényei az emberi közösségek törvényeivel egyneműek, egyetlen hézagmentes normakontinuumot alkotnak.

Ebben a textuális hálózatban helyezhető el a *Le journal*. A verscím – mely franciául egyaránt jelenthet naplót és újságot – szintúgy ezt a kettősséget sugallja: az É/1. személyű beszélő memoárja a kollektív emlékezet, sőt a kollektív tudattalan mintázataira reflektál saját emlékei közt tallózva és a maga tudatában kutatva. Mi sem áll távolabb azonban e mű hatásától, mint a hermetikus elvontság, hogy a megvilágosodott és beavatott költő, a vajákos, a *poeta sacer* a misztérium érzéken túli ingereit appercipálja és közvetíti. Bizonyos utalásai ugyanis kifejezetten történelmi vagy politikaiak. Ekként a *Le journal* egyik hatóereje a reprezentáció és annak retorikai leleplezése; de nemcsak annak, hanem a reprezentáció miben-

létére rákérdező filozófiai iskoláknak is. Ám Weöres mindezt úgy kivitelezte, hogy kételkedését a világ felmérhető rendezettségébe, a lét áttekinthető tagoltságába vetett hit, az univerzum összetevőinek konzisztens együttműködése iránti bizalom hatja át. A másik alapvető hatóerő a költemény formai és lexikális kevertségében ébred. Nyolc- és kilencszótagos sorok követik egymást szabálytalanul váltakozva és központozás nélkül, a nyolcszótagosak többnyire kétütemű felező nyolcasok, de nem ritka az 5-3-as tagolás sem, a kilencszótagosak pedig jambikus lejtésűek; nagyobb részük szimultán ritmusú. A vers ritmikája tehát egyszerre roppant szabályos és roppant szabálytalan – jóllehet „kívülről”, tipográfiai teljesen szabályosnak tűnik –; áramlása a gondos szerkesztés és a kontingencia, az asszociatív alkalmiság képzetét is fölkelte. Sokadik olvasásra ötlük fel a koncentrikus motívumháló kidolgozottságának logikája. Ugyancsak szinte szétfeszíti a rövid, zsúfolt sorok tömörségét az enciklopédikus szókincs, amely a filozófiatörténetből, a mitológiából, a biológiából, tehát különféle rétegnyelvekből, az antikvitástól és a köznapi szlengtől, tehát különféle nyelvallapotoktól, sőt idegen nyelvekből, a görögből, a latinból, a franciából és a németből kölcsönzi kifejezőkészségét. Ahogy a lakonikusság és a fecsegés, úgy emelkedik egyidejűleg esztétikai rangra a bölcselkedés és a mimelt együgyűség; azaz inkább mindkettő paródiája közkeletű, valamint újonnan kieszelt szállóigék alkalmazásával.

Mindjárt az első strófa felveti a filozófia egyik alapproblémáját: vajon a jelenség és a lényeg elválaszthatók-e egymástól, amiképpen a jelölő és a jelölt. A képek mögött van-e valamilyen lényegiség, miként Platón és tulajdonképpen a kereszténység tanítja; képviselnek-e valamiféle dolgok mögötti valóságot? Az ars poetica – hiszen a vers egyértelműen önvallomás is, még ha a beszélő folyamatosan cserélgeti is maszkjait – képsorai a képiséget magát és a képíleg képviselhetőt vonják kérdőre. Később, a szöveg kibontakozásával még nyilvánvalóbb lesz, hogy a kép és az írás igazságértéke közötti különbségtétel a megismerő és megértő individuummal szemben ugyanolyan

kihívást támaszt, mint a hangzó és a leírt szó, a beszéd és az írás közötti. Megint csak Hans Beltingre hivatkozom, aki megfigyelte, hogy a bálványimádó pogányoktól való különállást nyomatékosítva az egyetlen isten kultusza miként táplálkozott az írásból. A faragott istenek szobrai megszabott helyhez kötődtek, ám a Szináj-hegyen átadott kőtáblákon a szó betűiben emelkedett jogerőre, míg a közösségalapítás, a törvényhozás aktusa során Isten láthatatlanságba burkolózott. A képtilalom azután szűnt meg, vagy legalábbis enyhült, hogy Isten Jézus alakjában, kettős természetében inkarnálódott.³ A „hiteles kép” fürkészése, hajhászása, az emésztő sóvárgás annak birtoklása iránt ily módon a keresztény kultúra velejárója, amelynek hagyományos kódjait Weöres újra és újra meghaladni szándékozott.

Belting művészettörténete azonban meggyőzően bizonyítja, hogy *Krisztus „személye” és a maszkfogalom* milyen bonyolult filozófiai megoldásokat hívott elő már a korai keresztény kultúrában is⁴; a kereszténységnek egyszerre kellett „megszüntetve megőriznie” Orpheuszt és Próteuszt. „A hiteles kép iránti vágy magyarázza azt a legendát is, hogy bizonyos képek úgyszólván eleven maszkként váltak le Krisztus arcáról. A teológusok azonban nehéz helyzetbe kerültek, amikor az Istenembert a színházi nyelv egyik kulcsfogalmával, nevezetesen a *personával* vagy a görög *proszóponnal* definiálták.”⁵ Milyen az az arc, amelyet nem fed álarc? A keresztény kultúra individuumfogalma Krisztus személyének teológiai igazoláskényszere óta, vagyis kezdettől fogva viseli a próteuszi vonásokat. A *hüposztaszisz* és az *uszia*, a *proszópon* és a *szubsztancia*, a látszat és a lényeg kettős „arait” az archaikus színházművészet vitte színre, amit a teológia liturgikus gyakorlatként reszakralizált. „A templom tere felváltotta a színházat, ahogy a vallás is felváltotta az antik színházi játékot. [...] A templom tere alkalmas keretül szolgált a teljes keresztény kozmoszt bemutató képek topográfiájához, és rögzítette a képek helyét egy olyan »képi program« kontextusában, amelyet mindenütt normaként kellett elfogadni.”⁶ Weöres költészete éppen ezt a „képi programot” kívánja átprogramozni;

3 Hans Belting: i.m. 13.

4 Uo. 105–113.

5 Uo. 105.

6 Uo. 114.

jöllehet a keresztény „programnyelvet” a keleti filozófiákéval gazdagítja, mindvégig megtartja az eredeti nyelv normatív előírásait: ha alaposan a versek mélyére nézünk, belátjuk, hogy a krisztusi eredetű személyfogalom tárgyalása mennyire nem siklik át a Derrida vagy Deleuze által kiélezett problémákon.

A cédrus – elkezdve a vers szövetének fölfejtését – bibliai fafajta, Salamon templomának építőanyaga; a hatalom, majd az üdvösség, a bölcsesség, Krisztus jelképe. Az első sor a termékeny nőtény ló, a kanca figurájában hozzáfog annak a létszerkezetnek a megtervezéséhez, mely az ásványok, a növények, az állatok és a különböző lények kabbalisztikus – persze csak a kabbalához hasonló – hierarchiáját mutatja. A verset átszövő egyiptomi motívumok például vonatkozhatnak a zsidó misztika egyik alapvető szimbólumára: az Egyiptomból való szabadulás során „Izrael Gyermeke legelőször is ráébred az emberi lét mibenlétére”.⁷ Ez az ősi metafizika meglehetősen szinkretista – ma úgy fogalmazzunk: *New Age*-es – módon köszön vissza Weöresnél. „A Kabalában ez hatalmas tudást igényel, így a kozmogóniát, vagyis a Világmindenség keletkezésének elméleteit, a Fa dinamikájának ismeretét, szám- s betűmisztikát, angyaltant, a Sors és Gondviselés hatásmechanizmusának tanulmányozását, az isteni attrib[ú]tumok természetét” – olvashatjuk Z’ev Ben Shimon Halevi könyvében (*A Kabala útja*).⁸ A Weöres-vers kancája mindazonáltal mozgást is végez, akár csak az örökmozgó planeták; fut, igyekszik, a tudást áhítja, amelyet a maszkon kivágott, a világmindenségbe tekintő „szem” hangsúlyozása is tudomásunkra hoz. A megismerés, a transzcendentális ego megismerőtevékenységének alaphelyzete egyszerűsmind a teremtménynek a transzcendenshez fűződő alapviszonyát is kifejezi; a „lelkes lelkem kinek a képe” idézőjeles sor az ember öntudatra ébredése, amikortól létének értelmet tulajdonít. A „kép” fogalma tehát kettős jelentésű; vonatkozik a lényegre, a szubsztanciára, amelyet evilági létezésünk leképez, de az ars poeticát szerző költő képi világára, metaforáira is: a metafizikai valóságot reprezentáló fizikai valónk mibenléte ugyanúgy megfejtendő talány, mint a teljes létet, valamennyi létszférát birtokba vevő költői

képek reprezentációja. A „lelkes lelkem kinek a képe” kérdésére a „szűz phaenomenon”-ok számbavételével felel a költemény; ha ironikus mellézközzel teszi, akkor is felel, nem hárítja el magától a feladatvállalás egzisztenciális kockázatát; emiatt hívom emberiségkölteménynek.

A következő versszakban a beszélő „lólalolás”-i képessége a „lóság” platóni ideáját idézi meg; vagyis a költő törekvését, hogy túllasson a jelenségeken, egészen a lényegig. Nem véletlen azonban, hogy ezen a szöveghelyen a „dalolás”, a hangzó szó nyilatkozik meg, s a lovat a Múza nyergelné, szerszámozná föl, míg „nyeregbe Orpheus pattanna”; a himnuszok, ódák és zoltárok – latinus szóalakban – a természetfelettel létesítenek kapcsolatot, a heideggeri „létfeljejtés” előtti ősidővel, a preszokratikus, archaikus hagyománnyal. Orpheusszal. Ekkor ugyanis imádság és művészi kijelentés még nem váltak szét. A kínai, a hellén, a francia és az óegyiptomi (*Micraim* héber kifejezése Egyiptomot és a hámita törzsatyát is jelölheti) kultúra említése antropológiai szinten tudásunk legmélyebb és – a francia felvilágosodást is ideértve – legfontosabb gyökereit hozza felszínre; de úgy, hogy az – átlátszó – porcelán paták, a fehér lámpa – a fénymisztikát is föllevenítve – áthatolnak a sötétségen, illetőleg a harisnya nem húzható rá az értelem kaptáira. A költő hivatása, hogy „az értelemig, és tovább” lásson: ismerős program, Weöresének az orfeuszi minősége. A „szférikus breviárium” látomása a költészet szakrális eredete mellett száll síkra. Hasonló formajegyekkel, az idegen kifejezések gyakori használatával Kormos István verse is ehhez a tradícióhoz sorakozik föl: „szemem húnym s belső faláról / élém nyüzsgö Nakonxipán / orrom előtt datolya kókusz / zeppelinforma marcipán”. A „világokat varázsolok / amikor akarom” kitétel a honoráriumot kiváltó mennysugarat gyűjti nyalábokba a maga és a szellemi fennsőbbség céljaihoz, de a „hírlapot is röpitene / valami sosemvolt madár” sorpárjaival is egyértelműen Weöres versét evokálja Kormos. A szélben sodródó újságpapír madármetaforája pedig a teremtő Logosz, az örömhírt hozó Szentlélek profán és groteszk víziója. Mindkét vers kiindulóhelyzete, hogy a költői én a kulturális emlékezet fenomenjeinek

magánmitológikus átírásával, áthallásokkal és parafrázisokkal rendez be új világot. Csakhogy amíg Kormos a személyes életrajz, a privátszférára elemi – például francia szerelmét – mitizálja, addig Weöres az archaikus és egyetemes, a civilizatórikus hitehagyással szembe forduló, affirmatív kulturális ethoszt. Modernitáspaszttaluk közös jegye, hogy – akár a romantikus művészetvalláshoz hasonló értelemben – az industrializációt, a kapitalista gazdasági formációt, a tisztán ész- és hasznonelvűséget, az elnyomó és uniformizáló hatalmi apparátusokat ugyanúgy elutasítják, mint az (írás)művészet degradálását, alkalmazott, tárgyiasított és üzenetközpontú felfogását, vallásos forrásának elapasztását.

Feltűnő jelenség, hogy a Petrivel készült beszélgetés a Weöres-versnek a Xenophanész töredékére, az antropomorf istenképekre vonatkozó utalását azok kritikájaként kezeli. Valójában nem feltétlenül ironikus az alábbi strófa: „emelkednék napvilágba / hullnék holdharmatba le / édes gyümölcsrel tele / csontvázam hieroglifája”; sokkal inkább az a funkciója, hogy összekösse a neoplatonista és a keresztény képelméletet. A Szent Pál által megtérített Pszeudo-Dionüsziosz Areopagita *Corpus Dionysiacum* című főműve az égi és a földi rend hierarchiájáról, valamint a misztikus elragadtatás diszkurzív értelemmel nem, csupán a beavatottak intuíciójával feltárulkozó, a léten és a nemléten is túlmutató csodájáról ír, amelyet a fény kiáradásának szimbóluma tesz érzékileg megragadhatóvá. A „mennysugár” és a „napvilág” azt a neoplatonista eredetű, ókeresztény elképzelést jeleníti meg, amelyet Krisztus theoantropikus természete vizsgált felül, hiszen általa nyert az isteni szubsztancia nagyon is evilági képet. Krisztus „imázsa”, isteni lényege és emberi megjelenése – egy lényeg (*ouszia*) és három személy (*hiposztázis*) –, valamint „reális jelenléte” az Oltáriszentségben komoly fejtrést okozott a korai teológusoknak is: „Krisztus úgy hordoz magában két, másutt soha nem egyesített természetet, ahogy a színész viseli a maszkját és játszik szerepet benne”. Hans Beltingnél olvassuk, hogy a „hiteles kép” keresésé-

nek módszere – mind a mai napig – Krisztus autentikus képének legendáiból fakad, amikor is „a képek *mimetikusak*, míg a lenyomatok *mechanikusak*”.¹⁰ Platón is az utóbbit értékelte nagyra, hiszen a kép pusztá illúzió, ám a lenyomat „megőrzi az élet (a test) és az élettelen matéria közötti ontológiai különbséget”.¹¹ A nem ember alkotta „Szent Arc” Veronika kendőjén evidenciális hatású, akár csak a „csontvázam hieroglifája” szóképek. Weöres metaforája rendkívüli többletjelentéseket sűrít magába. Az „édes gyümölcs” nyilvánvaló Krisztus-allúzió, miként a „hieroglifája” morfémában is jelen van a „fa”, a kereszthalál emberi tragédiája és a feltámadás, az újjászületés keresztény reménye, de a Kabbala világrendje is. A hieroglifa írásjel, nem kép, hanem bizonyíték, s ekként testesíti meg az írás anyagisága; a földre szállt logosz gyanánt kézzelfogható. Méghozzá a költői én maszkjában, s méghozzá az egyiptomi írásmódban. Jan Assmann okfejtései óta tudvalevő, hogy az egyistenhit Ehnaton fáraó kulturális vívmánya:¹² az ókori birodalomhoz kapcsolódó képzetek tehát – egyik legősibb mítoszunkon keresztül – a mai napig meghatározó szubjektumfogalomra is vonatkoznak. A „csontvázam hieroglifája” mint embléma a „torinói lepel” néven híressé vált ereklye lefényképezésekor kirajzolódó alakot másolja. Itt tehát semmi szükség arra, hogy ironizálásért csipjük fölön Weörest, aki antropológiai és kultúrtörténeti aspektusból konzekvens gondolamenetet fejt ki. Megváltása révén Jézus, mint a „tökéletes lóság” ideája, az antik politeizmus „anthropoid mennylakóit” valóban „megtisztította”, felmutatta a maszk nélküli szubsztanciát – paradox módon persze az istenit is csak egyik maszkjaként vehette magára –, az emberiséggel vállalt sorsközössége pedig az Írásban lett örökérvényű. Minderre nem csupán emlékezünk (*anamnézisz*), de ezt az eseményt újra és újra aktivizáljuk, „ha énekelnék én a ló”, vagyis amikor csak a „költői” liturgia közbenjárására – értsd: tisztán és eredeti módon – folyamodunk a nyelvhez. A sokféle költői maszk mögött mégiscsak ott lakozik az egyetlen „én”; Próteusz csupán Orpheusz árnyéka, de Orpheusz ragyogása elvakítana bennünket.

9 Hans Belting: i.m. 63.

10 Uo. 68.

11 Uo.

12 Jan Assmann: *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Atlantisz Könyvkiadó, Budapest, 2013. 171–198.

7 Z’ev Ben Shimon Halevi: *A Kabala útja*. Vizöntő Kiadó Kft., Budapest, 1994. 131.

8 Uo. 158.

A „rossz üst a majom feje” tétel így éppen a nyers materializmust (az ember nem más, mint eszes állat) kezdi ki; ha a koponya nincs csordultig az istenhit kegyelmi ajándékával, akkor egyszerű üst, benne a kép és a zene „hamuvá hull”, megsemmisül, és nem ölti fel az Ige alakmását, nem ismerheti meg az Írás igazságát. A kép és az írás, a fent és a lent, a fény és a sötétség, a mozgás és a mozdulatlanság, a kézzelfogható és a tapinthatatlan, a test és a lélek dichotómiái a műveltség elemek széles spektrumát vonultatják fel látványos metaforákban. A „tengermély” és a „korallzátony” például újfent a Kormos-verset anticipálják; előbbi címen emblematikus műve is született a mosonszentmiklósi mesternek, utóbbi Nakonxipán központi motívuma („korallsövény a kerítésem / kutyám egy szelidített bálna”). A „nemzögörccsöd mennyei fényben / ennyid van domestique oráng” állítása, majd – a Platón egyik dialógusából ismert – Diotima, az ösztönös Érosz és a szellemi alkotás kölcsönös feltételezettsége sem igazán ironikus, hiszen a vers a paradoxont komplementer módon, mindkét oldalról megvilágítja. A háziasított (kulturálódott) állat átszellemülése fogalmazódik meg az egyik, a magasztos alkotás erotikus kiszolgáltatottsága a másik strófában: akár biológiai lényén emelkedik felül az ember, akár szellemi-szociális lényét igazolja biológiai szükségletekkel, egyik determináló tényezőtől sem képes kiszakadni. A tekintély „csivit-szalón” jellege éppen e vegetatív funkciók miatt domborodik ki, majd a „lényem tükörfala” metaforában a testiség és a metafizikai létezés „azonosságba békül”. Tekintély és azonosság? E fogalmi nyelv kirívó Weöres szubtilis verseihez képest. Ráadásul alighanem e két filozófiai kategóriát támadja legkörmönfontabban az irodalmi posztmodern; miközben a költő, az alakváltoztató Próteusz, a jelentésszóródás úttörője, a személyiségét elimináló, identitását destabilizáló megszólaló – minden humorforrás dacára – kifejezetten hitet tesz mellettük. A „látszat-létben” az eszmények, a szakrális szimbólumok, a pásztor, a bárány, a ló mind-mind esetlegessé fokozódnak le. A kérdés, amely itt kockán forog, hogy a képek azonosak-e még bármivel, azonosságukat pedig szavatolja-e bármiféle tekintély. Ismét az „idolátriával” vívódó Hans Beltingre hagyatkozhatunk.

„A képek egyébként hamis néven érkeznek hozzánk, ha úgymond felvilágosítani akarnak, hiszen egyúttal hatalmat gyakorolnak felettünk. A közönség hatalomtól való megfosztása már abban is tetten érhető, ahogyan a képeket sugározzák. Feltűnésük, majd újbóli eltűnésük tempója révén befészkelik magukat a tudatlantinkba. Ily módon tudatunk számára nem marad semmilyen támpont, aminek alapján az egyes képekre összpontosíthatnánk és kritikailag megkérdőjelezhetnénk őket.”¹³ Mivel nem állítható elő többé olyan valóság, amelyre referálhatna, a kép mára az információ maszkja. Weöres ars poeticájának ironiája ezt a „képáradatot”, a képek tekintélyvesztését illeti, nem a tekintélyt magát; politika-filozófiája pedig – ha tetszik, hatalomelmélete – a képekkel való visszaélésben, a képtermelési válságban tudatosítja a modernitás antihumanizmusát. Kulturális körpanorámájában ezért is ismétli oly sokszor a „látás” szinonimáit. Az „erőszakos technika” a maszkulin princípium uralmi formája, a „város férfimoraja” „koncul” ejti a „mező lánykatestét”; ahelyett, hogy az alkotás archaikus képletét, a szaporodási ösztön és a szellemi képesség iránti vonzódás dialektikáját valósítaná meg.

Az Egyiptomra támadó hettiták szimbólumában Petri és kortársai joggal fedezték föl a szovjet megszállást, a Duna-parti ipartelepben pedig Sztálinváros rémét (sőt Rákosi emblémáját is), ám a civilizáció egzisztenciális hanyatlástörténete főként általános síkra tevődik át. A „hettita” név redundáns ismétlése – akár csak a sirályé – kiüresíti a képet, üres jelölővé alacsonyítja, miként a „hettita” és a „nem hettita”, a „sirály” és az „igazi sirály” nem különböztethető meg; mindenki azonos velük, és mindenki különbözik tőlük. Ugyanakkor a kollektivizálódás, a közösségképződés két eltérő identitáslakzatát idézi fel a két híres strófa. A tömbben támadó hettita, a *par excellence* hadsereg, a katonai fegyelem, a sztyeppe nomádokra jellemző vezérelvű (katonai) demokrácia mindenkit befogad, aki engedelmeskedik, ám egyidejűleg be is olvasztja masszájába: „azt hiszi minden hettita / mindenkiről hogy hettita”. A látszólag össze-vissza röpködő sirályok viszont a szélsőséges individualizáció allegóriái; öntörvényűen keringenek, vijjognak, minden egyed saját magát ismeri el fájának tökéletes példányaként:

„azt hiszi minden sirály / ha jön egy másik sirály / az nem igazi sirály”. Az Oltáriszentség közössége viszont – amelyből a modern nyugati állam- és nemzetfogalom is kifejlődött – az „elvegyülésre” és „kiválásra” egyidejűleg (dialektikusan) lehetőséget nyújtó, ideális közösséget reprezentálja. Sem a totális kollektivizáció, sem a totális individualizáció nem üdvös; az egyén a másokban, a saját az idegenben ismerhet önmagára, ám sem az internacionalista kommunizmusban, sem a globális kapitalizmusban nincs erre mód.

Az irodalom így módon a közösségalapítás logosza: ezzel néz szembe a költemény következő szerkezeti egysége. A Weöreshöz fogható irodalomalapító, Ady Endre székhelye „a Ganges partján Debrecen”; mitikus távlatokból költöztetik ide, ugyanazon égtájba a magyar költőt, a szárongban sétáló Sárkát, a „Pegasos”-t, a gebét, a szemetest, a pálmafákat és a mósuszilátot. A délibábot, az ind szentélyeket, a mecsetet, a Nagyerdőt, a polipokat és a csigákat. A saját mítoszelméletet író Gulyás Pál fölemelése a kultúrák ősi együvértartozását hirdeti; a keresztrefeszített Csokonai, „kétoldalt Tóth Árpád s Gulyás” hamisítatlan freskója – a Munkácsy-trilógiát is fénykörébe vonva – a magyar génusz fatális elbukásának vagy elbuktatásának veszélyére figyelmeztet. A költők pedig, az expresszív képekben gondolkodó Csokonai és Tóth Árpád, a *Corpus Christi* pózába merevülnek. Teljes joggal identifikálta Németh László az azóta „bartóki modell” néven nagy karriert befutó kultúrfilozófiai nézetet és költői világképet Weöres Sándor életművében is. A *Le journal* Debrecen mitikus jelentéstartalmával ellentétezzé a Duna-parti vasműveket: ez a vers számos bináris oppozíciójának egyike. Hogyan írja Kormos: „halért csigáért osztrigáért / csak lenyúlok s kiemelem”? A mítoszi tájkép, természetfestés mediterrán, trópusi színeket ölt, de nem a romantikus elvagyódás orientalizmusát színleli, hanem az eredeti kép és képalkotási technika gesztusát viszi színre. Az írás ehhez az archaikus szemléletmódhoz képest a politikai hatalom technokratikus aktusa: „ó nem kell árkus az írásra / mert ha bőrom hullana / csontvázam hieroglifája / némán éppígy vallana”. Hans Beltinggel szólva a „hiteles kép” nem a mimézis, hanem a lenyomat, a csontváz krisztusi jele, az istenképiség hordozója. A korpo-

rális valóság hús-bőr tapinthatóságáról olvasni annyit tesz, mint a humánus értékcentrumával érintkezni. A hitetlen Tamásnak meg kell érintenie a feltámadt Krisztus fantomképét, amelyre Mária Magdolna nem kap engedélyt: „ne érints engem, mert még nem mentem fel az Atyához” – így szólt neki Jézus. De vajon miként érhető tetten a versben megalkotott költői én, akinek attribútumait sem a szerzői szándék, sem a befogadói várakozás nem mérítheti ki, legfeljebb latolgathatja és gyarapíthatja? A költői én: maga az isteni szuverén. Az „amit nem tudok arról szóljak / amit tudok hallgassam el” költészetszéménye ez, amelyre a már többször citált Kormos-vers parafrázisa a meshős Vackorral felel (megint csak a tenger képzettársításait halmozva): „ki tengermélyből hangtalan / szóval halántékomra csattant / elhallgatta a mondhatót / kikotyogta a mondhatatlant”. A „verssorok közti rés”, „a papír pórén maradt része”, a „legszebb alkotás a séta / bár a földön nem hagy jelet” nem a logocentrikus világkép ellen beszél, nem a metaforák hasznavehetetlenségét, az afirmáció totális kudarcát hirdeti, nem kapitulál a költői feladatteljesítés előtt, hanem a szemiotikai poliszisztémák, a hipermedia, a heterarchikus digitális közeg képi anarchiájával konfrontálódva – ezzel egyenértékű az egyiptomi világ, a piramis megalomán politikai hübrisze, monumentális diskurzusa is – a poézis orfeuszi hagyományához tér meg. „Kafka Franc az isteni” e modern hagyományszakadásra ad erőteljes választ azáltal, hogy antihumán működési elveit keresi, lerántja róla a leplet. A verszárlatban variált lómotívum („inkább csodáld a paripát”) pedig a költői teherbírási szükségességét deklarálja, ami arc és lélek képi elkülönülődésén túl a tisztaság ígéretét váltja be; a bűnbeesés sorsszerű következménye, csak felismerhető és beteljesíthető.

Láttuk, hogy Kormos István verse, a *Nakonxipánban hull a hó* a *Le journal* párverse, ikeralakzata; az orfeuszi minőség világképét alkotják meg. Ezzel világképileg ellentétes, poétikailag viszont ugyanolyan értékes úton indul tovább Petri György költészete. Petri az iróniát és az értékvesztés tanúsítását veszi észre Weöres költészetéből, amire – immár túllépve az interjún – tetszetős példa *A hagyma szól*: „Én akkor is csak csupa héj vagyok, / ha keresztbe szelsz, kockára metélsz”. A felszín alatt és a dolgok

13 Hans Belting: i.m. 21.

Mese és filozófia Weöres Sándor drámáiban

Bevezetés: elméleti veszélyek

A mese és a filozófia rombolja a drámát. Nem a drámaköltészetet és a színházművészetet, hanem a teoretikusok fejében, s valószínűleg csak ott, létező tiszta cselekvéseméleti drámát. Ezt az ideáltípust Szophoklész *Antigonéjából* absztrahálták, de egybeesik a drámáról szóló hétköznapi vélekedéssel is, amely az olyan nyelvi tényekben ölt testet, mint például a „drámai események” egy bűntényről, leginkább egy gyilkosságról szóló tudósításban, vagy a „micsoda dráma” egy váratlan fordulatokban bővelkedő futballmérkőzés közvetítésében. A dráma nem más, mint szomorújáték, a tragédia pedig valami olyan, mint amit az *Antigonéból* ismerünk: dinamikus tett-váltás folyamat, ami halálhoz vezet. Mivel csak a halál által van lezárva a cselekmény, csak így válik egészé, saját farkába harapó kígyóvá. A tragédia formája felelhet csak meg a dráma azon stilisztikai és ismeretelméleti igényének, hogy az ember egésze és a világ teljessége jelenjen meg a színpad korlátozott lehetőségei között és ezáltal a néző tudatában. A tiszta dráma a konfliktus játékelmélete, logikájában nincs helye az epikának, különösen a mesének. A „boldogan éltek, míg meg nem haltak” befejezés csak az elfajzott vígjátékot zárhatja le. Veszélyes a drámára nézve a pszichologizálás, a moralizálás, a szociologizálás, de még az esztétizálás is, mert az azzal fenyeget, hogy lírai elemek hígítják fel. A filozófiai reflexió bénító hatása közismert, tudjuk, hogy „a tett halála az okoskodás”, és megeshet, hogy a szereplők olyan világba okos-

kodják bele magukat, ahol az *audi alteram partem* érvényesül, így mindenkinek igaza lesz, még annak is, aki szerint nincs mindenkinek igaza. Nemcsak az egyrészlől-másrészlől naiv dialektikája veszélyes, hanem annak hegeli felemelve megőrzött spekulatív formája is. A művészet vége tézis olyan sokra tarja a művészetet, hogy az már majdnem filozófia, de ha filozófiává teljeseedik, akkor mi szükség a művészetre, esetünkben a drámára és a színházra? Szerencsére a reflexió győzelme és a művészet vége Hegelnél is csak a folyamatok elvi végső nyugvópontja, a tulajdonképpeni művészet számára marad még lehetőség a tömegtermelésen túl is. Adott esetben a dráma számára is, mégpedig akkor, ha a színház felszabadul a költészet hatalma alól, a színész már nem csupán a szerző eszköze, szócsöve lesz gondolatai kifejezésére, hanem önálló alkotó.¹

A veszélyek teoretikusak, dacolva velük, sőt, éppen általuk születnek drámai remekművek, Weöres Sándor munkásságában olyan darabok, amelyek, mások mellett, a mese és a filozófia bonyolult és ellentmondásos hatásait sajátos univerzumba képesek sűríteni, a művészet határait művészettel, mintegy azon belül megmutatni.

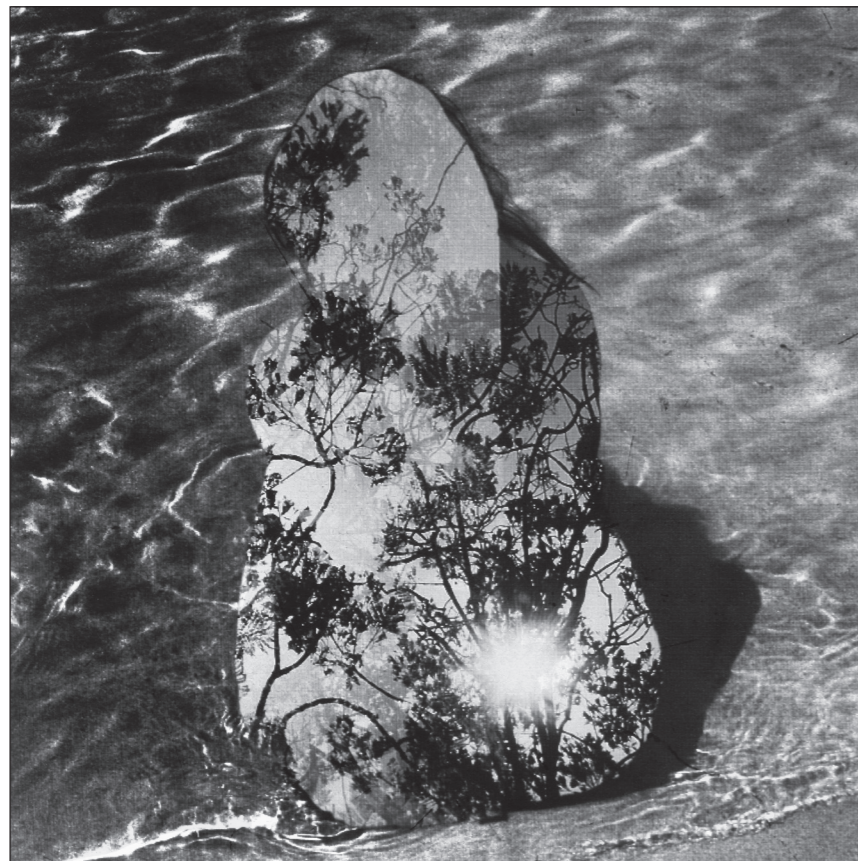
Introspektív művészetelmélet: az alkotás kontextusa

A művészet univerzumát három elem kölcsönhatásaként szokás bemutatni, a háromszög csúcsai a művész, a mű és a befogadó. A filozófiai hagyomány a görögök óta mindháromra figyelmet fordít, de a súlypont mégiscsak a

1 Vö. HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich: *Estétikai előadások III.* Ford. SZEMERE Samu, Bp., Akadémiai, 1980, 395.

mögött nem feltételezhető immár semmiféle szubsztancia, a kép nem reprezentálja a képen innenit vagy túlit; a hagymának csak héja van. A vers poétikai eszközei, köztük a szövegszervező paronomázia (*hég, hely híján, fennhégázni*) szintén a rendeltetés nélküli világba vetettséget érzékeltetik. A tojás, a „Mag” sem a világ teljességének („Tojásj”) és a szabad akarat potencialitásának, netán a termékenységnek a szimbóluma Petrinél, hanem a rántottasütés profán, mindennapi mechanizmusát allegorizálja. A hagymának éppen az a középpontja hiányzik, amely a tojás lényege, ám kettejük közösségének, egyesülésének ontológiai státusza nem az üdvözülés, hanem a pusztulás. A „[...] tojás éjjelére behatol / a szentségtelen villanyfény [...]”, az emberi beavatkozás a természet rendjébe kimerül a vegetatív funkciókban, a szükségletkielégítésben, a „csíra- / loccsantó” kéz, a zsír „Jelképezabáló” hatalma az orfeuszi minőséget elemeszt; ami marad, mindössze a költő próteuszi játéka. „Tojás, fiam, ne félj, / kimúlni a korszakból, hol

az ember / nem érti már a Természet szavát, / hol a Patak és Liget néma már, / s a legtisztánabb Négy lábú olvadt / hájára vettetnek a végső dolgok [...]” – konstatálja Petri beszélője, a zsírban sercegő, megszemélyesített hagyma. Nem volna jelen e költeményben a mély szakralitás? Dehogynem. A deszakralizálás iróniája ugyanúgy a humanitásra esküszik föl, csak éppen nem bízik a mítoszok, a jelképek, az emberiség nagy elbeszéléseinek identitáskonstrukciójában; a kultúrincsek, a műveltségelemek rekontextualizálásában. A hagyma létszerkezete nem osztható hierarchikus rétegekre, hanem csak egynemű, homológ képletekre. Ezért fejeződik be a Petri-vers az eszképzizmus önfeladásával: „Jobb nekünk – mintsem ostromolni elzárt / füleket – szónk rekesztve egyesülni / a rántotta nagy mártíriumában”. Jóllehet a rántotta sem a hagyma, sem a tojás „szempontjából” nem „mártírium”, nem szenvedéstörténet, nem önfeláldozás, hanem kauzális kémiai reakció, a végletes kiszolgáltatottság és tehetetlenség halmazállapota.

Zagyvai Sári: *Memory 03* (2019)

műre esik, a befogadás inkább pszichológiai és szociológiai vizsgálatok tárgya, az alkotás folyamata pedig vagy a zseni titka, mi több: misztériuma, vagy a művészeti képzés technikája alapján értelmeződik. Különös figyelemre méltó ebben az összefüggésben az *ars poetica*, a művész reflexiója az alkotás folyamatára. Több érdekesítő kérdés merül fel ezzel a nagy múltú műfajjal kapcsolatban. A modernitás eredményei sokak szerint a munkamegosztásból fakadnak nemcsak a gazdaságban, hanem máshol is. Adam Smith a nemzetek jólétének alapját ebben és a bővülő piacokban jelöli meg. Ennek megfelelően a művészet is úgy tud gazdagodni, ha a költő a költésre szakosodik, az elméletet pedig meghagyja az ahhoz értőknek. Két okból is, egyrészt mert így hatékonyabban tudja felhasználni az időt, másrészt mert ő nem ott van, ahonnan a művészet megítélhető lenne. Ugyanis benne van, a reflexióhoz pedig kint kell lenni, akkor lehet tárgyilagos. Az introspekció elavult, helyette itt a behaviorizmus. A tudományfilozófiában úgy jelenik meg ez a váltás, hogy a felfedezés kontextusa helyett az igazolás kontextusát kell vizsgálni, mert az előbbi többnyire irracionális, az utóbbi viszont racionális. Ennek mintájára a mű létrejötte megmagyarázhatatlan, a hatása viszont megmagyarázható. A külső értelmezői pozíció követelménye zavarba ejtő következményt von maga után. Ha a művészetet kívülről kell megítélni, akkor az így elkészülő értelmezést is kívülről kell elbírálni, s így tovább elvileg a végtelenségig, gyakorlatilag addig az n-edik elemig, amíg az egész érdektelenségbe nem fullad. Ennek a regresszusnak a kivédésére próbálkozhatunk a művészetvilág koncepciójával, amibe beleérjük és egymásra vonatkoztatjuk a művészt, a recenzio és kritika, valamint a közönség véleményét. Azonban a modernitás egyéb megoldásjavaslatával is él. Ez abban áll, hogy valaki más és más minőségében szólhat meg. Ehhez mindenkinek joga van, még a művészt is, lehet költő és teoretikus is. Váltakozva, de akár egyszerre is, a két minőséget egymásba szöve. Nem veszélytelen ez a pozíció sem, meg hasonlós lehet belőle, fülünkbe cseng Karinthy: „azt álmodtam, hogy két macska voltam, és játszottam egymással”, de megéri vállalni a kockázatot.

Weöres Sándor *A vers születése. Meditáció és vallomás* című tanulmánya 1939-ben jelent meg a pécsi egyetemen írott doktori disszertációjának alapján. A fiatal, de már elismert költő saját lelki működésének és munkamódszerének elemzése segítségével mutatja be az alkotás folyamatát, de ezek előtt a művészet lényegéről is nyilatkozik. A művész egy imperatívusz hatálya alatt áll: Alkoss szépet! Ez a parancs teljesen formális, nem korlátozza, hanem kiterjeszti jogkörét, mégpedig korlátlanul: bármit, csak szép legyen! De a költő nem légüres térben van, a közönség tartalmi elvárásokat fogalmaz meg vele szemben, ráadásul egymásnak ellentmondó elvárásokat. Legyen apolitikus és politikus; morális és amorális; eszmék embere és józan praktikus; legyen egészséges (ép testben ép lélek), ugyanakkor testileg-lelkileg beteg (ahogy a zsenihez illik). Ezek az igények csak a legritkább speciális esetben elégíthetők ki egyszerre, vagy még akkor sem, nem meglepő ezért, hogy a műkritika számára a lehetőségek gazdag tárháza nyílik ki a különböző érdekek és érzések által vezérelt dicséretnek vagy vádak megfogalmazásában.

A mese kétszer

A fiatal költő megállapítja, hogy „a gyermekek, örültek és költők gondolkozása egyaránt kívül áll a szokványos sematikus gondolatmeneteken”, de rögtön hozzáteszi: „ez csak külsőleges hasonlóság”. A jól ismert toposzokat úgy tájolja be, hogy a mindennapi észhasználathoz viszonyítja őket: „Az átlagos gondolkodásmódot a gyermek még nem érte el; az örültben a sablonok vezető-zsinórja már szétszakadt és összezavarodott; a költő jól ismeri a sémát, csak nem idomul hozzá, és a gyermekkor elmúltá után is a saját módján fogalmaz és asszociál.”² A költő tud gyerekek látszani, de nem az; tud örülni látszani, de nem az, mert lényegileg más. (Bár itt is szóba kerülhet a pszichoanalitikus vicc, miszerint az örület és normalitás közötti határ flexibilis, amit az átlagember naponta többször átlép.) A tipológia logikailag azonos a zseni azon definíciójával, melyet Arisztotelészre támaszkodva úgy szoktak meg-

adni, hogy a zseni művészete más, mint a dilettáns, de nemkülönböztetve más, mint a virtuóz tevékenysége. A dilettáns nem ismeri a technikai eljárásokat, a virtuóz viszont csak azokat ismeri tartalom és eszme nélkül. A zseni pedig adott esetben tud dilettánsnak, máskor virtuóznak látszani, de eszmeileg fölöttük áll. A költő képes a gyermeki elme játéka, képes a mese világát a valóságra, akár a drámai formák felöltés megkövültégére is rávetíteni. Ez a mese első művészetelméleti megjelenése Weöres Sándornál.

Egyébiránt később, 1947-ben Weöres mesetere, Füst Milán *Látomás és indulat a művészetben* című nagy esztétikai munkájában – amelyben szintén szerepet kap az író introspekciója – hasonlóan az emberi naivitás követelményére vezet vissza a művészet születését, sőt még a filozófiáét is. A művészet iránti személyes igény jelenik meg már abban a hétköznapi jelenségben is, amikor valaki elmesél egy esetet, s a nagyobb hatás kedvéért túloz. Milyen kiábrándító ilyenkor, ha egy szemtanú azzal inti mérsékletre, hogy ne túlozz, én ott voltam, nem is úgy történt.³ Ez a bárdolatlan alak már az első tétova lépéseit megakadályozza a művészetnek.

A mese második művészetelméleti megjelenése *A teljesség felé* című 1945-ös aforizmafűzében található. A szerző Hamvas Bélának mond köszönetet, hogy gondolkodását a harmóniáig vezette. Az életmű ismeretében mi már tudjuk, hogy ez a harmónia csak átmeneti és részleges lehetett úgy poétikai, mint ontológiai szempontból. Akárcsak Hamvas, Weöres is az antik görög bölcséleti hagyományhoz nyúl vissza, összekapcsolva ezt a kereszténységgel és a keleti tanításokkal. Egy olyan szintézis jön létre, ami a világnézettől több, a vallástól kevesebb. Tehát filozófia, mondhatnánk, ám azt is, hogy művészet, de nem az elnevezés a fontos. Élő összhangban a természettel, ahogy a sztoikusok tanítják, oldódj fel a létezők egészében keleti módra, vedd észre Parmenidésszel, hogy a lét egy és mozdulatlan, de azt is, hogy a lét és a nemlét ugyanaz, az örökévalóságot pedig Szent Ágoston tanítása alapján az idő együttléte, nem-múlása szerint gondold el! Így tudsz a teljességhez közeledni. De csak mint egyén, mert az emberi nem mozgása

az eszmei időben, a történelemben pont ezzel ellentétes. Hegel, Comte, Darwin és Spengler úgy gondolta, hogy az egyed és a faj fejlődése megfeleltethető egymásnak, Weöres szerint nem, az egyén tökéletesedhet, az emberiség viszont szükségszerűen hanyatlak, mert az csak amorf, öntudatlan tömeg. A hanyatlás szakaszai a következők: (1) Aranykor. Kezdeti összhang a természettel és a testetlen erővel. Az emberi lét centruma érintetlen, a változó tényezők koncentrikusan köréje szerveződnek. (2) Ezüstkor. Az emberi lét centruma meghasad, létrejön a változó személyiség, ennek következtében létrejön az igaz, a jó és a szép eszméje. Az ember kapcsolatban marad a természetfölöttivel, de a tőle kapott hatalmat már nem mindig az ő érdekeinek megfelelően használja, s mellékesen kezdi leigázni a természetet is, de a természetfölötti még meghatározó marad. (3) Érckor. Az emberekben az állandó és változó közötti kapcsolat meglazul, az értékek már nem maguktól értetődőek, ezért tudományra, morálra és művészetre van szükség. Az érckor embere lázad az örökkévaló ellen, még nem tud győzni, de már csak nagy pusztítások árán tartható kordában. (4) Vaskor. Az összhang a természetfölöttivel végérvényesen megszűnt, az emberek „jelenségvilágban élnek s azt, ami bontatlan, tér- és idő-fölötti: Istent, az örökletet, a testetlen erőt, mind térben és időben képzelik el [...], ezzel az emberi és tudás zűrzavaros mesévé válik.”⁴ Nincs már igazi vallás, tudomány, morál, jog és igazi művészet sem. A szépséget leváltja a primer szórakoztatás.

Az egység nem elérhető: a Holdbeli csónakos

A dráma, szűkebb műfaji megjelölése szerint „kalandos játék hús képben”, az aforizmák előtt született mintegy négy évvel, a világháború kibontakozásának idején. A XVI. századra visszanyúló pikareszk hagyomány folytatója, amennyiben a hősök csavargását viszi színre, azonban ők nem alacsony társadalmi státuszúak, hanem egy királylánnyal, Pávasszemmel és a királyi udvar embereivel ismerkedünk meg,

2 WEÖRES Sándor: *A vers születése* = Uő: *Egybegyűjtött írások. Versek, kisebb prózai írások I.* Bp., Argumentum – Weöres Sándor örököse, 2003, 230.

3 Vö. FÜST Milán: *Látomás és indulat a művészetben* = Uő: *Válogatott művei*. Bp., Szépirodalmi, 1978, 1001–1002.
4 WEÖRES Sándor: *A teljesség felé* = Uő: *Egybegyűjtött írások. Versek, kisebb prózai írások I.* Bp., Argumentum – Weöres Sándor örököse, 2003, 544–545. (kiemelés tőlem: F.A.).

Vitéz László például a királyi testőrség egyik megbecsült tagja. (Gondoljunk egy pillanatra Dumas *Három testőrére!*) A főszereplők menekülnek, távoli tájakat járnak be, nem éppen reális földrajzi koordináták szerint, emlékeztetve János vitéz utazására. Mai bevett kifejezéssel *road movie*, bizonyos elemeiben *thriller*, amennyiben az ősi félelem archetípusának egy hétköznapi megjelenése készíti a királylányt szökésre, nem akar olyanhoz férjhez menni, akit nem szeret, ráadásul a kérőknek még roppant hatalmuk is van, ami nemcsak őt, de az országát is fenyegeti. Nem nélkülöz minden alapot, ha a *zombi horror* műfaját is megemlítjük: Paprika Jancsi a dráma végén a királylányt ábrázoló bábút hóna alatt hozva mindenkit megnyugtatóan kijelenti, hogy „nem hal bele semmibe/ aki úgysem él.” Aztán a legvégén az instrukció szerint „Vitéz László földobja fejét és elkapja.” Végére is bábjátékot láttunk, itt ez lehetséges, bárki fejről legyen is szó. A csoda az egész darab világát belengi, miként azt már megszoktuk a *fantasy* filmekben, s még folytathatnák ezt a katalógust. De talán ennyi elég, hogy lássuk azt a törmelékhalmozatot, amit az ősi tudás hagyott hátra, amiről ma már csak a zűrzavaros mese szól.

Pávaszem a holdbeli csónakosba szerelmes. „Talán *lunatikus?*” Kérdezné a magazinok pszichológiai rovatán iskolázott műértő, végére is tudományra szükségünk van, hogy az igazság érvényesüljön. Nos, igen, de fordítva: nem álomban viselkedik úgy, mintha ébren volna, hanem ébren is álmokat kerget. Az igaz szerelemre vágyik, mint oly sokan, de ezt egy ideálban leli meg, amit meg is testesít. A föld és az ég, a változó és az állandó, az immanens és a transzcendens egyesítését szeretné, lehetetlenre vágyik. A holdbeli csónakos évek óta hitegeti a lányt, hogy magához emeli, de a tizenhatodik képben színt kell vallania: „Égi lény vagyok, igaz, de azért nekem is van parancsolóm, előttem is van akadály, számomra is van lehetetlen!” A csónakos nem mindenható, nem Isten, csak mesefigura, és mikor sarokba szorítják, azzal áll elő, hogy Pávaszem vesse magát tűzbe, s akkor felszállhat hozzá a holdbeli csónakba. Szerencsére a csodasólyom feláldozza magát a lány helyett, s a csónakos elnyeri az elégett sólymot, a sólyomistennőnek pedig, úgy tűnik, sikerül

kiábrándítani a lányt vágyálmából, s az igazi, vagyis kézzelfogható szerelem felé terelni. Így lepleződik le a modernitás kilátástalansága: „A Vaskor tragédiája, hogy a vaskori ember balga, ha hitetlen és még balgább, ha hívő.”⁵ Mert ha hisz, olyanban hisz, ami csak mese.

A dráma és a mese szabályrendszere

Mind a drámának, mind a mesének közismertek a legfontosabb formai és tartalmi követelményei. A dráma úgynevezett hármas egysége Arisztotelész nézeteire támaszkodva a kora újkori racionalizmusban erősödött dogmává. A francia akadémikus, Boileau szerint a drámának egy színhelyen, maximum két nap alatt játszódó, lineáris cselekményt kell megjelenítenie. Hogy mennyire beivódott ez a dramaturgia gondolkodásunkba, talán jól szemlélteti a kultúripar, amely Adorno és Horkheimer (valószínűleg túl komolyan megírt) kritikájában úgy jelenik meg, mint ami abszurd végletekig viszi a racionalitás belső dialektikáját. A dráma belső idejének meghatározása egészen pontos a hollywoodi posztapokaliptikus filmfolyam, *A Kaptár* utolsó fejezetében, melynek elején a főhős, Alice (Milla Jovovich) leszögezi, hogy *negyvennyolc* órájuk van, hogy elpusztítsák a gonoszt. A történet így megfelel a hihetőség racionalista előírásának. Az angol Erzsébet-kor színpada nem így értelmezte Arisztotelészt, ott a hármas egység szabálya nem volt mérvadó, de Shakespeare hatása jobbra csak akkor bontakozott ki a kontinensen, mikor darabjai nyomtatott formában, irodalomként, a színpadtól megszabadítva lettek méltatva.

A mese szabályrendszere az „egyszer volt, hol nem volt”-tól a *happy end*-ig lineárisan vezet a történetet, a főhős (például a legkisebb fiú vagy királyfi) relációjában tipikus hősokeket vonultatva fel, akik a kalandok, próbatételek során segítik vagy gáncsolják célja elérésében. A főhős és a többiek rendelkezhetnek valamilyen emberfölötti képességgel, sőt, lehetnek teljesen fiktiiv, csodálatos lények is. A mesének számos alakváltozata szórakoztat és nevel minket az antik hagyománytól kezdve a kortárs

popkultúráig, ide-oda lépegetve a tömegkultúra és a magasművészet határán. A „klasszikus” mese (legyen az népmese vagy műmese) általában a világosan definiált jó és gonosz harcát mutatja be a jó diadalával. Nem mondhatjuk, hogy a két szélső pólus, a jó és a gonosz manicheus módon azonos létrangot kapna, s a világ állapota két egyenlő hatalom harcának pillanatnyi állása szerint alakulna, de azt sem, hogy a rossz Szent Ágoston briliáns fejtegetéseinek megfelelően csak a jó hiánya lenne. A győzelem akkor értékes, ha nehéz ellenfél ellen vívják ki, hogyan nézne ki az, ha olyan ellenfelet győzne le a hős, aki nincs. A választ majd megtudjuk Weöres 1965-ben írott *Octopusából*.

Weöres álláspontja a szabályok tekintetében világos. *A vers születésében* így ír: „Ha maga az általánosságban vett művész-tevékenység »szabad alkotás« is, a művek nem keletkezhetnek kötöttség nélkül: a teljes szabálytalanság parancsa maga is szabály volna, méghozzá teljesíthetetlen szabály.”⁶ Majd *A teljesség felé* lapjain azt olvashatjuk, hogy „A szabály nem arra való, hogy beléje börtönözd magad; legyen lakószobád, szabadon ki-be járj, dolgozd szerint.”⁷ Úgy is megfogalmazhatjuk ezeket, hogy a szabály viszonyítási pont, és nem dogma, de úgy is, hogy eszköz és nem cél. A cél pedig természetesen nem más, mint a műalkotás szabad univerzumának megteremtése. A drámai hármas egység eszközének használatában Shakespeare variabilis módszertana követendő, de az sem mechanikusan. A legközelebb a racionalizmus előírásához az *Octopus* áll a tér és idő kezelésében. Silene városában vagyunk a tavaszünnepet megelőző napon és magán az ünnepen. De a cselekmény több szálon fonódik össze, s a dráma klasszikus gyújtópontja, a konfliktus nem szabályszerűen bontakozik ki. Nem tragédiával van dolgunk, ahogy más Weöres-drámák esetében sem. A *Holdbeli csónakos* sem az, az 1968-as *Kétféjú fenevad* a szerző által adott besorolás szerint „történelmi panoptikum két részben”, az *Octopus* pedig „tragikomédia öt felvonásban”. A „panoptikum” felettébb zavarba ejtő, statikusságra utal, minden dráma és mese ellehetetlenítésére. Ennek dacára, bár vannak benne kimerevített jelenetek, a történet rendkívül mozgalmas, mondhatni, burjánzó. A „tra-

gikomédia” a modern színpad legjellemzőbb műfaja, nyilván mert ez felel meg a modern élet semmilyenségének, az esztétikai minőségek cseppfolyóssá válásának, és mindenekelőtt a morális dichotómia érvénytelenségének. Nem arról van szó, hogy adott darabban szekvenciálisan váltakoznak a tragikus és komikus diszkrét részek, hanem arról, hogy nem tudjuk, mivel állunk szemben, nevéssünk-e vagy sírjunk. Csak ha elvonatkoztatunk az egésztől, akkor csillan fel a tiszta esztétikai minőség, mint ahogy felharsanhat az önfeledt nevetés, amikor a nyelvi humor legyőzi a teológiai abszurditást az *Octopus* utolsó színeiben. Athanas, a király minisztere hírül veszi, amit az egész város látott, de konkrétan senki sem, hogy Giorgio lovag kivégezte a bálvány-szörnyet. A helyzetet először így értékeli: „Meghalt a halhatatlan? hihetetlen!” Aztán a politikai erőviszonyok arra készítetik, hogy belássa: *mégis hihető*.

A történelem mint morális meghasonlás: Kétféjú fenevad

Azt sem tudjuk, hogy ki a jó és a rossz, ezért nem várhatjuk a jó jutalmát és a rossz büntetését. Ahogyan azt sem, hogy a tragikus halál után erkölcsileg megtisztulva nyugodjunk meg az erkölcsi rend restaurációjában, annál is kevésbé, mivel az a modern ember számára szubjektíve sohasem volt érvényben. A *Kétféjú fenevad* szereplőinek többségében két közös vonás figyelhető meg: egyikük sem egyértelműen jó vagy rossz, illetve mindannyian a pusztában maradásért küzdenek. Ezért háttérbe kell szorítaniuk, eszközként kell felhasználniuk a szerelmet és hűtlenséget, vallást és hitehagyást, hazaszeretetet és árulást. Nemzeti történetírásunkban nem szoktuk hangsúlyozni, hogy az Oszmán Birodalom nem etnikai, hanem vallási alapon épült ki, azt meg különösen nem, hogy nemcsak a Balkánról, hanem Magyarországról is kerültek ki jelentős számban olyanok, akik az iszlámra áttérve integrálódtak az ottomán politikai rendszerbe. Kollektív szinten is bi-

⁶ Uo., 223.

⁷ Uo., 531.

⁵ WEÖRES: *id. kiadás* (2003), 545.

zonytalanságban hagy a színpad, a szövetséges keresztény hadak legyőzik az oszmán erőket, a hódoltsági területek felszabadulnak ugyan, de a „két pogány közt egy hazáért” folyó küzdelem kimenetelét nehéz prognosztizálni.

A kétfejű címerállat kapcsán a magyar olvasó elsősorban a Habsburg címerre gondol, amelyen I. Lipót korában, amikor a darab játszódik, a főpajzost fekete, kiterjesztett szárnyú, felröppenő, arannyal fegyverzett, vörös nyelvét kinyújtó osztrák kétfejű sas tartja a mellén. A kétfejűként ábrázolt sas története – bár sok vita övezi az egyes előfordulások hatásösszefüggéseit – majdhogynem egyidős az emberi civilizációval. Már sumér leleteken is megjelenik, majd feltűnik a hettita birodalomban, egyesek szerint a sztyepei lovas birodalmak is alkalmazták, maradtak fenn leletek az árja hódítás utáni India korából (itt Nagy Sándor is találkozhattott vele), Afganisztánban is ismert, aztán a bizánci birodalomban valószínűleg hivatalos rangra emelkedett. A kereszties háborúk során a német fejedelmek átveszik szimbolikáját, aztán Luxemburgi Zsigmond királyunk német-római császárként beemeli a birodalom reprezentációi közé, amit a császári trón megszerzése után a Habsburgok is magától értetődően folytatnak. A politikai hatalom címerállatai általában fontos teremtmények, többnyire ragadozók, de találunk példát békés állatok megjelenítésére is, amilyen a mogyorót szájához emelő fekete mókus egy késő középkori magyar nemesi család címerén. A heraldikai jelentésadás szempontjából a kétfejű sas fölényesebb előnyös, mivel horizontális olvasatban arra utal, hogyha magának jobbra tekint, uralja a Nyugatot, ha balra, akkor a Keletet, tehát az egész világot; hasonlóképpen, ha jobbra néz, uralja a múltat, ha balra, a jövőt, tehát az idő egészét. Ezen túl tulajdonítási szokás a címereknek egy az immanens transzcendenssel összekötő, vertikális jelentés is, ami a fekete és az arany szimbolikájából következik. Esetünkben a fekete sas utal a földi világra, az arany fegyverzet és korona pedig az égire. Bizánc oszmánok általi meghódítása után azonban a kétfejű sas feltűnik a harmadik Rómát fővárosukként bíró orosz cárok jelkép-tárában is. Többféle színváltozatban, rendkívül összetetten és időnként kristálytisztá egyszerűségében is: arany pajzson fekete kétfejű sas, mellén Moszkva címerét ábrázoló vörös mel-

lékpajzson ezüst Sárkányölő Szent Györggyel. Ebből következik egyébiránt Oroszország hatályos címere is, csak ott vörös pajzson látható az arany kétfejű sas. A cári címer többnyire arany és fekete, a Szovjetunió zászlaja vörös, bal felső sarkában arany ötágú csillag és arany sarlókalapács. A *Kétfejű fenevad* megírása a hidegháború idejére esett, hitelességre tart igényt az a képi értelmezés, hogy a világ és Magyarország feletti kizárólagos uralomra, anyagi és lelki értelemben egyaránt, két hatalom, a Nyugat és a Kelet tart igényt.

Mindazonáltal a heraldikai kétfejű sas a morálisan meghasonlott történelem, a vaskor történetének parabolikus sűrítménye, melyben az ősi tudás csak infantilis meseként van jelen, amit Badeni Lajos őrgróf, a Magyarországot felszabadító koalíciós hadak szifilitikus elmebajban szenvedő vezére a színdarab záró monológjában mesél el. „A história oly kétfejű fenevad, mely ha tojásokat rak, egyik csőrével anyai hevet lehel rájok, másik csőrével mind megvagdolja, összetöri. Tehát: le a világtörténelemmel! Le a fujtogató ál-erkölccsel, a fogolytáborra hasonlatos ál-békével, a rettegő ál-hatalommal! Le a politikával, diplomáciával, s a paktumokkal, melyeket az uralmak a lakosság ellen koholnak! Én, a harcos, ezennel ennen magam ellen szólok: a háborgó történelmi korszakok után immár a történelem-utáni békés idő nyíljék!” A történelem végéről szóló elképzelés többfelé felbukkan a filozófiában Hegeltől kezdve Fukuyama elméletén át a posztmodernig, nem egyszer mint az emberiség problémáinak megoldása. Kétséges ez a javaslat, mert még ha valahogy meg is tudnánk szüntetni a történelmet, akkor sem szavatolna semmi azért, hogy helyreálljon a morális egész.

A szent és a lovag

Weöres Sándor költészetének egyik törekvése a lírai én háttérbe szorítása, ami megfelel az ismeretelméleti szubjektum, illetve a lételeméleti individuum korlátainak, de erről tanúsodik a történelem is. *A teljesség felé* lapjain azt olvashatjuk az úgynevezett híres emberekről, hogy „[a]mit a nagy emberek halhatatlanságának mondanak, nem örök élet, még csak nem is örök emlékezetesség, hanem pár-száz vagy

pár-ezer évvel későbbre halasztott feledés. [...] Nem életük, hanem haláluk nyúlik évszázadokra, vagy évtízezredekre.”⁸ Szent Györgynek azonban nem a halálára, hanem diadalára emlékezünk évszázadok óta – hol itt a probléma?

Giorgio lovag azzal a céllal érkezik a városba, hogy megölje a szörnyet, illetve hogy felszámolja a barbár babonát, tenné mindezt a polgárok élete és szabadsága érdekében. Próbátétel előtt áll, mint oly sok mesehős. Az Octopust nem tudja elpusztítani, mert nagy valószínűség szerint az nem is létezik fizikai valójában, a manipulatív politikai rendszert megingatja ugyan, de ennek ára a polgárháború, ami felkelti az új rend igényét, de a polgárok más lehetőséget nem nagyon látnak, mint új manipulatív renddel helyettesíteni a régit. Szent György a sárkányt teológiai értelemben legyőzi ugyan, de Giorgio lovag az Octopust politikai értelemben nem. A szent sikere üdvtörténeti szempontból megkérdőjelezhetetlen, a lovag küldetése világtörténeti egyént feltételez, de ennek ő lényegében nem képes megfelelni. Az ötödik felvonás második színében, közeledve a dráma végkifejletéhez Giorgiót kétségek gyötrik, nem elsősorban azért, mert a nem létező szörnyet nem tudta megölni, még csak nem is azért, mert a csalást nem tudja felszámolni, hanem azért, mert túl sok az áldozat. Hűséges tisztje, Redvulfus azzal vigasztalja, hogy emlékezteti a gondviselés tervére, arra, hogy tulajdonképpen az általános akarat kicselezte a hadvezér egyéni racionális számításait, mi több, eszközként használta azokat. A lovag imádkozott, hogy „legyen meg a te akaratod”, s imái meghallgatásra találtak. Majd, mikor a lovag aludni tér, nem elégszik meg ezzel a magyarázattal, s kollégáinak figyelmétől követve megpróbálja behaviorista módon, a cselekedetekből kiindulva megfejteni a Giorgio-jelenséget:

*„Furcsa ember! Még furcsább katona!
Oroszlán testben bárány a lélek,
sőt málé birka, sokszor azt hiszem –
de végül mindig győztes hadvezér,
császár kedvence! Amit más elveszít,
őt küldik visszavívni. Hogy csinálja?
hisz folyton hátrál, harc elől kitér*

*bátran, nem fél gyávának látszani,
megtámadják, rávernek csúfosan,
sikeres csatája egy se volt, de mégis
folyton talpon marad, míg üldözői
szétszóródnak, s övé a diadal –
mellette élek, s meg nem fejthetem
fonák stratégiáját.”*

Redvulfus nem érti Giorgio „fonák stratégiáját”, nyilván még kevésbé érti taktikáját, mivel azt még mondhatná, hogy a stratégiai cél a győzelem és a hírnév, de hogy a taktikai eszközök, a hátrálás és a kitérés hogyan vezetnek ehhez, az végképp meghaladja katonai ismereteit. Mondhatjuk, hogy Redvulfus értelmezési horizontja szűkös. Hegel az ilyen nézőpontot egy közmondással határolja be: „senki sem hős a komornyikja előtt”, de azt is hozzáteszi, hogy „nem azért, mert ez nem hős, hanem azért, mert amaz komornyik.”⁹ Itt nem elsősorban a komornyik társadalmi rangjából adódik a korlátoltság, hanem a távlat hiányából. Ő közelről, magánemberként látja a hőst, mi láthatjuk világtörténelmi egyénként is. A világtörténelmi egyén mozdít egyet a történelmi ész célján, ami Hegel szerint nem más, mint az emberi szabadság tudatának fejlődése. Kétféle módon teheti ezt, úgy, hogy tudja, mit tesz, de úgy is, hogy nem. Ez utóbbi csoportba tartozhatna Giorgio. De valami miatt mégsem. Hegelnél a világtörténelmi egyének olyan hódítók, mint Nagy Sándor, Julius Caesar vagy Napóleon, mindannyian szenvedélyesen hatalomra törő, vagy azt megtartani igyekvő politikai cselekvők. A hatalmi szenvedély céljához rendelkeznek racionális kalkuláció után eredményesnek tekintett eszközöket. Az más kérdés, hogy a cél elérése maga is eszköz csupán a történelmi ész magasabb spekulatív céljához képest, ily módon történelmileg ők is át vannak verve. Giorgio lovagot nem fűtik hatalmi szenvedélyek, racionális kalkulációi sem eredményesek. Egyvalamiben azonban ő is osztozik a césárokkal sorsában, őt is felhasználja és becsapja a történelem. Parancs érkezik Maximianus társ-császártól: a sereg azonnal induljon Silene alól Carthago érintésével Numidiába. A császári parancs mögött szintén a történelmi ész sejtethető: amiért Silene érdekes volt, az megoldódott, Szent György sikere által a kereszténység történelmi ügye jól halad,

⁸ Uo., 551.

⁹ HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich: *Előadások a világtörténet filozófiájáról*. Ford. SZEMERE Samu, Bp., Akadémiai, 1979, 75.

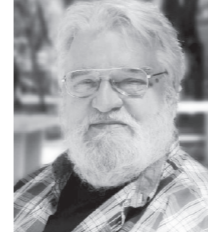
a világszemlélet átcsap más, fontosabb helyre. Ami ezután Silene városában történik, az illeszkedik a dolgok általános menetébe, aminek szempontjából úgy az Octopus, mint a polgárháború vagy annak ilyen-olyan lezárulta tűnhet akár véletlennek is, mindegy. Giorgio elhagyja a várost, és elhagyja a darab nézőit, a város Uttanganga királynő szakrális uralma alatt szerveződik újjá, de mögötte a valós hatalmat a régi adminisztráció tartja a kezében a szokásos manipulatív módon kihasználva most már nem az Octopus létét, hanem annak pusztulását, ugyanakkor optimálisan kizsákmányolva Uttanganga együgyűségét. Hogy a Hegel-paródia lekerelkedjék, de az is világossá váljék, hogy a történelmi szintézis „nem kerek”, ugyanakkor mégis nyíljék valami lehetősége az életnek is, a darab zárójelenetében az új királynőt látjuk: „Pippilni kell!” – kiált fel, ebben ugyanis megakadályozta őt a számára teljesen érthetetlen nagypolitika, aztán instrukció szerint „megkönynyebbült nevetéssel a terem közepére guggol.”

Robitz Anikó: Venice, Giardini (2017)

Rövid konklúzió

A „konklúzió” egyszerű logikai terminus, azt fogalmazza meg, ami a premissákból szükségszerűen következik. A műalkotásokkal kapcsolatban ilyen szükségszerűség nincs, itt a konklúzió csak átvitt értelemben használható fogalom, esetünkben egy Weöres Sándorról szóló tanulmány lezárására. Arisztotelész *Poétikájában* arról ír, hogy a tragédia teljes cselekményt ábrázol, tehát van eleje, közepe meg vége. Az eleje az, ami előtt nincs semmi, a vége pedig az, ami után nincs semmi.¹⁰ Elemi szinten ez vitathatatlan, de folyamatában tekintve az eseményt, egy dráma megtekintését, azt látjuk, hogy nincs vége a függöny leereszkedésével. Akkor kezd élni a dráma a néző lelkében, remélem, a Weöres-drámák élni fognak, és értelmezéseket hívnak életre.

BUCZ HUNOR ◀

A kétfejű fenevad ősbemutatója a Térszínházban

Weöres Sándor műve volt ötvenéves rendezői pályafutásom egyik legemlékezetesebb bemutatója 1983-ban. A színrevitt előkészítő, jórészt dramaturgiai munkám során találkozhattam a szerzővel. Ez mértékadó volt számomra. Már a *Hallgatás tornya* (1956) óta vártam és ujjongtam minden megjelenését. Iskolatársaimmal a gimnáziumban, majd az egyetemen baráti körben olvastuk fel verseit, kézzel kézre járt egy-egy új kötete. Hallottam ugyan, milyen szívesen fogadja a hozzá forduló fiatal költőket, de én nem merészkedtem odáig. Amikor azonban lehetőségem nyílt *A kétfejű fenevad* megrendezésére, felhívtam Weöres Sándort, és kértem, fogadjon, hogy elmondhassam a terveimet.

A találkozó rövidesen megtörtént. Leírhatam a dráma helyzeteit, tér- és időmetszeteit érintő rendezői elképzeléseimet, a dramaturgiai terveinket és a játékstílust. Weöres Sándor figyelme, kérdései és élénk megjegyzései a történet mélycselekményének sodrára figyelmeztettek. Beszélgetéseink megerősítettek, és abba az irányba terelték képzeletemet, hogy a történelmi panoptikum és a cselekmény „menetessége” ellentmondásának felismerése a legfontosabb.

Lehetetlen visszaadni azt az örömet és azt az életre szóló élményt, amit az jelentett számomra, hogy Weöres Sándor „bűvészinasa” lehettem.

Drámai csempészárú

Az ősbemutatót több véletlenszerű esemény tette számomra egész színházi működésemet meghatározó eseménnyé. A Pécsi Nemzeti

Színház számára készült dráma szövegkönyvét Bagossy Lászlótól, a pécsi egyetemi színház rendezőjétől kaptam 1977-ben. Lacival – közel ötven év távlatából most már mondhatom – egy életre szóló barátság köt össze bennünket. Tőle értesültem *A kétfejű fenevad* eseményeiről. A „fálnak is füle van” helyzet, az „élünk titokban” évek felelőssége kötött össze bennünket. Biztatott, rendezzem meg a darabot, de nem vállalkoztam rá, amíg a Térszínház létbizonytalanságban volt. Még próbálni sem volt helyünk. Leírni is nehéz volna, milyen véletlenek és manőverek eredményeként az 1982–83-as évadra mind a társulat felkészültsége, mind a színházi játszóterünk alkalmas lett arra, hogy Weöres Sándor akkor már tizedik éve némaságra ítélt darabját végre kiszabadítsuk az ismeretlenségéből.

A gépelt, indigóval másolt, el-elhalványuló szöveget böngészgettem és olvastam föl 1982-ben a társulatnak egy nyári szakmai táborozáskor a Mecsekben, a legendás Csurgó-forrásnál. (Itt rejtekeztek a „Mecseki Láthatatlanok” 1956-ban.) Ezen a nevezetes helyen határoztuk el, hogy lesz, ami lesz, húzások nélkül elkezdjük a próbákat. Rögtönzések játékaink közt szellemi felfrissülésül zanzásítottuk a dráma cselekményét. Mutatóban néhány megmaradt:

– Ambrus addig menekül árkon-bokron, tatáron, törökön, németen, zsidón, Leán, Zsuzsán át, amíg visszakerül menyasszonyához, Evelinhez.

– Világtörténelmi tabló a megszűnt magyar keresztény állam területén a török kiűzésének évében, 1686-ban.

– Politikai pamflet, hogy a történelem újra meg újra ismétli magát.

¹⁰ Vö. ARISZTOTELÉSZ: *Poétika*. Ford. SARKADY János, Bp., Kossuth, 1992, 51a.

– Történetszociológiai lázalom arról, hogy két pogány közt egy haza sincs, hacsak nem a magasban, de ott is halaványan.

– A közép-európai történelmi osztályok lepusztulása után jön – Adorno szavával – a barbarizmus, Hercsula köztársasága.

– Égszakadás, földindulás, a fejemen egy koppanás, szaladj te is, pajtás, avagy jámbor címerállatból hogyan lesz Szörnyeteg?

– Nincs harmadik út: lehet, hogy lefelé, lehet, hogy fölfelé zuhanunk, de ez már csak az Istenen múlik.

Miután cselekvő elemzéseinken és műhelymunkánk során a legfontosabb dramaturgiai kérdések megfogalmazódtak bennem, 1982 szeptemberében megkerestem Weöres Sándort. Beszélgetéseink során elfogadta rendezői elképzeléseimet, több próbán is részt vett feleségével, Károlyi Amyval együtt az Újpesten működő Térszínházban, sőt kérésre a bemutatón, 1983. június 11-én prologusként felolvasta a *Majomszág* című versét, amit aztán a többi előadáson képmagnóról, televíziós adást mímelve adtunk közre.

Az adminisztratív akadály nem volt már ijesztő, mert 1982 októberében, miután több mint tíz évig volt fiókban a dráma, az *Életünk* című szombathelyi folyóirat szenzációszámba menően közölte. Erdemes azonban megjegyezni, hogy Weöres művének megjelenése, majd a bemutatója körüli háttéresemények feldolgozása ma már szinte lehetetlen, hiszen az elmúlt harminc év megtizedelte a szereplőket, és félek, még mindig tabu a három T nyújtotta „sajtószabadság”. Mindenesetre tény: a Térszínház az ősbemutató után egyre szűkebb teret kapott. 1984-re már a műhelymunka is gyanús lett, a próbákról hazamenet észleltük, hogy szitkozódás közepette fotóztatnak bennünket, mígnem 1986-ban eltávolították Újpestről a társulatot.

Ki vagyok én?

A kérdés mindannyiunk számára eredendően átélhető. Már gyermekként nyitottá vált számunkra a világ a hangok zenéjében és a közlés grammatikájában. Alig eszméltünk magunkra, máris a kint és a bent, a lent és a fent, a nagy és a kicsi, az én és a más, majd az én és a te libikókáján lovagoltunk.

A manapság divatos önazonosság az ember egyik legfőbb sajátja. Az önazonosság válsága az ember válsága, az önazonosság hiánya pedig magát az embert fosztja meg elemi lététől.

Ha nem keresi szüntelenül a választ arra a kérdésre: ki vagyok én?, akkor a mechanizált létezésben a természet haszonállat, az isten intelligens gép, az ember pedig felcserélhető alkatrész lesz valamiféle fantazmagóriában.

A korszerű színházi törekvések szakítottak a naturalista és realista ábrázolással. Lerombolták a nézők és a játékosok közti üvegfalat, betemették a zenekari árkot, és az „egy tér, egy élmény” lett a közösség alapja. A líra eszköztárából merítenek. A metaforák és a szimbólumok egymásra préselő rétegei, a zeneiség felfokozott szervezőereje és érzéki árnyalatai, a paradoxonokkal a képzelet felajzása és a legtitkosabb gondolatainkba való beavatás teremti meg a színházi élmény szakralitását. Kilépvén az individuumból, az alanyiság kizárólagosságából, a szabadság együttes mámore érinti meg a színjátékost és a közönséget egyaránt.

A dráma meséje, a cselekményének fősodra, a „játészó személyek” szerteágazó konfliktusszövevénye, gondolkodásmódja mintegy sűrítőmánya a „ki vagyok én?”-ből adódó ellentéteknek. A dráma alakjainak élethelyzete, bennük a lét és az élet ellentéte előhívja az önazonosság elemi kérdéseit, és ennek következtében nem csoda, ha a cselekményben a szerelem újra meg újra szerepet kap. A szerelem és a színház! Mintha József Attila példánná: „Csak másban moshatod meg arcodat.” A cselekmény gazdag jelentésrétegei többszörös fénytörésben adják a már és a még meg nem történeteket; adják azt a kint és bent, a képzelte és reális terekben burkoltan és/vagy az egymásba álomként áttűnő képekben.

Ne feledjük, többszörösen tükröződő térben, azaz színházban vagyunk! És nem akármilyenben, hiszen a dramaturgia hangsúlyos pontjain (a cselekmény kezdetén és végén, az első rész végén és a második kezdetén, hét alkalommal pedig a „játék”-jelenetekben) ad módot arra, hogy mi, nézők kétszeres nézői szerepben legyünk jelen. Úgy is, mint a dráma nézői, és úgy is, mint a dráma drámában nézői.

Kacagtató és megrendítő a felismerés, rólunk szól, hozzánk szól az előadás. Weöres létfilozófiai, történetfilozófiai kérdései a dráma

legkisebb mozzanatában is mérnöki módon fraktálszerkezettel tárják fel bennünk az önazonosság zavarainak mindent felkavaró káoszát. Nem templomi áhitatban vagy bölcsködő okitásként, hanem a porondon, a *szín-játészó-téren!* Leplezetlenül és célratorően, akár Chaplin a filmvászonon.

A szüzsé

A kétfejű fenevad történéssora a török kiűzésének évében a Dunántúlon, négy helyszínen – Sárvárott, Zalaváron, Pécsen és Kőszegen – zajlik. Az Erdélyből menekülő református lelkész, Bornemissza Ambrus egyéni sorsának háborús fordulatai összefonódnak a magyar és a világtörténelem kaotikus viszonyaival. Szállásadói iránti buzgóságában kusza érzelmek fűzik a hugenotta Chernel család Evelinjéhez, majd a pozsonyi zsidóból törökké álcázott Mandelli család leányához, Leához, és a hányatott életű erdélyi hercegnőhöz, Báthory Susannához. Az események időmetszetei között Ambrus élet-története nem teremt koherens kapcsolatot. A cselekmény fősodra valójában az a társadalmi és történelmi végjáték, amelynek során az európai keresztény kultúra a birodalmak hatalmi harcainak háborús martalékává lesz, és a népeket felfaló gazdasági érdekek hálójában vergődik. A történelmi osztályok pusztulásával se Isten, se haza, se család, csak a menekülő élet marad. A magukból kifordult szereplők, a meghasonlással, az önazonosság hiányával küszködő figurák – lett légyenek német zsoldosok, török főtisztek, janicsárok, martalócok, főpapok, templomi segédek és összezavarodott köznépek – könnyed humorral és keserű kacagással fűrészpörben bucskálnak a világ porondján. Figyelmeztetik a cirkusz közönségét, hogy a romok között minden mozdulatlan, nem véletlen, hogy egy hang a közönségből több ízben is megszólal: „Jé, ezek még mindig itt állnak!” Vajon mire vonatkozik valójában ez az ámuldó ítélet? Talán a válaszban keresendő a darab cselekményének fősodra?

Weöres Sándor a főcímben (*A kétfejű fenevad, avagy Pécs 1686*) és az alcímben (*Történelmi panoráma 2 részben*) meghatározza a dráma értelmezési és érvényességi tartományait. A főcím vagylagossága több mint megtévesztő,

mert a cselekményben szimbólummá kiteljesedő képet állítja szembe a történelmi képeskönyv ígéretével. A dráma végkifejlete azonban (amikor is Pécsen Hercsula, a beszédes nevű hóhér kikiáltja a köztársaságot) feloldja a vagylagosság ellentmondását.

A „ki vagyok én?” már rég nem kérdés! Egyetlen cél van csupán: a pusztán életben maradás, és az ember ötezer éves történelmét „befalja” a szörny. Nem véletlen, hogy a *hercsula* köznyelvi jelentése szörnyeteg – vele ijesztgetik a gyermekeket! –, és a címerállatból ez a szörny lesz a Kétfejű Fenevad! Martalékává lesz az ember. A kétfejű fenevad mint témamegjelölés a dráma alaphelyzetében és a cselekmény kibontakozásában középponti metaforává válik, és végül a modern kori ember létehelyzetének szimbólumává lesz, az alcím pedig az előadás játéktípusát és a dramaturgiai szemléletét határozza meg. A főcím és az alcím egymással perlekedő paradoxon. A főcím apokaliptikus, az alcím vásári ponyvát idéz. Az egyik dinamikus, örvénylő látomást, a másik cirkuszi látványosságot ígér. Íme, a szerző már a címben is arra inspirálja alkotótársait, a színre hozó játékosokat, hogy az előadásnak elengedhetetlen feltétele a képzelet, a kép és a képzet, a mozgalmasság és az időtlenség, a szférák távlatja és a félrevert harangok, a líra és az epika kifejezési eszközeinek ütközése és metafizikus aránya.

A jelen ideje

Amikor elhatároztam a darab színre állítását, a helyes arányok általam vélt olvasatát kellett újra meg újra ellenőriznem. Ebben a folyamatban a Weöres Sándorral való találkozásom nélkülözhetetlen volt. Műhelybeszélgetéseinken a megjelenítés terve mélyebb és tudatosabb lett, amit a próbák és az előadások hús-vér tapasztalata tovább gazdagított. *Be kellett látnom a színház vastörvényét, hogy a „deszkákon” egyetlen idő van csak: a jelen idő.* A jelen maga az elvontság, mint a geometriában a segédvonal. A múlt és a jövő szimmetriáját tükrözi. A szellem villódzása nélkül az idő sivatagja mozdulatlan. A megjelenítésben lesz léte, átélhetővé.

Az idő rétegei a jelen valóságában érzékelhetők. Ez formálja meg az alkotói képzeletet. Minden műnek saját, egyedi formavilága van.

Íróasztal mellett rejtélyes, kiszámíthatatlan. Modellezheted, csalóka. *Lehetetlen az idő örvénylését, menetét és mélységét közönség nélkül átélni.* A próbák gyakorlata meglepetéseket hoz. A megjelenítés töredékes, és hiányokat tár fel, majd csak a közönség által lesz egész. Mind-ez Weöres művére fokozottan igaz, mert dramaturgiája nyitott, költői látása, lírai grammatikája pedig zárt és sokszorosan rétegzett.

Nyitott dramaturgiája prófétai emelkedettség nélkül a zaklatott jelen pusztuló jövőjét hagyja nekünk, vélhetnénk... De mégsem. A szereplők sorsát bemutató drámai cselekmény utolsó mozzanata egy csecsemő beszédes sírása. Azt gondolhatnánk, hogy civilizációnk katasztrófájának, a kétféjű fenevad által felfalt történelemnek az üzenete ez, amiként az epilógusban a világtörténelem angyala, a háborúban csatáros német hadfi, Baden előadja. De nem. A gyermek, Báthory Zsuzsanna fia, Báthory Farkas az újszülöttek világnyelvén hívja az anyját. Éhes. Nem kell hozzá szózat, ilyen egyszerű és hétköznapi az újrakezdés. Az éhség és szomjúság hite. Nem Mikszáth *Új Zrínyiásza* vagy Szabó Dezső *Makucskán történt* „feltámadásának” keserű iróniája ez. Nem akasztófahumor, hanem a magyar ember jól ismert, dacos válasza kudarcra, vereségre, katasztrófára: az *és mégis* hite az életben, igazságban. A csöpp fiú beszédes sírása és neve is ezt jelenti, hiszen az élet éhsége és az élet szomjúsága a legnagyobb kockázat. Bátorság és vitéség kell hozzá. Bátorság szülni és születni. Megküzdeni a megmaradásért minden életellenes erővel szemben.

Arisztotelésztől tudhatjuk, hogy a dráma alapja a mítosz. Az elmúlt két és fél század gyarmatosítói sokat áldoztak arra, hogy a magyarság eredetmítosza ne csupán a feledésbe süllyedjen, de a vád vagy éppen a nevetség tárgyává legyen. Östörténetünk forrásait meghamisították vagy elferdítették a Kárpát-medence gyarmatosítóit szolgáló hivatásos nyelvészek és történészek. Erre az alapra pedig könnyű volt ráépíteni a talmit, az idegen érdekeket szolgáló szórakoztatóipart. Végül is a fogyasztói magatartást, az önáltatást és önfeladást, az ideológiák maszlagát és ránk zúduló dömpingjét, ráadásul az elsekélyesedő kommunikáció napi méreganyagát a művészetben leginkább a színművészet sínyli meg. Ha nincs, ami egy közösséget összetartson, akkor csak a menekü-

lés, csak a túlélés, csak az álca marad, és nehéz átélni az egyszemélyű emberiség drámáját. Nehéz a pillanatban a végtelen idő folytonosságát megtapasztalni, ha nincs közös szellemiség, a múlt közös tudása, a jelen közös gondolata. Ezt a közös történelmi élményt és öntudatot teremtette meg az 1956-os felkelés és szabadságharc mámorja és az azt követő kegyetlen megtorlás keserősége. A drámai pillanat számára a hatvanas-hetvenes években – a kelet-európai és a világtörténelmi eseményekkel ébren tartva – ez a szabadságélmény és együttérzés adta az ihlet és a közlés forrását és lehetőségét. A színház közösséget teremt. Ennek alkotórésze a drámai pillanat. A pillanatban a végtelen időt és teret megélt színjátékos és társa (jobb híján nézőnek vagy közönségnek mondatik) egyesül. Ezt a pillanatot, akár a szívdobogást, betiltani, tárgyiasítani nem lehet.

Menetes cselekmény

Weöres Sándor példázata a teasüteményről, hogy tudniillik „menetes”, miként a jó vers az, számomra is irányt adott. A kérdés így hangzott: „*A kétféjű fenevad* drámai cselekményében hogyan mutatkozik meg a »menetesség«?” A folyamatos előremozgás, ahogyan a hernyótészta a húsdarálóból, jön-jön kifelé, mert a végtelenített spiráltengely minden fordulata nyomja az anyagot, és ebben az idő folyamatoságát példázza, ugyanakkor szakaszolja is adagonként, képenként, a mozgást tagadva. A folyamatos mozgás és a szakaszoltság állóképei hogyan váltakoznak? Mit jelent ez a drámai cselekményben és a rendezés során, annak megjelenítésében?

Már a cím is „menetes”. Apokaliptikus és mutatványos. Ez az ellentmondás viszi előre a cselekményt, a végkifejlet azonban nem zár le semmit. Nem véletlen, hogy a színen újra találkozik az első képben egymástól elszakadó jegyespár, Evelin és Ambrus. Aztán kilépünk a cselekményből Baden zárómonológiával. Evvel párhuzamosan a színházi mechanika, azaz a függöny „lép színre”, előtűnik az első rész végét idéző panoptikumszerű állókép, és elhangzik a megismételt zárómondat és a közönség sorai közül a felkiáltás: „Jé, ezek még mindig itt állnak!”

Az előadásban értelmeződik, hogy az első képben, az expozícióban megjelenő címerállat, a Habsburg-hatalom díszé miként lesz a cselekmény során a történelem végnapjainak, az emberiség pusztulásának szimbólumává. Ezt a folyamatot már a dráma első mozzanatától kezdve panoptikumszerűen ismerhetjük meg. Egyre több motívummal, mintegy analitikus alapos-sággal tapasztalhatjuk meg a törökök kiűzése évének, 1686-nak dunántúli, különösen Pécs városának háborús eseményeit felidézve. A dráma szereplői elszenvedik a történelmet. Alakítani még saját sorsukat sem tudják, nemhogy a történelmet. A nehéz idők átvészélése, túlélése az élet-programjuk. Az alakoskodás, az önazonosság hiánya, a „menekülő élet” mint közös jellemző adja a cselekmény figuráinak magját. Létük szemben áll az életet jelentő metafizikai távlatlalt. Nincs meg bennük a pusztta létezésen túlmutató hit. Ez alól csak Ambrus, az Erdélyből menekülő fiatal református tiszteletes és Báthory Susanna, a szintúgy Erdélyből menekülő ifjú hercegnő a kivétel. Ambrust Krisztus-követő protestáns hite, Báthory Susannát nemesasszonyi volta, anyai méltósága emeli föl a történelmi nyomorúságból. Mondhatni, ők főszereplők. Nem véletlen, hogy a szereposztás dramaturgiája csak az ő esetükben nem engedi meg, hogy az őket alakító színész más szerepeket is játszhasson. Az összes többi figura szereposztása közösíthető. A négy német hadvezér, a négy öreg magyar, a négy török vezér alakját ugyanaz a négy színész alakíthatja. A polgárlány Evelin és a török kádi lánya, Lea; Radonay apát és Ibrahim kádi; Windeck és Salom – nem beszélve a többi kisebb karakterről – már párosíthatók vagy éppen többszöröződhetnek, ami csak az átváltozáson, a maszkcserén múlhat. Az előadás menete azonban nem teszi lehetővé a teljes átmaszkírozást, ezért adott emberi tulajdonság, például az önazonosság válsága több oldalról, sokszor a történések ellentétes pólusairól vizsgálható. Cselekvő hősök nincsenek, ez alól Ambrus és Susanna sem kivétel, éppen ezért Ambrus és Susanna csak erős megszorítással tekinthető főszereplőnek. A dráma összes szereplője, mint egy világalapot populációja, az ötezer éves világtörténelem emberi csődjét jeleníti meg az együtt játszásban, érzékletesen.

A fenevad plasztikus, kézzelfogható szörnyeteggé lesz a mindennapi tapasztalatban. Rögton az első képben Windeckkel, a császári

komisszárral a hatalom lép színre. A játékot, a költői kifejezést gyanakvással kezelő, bosszúra kész cenzor hogy volna ismeretlen nekünk? Windeck nevetségesen kisszerű, humort nem ismerő paragrafusfigurája azonnal a magyar társadalom történelmi tapasztalatát hívja elő a „Z”-s könyvekről, a szilenciumra ítélt szerzőkről és magáról Weöres Sándorról is, akinek a művei éveken át nem jelenhettek meg. Nem lehet véletlen, hogy miután Windeck fenyegetésére a jegyesek, Evelin és Ambrus elválni kényszerülnek, búcsújukban ott bujkál Csongor és Tünde légiessége, de Balga és Ilma pajzansága és vaskossága is, Ambrus zárómondata pedig Illyés Gyula *Egy mondat a zsarnokságról* című versét idézi fel:

„Evelin: Hívem maradsz?

Ambrus: Míg élek, virágom.

Evelin: Testben, lélekben?

Ambrus: Lélekben – bizonyosan, testben – ki tudja?

Evelin: (pityereg) Még átölelsz, és máris hűtelen vagy!

Ambrus: Nem akartam én soha paráználkodnom, ezután sem akarok. Szerettem volna szűz tisztán élnem a házasságomig, ezért könyörögtem Istennek, de...

Evelin: Nem segélt téged?

Ambrus: Talán segélt, ám az ő segedelme felfoghatatlan. Menekülés, bujdosás egész életem, és többnyire az asszonyok rejtenek és mentenek – mint most te –, hát lehet így szűz maradnom?

Evelin: Eszerint én nem megmentőd, hanem megrontód vagyok. Mit meg nem élek!

Ambrus: Ne balgáskodj...”

„...míg uralkodik a kétféjű szörnyeteg, ott lappad az ágyban is: a magános asszony s a menekülő férfiú kétféjű vadállattá búvik össze. Vagy a rémség elgázolja.”

Archetipikus a búcsú. A szerelmeseket elválasztja a gonosz, a komisszár, a cenzor. Evelin, az odaadó hű asszony és örök féltékenység, Ambrus, a menekülő, hadakozó férfi szintén a mesék, mítoszok archetipikus alakja. És ez a mitikus alap összefonódik az időszerű társadalmi konfliktusokkal, mert az '56 utáni magyar valóság közös élményét hívja elő, különösen úgy, ha meggondoljuk, hogy a birodalmi cenzor egy amatőrök által előadott lírai játékba köt bele. Emlékezzünk arra, hogy azokban az évek-

ben, amikor Weöres Sándor a darabot írta, kis túlzással az '56-os felkelés utóvérdarabait a líra, különösképpen az ifjúsági irodalmi színpadok és amatőr együttesek vívták. A Kádár-huszárok és -komisszárok sorra állítottak le, tiltottak be produkciókat Szegeden, Debrecenben, Tisza-földváron, Pécsen, Budapesten.

Weöres Sándor az 1970-ben kapott Kosuth-díját szétesztotta fiatal, pályakezdő alkotók között. Köztük volt például Bálint István költő, aki Halász Péter amatőr csoportjának volt tagja, vagy Petri György költő, aki egyetemi csoportokkal állt kapcsolatban. Azt is természetesnek vehetjük, hogy a császári komisszárt elébünk idéző szerző jót mosolygott az 1964-ben betiltott versének, az *Antik eklogának* szamizdatban való terjedésén is. Épp a diákság körében! A személyes tapasztalatait nem tekintette véletlen esetlegességnek, a drámai közlés alapjává tette.

A hatalomról

A Kétféjű Szörny jellegzetessége a nyugati és a keleti világhatalom Janus-arca. A kádi kristálygömbje az V. jelenés 2. képében maró gúnnyal mutatja meg a háborús világrend lényegét. Lipót, a Habsburg császár és Mehmed, a török szultán a népek, népeik feje felett összeborulnak, és belső ellenségeiket felosztják egymás közt, hogy megszabadulhassanak tőlük. A világ urait saját népeik és alattvalóik kiirtásától is csak az tartja vissza, hogy ha „se földműves, se kertész, se pásztor nem volna: éhhel holnának”. Ezt a jelenetet látva el lehet-e vonatkoztatni az országok, népek felett osztozkodó háborús birodalmaktól vagy épp Nyugat és Kelet összekacsintásától, és attól, hogy a Szovjetunió szabad kezet kapott az '56-os felkelés vérbe fojtására? Weöres cirkuszi humorral politikai pamfletet ír, vásári komédiásként Swift vitriolos szarkazmusával leplezi le a békét és a demokráciát szónokló nagyhatalmak kegyetlenségét. Bölcs szomorúsággal és kacagtató fölénytel tárja elénk napjaink csödtömegét.

A második részben a VII. jelenés 2. képe újra kristálygömbjelenet. Ibrahim bemutatja a török vezéreknek a háborúk valódi okait. Nem az uralkodók önkénye, mohósága, hanem a bankházak viszállya, a történelmi eseményeket

mozgató anyagi érdekek azok. Az askenázi és a szefárd, az északi és a déli pénzhatalmi elit a legfőbb hajtóereje Nyugat és Kelet háborújának. A „hús-öllő, vér-kalló malom” haszonélvezői a pénzváltó hazátlanok, a más népek véres veritékén töltekező zsidók – ahogy Ibrahim lánya, Lea kifakad saját vérei ellen. Ítéletének tükörképe a német hadvezérek cinizmusa. Ők se ringatják magukat illúziókba, őket sem valamiféle eszme, a kereszténység védelme, a haza szentsége, még kevésbé a háború „igazsága” viszi véres küzdelembe, számukra sincs más, csak hadi dicsőség, társadalmi rang és az evvel járó hatalom és vagyon. A kétféjű fenevad nem ismer, csak véres anyagi uralmat.

A XX. századi nagy háborúk és a békediktátumokat elszenvedő magyar tapasztalat nélkül merő történetfilozófiai vagy még inkább kocsmai fantáziálgatás lenne mindez. A történelem átpolitizálása, meghamisítása azonban napi élmény, gondoljunk a történelemtankönyvek szinte évente változó, nyakatekert magyarázataira. Ha mindehhez mint „kis színtest” hozzávesszük a IV. és a VIII. jelenésekben a török vezérkar gyűlésének és a német hadvezérek tárgyalásában leleplezett politikai stílust, a diplomácia hazug törvényeit, mai szóhasználattal a *píszí* szemforgató szabályait, akkor nem csoda, hogy a Weöres angyali humorának mélyén lévő realitástól a mai napig hidegrázást kapnak a politikusok.

Végül betetőzésként Baden zárómonológjában a kétféjű fenevad mint világhatalmi szörnyeteg, mint a háborús világtörténelem pusztító őszállata jeleníti meg az emberiség zsákutcás, életellenes állapotát. „A história oly kétféjű fenevad, mely ha tojásokat rak, egyik csőrével anyai hevet lehell reájok, másik csőrével mind megvagdolja, összetöri.”

A főcím mint apokaliptikus szimbólum a hétköznapi tapasztalható jelenségek által lesz rendezőelve a cselekménynek. Cenzúra, politikai tiszték, komisszárok uralma, az állam diktatórikus hatalma, népiirtás, nyers anyagi érdekek, szemforgatás, *píszí*, manipuláció és az ember legféléttettebb érzelmeit, a szerelmi vágyat rondító törvény, a háborús, Ambrus és Susanna sorsában lesz teljes. Ez adja a cselekmény fősodrát, és mégis a szerelemben megújuló életérő által lesz elevenné a nyomorúság.

Műhelyjátékainkon körkérdéssel kerestük a választ arra, hogy a szereplők valamelyike, pél-

dául Ambrus, ki nem. Mindenki mondhatott egy irodalmi alakot, a mellette ülő színjátékosnak pedig meg kellett indokolnia. Nézzünk néhány választ:

– Ambrus nem Csongor, mert – Susanna szavával – káposztaszagú lelkész, hiányzik belőle a kék vér és a királyfiak mesebeli légiessége.

– Ambrus nem Odüsszeusz, mert menekül ő is, de csak a túlélés a célja, és mire akarattalan visszatér, már rég nem ura magának.

– Ambrus nem Szindbád, mert nőtől nőig vándorol, de a sárga félsz hajtja, nem a vágó.

– Ambrus nem Dante, mert önmaga körül kering, mint a bűgöcsiga, és alig veszi észre a pokol köreit.

Akkor kicsoda? Tátong a kérdés előttünk.

Nemzeti sorskérdéseink

A színjáték olvasata minden próbával gazdagodott. Az aha!-élmény vitt előre bennünket. És ez az előadásokon sem szűnt meg. Minden jól sikerült előadáson a társaktól és a közönségtől kapott figyelem iskolázottsága elementáris erővel tárta fel a dráma újabb és újabb rétegeit.

Még a félreértés is serkentette a befogadást. A történet az öreg magyarokhoz kapcsolódik. (Nehéz rájuk úgy gondolni, hogy ne rokonítsuk őket Csurka döglött aknáival!) Ibrahim kádi négy főrendi magyar öregurat tart kegyelemkenyéren. A porta iránti gesztusként az erdélyi Korbách Farkast és az alföldi Döröggy Gáspárt, Bécs felé kacsintgatva pedig a pozsonyi gróf Kolláth Rudolfot és a felvidéki bárót, Drakuletz Édelmundot. Rongyosan, csonka hadfiakként, millió kitüntetéssel jelennek meg, éktelenül vitáznak, és szidalmaznak egymást. A haza elveszejtésének és a honarulásnak vádját olvassák egymás fejére, a menekülés idején már bohóctréfát idézve össze is gabalyodnak, és ütik egymást, ahol érik. Különbség közöttük csupán a magyar akcentus. Kolláth az európai arisztokrata affektával, Drakuletz a felvidéki palócsággal, Korbách erdélyi dallamokkal, Döröggy pedig őző tájnyelven harsogja-nyekergeti-dadogja menhelytársának bűneit, de egyben azért egyetértenek: *extra Hungariam non est vita*. (Ibrahim, alias Avram Mandelli szegénykonyháján élve Magyarországon kívül nincs

élet!) Az egyik előadáson zömében gimnazisták és egyetemisták voltak. Amikor elhangzott az *extra Hungariam non est vita*, nyílt színi taps tört ki. A tea melletti beszélgetésen derült ki számunkra, hogy a diákok latinul semmit nem tudtak, de a Hungária együttes rajongói voltak.

Erre az áthallásra minden bizonnyal még Weöres Sándor sem gondolhatott, pedig az ő radarja nagyon is a jövőbe hallott-látott, hiszen a napjainkban tapasztalható kampányok előreléte ez. Micsoda történelmi távlat, hogy Ibrahim kádi, alias Avram Mandelli így panaszkodik lányának: „Mennyi magyarom van, te jó Isten! Nem kapok tőlük egy slammeszt sem, mind csak kifoszt. Nü ná, majd fizetnek, majd bolondok lesznek, mint az öreg Avram s az ő leánya Lea, ki a telt lábosokat meg fazokokat hurcolja nékiek szakadásig, s köszönetül lesidózzák!” (Egy kis rövidülés [tőlük], egy kis botlás a ragasztásban [fazokokat], néhány pesties jiddis, panasztiráda, önsajnálát, önirónia, és máris megjelenik a „virtigli” magyar „sidó” alakja!) A nemzeti sorskérdések nem csupán a négy agg magyar figurájában és a gyámjikkal, Avram Mandellivel való kapcsolatukban kerülnek Weöres Sándor porondjára, hanem még jó néhány máig időszerű témában is. Például a „ki a magyar?” újra meg újra felmerülő meghökkentő kérdésében. Az Ambrusba fülig szerelmes Lea kijelenti: „Én nem vagyok sidó. Én nem kiválasztott – én utolsó vagyok. Minden lélegzetemmel, szívemnek minden verésivel, én magyar vagyok.” (Jó hallani, hogy Lea, szemben apjával, milyen gravitással, milyen jól ragozva [verésivel] beszél a magyar nyelvet, és milyen tragikus, hogy mégis Salomhoz kényszerül!) Salom Lea kifakadására a napjainkban szajkózott sértéssel válaszol: „Kisasszony, én végigjártam Magyarországot. Törökök, németek, tótok, cigányok lakják. A magyarok a háborúban elhulltak, kihaltak, többé nincsenek.”

A népesedési vita 1968 óta föl-föléled, és semmilyen intézkedés nem állítja meg a magyarországi lakosság rohamos csökkenését. Ady Endre az 1917-ben írt *Korrobóri* című cikkében írja: „A kultúra és a továbbmenés tehát a Balkán-fajta közé ékelt korcs-magyarság számára, a nem éppen tökéletes, de hasznos zsidóság.” A téma Csurka István utolsó drámájában, az *Írószövevények harca* című művében (2011) is exponált, hiszen az Alelnök, a népi érzelmű fő-

Bauhaus Contemporary¹

Pontosan egy évszázaddal ezelőtt alapította Walter Gropius a Bauhaus intézményét, és ezzel nemcsak egy újabb „izmust” indított útjára abban a művészettörténeti szempontból irigylésre méltóan aktív és sokszínű időszakban.

Az alapításának centenáriumát ünneplő Bauhaus iskoláról – amelynek különlegessége, hogy nemcsak egy szellemi vagy művészeti iskola, hanem intézményesült oktatási intézmény is volt – idén számos kulturális eseményen emlékeznek meg, nemcsak itthon, hanem világszerte is, nemcsak kiállításokon, hanem összművészeti programokon is: a festészettől és képzőművészettől kezdve a szobrászaton és dizájnon, építészetten át egészen a színházig.

A Bauhaus-eszme máig ható szellemi programja a XX. század első felének legjelentősebb művészeti-gondolati központjává avatta Walter Gropius iskoláját, amelynek alkotó szemináriumain számos világhírű alkotó – köztük honfitársaink is – tanultak, ihletődtek, alkottak és indultak el pályájukon.

Olyan tanárok voltak egy helyen, amely sűrűsödés talán csak a reneszánsz Itáliában valósulhatott meg korábban a művészettörténet során: *Lyonel Feininger* (New York, Egyesült Államok, 1871. július 17. – New York, Egyesült Államok, 1956. január 13.) tanította a nyomdászatot, *Paul Klee* (Münchenbuchsee, Svájc, 1879. december 18. – Locarno, Svájc, 1940. június 29.) a könyvkötészetet, *Johannes Itten* (Süderen-Linden, Svájc, 1888. november 11. – Zürich, Svájc, 1967. május 25.) az üvegfestést, *Moholy-Nagy László* (Bácsborsód, 1895. július 20. – Chicago, Egyesült Államok, 1946. november 24.) vezette a fémműhelyt, *Walter*

Gropius (Berlin, Németország, 1883. május 18. – Boston (Massachusetts), Egyesült Államok, 1969. július 5.) és *Breuer Marcell* (Pécs, 1902. május 21. – New York, Egyesült Államok, 1981. július 1.) az asztalosműhelyt, *Walter Peterhans* (Frankfurt, Németország, 1897. június 12. – Stuttgart, Németország, 1960. április 12.) a fotóműhelyt, *Vaszilij Kandinszkij* (Moszkva, Oroszország, 1866. december 4. – Neuilly-sur-Seine, Franciaország, 1944. december 13.) és *Oskar Schlemmer* (Stuttgart, Németország, 1888. szeptember 4. – Baden-Baden, Németország, 1943. április 13.) a falfestő műhelyt, és még sorolhatnám....

Az ő munkásságuk jelentős hatást fejt ki ma is, számos művész hivatkozik rájuk megkerülhetetlen forrásként, igazodási pontként. Az ihletettség megfoghatatlanul szórt világa nehezen feltérképezhető, ezért is fontos jelen kiállítás, amely egy helyen mutatja be, számos kortárs alkotó szemüvegén keresztül, hogy mi a Bauhaus hatása ma, hogyan él tovább, miként van ma is jelen.

Ez a vándorkiállítás pedig a mellett, hogy felidézi a legnagyobb alkotók és személyiségek műveit és filozófiáját, megmutatja azt is, hogy miként él és hat tovább a Bauhaus a kortárs művészetben: mert ez az irányzat, illetve ennek számos gondolata, esztétikai felfedezése és filozófiai irányadása ma is élő és jelenlévő, számos kortárs alkotót inspiráló.

Ezért is tartom fontosnak, hogy a kiállítás szervezői nem egy helyszínen gondolkodtak, hanem vándorkiállítást terveztek: a Művészetek Palotája után Baselben, Békéscsabán mutatkozik be ez a roppant izgalmas és gondolatébresz-

¹ Elhangzott a Bauhaus Contemporary – Fotóművészeti reflexiók a Bauhausra és annak magyar szereplőire című kiállítás megnyitóján a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeumban, 2019. július 11-én.

² A Bauhaus Contemporary – Fotóművészeti reflexiók a Bauhausra és annak magyar szereplőire című kiállítás kurátora Löbl Krisztina, az EDGE Communications művészeti menedzsere. A Munkácsy Mihály Múzeum kiállításának intézményi társkurátora Gyarmati Gabriella művészettörténész volt. A kiállítás 2019. július 11-től augusztus 25-ig láthatta a közönség. (A szerk.)

hős beleszeret a Párizsból hazajött zsidó Kunfi Zsuzsába, aki az Alelnök mellé borul, és túláradó érzelmekkel vallja: „Egy darab Magyarország mindenképpen megmarad. Ezé a férfié, akinek én leszek örökös szolgája a világ végezetéig. És ki tudja, majd talán egy égi zátonyon is, talán a tejúton, ha ő úgy akarja.”

Lényegében a megmaradásunkhoz-pusztulásunkhoz kapcsolódik, hogy Báthory Susanna Kőszegen, a Nyugat kapujában kivándorlásra kész. Fiával, az öt hónapos Báthory Farkassal.

Lehetne sorolni több, máig eleven gondot, de egyről még hadd essen szó: a kontraszelekción. A birodalmi gondolkodás nem tűri a mértékadó hősokeket, öntudatos alattvalókat; vagy alávalóvá degradálja őket, vagy koncepciós perek áldozatai lesznek. A VIII. jelenés kristálygömbvarázslata arról tudósít bennünket, hogy a császári udvar likvidálni akarja azokat a magyar tiszteteket, akik a legvitézebb módon, példaadóan küzdöttek a török ellen Buda visszafoglalásakor. Bátorságuk, küldetéses hitük a legveszélyesebb a bécsi hatalom számára. Elég volt, ha mi, olvasók, mi, leendő nézők a közelmúlt politikai pereire gondoltunk, és megvolt a drámai cselekmény hitele, és tapasztalhattuk: a jogtiprás alapozza meg a kontraszelekción hosszú távú működését.

Terek, maszkok, szerepek

A cselekmény fősodrában végig fel-felbukkan a férfi és nő kapcsolata. A történések előrehaladtával a drámai bonyodalom és végkifejlet felmutatja, a nemiség szélsőségeit is beleértve, a test kiszolgáltatottságának és a lélek kiszikkadásának variációit. A szerelem legfeljebb szikraként lobban el, álomként kísért.

Ambrus–Evelin–Lea–Susanna szerelmi háromszögei ördöglakatként kapcsolódnak össze, és históriájuk pikareszk regénybe illő fordulataival mintegy ellenpontja a fiatalok által előadott két költői színjáték éteri líraiságának és a megjelenítés naiv dilettantizmusának. Így kap még

nagyobb hangsúlyt a kétféjú fenevad nagyüzemű, gyilkos profizmus, szüzeket zsákmányoló sárkánysága.

A köpönyegforgatás, a kaméleonság, a szerepjátszás gazdagon árnyalt különbözőségei, a jellem torzulásainak megannyi változata adja a dráma emberi természetrajzát. Weöres Sándor, mint saját teremtményeit, szeretettel mutatja meg a dráma szereplőit. Didaktikus ítélet nélkül, humorral tárja elénk a véghelyzetbe került ember gyengeségeit, magából kiforduló jellemét, groteszk esendőségét. Számára az egyén elveszti önazonosságát, alakjai csupán az együttes hányattatás mesebeli árnyai. Az alakformálásnak ez a módja mind a rendezőnek, mind a színésznek alkotói szabadságot és evvel együtt alkotói felelősséget ad.

A legalkalmasabbnak tűnt a színjátékosok és a nézők számára az egyetlen közös tér, az „üres tér”. Ez tette lehetővé a népszínházi játéktípust, és ez hangsúlyozta Weöres művének nyitott dramaturgiáját, hagymahéj-szerkezetű összetettségét, a képzelt és a való világ egymásra vetülését.

Az előadás atmoszféráját a tér szimbolikája és a stílus nyíltsága adta. Weöres darabjának shakespeare-izáló dramaturgiája, amelynek alapja a közönséggel való köztudott társadalmi-történelmi élmény, megkövetelte ezt. A prólógusnak szánt *Majomország* egy pillanatig sem hagyott kétséget afelől, hogy nem történelmi képeskönyv lesz a darab, hanem a mával való párbeszéd, ízig-vérig a magyar élet és magyar lét tapasztalatából merítő költői dráma – megbocsátó humorral, de maró gúnnyal és önironiával. Az előadás szuggesztivitása nem a beleéléssel, hanem az együttéléssel nyugodott.

Summa

Weöres Sándor ebben a művében is kifejezte irántunk, a mindenkori játszótársak, olvasók és nézők iránti bizodalmit és szeretetét.

tő anyag, hogy aztán a paksi képtárban, az Art Market Budapesten, a Római Magyar Akadémián, a kaposvári Csiky Gergely Színházban és végül Debrecenben mutatkozhasson majd be, és szólíthassa meg a lehető legnagyobb közönséget.

Kedves Hölgyeim és Uraim! Engedjenek a csábításnak, engedjenek az inspirálódásnak, fedezzék fel a kapcsolódási pontokat a Bauhauszal – legyen az akár a száz évvel ezelőtti, vagy pedig a mai, friss és útkereső!

Birtalan Zsolt: Fountain (2015)

LÖBL KRISZTINA ◀

Bauhaus Contemporary

Fotóművészeti reflexiók a Bauhausra és annak magyar szereplőire a Bauhaus alapításának 100. évfordulója alkalmából

A Bauhaus és annak magyar szereplői előtt tisztelve 2019 áprilisában különleges kortárs fotóművészeti program jött létre, mely először a Budapesti Tavasz Fesztivál keretében debütált.

A *Bauhaus Contemporary* művészeti program és kiállítás témája az alapításának 100. évfordulóját ünneplő Bauhaus iskola, hangsúlyozottan pedig az abban szerepet vállalt magyar születésű alkotók munkássága és hozzájárulása a Bauhaus jelentőségéhez. A „hagyományos” megemlékezésektől eltérő módon ez a fotóművészeti válogatás kortárs magyar alkotók közreműködésével arra igyekszik rávilágítani, hogy a Bauhaus mint iskola, látásmód, téma, vizuális inspirációk forrása ma is élő hagyomány a magyarországi művészeti közegben.

A Bauhaus forradalmi jelentőségéhez magyar művészek sora járult hozzá. A névsorból kiemelkedik az iskola egyik legmeghatározóbb tanára, Moholy-Nagy László és a világhírű építész és formatervező Breuer Marcell, de rajtuk kívül a Bauhaus működésében és látásmódja megalapozásában olyan további alkotók játszottak szerepet, mint például Berger Otti, Johan Hugó, Molnár Farkas, Stefán Henrik vagy Weininger Andor.

A kiállításon¹ szereplő alkotásokat meghívásos pályázat keretében választottuk ki, a

pályázatok elbírálásában közreműködő szakmai testület 15 kiemelkedő fotóművész képeit emelte be a *Bauhaus Contemporary* válogatásba. A szakmai testület tagja Káel Csaba, a Műpa vezérigazgatója, a Budapesti Tavasz Fesztivál operatív testületének elnöke, Máté Gábor, a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Fotográfia Tanszékének vezetője és Petrányi Zsolt, a Magyar Nemzeti Galéria Jelenkori Gyűjteményének vezetője volt. A programban a kortárs magyar fotóművészeti szcena valamennyi alkotói generációja képviselteti magát.

A bemutatott művek a Bauhaus szellemiségét és az annak létrejöttében szerepet vállalt magyar művészeket idézik meg a kortárs fotográfia eszközeivel. Legyen szó egyebek mellett akár a Moholy-Nagy László fotogramjai által inspirált alkotói kísérletekről, az építészet és a fotó műfaji átjárhatóságának vizsgálatáról vagy a karakteres, geometrikus formákról, a *Bauhaus Contemporary* fotóválogatás látványosan jeleníti meg a száz évvel ezelőtti és a mai magyar alkotói közeg közötti elő kapcsolatot.

A *Bauhaus Contemporary* szervezője az EDGE Communications művészeti ügynökség, támogatója az Emberi Erőforrások Minisztériuma.

¹ A tárlat kurátora, szakmai vezetője Löbl Krisztina. (A szerk.)

► GYARMATI GABRIELLA

Művészeti és oktatásmódszertani bravúr

A Bauhaus iskola Pap Gyula zsebnagyítóján keresztül

2019-ben centenáriumát ünnepeljük egy modern, egy nagyon modern kezdeményezésnek. Egy nagy erejű, a ma fiatal generációjának életét is meghatározó elképzelésnek, a XX. század egyik legjelentősebb művészeti forradalmának: a Bauhaus iskola megalapításának. Európa és Amerika számos múzeumában, művészeti és művelődési intézményében megemlékezések zajlanak a jeles évforduló tiszteletére.

A Bauhaus úgy indult, mint egy termékenyítő gondolat, azonban céljá, majd eszmévé tudott válni. Maradhatott volna idea is, de kiváló művészek, remek elmék gondoskodtak arról, hogy be tudja teljesíteni a küldetését. A Bauhaus által létrehozott új univerzumot, vizuális és oktatási rendszert ma is tájékozódási pontnak tekintjük. A Bauhaus origó. A Bauhaus kérdésfelvetés. A Bauhaus inspiráció.

Walter Gropius elsősorban nem különféle technikákat oktató iskolát alapított, hanem egy komplex rendszert hozott létre, amelynek a lényege *új módszer és más magatartás* kialakítása volt. Vállalkozását olyan jeles magyarok segítették, mint Moholy-Nagy László, valamint Breuer Marcell, akit a Vaszilij-szék megalkotójaként ismer a világ. A tanítványok között pedig találunk egy Békés megyei művészt is, az orosházi születésű Pap Gyulát.

Walter Gropius *Az Állami Bauhaus eszméje és felépítése* című írásában így foglalja össze az intézmény törekvésének lényegét: „A tegnapi szellem eszköze az »akadémia«. Ez eredményezte a művészek tevékeny közös munkájának elvértelenedését az iparban és a kézművességben, ez vonta maga után teljes el-

magányosodásukat. Erőteljes korokban a nép egységes tevékeny munkáját a művészember termékenyítette meg, mivel benne élt az életben, mert az alkotóképesség és tudás azonos alapjait a napi gyakorlatban szerezte meg, akár csak a nép bármely más iparosja.

Akkor még nem tenyésztették államilag azt a végzetes és gögös tévedést, hogy művésznem lenni megtanulható foglalkozás. A művészet nem tanítható! Hogy csupán a készség fokán vagy alkotó módon folyt a művészi munka, az az egyén tehetségétől függött. Ezt nem lehet tanítani és megtanulni, noha minden alkotómunka alapfeltétele a kéz képessége és az alapos tudás, az egyszerű munkás teljesítményénél éppen úgy, mint a zseniális művész esetében.”¹

Pap Gyula (Orosháza, 1899. november 10. – Budapest, 1983. szeptember 24.) festő-, grafikus- és iparművész valamint művészpédagógus, aki a fotográfia területén is figyelemreméltót alkotott. 1915-ben kezdte meg tanulmányait a bécsi Graphische Lehr- und Versuchsanstaltban, a Császári- és Királyi Grafikai Tan- és Kísérleti Intézetben. A doberdói frontról építésben visszatérve, 1918-ban a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem jogelődjét, az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Tanodát látogatta, ahol a grafika szakon² a nála csupán öt esztendővel idősebb Haranghy Jenő tanította. 1919-ben Bécsbe költözött. Megismerkedett a magyar aktivizmus kiváló művészeivel, a Tanácsköztársaság bukása miatt emigrációba kényszerülő Uitz Bélával és Berény Róberttel, aki a Művészeti Direktórium festőszakosztályában betöltött vezető szerepe okán távozott

Noll Móric: *A nagy Pap Gyula kirakó* (2019)

1 Walter Gropius: *Az Állami Bauhaus eszméje és felépítése*. In: *Bauhaus. Válogatás a mozgalom dokumentumaiból*. Szerkesztette: Mezei Ottó. Budapest, Corvina kiadó, 1976. 51. p.
2 *Az Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskola évkönyve 1880–1930*. Szerkesztette Helbing Ferenc. A kiadó neve, a kiadás helye és éve megjelölése nélkül. 87. p.

Magyarországról. Ugyanebben az évben vonja magára a figyelmét a *Der Sturm* című berlini irodalmi, művészeti folyóirat, amelynek radikalizmusa ugyanúgy érdekli, mint a laphoz kapcsolódó, számára mindenképpen újdonságként ható művészek és irányzatok.

1920 és 1923 között a (csupán egy évvel korábban alapított) weimari Bauhaus iskola fémműves szakának hallgatója, ahol a figyelmét már korábban magára vonó Johannes Itten és Moholy-Nagy László keze alatt dolgozott.³ A műhelymunkát az első két évben Alfred Kapka, a képzés második felében pedig Christian Dell⁴ segítette. A célt, hogy a hallgatók művészekké és egyben mesteremberekké váljanak, az egy-egy szakmát képviselő és azt valóban átadni kívánó oktatók jelenléte tette lehetővé.

Haulisch Lenke ekképpen ír Pap Gyula kezdeti törekvéseiről: „Pap Gyulát, jóllehet Itten személye miatt jött a Bauhausba, és azért, hogy festeni tanuljon, elfogta a kísérletezés láza, és Gropius elvének megfelelően, az előkészítő után mesterséget választott. A nehezen megmunkálható fém érdekelt a legjobban. A fémműhelyben készítette el azokat a tárgyakat, amelyek máig is az intézet első reprezentatív darabjai közé számítanak. 1922-ből származó színes (réz, vörösréz, ezüst) vázája még antik emlékek romantikus hordozója. Később azonban, a többi műhely eredményeivel kölcsönhatásban létrejöttek azok az edényei, melyek a modern ipari formatervezés első eredményei közé tartoznak.”⁵

A letisztult formaalakítás elvét követő tárgycsoport legkiemelkedőbb darabja az az 1923-ban készült állólámpa, amelyből a Békés megyei Nagy Gyula Területi Múzeum Orosházi Képtára is őriz egy példányt. Az állandó kiállítás részeként folyamatosan megtekinthető 177,4 cm magasságú, nikkelezett és festett fém valamint üveg együttes felhasználásával ké-

szült darab egy másik múzeum gyűjteményét is gazdagítja. A Los Angeles County Museum of Art-ban (Los Angeles, Amerikai Egyesült Államok) szintén találkozhatunk vele.

Az orosházi kiállításban az állólámpa hatása és ereje egyértelmű, kvalitása és mérete egyaránt a kiállított alkotások fölé emeli, nem lehet nem észrevenni. Sugárzó és friss, ki hinné, hogy már majdnem száz esztendeje született. Ugyanebben a teremrészben azonban szerepel egy másik tárgy is, egy kisméretű, alig észrevehető darab. Egy hétköznapi eszköz, egy sokat használt, kissé kopott felületű holmi. Egy szellemes alkotás, egy igazi Pap Gyula-ereklye. Egy összecukható nagyítóról, egy ún. zsebnagyítóról van szó, amely egy mértani alapformából indul ki. A kissé lekerekített sarkú rombusz testből egy fém keretbe, tulajdonképpen egy széles gyűrűbe foglalt nagyítólencsét hajthattunk ki. A tárgy hétköznapi funkciójából adódóan talán nem szabadna pátosszal öveznünk ezt az apró nagyítót, de egyszerűségében való tökéletessége, kicsinységében rejlő nagyszerűsége okán mégis engedélyezek magamnak lelkesedést és némi emelkedettséget is...

A Bauhaus iskolában töltött harmadik vagy negyedik esztendőben, 1922-ben vagy 1923-ban született az elektromos szamovár terve⁶. A modern formatervezés korai, igen izgalmas tárgyakat hozó kezdeti szakaszában, fém és üveg kombinációjából elképzelt szamovár terve fenséges, de kissé valószerűtlen. Az ábrázolás inkább gyönyörű vízióknak tűnik, mint tervrajzoknak.

1923-ban a Bauhaus iskola vezetői ragyogó szakmai előrelépési lehetőség ötletével keresik meg Pap Gyulát. Az intézmény eszméinek és oktatási vezérelveinek tökéletesen megfelelő⁷ ifjú (még mindig csak 24 éves) szakembernek felajánlják a fémműves szak vezetését. A fémműves szak művészeti vezetését és a fémműves

Pap Gyula: Zsebnagyító (1922 körül; Nagy Gyula Területi Múzeum Városi Képtára, Orosháza)

szak technikai vezetését – egyszerre. De Pap Gyula nem él a lehetőséggel, és el is hagyja az iskolát. Weimarban ekkor már valami hiányzik számára, valami, amit azonban 1926-ban a berlini művészeti magániskola, a Moderne Kunstschule, majd 1929-től az Itten-Schule biztosít majd számára.

Johannes Itten működése már 1919-ben érdekelt, de mire Pap Gyula Bécsbe érkezett, az iskolaalapító – Walter Gropius ösztönzése nyomán – Weimarba tette át a székhelyét. Biztosak lehetünk abban, hogy Pap Gyula nagyrészt Itten miatt iratkozott be a Bauhaus iskolába. 1926-ban pedig másodszor is a nyomába eredhetett, amikor az újonnan létrehozott berlini intézményben tanári állást kapott.

Az Itten-Schule az építészet mellett festő, szobrász, tervező grafika és fotó szakkal indult. A Bauhaus korábbi tanárai és egykori tanulói alkották a tanári kart, amely az iskolát a Dessauba költöztetett Bauhaus alternatívájaként fogta fel. Itten tulajdonképpen az azóta új irányba

haladó Bauhaus eredeti eszmerendszerét vitte tovább Berlinben. A Bauhaus működésének második szakaszában a létrehozott tárgy esetében a műalkotás-jelleget a termék-jelleg váltotta fel. A tárgy/termék használhatósága, társadalmi szintű hasznossága került előtérbe, ezzel párhuzamosan a műhelymunkát az üzemi termelésnek kellett felváltania. A kész tárgy pedig már nem műalkotás volt, hanem kereskedelmi árucikk. Ez jócskán különbözött Johannes Itten elképzelésétől, aki az alapképzőnek vagy nulladik évfolyamnak tekinthető előkészítő tanfolyamra épülő, műhelyrendszerű képzést indított Weimarban és Berlinben is, amely magában foglalta az elméleti és a gyakorlati oktatást egyaránt.

Mutatkozik azonban még egy nagyon fontos különbség Gropius és Itten szemléletében. Mégpedig az, hogy Gropius-szal ellentétben Itten szerint a művészet igenis tanítható. Célja szerint a tanítványokat „kreatív generátorokká” akarta tenni, hogy mindannyian a személyisé-

3 Bauhaus Utopien. Arbeiten auf Papier. Kiállítási katalógus. Szerkesztette: Wulf Herzogenrath. Stuttgart, Edition Cantz, 1988. 17. p.

4 Christian Dell nevéhez fűződik a KAISER idell™ sorozat, amelynek részét képezi az 1936-ban bemutatott, a dizájn-történet fontos stációjának számító asztali lámpa is.

5 Haulisch Lenke: Pap Gyula. Budapest, Corvina Kiadó, 1974. 10. p.

6 A szamovár tervét Haulisch Lenke 1928-ra teszi, de Doehler Emese Gyula Pap című művében (Kromsdorf, Freundkreis Schloss Kromsdorf e. V., 1999, 96 p.), amelynek Haulisch Lenke társszerkesztője volt, már 1922-es datálással szerepel. Az Iparművészeti Múzeum, amely a tárgy tervét őrzi, 1923-ban születettnek ítéli.

7 „A Bauhausnak az a szándéka, hogy a hallgatókat két irányból ösztönözze: a művészi és kézműves munka felől egyaránt. Mivel ma nem ismerünk olyan személyeket, akik mindkét területen egyforma otthonossággal mozognak és elég magas színvonalon, minden hallgatónak, akárcsak eddig, két mestertől kell tanulnia, egy művészi és egy technikai irányítótól.” De most már volt, pontosabban lett volna olyan szakember Pap Gyula személyében... A fenti idézet forrása: Forgács Éva: Bauhaus. Pécs, Jelenkor Irodalmi és Művészeti Kiadó, 1991. 62. p.

Otthonunk ajtaján a történelem kopogtat

A Gyulai Várszínház Erdélyi Hetéről

Az elszakíttóság vonzerő. Jelenlegi háttérünk Romániával szinte karnyújtásnyira van Gyulához. Az odalett települések közül légvonalban Csíkszereda 347, Székelyudvarhely 310, Marosvásárhely 250, Szatmárnémeti 176 kilométer. Missziót teljesít Elek Tibor, a Várszínház igazgatója, amikor a közönsége mulattatására nem Budapestről hív meg egy operettet, hanem elmegy a Mágnás Miskáért Csíkba. Nem autóbust bérelve viszi el a város színház-ínyenceit Temesvárra, hogy megnézhessék a Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulatával koprodukcióban készült, Csábi Anna rendezte, szípkázóan szellemes terror-burleszket, hanem az előadást hozza helybe. Az Erdélyi Hét nevet viselő kifestiválon 9 produkciót – köztük egy gyermek-bábdarabot és egy felolvasó-színházat – láthatott a közönség.

Az idei a második évada Eleknek a Várszínház élén, s második az Erdélyi Hét is. Egy-egy mustra karaktere mindig az aktuális kínálat, a színházak kimozdulási hajlandósága és a színpad-kompatibilitás függvénye. Ezúttal szerencsés csillagzat alatt dolgozott a programválogató: sikerült megvalósítani, hogy a felhozatal leképezze, reprezentálja a határtól Keletre működő színházainkra jellemző stílusáramlatokat, szellemi és praktikus erőtereket.

A szfinx. Érkezett – arányos naptári terítésben – három zenés előadás, egymástól egészen elütő műfajban. A fesztiválnyitó esemény musical volt, az *Egy szerelem három éjszakája*. A Nagyvárad Szigligeti Színház előadását – Hubay Miklós librettójával, Ránki György zenéjével és Vas István verseivel – Novák Esz-

ter művészeti vezető rendezte, bátran vállalta, hogy a neobarokkosan historizáló otthoni nézőtér helyett a várudvar legyen a történet helyszíne, az elhagyott polgári lakás nappalija. A nézőket nem költöztették a színpadra; a színészek játszottak körös-körül és alul-felül. Amit veszítettek a réven, azt kamatostul nyerték vissza a vámon: ebbe a térbe érzékelhetőbben tudott betörni a háborúban vesztesre álló fél kisvezéreinek pánikagressziója, mint a Helmer & Fellner tervezte ékszerdobozéba, Váradon.

Az Egy szerelem három éjszakája kétfejű dramaturgiai szfinx. A teste zenéből van, az egyik feje holmi dramatikus történet, a másik a dalszöveg. Bár az alkotócsapatot Ungvári Tamás esztéta szervezte meg, az igazi ötletgazda neve talány. Tény, hogy 1956 traumáját követően a politikának szüksége volt valami nyugatiasságra, valamire, ami az *Ének az esőben* vagy a *Hair* mértékében, de a *Cabaret* tartalmi töltetével hat, s rokonszenvet ébreszt a pesti srácokban a megrendelő, a regnáló hatalom iránt.

Pozitív töltet gyanánt, a darab librettóját Radnóti Miklós sorsa ihlette. A felkért szerző, Hubay Miklós élete utolsó interjúiban, s a próbaszünetek magánbeszélgetéseiben óva intett a direkt Radnóti-párhuzamtól. A hangsúly Novák Eszter színrevitelében sem erre helyeződik: a történeti mementó árnyékából a jelenbeli, a közösségeinkben és a magánéletünkben megélt békevész-korszakainkra int. Szól általában a hiszékenységről, a félelemről és a szorongásról; a csömlő vezetőkről (Hajdu Géza, Dimény Levente), a balpék alattvalókról (Kocsis Gyula, Szotyori József, Csatlós Lóránt) és a módos

güknél, érdeklődésüknek, képességeiknek és fizikai teljesítőképességüknek leginkább megfelelő területet válasszák. Az órákon – az akkor általánosan elfogadott pedagógiai elvektől drasztikusan eltérő módon – relaxációs gyakorlatok alkalmazásával igyekezett segíteni tanítványainak személyiségfejlődését. Ösztönözte hallgatóit, hogy érzelmeiket és érzéseiket egyaránt használják a műalkotások létrehozása során. Nagy hangsúlyt fektetett a velünk született kreativitás fejlesztésére. Tudta, hogy a tanárok személyisége pozitívan befolyásolhatja a hallgatók személyes és művészeti fejlődését egyaránt. Itten progresszív, jövőorientált gondolkodásával képes volt katalizátorként működni.⁸

Pap Gyula figyelme a berlini évek idején a fotózás felé fordult, de a kísérleti színházi produkciók is felkeltették érdeklődését. Gyermekkorában kapta első fényképezőgépét, amelyet örömmel és gyakorlattal használt, de művészi látásmódjához teljességgel igazodó fotográfiákat csupán ebben az időszakban kezdett készíteni.

Pap Gyulát lenyűgözte Johannes Itten szuggesztív személyisége, pedagógiai állásfoglalása és a művészethez való viszonyulása. Egészen addig dolgozott az Itten-schule alaptanfolyamának tanáraként, amíg a nemzetiszocialisták bezárásra kényszerítették – oly sok között – ezt az intézményt is. 1934-ben tért haza. 1937 és 1940 között egy rendkívül modern nyomógépekkel rendelkező textilgyárnak, Goldberger Leó fonó-, szövő- és nyomóüzemének lett a textiltervezője. Talán neki is része volt abban, hogy az 1937-es Párizsi Világkiállításon, ahol egyedülként képviselték Magyarországot, cége elnyerte a nagydíjat. Ebben az időszakban Kassák Lajos Munkakörében is vállalt tanítást, 1947-ben pedig egy festészeti szabadiskolát

alapított. A Nagy Balogh János Népi Kollégium és Festőiskola munkáját 1948-ig irányította Nagymaroson.

Az 1949/1950-es tanév a Magyar Képzőművészeti Főiskolán is nagy változásokat hozott. Megváltoztatták a képzés struktúráját és az oktatás elvét egyaránt, a tanárok cseréje pedig már egy esztendeje folyamatban volt.⁹ Ekkor vették fel Pap Gyulát, aki alakrajzot kezdett tanítani.¹⁰ 1962-ig volt a Magyar Képzőművészeti Főiskola munkatársa.

Pap Gyulát az 1940-es években már nem foglalkoztatta a formatervezés. Igen korán, az 1920-as években kezdett festeni, amihez sokszorosító képgrafikai eljárások és alkalmazott grafikai feladatok¹¹ társultak az évek során. Berlinből való hazatérése után részt vett a Képzőművészek Új Társasága kiállításain. A Tamás Galériában is bemutatkozott, majd később – többek között – a bécsi Collegium Hungaricumban és a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeumban is szerepeltek művei. Festészetében, amely a tanítás mellett a legfontosabbá vált számára, látványos fordulatok jelzik az orientációjában végbement változást.

A hosszú alkotópályája idején festészeti működését több ízben, 1961-ben és 1974-ben a Munka Érdemrend Arany Fokozatával, 1972-ben Érdemes Művész, 1981-ben pedig Kiváló Művész címmel ismerték el. A kiváló tárgytervező azonban nem nyert díjakat. A Bauhaus születésének százéves évfordulóján viszont majd' minden eseményen említik Pap Gyula, a kiváló formatervező iparművész nevét. Ismerik őt. Számon tartják a műveit. Ez is az elismerés egyik formája, a XXI. századi utókor számára pedig talán sokkal fontosabb...

8 A Johannes Itten személye és működése, a XX. század elején indult reformpedagógiai mozgalmak, az Itten-Schule, a mazdaznan mozgalom és a vegetarizmus iránt érdeklődők egyaránt haszonnal forgathatják az Egyesült Királyságban élő német művészettörténész alábbi könyvét.

Eva Streit: Die Itten-Schule Berlin. Geschichte und Dokumente einer privaten Kunstschule neben dem Bauhaus. Berlin, Gebr. Mann Verlag, 2017. 336 p.

9 A régi tanárokat azonnali hatállyal küldték el vagy kényszernyugdíjazással távolították el az intézményből.

10 Forradalom előtt. A Képzőművészeti Főiskola története 1945–1956 között. In: http://www.mke.hu/forradalom_elott/

11 Moholy-Nagy Lászlóval közösen, valószínűsíthetően 1933-ban.

Egy szerelem három éjszakája – Fotók: Kiss Zoltán

kibicekről (ifj. Kovács Levente, Fábrián Enikő), akik az alkalmazkodóképességükkel mindenkit túlélnek. Közelebről pedig, a szerelmi háromszög kockázatától. (Ha Viktor – Kiss Csaba – nem vágyja a barátja feleségét, Júliát, aligha hívja őket magához abba a lakásba, amelyet a tulajdonosai éppen a veszélynek kitettsége miatt hagytak el.) A szerelem egyenes tengerlyén, Bálint – Sebestyén Hunor – költőszerű költő: önmagán kívül, szerelmes a feleségébe is, továbbá a becsület virtusának tartja a halált. Júliája – Tasnádi-Sáhy Noémi – emberi ellenpont: a logikai kontroll árnyékából burjánzó érzelmek (szavak) helyett, szüntelen keresi a testünk nyelvén megvallott szerelmet. Ophélie üdvössége jut neki: felteszi forni a teavizet, mert tudja, hogy a halott férje pontban ötkor délután, megérkezik. (Novák Eszter megszabadítja a nézőt a darabban rögzített valóságtól: életben hagyja számunkra Júliát.) Külön élmény, hangulatsugárzó tényező Brugós Anikó vezénylese. Megvilágítva dirigálja a színpadra tett zenekart, a nagybetűs karmestert játssza, aki csak félszemmel figyeli a zenészeit; igazában az erőterét fókusz, lendületével mindnyájunk életének a tempóját diktálja.

Pentaton dramaturgia[1]. Az idő fölötti remény színháza, akár Török Viola rendezésében, Tamási Árontól a Tündöklő Jeromos; a Spectrum Színház, a Maros Művészegyüttes

és a Kisvárdai Várszínház és Művészetek Háza koprodukciója. A különbség, hogy Marosvásárhelyen nem a rendező hagyja el végjátékából az ördögöt, hanem az író robbantja fel. A librettók és a népmesék közös vonása, hogy a történet (mese) kötelezően áttekinthető, egyenes vonalú. Az Egy szerelem (...) padlásról parancsolgató tűzoltója, és a falu közösségének békéjét felbolydító szabadságexportőr – rokonok. Rokona Jeromos – Nagy István – a musical Viktorjának is, amennyiben szerelmi kiszemeltje, Ágnes kezének megkaparintása érdekében szít kérésre menő vizályt a leány két udvarlója között. A népnek könnyebb sorsot ígér, védelmet az előjáróikkal szemben. Szabadulni akarnak az emberek a reménytelenségtől, ezért hiszékenyek. Pénzt szór a nép közé, akkor azonban betoppan a falu nagy becsben tartott szónóloja – Farkas Sándor-Csaba – s közbelép: „Azt hiszitek, hogy eljön ide egy ember és nem akar tőletek egyebet, csak azt, hogy tegyétek a zsebetekbe az ő pénzét?... Gondolkozzatok!... Nem vagyunk mi koldusok, akiknek alamizsnát kell adni! Amivel csak holnapig lehet élni! Nekünk több kell, mert nem holnapig akarunk élni, hanem fainkban és unokáinkban hosszú századokon keresztül.”

Kitűnő, székely-ízű alakításokkal örvendtet meg az előadás. A korcsmáros, Gyórfy András szarkasztikus bölcsként viseltetik a házába betündöklő Jeromos iránt. Fiaként

György Károly, az éretten eleven, méltó bölcsutód. A körülrajongott Ágnes szerepében, Márton Emőke-Katinka modern fiataloként, látszat-szenvtelenül adja jelét annak, ahogyan megérintheti valaki lelkét a kísértés, és ahogyan önmagából merítve az erőt, le tudja győzni azt. Az erényére rásegítő ellenpontként lép színre a varrónő, Czikó Juliánna. Ő szenvedélyes férfialsónemű-szabó, nem minősíti tetteik szerint a kuncaftokat: a szende erkölcsi tájat fodrozó érzékenység. Eltalált epizód karakter valamenyny színház, ne hagyjuk említés nélkül egyiküket sem: Kásler Magda, Ruszuly Ervin, Duka Szabolcs, Szász Róbert, Kárp György, Tatai Sándor, Barabás Levente, Szász Péter és Szász Anna.

Játsszák: A falu népe – a Maros Művészegyüttes táncosai. Muzsikál: a Maros Művészegyüttes zenekara. Zeneszerző és zenei szerkesztő: Kelemen László. Koreográfus: Horváth Zsófia. A koreográfus munkatársai: Ruszuly Ervin, Farkas Sándor-Csaba.

Színpadiaság – pentaton dramaturgia. Világos beszéd, karakteres figurák, félreérthetetlenül feltárulkozó szándékok. A jó tisztán elválik

a rossztól. Brecht sem tesz egyebet a színpadon, csak ő valamiért szakmai közszeretnek örvend a világban, Tamási Áront pedig lesajnálja sok olyan is, aki anyanyelvének tartja a magyart (a székely a kodifikált magyartól sokban különbözik, de annyiban nem, hogy a zamata megfejtethetlen lenne a pesties tájszólást ismerők számára). Szimbiotikusan ötvöződik a szöveg a táncsal: táplálják egymást, és táplálkoznak egymásból: végeredményben közös az élményi és a jelentésbeli gyarapodás.

Édes otthon. Otthonunk ajtaján a történelem kopogtat. A szomszédunk érkezése is történelem. Ami nem történelem, majd az lesz. A legvéresebb történelem is csak akkor nem komédia, ha bohózat. Ilyen szemmel élünk. Alkalmi az otthonunk, ha luxuscsövezésre adjuk a fejünket egy elhagyott nagypolgári lakásban (Egy szerelem három éjszakája), ha egyetemista albérlők vagyunk Barcelonában (Burundanga...). Otthontalanok leszünk a saját házunkban, ha hívatlan idegenek veszik be magukat oda, kezdetben egy telefonfeltöltés okán, majd örökre (Migránssook[2]), ha a hívatlan idegen maga az ördög, s önmagunk lélek-sámlijáról taszít

Tündöklő Jeromos

le bennünket (*Tündöklő Jeromos, Rengeteg Ábel és Kürtös Kata kalandjai*). Az otthonunk alkalmisága állandó, ha tömbházban kapunk lakást (belső migráció), ahol a szomszédok legkisebb nesze is áthallatszik, és a minőségeik eltérő volta miatt nem valóak közös fedél alá az emberek (*Semmit se bánok, Homemade*). Vagy, amikor kiderül, hogy hiába költöztünk el, az emlékeink visszavonzanak (*Liget*), és megfordítva, ha attól leszünk önmagunkká, hogy vállaljuk szerelmünkért az elszakadást mindattól, amit az otthonunk jelent (*Mágnás Miska*).

Az Erdélyi Hét harmadik zenés bemutatója – ez utóbbi. Szirmai Albert – Bakonyi Károly – Gábor Andor: *Mágnás Miska*. Az operett megkísérelése. Lakossági igénytől, városvezetői akarattól hajtva, színészi sikeréhségtől és szakmai kalandvágytól üzve, lényegében tehát helyi közakarattól, kedvösszefogásból. „Sose mondd a mamának azt, hogy hamis a hangja / Sose mondd a mamának, hátha nem is úgy hallja.” Ebben a strófában hatalmas igazság van. Hajdan, a kaposvári teátrum hős- és fénykorában színikritikusok özöne akarta *nem úgy* hallani.

Az ismerős slágereket az agyunk dalolja, a belső fülünkbe. Ez a szubjektíve tökéletes hangzás akkor képződik meg, ha a színpadi látnivaló inspiratív, ihlető. Kányádi Szilárd, az operett rendezője erre törekedett. Nem kábított naturalista díszlettel, kor- és ranghű kosztümökkel – tervező: Kelemen Kata –, s a párbeszédet sem végszóépítkezésként tálalta. Mindenben teret engedett a néző képzeletének, de a hallgatóénak is, amennyiben a címszerepet és a szubrettét – Miska, lovász: Puskás László és Marcsa, mosogatólány: Sándor Anna – kitűnően éneklő-táncoló színészekre osztotta. Pótszékes volt a nézőtér, s az előadást a város különböző pontjain, olykor megállva hallgatták az üdülővendégek.

A kifestivál másik, kiemelkedő értéke a fiatal rendezők bemutatása volt. Közülük Botos Bálint, a *Liget*[3] rendezője szinte révbé érkezettnek mondható, a Kolozsvári Állami Magyar Színházban dolgozó Vargyas Mártára is felfigyeltek már. Igazán a pályája elején tartó rendezőnek a temesvári színésznő, Csábi (Horváth) Anna mondható.

„*Jobb a műnap, mint a Nap / anyagnál a műanyag*”. Négyéves forma lehettem (kb. 1958),

amikor a rekkenő nyári hőségben minden napi hírében azzal riogatott a Rádió heteken át, hogy a jégkorszak hamarosan ránk köszönt. Én meg kértem reggelente a munkába készülő otthoniakat, hogy hajtsák már félre a spalettát a szobámban, mert látni szeretném a jégvirágot az ablakon. A Norvégiában tanuló egyetemista esetének játszásokor ugrott elő ez az emlékem, amikor a fiú öngyilkosságra szánja magát, nem akarva bevárni, amíg a műanyag-szeméttől elpusztul a világ. A Szüleink-projekt keretében, a *Homemade* alkotói ezúttal arra keresik a választ, hogy a 12-19 év közötti kamaszok miért utálják a szüleiket, tömegesen. Hatalmas kutatási anyagból, mintegy hetven mélyinterjú dolgoztak fel dramatikusan, váltogatott közlésformákkal igyekezve éberrel tartani a közönséget. A rendező, Vargyas Márta intellektusát, humorát, empátiáját és színészválasztó, színészvezető képességét dicséri, hogy élvezzük az előadást, s nem arra gyanakszunk ültünkben: a kutatók vagy nem apától és anyától születtek, vagy mélyalvásban töltötték a saját kamaszkorukat. A nagyszerű színészi munkának tapsoltam.

Burundanga, avagy a maszk, a baszk meg a cucc. A romantikus kelekótyaság örökletes: Keresztapáról Keresztfiúra száll. A nagyvállalkozóvá cseperedett, veterán terrorista – Rappert-Vencz Gábor – impozáns workshopot rögtönöz a zöldfülűeknek, miután meghíúsította az ellene irányuló túszejtő akciójukat. A szakács végzettségű terroristát főzni is megtanítja, ami közben eszébe jut, hogy a feleségével vissza kell vonnia az elrablása miatt tett feljelentését a rendőrségen. Az asszony – hiába tanította a férje – természetesen nem cselekedett, mikor megszarolták. Ezt akkor pótolja, miután már a lemondást kapta parancsba. Naná, hogy kiszáll a kommandó, és lepuffantják az ártatlan fiatalokat, pedig az unokahúga – Keresztes Ágnes (Silvia) éppen megmutatta, hogy virtigli terroristalány, s persze az volt már – gerlehangú zsarnok, amikor barátnőjét rábeszélte a burundanga (nyelvoldószer, igazságszérum) beadására a fiúnak, aki teherbe ejtette őt, kitudakolandó, igazán szeretve van-e, és akar-e a legény – Csata Zsolt – gyereket. Lőrincz Rita (Berta), aztán sokkal többet megtud, mint amennyire egy várandós nőnek szüksége lehet.

Burundanga, avagy a maszk, a baszk meg a cucc

Szabad a csattanóval kezdeni az előadás-krónikát, mert nem a végén nevetünk, hanem végig. Hirtelenszöke agyú egyetemista lányok éjsötét agyú legényekre bukkannak: egyikük informatikus, a másik – Orbán Zsolt – baszk terrorista, a felozlatott szervezet egyetlen maradványa. Annyira gáz közöttük a kommunikáció, hogy a sületlenségek összhangzata már szinte bölcsességözőn. Puritán angol humor, katalán burokban: a Galcerán féle vegyület hasonlatos Feydeau színpadi nyelvéhez. (Jordi Galcerán a Grönholm-módszer című többszörösen díjazott darabjáról ismert.) Csábi Anna számára kedves mozgástér ez a folytonosan érzelemfűtött, ugyanakkor szarkazmussal teljes nyelvi-képi világ. Pontos ütemet diktál, kifeszíti a helyzeteket, s mindegyiket feloldja a következőben – innen a röhejfolyam, még akkor is, ha alkalmasint magzattal a hasában lesz valaki önkéntelen mártír. Mert vicc az egész. A rendező arányérzékéből jeles.

Székelly Csaba: Semmit se bánok. Amit bánhatunk. A 2019-es gyulai évad tervezésekor szenzációt lehetett remélni ennek az új darab-

nak a felolvasószínházi bemutatójától, mire azonban az eseményre sor kerülhetett, addigra már 4 színház a műsorára tűzte, sőt, megtartották Szatmárnémetiben az ősbemutatóját is. A történetek dacára, Gyulán főszereplő-cserével, de nagy elszántsággal láttak neki a próbáknak, Lőkös Ildikó dramaturgi közreműködésével.

Valamelyest Páskándi Géza Vendégsége megfordított képletét érzem Székely története mögött, ám ez akkor derülhet ki, ha Sebestyén Aba színre viszi majd. Most, a bűn-jóvátételi kísérletben katalizátor szerepet betöltő Kovács Kata Milla érzékeny felnőtt-gyermeki játéka ragadott meg. Egyetemi hallgató létére olyan alakítást nyújtott, első olvasatban annyira megtalálta a figurát, hogy köréje lehet az előadást elképzelni.

[1][1] A pentatóniáról: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Pentat%C3%B3nia>

[2] <https://magyarateatrum.hu/europa-ujrahasznositasa/>

[3] Emléktűzész. http://szinhaz.w3h.hu/sites/default/files/kisvardai_lapok/2019_06_22.pdf

Kínlódás és elragadtatás

Szabó T. Anna: *Határ*

Szabó T. Anna kötetének szövegei nekiron-tanak határainknak, körültagogatják azokat, akár országokat, embercsoportokat szétválasztó fizikai, vagy identitásunkat, lehetőségeinket, szerepeinket körülhatároló láthatatlan vonalakról van szó; lerombolni ezeket csak néha lehet, mert „A fal bennem van, és soha nem múlik el, mint az émelegés, mint a tériszony.” (54.) De mihez kezdhetünk e felismerésekkel? Úgy tűnhet, a *Határt* elsősorban nem ez foglalkoztatja, hanem főként a (ki)mondás szabad úttörése, a kitárulkozás megzaboláz(hat)atlan módja, a saját és a világbeli történések fölötti szorongások, kétségbeesések megnevezése – amit valamenynyire oldhat a „felsorolás mechanikájának öröme”. (137.)

A határ fogalmának tematikus kiaknázása egy olyan felszabadulásra törekvő szövegvilágban történik, ahol a négy ciklusba rendezett, tudatos átgondoltságot tanúsító kompozíció harmincöt írása formailag-műfajilag ellenáll a körülhatárolhatóságnak. Ugyan fülszövege „prózákként” kínálja őket, ez legfeljebb a sorok lapszéltől lapszélig való tördelésében és a helyenkénti narratívszál-kezdeményekben érvényesül; képeinek kibontásában, érzékelésében, asszociációiban, nyelvben a kötet lírai, impresszióinak rögzítésében, kérdező és válaszkeresési hajlamában esszéisztikus, vallomásossága révén pedig olykor az énelbeszélés felé tolódik. A legmegfelelőbb olvasási stratégia talán az, ha felfüggesztjük a valamilyen műfaj sajátosságai felőli elvárásainkat, s megpróbáljuk követni és figyelni azt a lendületet, amely a szövegeket megteremti. Ebbéli törekvéseink beleütközhetnek egy idő után abba, amit Kiss Georgina *Jelenkor*-beli kritikájában (2018. szeptember) a kötet egyik fő „kellemetlenségeként” azonosítja, az én olyan mértékű előtérbe kerülésébe, sa-

ját jelentőségének olyan felnagyításába, ami az olvasó uralásához, játéktérének beszűkítéséhez vezet. Ha viszont megpróbáljuk lehámozni a túlbujánzást, ami részben mindennek az okozója, vagyis azt, amit az elbeszélő(k) mond(a)nak attól, amit nem fejt(enek) ki, felfedezhető néhány látensebb mozgatórugó, néhány kevésbé explicit feszültségtengely, amely a kötet makroszintjén az egyes szövegek kölcsönhatásából válik kitapinthatóbbá.

Az idegenségélmény és határátlépés, a szabadság megélhetősége a családon és nagyobb közösségen belül, a női tapasztalatok, a gyűlölködés és félelem egyéni és társadalmi szintjei, a veszteségélmények között szorongó elbeszélő válaszkereséseiben és -kísérleteiben nem logikára alapoz („Ének a nyelv, nem logika.”, 137.), hanem érzelmibb dimenziókra, asszociációkra, emlékképekre, álmokra, József Attila-versekre.

Egyik fontos kérdés a kötetben a „Hol romlik el?”. Előbb a *Beszorítva* című írásban, ahol a társadalmilag „beszorult” feszültségeket, frusztrációkat és tehetetlen haragot beszéli el; majd a közvetlenül szomszédos *Haragban*, itt az alázat, a Szent Margit-i önfeláldozás imperatívusa ellen lázad az egyén szabadságvágya. Ezek a felgyülemlett, többnyire általánosságokban vázolt indulatok a kötet egészében előtörnek, legyen szó a menekültválságról, idegengyűlöletről, a másiktól való elzáródásról vagy a már gyermek- és kamaszkorban berögződött, konkrét szituációkhoz is köthető szegényezetről és büntudatról az erőszakosság és engedelmség tanulása, a felnövés során. Bár az oknyomozásnak van néhány konkrét „eredménye” – például mások elejtett mondatainak meghatározó voltában, a különféle szerepek okozta beszűkült lételehetőségekben is gyökerezik a „romlás”, sugallják az asszociációk –, a *Beszorítva* című

szöveg egyik remek mozzanata, hogy egy ugrással megmutatja: a magyarázat keresése könnyen átsiklik a bűnbakkeresés csapdájába. (Jó lett volna, ha ezután nem következik ilyen álpszichologizáló, könnyen üresedő mondat: „mindent, amivel mást vádolunk, magunk már elkövettünk.”) Hogy a kérdésfelvetéstől igen nehéz továbblépni s eljutni valahova, az abból is látszik, ahogy igen gyakran klisékbe és nagyotmondásokba torkollik a mondatfolyam („Erős a szeretet, mint a halál.”, 29.), a záratok is sokszor pátoszteliek vagy erőltetettek, miközben nagyon sok jó, szép fordulat tapintatja és izletteti velünk a nyelv lehetőségeit, állít meg szemlélődni a mondat ritmusa, szörendje révén („Embernek nincsen ereje ennyi.”, 127.), s ez az egyenetlen színvonal zavarba hoz. Ahogy zavarba hoz, de már az értelmezés játéka szempontjából pozitív kihívásként az a látszólagos ellentmondás, ami az egymás szeretetére és elfogadására, egymás iránti türelemre és empátiára felszólítás és az örökösön megértő, önfeláldozó, alázatos magatartás elleni lázadás között feszül.

Az áldozathozatal tűnik fel válaszvonalként a szabadság és a kötöttség között, ezt a családon belüli női szerepkörökön keresztül látjuk főleg, nemcsak a férfi társsal való viszonyban, hanem akár abban is, hogy mit ad át anya a lányának (*Füzet, faszor, fény, Anya, Tibetben*) vagy a fiának (*A kazetta*), hogyan látja az unoka a nagymama szerepét annak házasságában (*Öt példázat*), ugyanakkor a saját anyaságra való vágyban is. Mindemellett helyenként a női tapasztalatok olyan zsigerien tömörített jelenetei is előfordulnak, mint az itt is visszaköszönő, Szabó T. Anna előző, *Törésvizsg* című prózakötetéből ismerős mozzanat a homokozóban eltemetett babával (*Kupleráj és amnézia*). A szülői szerep konfliktusosságáról és szabadságkorlátozó voltáról szólva egy férfi

alkotótól, Szilágyi Domokostól is idéz („Nem erre születtem, élet elvtárs, pelenkából mosni a szart – tizenhat éves csodálatosságom nem ezt, nem amazt: mindent akart!”, 29.) – az idézet ideillőségén túl gesztus is lehet a nemek és nemi szerepkörök éles, sztereotip szembeállításának oldására, amely szembeállításoktól nem mentes azért ez a kötet sem. Egyébként a *Határ* egyik legsikerültebb darabja a nemi alapú kategorizálás ellenében és a közös nyelvről szóló *Idegen nyelv* című szöveg, ahol kiderül: „Ennyi bizonyos csak, a határ.” Itt ugyanakkor elérkeztünk a kötet egy másik, lappangóbb kérdéséhez: *Mi a közös?* – kérdi konkrétan a szöveg szubjektuma (másutt is, például a *Felnéz, lenéz* címűben).

A kötet egésze ezt úgy véli kideríteni, hogy az empátia kiindulópontjává az én tapasztalatait teszi: „Nem egymás fájdalmát: a sajátunkét kell először megérteni.” (88.) – azaz megértem a másikat, mert nekem is hasonló a tapasztalatom: én is idegen vagyok, aki Romániából költözött át Magyarországra, de Erdélyben járva is örök idegen vagyok, akárcsak az erdélyi családból származó izraeli író az *Öt példázatban*; az idegenség szinonimájává vált perzsa-ságnak és a perzsa-magyar kapcsolódásoknak is szentel írást (*Nomád perzsa*): „Közös a magányosságunk, közös a vágyakozásunk az

öröme, mégsem értjük meg egymást. Ha a félelmeinkre hallgatunk, bezárjuk magunkat. Ha az agresszióinkra, bezárunk másokat is.” (62.)

Az önségítő vagy motivációs könyvek néhány helyen előtolakodó sablonmondatán kívül („Döntenünk kell, hogy merünk-e nem félni.”, 62.) valódi tételt bíró mondatok is szerepelnek a kötetben. Mások megjegyzései, a saját vagy álmódott, a személyiségbe mélyen beleivódó vagy ellenállást kiváltó mondatokból („Nem veszem fel, és aztán nem teszem le soha töb-

Szabó T. Anna: *Határ*, Magvető Kiadó, Budapest, 2018.

NAGYGÉCI KOVÁCS JÓZSEF ◀

Az azsagonjáró

Sántha Attila: Hogyan menjünk radinába a lérhöz

Sántha Attila legfrissebb kötete, az irodalom- és nyelvtörténeti szempontból egyaránt szenzációnak számító nagy vállalkozás, a *Bühnagyszékely szótár* (az eredeti, 2004-es szótár bővített változata) mellett saját írásait tartalmazó kötettel is jelentkezett nemrég. A *Hogyan menjünk radinába a lérhöz?* verseskötetként létezik a köztudatban, de három próza is szerepel a kötetben.

A könyv versgyűjtemény részének első, nagyobbik felében Sántha az általa vallottaknak megfelelően „székely irodalmat” közöl, hiszen egy évvel ezelőtt egy, az Irodalmi Jelenben megjelent interjúban (kérdőző: Varga Melinda) maga mondja, hogy: „igen, szerintem igenis létezik székely irodalom. Van, aki székely szavakra rájátszva ír, és van olyan prózaíró (gondolok Molnár Vilmosra), aki közmagyar nyelven, de mégis letagadhatatlanul székelyül szólal meg – egyszerűen azért, mert székelyül gondolkodik”. Ezekben a versekben az előbbi változatára találunk példákat, a sok esetben teljes versszakokon keresztül sorakozó, lábjegyzetelt kifejezésekhez valóban szótár kell. (Így jutunk újra el a fentebb már méltatott székely szótárig.) Éppen ezért ezeket a szövegeket olvasóként a lírának kijáró illő tisztelet mellett

kellő türelemmel lehet csak olvasni. A lírikus nyelvteremtő munkája, a költészet emelkedettsége, kívánt varázsa, a hétköznapiba betörő ünneplés egészen új értelmet nyer ezeket a szövegeket olvasva. Az ebből a szempontból egyik legerősebb versszak így hangzik: „*Berdózik két riciskó, / buftiskodik Máriskó. / Aj, az azsagonjáró, / a fuzsitus tepelák, / a nyüsető zelegor, / a hurutó, csupa luszt! / Máris a hiúba felmász, / a sok zakotán zakotál, / bög, vinnyog, az arrán furulyáz!*”¹

A megfajtásokkal együtt sajnos több esetben kissé esetlen, irodalmi szempontból nehezen értékelhető alkotáshoz jutunk. Mindezt megterheli a témaválasztás, mely a nemiség–szülő–gyerek kapcsolat, illetve az alkoholfogyasztás háromszögében helyezhető el – és ezek, legyenek bár akármenynyire is központi témák, primér olvasatban meglehetősen laposak. (A kötet borítóján ráadásul egy logóban a felirat így néz ki: „*pálinka-bicska-művészet*”, akár rájátszás ez, túlzás, akár komoly: egyként modoros.) Ha azonban a székely verseket egyfajta önironikus túlzásokkal teltnek fogjuk fel, jóval tágabb értelmezési mezőre érünk. Véleményem szerint Sántha egy játékot kínál az olvasónak, melyben egyrészt

bé.”, 47.) kiinduló reflexiók mozaikosan rendeződnek egymás után, egyfajta leltárává válnak az egyén tapasztalatainak, ötletfoszlányként megsejtetve akár alaposabb kidolgozásuk lehetőségét is (*Mondatok, Álmodott mondatok*). A többnyire nominális stílus is ezt a leltárszerűséget képviselteti. Forma és tartalom összekapaszkodása révén telíthetők funkcióval az olyan inverziók is, mint pl. a fájdalom kései – kései fájdalom (122.), nyelv teste – testetlen nyelv (123.), a tükröződések („Én vagyok te, és te vagy én.”, 71.), hisz tematikusan is átjárja a kötetet a másikban önmagam és önmagamat a másikban meglátás, az azonosulás és távolítás igénye és szükségesség. Ezzel szemben a nyelv és hangzás bővölete gyakran csapdába is csalhat – valamivel nagyobb precizitás (a gondolatmenetben, az érzelmek azonosításában, kifejezésében – az „Ordít a hiány, mint a gyász.” (108.) jellegű „nagyszavas”, pátoszos megfogalmazások mellőzésével) párosítása a nyelvi invenciózussággal, asszociációkkal nem ment volna a többértelműség rovására, hanem talán a nyers tapasztalatok árnyaltabb s így kevésbé közhelyizű artikulálásának kedvezett

volna, hogy a jó megoldásokat ne oltsa ki a szónoklás kényszeressége – amit egyébként lehet, hogy önironikusan vállalni is próbál a kötet egyik írása: „Hány arcon látni az öngyűlölet hidegét. Az izzó hiányt, a minden örömet szétoldó ürességet, pengéken és tűkön átvezetett, húsba vágó fájdalom térfoglalását, a szesszel és agresszióval levezetett szorongást, frusztrációt. Ennek ellenében folyton szónokolni kell, beszélni, megmutatni. Itt, most, én! Lássatok! A követelő önzés hangja ez: tiszteljenek! Én irányítok, hatalmas vagyok, csodáljatok engem! Mindenki középpontban akar lenni.” (91).

Mindebből az látszik, hogy az én kitárulkozása lehetetlen anélkül a viszonyháló (család, történelem, terek) nélkül, amely egyúttal korlátozza is, ahol a határok hasonlóságainkra és különbözőségeinkre ébresztenek rá. Mivel láthatóan a szigorú racionalizálás határait szétfeszítő érzékelés felé sóvárog ez a szövegvilág („Álomlogika, visszhangbeszéd.”, 136.) – s ebben az irányban is temérdek a potenciál –, lehetne akkor a következő kötet még érzékibb, még irracionálisabb, igazán boszorkány, igazán Artemisz – a kész formulák hátrahagyásával.

Sántha Attila: *Hogyan menjünk radinába a lérhöz?* Csillag István illusztrációjával

1 És itt a szótár is hozzá, igazán egyszerű lesz párosítani a versben szereplőkkel: „*csúnyán verekszik, fékeveszetten játszik, fiatal férfigyermek, húzza az orrát, rakoncátlan, ágak hegyén jár az esze, szeleburdi, ügyetlen, netentők, folyamatosan járkáló, akinek nyű van a seggében, köbög, nedv, padlásra, limlomon, idegesítő hangokat gerjeszt*”.

az abszurdig viszi a nyelvi megfogalmazást (a lábjegyzetelés posztmodern(kedő) gesztusa külön remek, ahogy azzal az érzéssel tölti el az olvasót, hogy lám, a szöveg a megszokott interpretációs technikákkal könnyen emészthető, de a szoros olvasatot eleve lehetetlenné teszi a nyelvi akadály). A témaválasztások is lehetnek önreflexiók, mert ha nem ismernénk a szerzőnek az erdélyi magyar irodalom megújításában játszott szerepét, akkor is gyanús volna, hogy azokat a toposzokat veszi (a vidéki, természetes lét együgyű szépsége és egyebek) és forgatja meg (kevesek által ismert székely szavakban), melyeket meghaladni akar.

A fentiek miatt a verseket semmi esetre sem lehet csak és kizárólag a líra-élmény felől befogadni. Többről, de minimum másról van itt szó. Ez pedig, ez a más, illetve több, minden irodalmi alkotás irodalmi alkotásként való értelmezésének alapfeltétele. Paradoxon lehet, de ezek a székely versek (bármit is jelentsen ez a kifejezés) épp azáltal szemlélhetők irodalomként, hogy nem azok. Ezért biztosan sokan lesznek, akik a talmi jelzővel illetik. Én hitel-esnek gondolom.

Ráadásul ténylegesen előhívja a világ megismerését ambicionáló olvasói reflexeket, példának okáért a kötet második felében közölt fiktív szerző, *Székely Árti* ajánlásában szereplő „péccé” szót is hirtelen elkezdtem keresni egy szótárban. (De idejében kontextusba helyeztem és dekódolni tudtam, hogy a pc-ről, azaz a mindközönségesen számítógépről van szó.) Ilyen haszna is lehet Sántha kötetének, elbizonytalanít az irodalmi világot kellő ismeretét illetően, másfelől nézve pedig megmutatja, hogy milyen gazdagság van az eddig nem ismertekben.

A kötet másik erőssége a humor, legyen az nyelvi, vagy épp (vers)helyzetkomikum. „*Hazánk ha egy ha van, / vagy annyi sincs, / termékeny égi nő, / ki felnevelt és eltaszít, / és kis zigóták vagyunk mi / (álmod, vágyad hogyha van), / mely nagyra nő, ha célba ér.*” – ez a versrészlet mintha feleselne Parti Nagy közismert soraival („hazám, hazám te min-/de nem”). Más helyütt is párbeszédbe kerülnek például az ilyen mondatok, mint: *Virradhat a hajnalhasad*. Mindesetre sok kortárs szöveg interakcióba hozható, még akkor is, ha a fiktív szerző ajánlása három irodalmi személyiségnek (Kálmán C. György, Pomogáts Béla és Göncz Árpád) szól csupán.

Sántha ebben a ciklusban a dilettáns szerző és életműve minden fontos sztereotípiáját megírja, a nagynevű pályatársaknak szóló ajánlástól a kötetkiadásig. Nehézséget kizárólag az okoz, amikor egy-egy tréfa kedvéért mértéket téveszt a szerző. Erőltetett például a versek felirata. Az „*írta Székely Árti verse*” minden közölt klancióánál szerepel, elég lett volna egyszer, mert egyszer vicces (még ha nagyon régi, elcsépett tréfa is), többször modoros, mindannyiszor: felesleges, kínos. Összességében azonban feledtetni tudja ezt és a hasonlókat mindaz, ami a szövegeket működteti: Sántha derűje, ami az irodalmat a kellő mélység és tragikum mellett működővé és olvasóbaráttá teszi. (Még ha nem is szalad az olvasó, hogy pénzt adjon a szerzőnek, ahogy azt a már említett interjúban idézi Molnár Vilmostól Sántha: „*az olvasó ájuljon el a műtől, érezze úgy, hogy azt már nem lehet kibírni, s a gyönyörtől küldje el pénzét az olvasónak.*”) Hogy székely szóval (bármit is jelentsen ez) jellemezzem a szerzőt: egy igazi azsagonjáró, aki azsagonjáró irodalmat művel.

Ha a székely irodalom nem nyelvhasználat, sokkal inkább gondolkodásmód kérdése, akkor ehhez illusztrációként a kötet három prózai írását, a könyv végén közölt szövegeket érdemes megemlíteni.

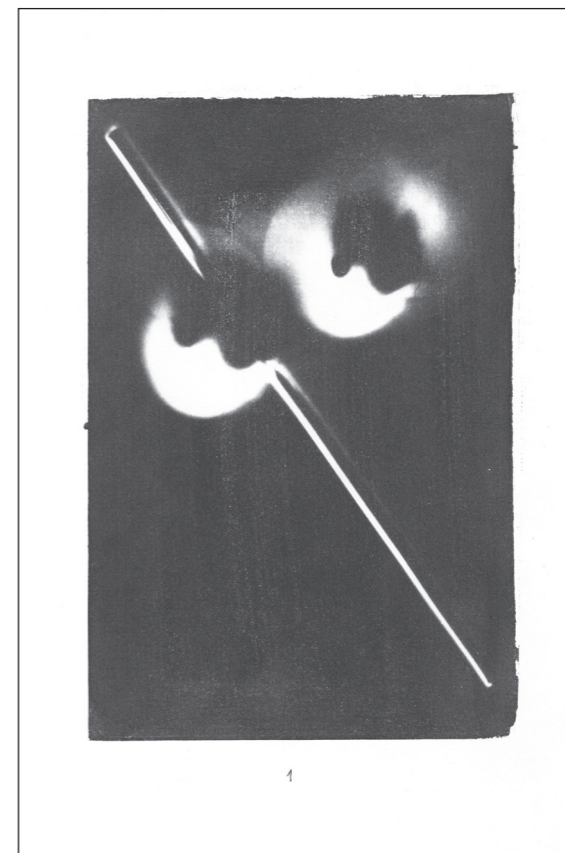
Az első két írás klasszikus Sántha-szöveg, precízen adagolt fanyar humor és harsány tréfa keveréke. A murányi kutya alcíme szerint székely nyelvészeti detektívtörténet és valóban az, egy leszármazási történet és egy azonosítatlan mondás (a Murányba való kutya hasmenéses szokásai, mint jelző és határozó) kerül megvizsgálásra. A megoldás (miért pont ez a fokmérő, sőt, egyenesen hasmenés-skála) nagyon meglepő választ nyer az olvasó. A laktózintoleranciát mint kifejezést itt szerepeltetni önmagában is humoros, hiszen teljesen idegen attól a nyelvi közegtől, amiben íródik és szól a szöveg. Amikor ilyen jellegű meghökkentésekkel operál, a legjobb formában van a könyv. Ugyanez igaz a másik humoros tárca-novellára, a kötet legerősebb nyitómondatát hozó *A csodálatos bizgettyű* címűre: „*Az utóbbi időben hál'istennek kifejlődött az ún. „székely reklám”, ami annyiból áll, hogy autentikus székely legények autentikus székely élet-helyzetben, autentikus székely akcentusban a világ dolgaira reflektálnak.*” Így kezd Sántha, s az öni-rónia most kollektív módú, hiszen az autenti-

kusság önmagában is komikus, tulajdonképpen nem csak a szöveget, de akár magát az egész kötetet is képes volna zárójelbe tenni.

Távol áll tőlem, hogy a szerkesztőként is kiváló szerzőnek tanácsot adjak, de ha ez a novella a kötet elején lenne olvasható, számomra sokkal könnyebb lett volna a könyv nagyobb részét kitevő álszékely álversek befogadása. Így ez a szöveg egy fél zárójel, nyitva hagyva a már sorolt értelmezési kérdéseket.

A kötetzáró írás egy cseppet sem tréfás, inkább egy másik Sánta, Ferenc novelláinak hangulatát idézi. A halottak napi elmélkedés nem ítélt, csak számba vesz: sorsokat, életeket, egy közösséget, nyilván a szerző szűkebb és tágabb családját. Pár sorban is tisztán artikulálja a múlt tragédiáit (regénynyi keserűség van például ebben az egy mondatban: „*dédszüleim, Rákosi Zsigmond és Lukács Mária sírján két olyan személy neve is szerepel, akik nincsenek ide temetve: Dénes és János fiaiké, az első meghalt az első, a*

második a második világháborúban.” Félelmetes képet fest, szintén csak pár mondattal, de tökéletesen a várható jövőről. A meglehetősen vegyes kötet így kerek, egész, a záró szöveggel húzza alá nem csak a szövegek létrejöttének és közlésének fontosságát, de Sántha írásművészetének kiemelkedő voltát is. Ez utóbbin az sem ronthat, hogy a kötet – Csillag István által remekül illusztrált lapjain – az első oldalon – marketingötletként is gyenge – figyelmeztetés olvasható: „*Ne várja meg, míg megbicskásszák őket! Olvasson élő székely írókat!*” Kár érte, mert többről van itt szó. Élő (akármilyen) írók ugyanis nem azért olvasunk, mert...és itt számtalan, az irodalmi közbeszédben használatos kifejezés sorakozhat a „ehhez és ehhez a csoportosuláshoz tartozik”-tól a „fontosak neki a társadalmi problémák”-on át a „xy rokona/ismerőse”-ig és tovább. Hanem mert jól és jót ír. Minden más a mű körüli művieskedés. Sántha Attila esetében nincs erre semmi szükség.

Vékás Magdolna: *Az üveg dicsérete I.* (1995)

► B. KISS MÁTYÁS

Rendszerűjra

Dragomán György: Rendszerűjra

Az elmúlt évek egyik izgalmasabb irodalmi fejleménye a tárcanovella betörése az online térbe. Miközben a nyomtatott lapok már régóta a neten is közzéteszik a náluk megjelent szépirodalmi írásokat, újabban egyes nagyobb hírportálok is megnyitották saját tárcarovatukat. Korai lenne még arra rákérdezni, hogy az internetes közeg okoz-e valamilyen formai-tematikai módosulást ebben az alapvetően a nyomtatott sajtó kereteihez kötött műfajban. Az viszont már most kijelenthető, hogy Dragomán György volt az egyik legelső magyar szerző, aki elkezdett rendszeresen közölni online felületre szánt tárcákat: írásai már két éve folyamatosan jelennek meg a Qubiton. Legújabb, *Rendszerűjra* című novelláskötetében számos olyan darab szerepel, melyet elsőként itt közölt, de a szerkesztői merítés ennél bővebb, a fülszöveg szerint a könyv tizenöt év munkájából állt össze (sajnos az online megjelenésekhez készült illusztrációk nem fértek bele a könyvbe, ám ennek érthető technikai és kompozicionális okai voltak).

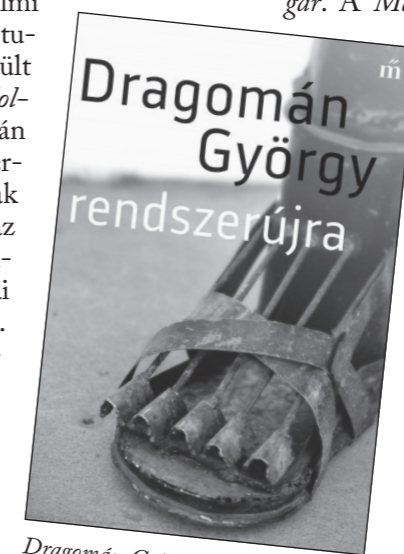
Dragomán György előző novelláskötete, a 2015-ös *Oroszlánkórus* szintén tartalmazott tárcákat, ám a mostani könyvben sokkal hangsúlyosabb e rövidprózai forma jelenléte. A *Rendszerűjra* csak néhány hosszabb novellát tartalmaz, melyek egy része mozaikos szerkezetű, s így önálló tárcákból összeálló ciklusként is olvasható. A kötet körülbelül harmadát adja a már említett sci-fi sorozat, melyben a rövid, technikás szövegek több szálon összefűződő tematikus sorokba rendeződnek. Talán ebből is fakad, hogy a *Rendszerűjra* összességében koherensebb, feszesebb szerkezetű, mint az *Oroszlánkórus*. A két kötet között tematikus kapcsolat is kiépül: a *Rendszerűjra* első novellája, a *Menedék az Oroszlánkórus* nyitó darab-

jának (*Vasvönő*) cselekményszálát fűzi tovább. A szerző egyik elejtett megjegyzéséből (a *Marie Claire* számára adott interjúból) kiderül, hogy a nyitó novellákban szereplő fekete hegedűs karaktere köré egy egész ciklust épített. Egyelőre nyitott a kérdés, hogy várható-e folytatás a következő novelláskötetben, de annyi bizonyos, hogy a köteteken átívelő ciklus megalkotása elegáns és ötletes szerkesztői gesztus.

A *Rendszerűjra* a *Szabadulástörténetek* alcímet kapta. Problémásnak látom, hogy ez a paratextus túlságosan homogenizálja a lehetséges értelmezéseket, miközben az olvasót megnyugtató, habos-babos happy endet ígér. Az alcím által mozgósított asszociációs mező jól kiterjeszthető a kötet egyik visszatérő motívumára, a börtönre (és az onnan való szabadulás lehetőségeire), akárcsak a disztópikus tárcák töredékes világaira, melyekben minden polgár rab. Egyes szövegek a transzhumán tematikával operálnak, a *Sztáziszekvencia* például a testből való szabadulás lehetőségét villantja fel (bár ez a szöveg szerintem a kötet kevésbé erős darabjai közé tartozik). A diktatórikus vagy börtönvilág köré szerveződő szövegek terében gyakran csak a halál hozhatja el a szabadulást. Erre a kötet címadó novellája a legjobb példa, melynek főhőse kiugrik az ablakon, hogy így meneküljön meg a „hazafipontok” gyűjtésére épülő digitális diktatúrából. Az alapötlet a kínai állam társadalmi kreditrendszerét idézi, miközben a szöveg el is távolítja magát a túlságosan konkretizáló, lokalizálhatóan referenciális olvasattól (hasonló megoldások már *A fehér királyban* is szerepeltek). A jó félszáz novella között azonban számos olyan is akad, melyek még metaforikus vagy allegorikus módon sem – vagy csak igen nehezen – olvashatók szabadulástörténetként (például: *Ezüst*; *Első*; *Mes-*

terség; *Sportkomplexum*; *Rakéta*; *Az ikrek*; *Teve*; *Herceg*; *A padlás*; *Állomás*).

A Qubiton ma is futó sorozatból válogatott sci-fi tárcák sorozatának tematikájához jól illeszkednek az itt-ott felbukkanó transzhumán elemek. Rengeteg izgalmas ötlet bomlik ki a test és a technológia lehetséges kapcsolatáról. A *Kavicsok* és a *Kosár* szereplői például bérbe adják agyuk egy részét idős, Alzheimer-kórban szenvedő emberek számára, testük egy darabja így egy másik ember emlékezetének médiumaként szolgál. A sci-fi sorozat legerősebb darabjának a *Cigiszünet* című tartom, mely szintén az emberi agy és a számítógép összekötésének alapötletére épül. A rabság és szabadulás ketőssége itt is belejátszik az olvasatba, hiszen a digitalitás életvilágba való betörése újfajta függőséget, a technológiának és tudomány-nak való kiszolgáltatottságot eredményez. Ez a gondolat egyáltalán nem új, Heidegger már a '60-as években arról beszélt, hogy az ember világvonatközöségei és társadalmi egzisztenciája a kibernetikai tudomány fennhatósága alá került (*A művészet eredete és a gondolkodás rendeltetése*). Dragomán sci-fi sorozatára ez teljes mértékben áll, sőt, itt már nemcsak a társadalom szervezettsége, az ember világértelmezése és világtérképezése, hanem biológiai léte is a technológia függvénye. Heidegger szerint a futurológia pusztán a „meghosszabbított jelent” kutatja: azt, ami a jelenből kiindulva és a jelen számára kiszámíthatónak tűnik. A német filozófus futurológiakritikája persze leginkább az emberi gondolkodás jelenbe zártságára vonatkozik, ám ez a gondolat Dragomán novelláinak olvasásához is kulcsot ad: gyakran olyan technológiákról van szó, melyek már az általunk ismert világban gyökeret vertek. Az ötleteket olyan, már jelenlévő újdonságok adják, mint az önvezető autó, az összejtkezelés vagy a mesterséges intelligencia. A *Valhalla* például a számítógépes játékok karikatúrájaként olvasható. A különböző high-tech nevek sorolása azonban gyakran csak pusztán díszletezésként szolgál.

Dragomán György: *Rendszerűjra* – Magvető, Budapest, 2018

A szövegeket önmagukban tekintve még nem lenne sok ez a technika, ám az olvasói tapasztalat átalakul a kötetbe rendezett megjelenéssel: nem ugyanolyan egy-egy tárcával találkozni az újságban (vagy a neten), mint folyamatosan, egymás után olvasni őket. Ebből adódik az is, hogy a novellákat sorozatban olvasva a frappáns zárlatok és csattanók egy idő után hatásvadásként tűnhetnek föl.

A tárcakötet olvasásának másik sajátossága, hogy nehezebb súlyozni a szövegek között, hiszen körülbelül ötven novellából kell kiemelni az erősebb és gyengébb darabokat. Különösen erős szerintem *A fehér király* világához közel álló *Puskák vagy galambok*, és az alternatív történelmet építő *Foxtrott*. Szintén sikerült szöveg *A pusztítás* könyvének hangulatára emlékeztető *Vér*. Az *Odüsszeia* Kirké-epizódját parafrázáló *Éhség* is a kötet legfrappánsabb írásaihoz sorolható, hasonlóan jó az Antigoné-történetet csernobili motívumokkal összekapcsoló *Hangár*. A *Máglya* narrációs technikáját fel-

idéző *Csendkirály* viszont a kevésbé hatásos darabok közé tartozik, ahogy az előnyelv elemeit komikusan, de hiteltelenül túlrázzoló *Vanessza faterja* is, melyben a komikum egyik megteremtője a *tesó* szó folyamatos, mondatonkénti ismétlődése. A kötetet lezáró *Borbála lányait* szintén a kötet egyik gyengébb darabjának tartom, már csak azért is, mert erotikus elemei gyakran csúsznak át a giccszhatáron.

Fontos kiemelni, hogy a *Rendszerűjra* rövidprózáiban mennyire erős Bodor Ádám hatása. A Bodor-párhuzamok már a harmadik novellában (*Lo-*

kátorállomás) elkezdődnek, hogy aztán újra és újra előbukkanjanak a későbbi darabokban (*Gát*; *Foxtrott*; *Medvezsír*; *A látogató*; *Állomás*). *Az ikrek* című tárca – szintén nagyon erős darab! – minimalista prózanyelve is párhuzamba állítható Bodor megoldásaival. Az említett szövegek közül a legötletesebb, legfrappánsabb a Bodor-hatásokat a disztópikus sci-fi elemeivel összekötő *Medvezsír*. Dragomán ebben az

Hideg bűnök

Székely Csaba: *Idegenek*

Székely Csaba megkerülhetetlen drámaírója az utóbbi két évtizednek, nem szorul sem bemutatásra, sem méltatásra, és ezt csak alátámasztja az a tény, hogy az *Idegenek* című drámakötete lett a Selinunte Kiadó Kortárs drámaírók-sorozatának nyitódarabja, rögzítve a szövegeket az irodalom számára, illetve felkínálva a további előadásokhoz.

Valamennyi darabja minőséget képvisel, a *Bányavidék-trilógia* kivételével minden darab kamara- vagy lakásszínházban is előadható, sok teret, levegőt enged a rendezőknek, csak felvázolja a környezetet, és az utóbbi évek előadásait tekintve a lendületesebb társulatok igénylik is ezt a szabad kezét. Székely Csaba örkényi szövegei keservesek és nevetetőek (amilyen a diktatúrában felnőtt gyerekeké szokott lenni, mondom inkább keservesen, mint nevetve). Csakhogy Örkény, legalábbis az írásai tükrében, őszintén tudott mulatni a Kádár-korszakon és mindazon, amit korábban átélni kényszerült, ám Székely Csaba valamennyi drámáján átsüt valami mozdíthatatlan borúlátás. Ugyancsak elmondható a darabokról, hogy a szerző a jelenkori társadalmat vizsgálja, különösen érdekli a romániai forradalom előtti viszonyok mai állapotokba fordulása: az elszámolás (hiánya), a lelkiismeret (hiánya), és az általa ábrázolt, sokszor meddő kapcsolatokban az elnyomók és elnyomottak nemzedékét a mai naiv, néha az autizmusig egyszerű fiatal generáció ellenpontozza. A kötet olvasása során többször azt kérdeztem magamtól, vajon a magyarországi vagy a romániai közéletet, társadalmat és politikát érzem ki inkább a darabokból, végül arra jutottam, hogy hol itt, hol ott történnek ezek a szövegek, és az irodalmi arisztokráciának talán nincs is szüksége arra, hogy egy földrajzi helyhez cövekeljünk.

A *Szeretik a banánt, elvtársak?* Székely Csaba 2009-es darabja, amely elnyerte a BBC rádiójáték-pályázatának Legjobb európai dráma-díját, s ezzel a szerző egycsapásra az érdeklődés középpontjába került. (Néha úgy viselkedünk, mintha a magyar irodalomnak külső kontrollra lenne szüksége ahhoz, hogy jóváhagyassa magát.) A kötet a végső, 2013-as monodrámaváltozat szövegét közli.

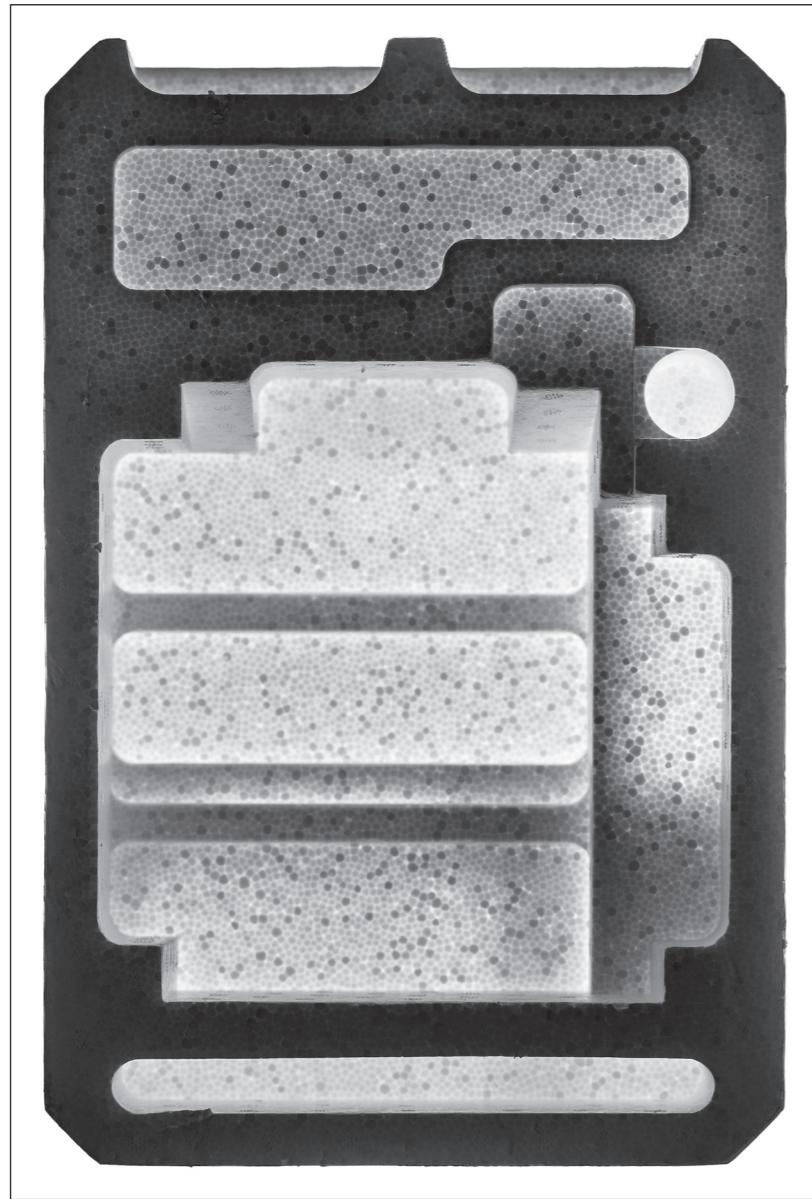
Nem tudjuk, hol játszódik a darab, de nem is lényeges: a fiú egy padon ül, ami lehet egy parkban, vagy – mivel a darab végén kiderül, kivándorolni készül – egy angol elmeegógyintézetben. A monodrámá izgalmas vonása, hogy epikusán is olvasható, ahogyan Erlend Loe *Vegyesbolti csendes napok* című regényéből, itt is kimaradhatna minden a szereplők szavain kívül. Szinte utasítások nélkül rajzolja meg a Ceausescu-éra silány tárgyi kultúráját, a Nyugat felől nézve apró-cseprő előnyökért (panel-lakásért, szolgálati autóért, banánért) folytatott küzdelmet, illetve minden túlzás nélkül: a létharcot, amelyekben hősei nap mint nap élnek, bár némelyikük annyira együgyű, hogy nem jut el a tudatáig. Érdekes kettősség ez Székely Csaba világában: nagy igazságokat mondanak ki a darabok naiv szereplői, a fiú úgy harcol az apa ellen, hogy a cselekedeteit ösztöneitől üzve hajtja végre.

Az első mondat erőteljes felütés: „Az egyetlen dolog, ami gyerekkoromban idegesített, az volt, hogy a bátyám folyton meg akart ölni.” Atomjaira esett családod látunk: mindenki a saját szobájában tartózkodik, a nagyobbik fiú öli a kutyát, anyuka sír a hálószobában (vajon miért?), apuka a család és a lakás középpontjában, a nappaliban terrorizálja a hozzátartozóit. A kamrában (mint mini-Duna-deltában) eltűnik az első bejárónő, sorban a családtagok, és a

esetben is egyszerre aktualizál és fikcionalizál: felvillantja egy lehetséges referenciális olvasat lehetőségét, majd el is távolít tőle. Ebben az esetben ezt az EU határán átszökni próbáló menekültek megnevezésével éri el, melyet egy hangsúlyozottan fiktív keretbe helyez, a határon járőröző, brüsszeli pénzből vásárolt drónok és robotkutyák (!) említésével. A kötet egy másik csúcspontját jelentő *Rabság* című novella szövevényes börtönvilága egyszerre idézi fel

Kafka *A fegyencgyarmaton* című elbeszélését és a Borges-novellák megoldásait (kevésbé erős Kafka-hommage az *Átváltozás*).

A *Rendszerújra* legnagyobb erőssége, hogy – a gyengébb novellákkal együtt is – képes impozáns egészsként hatni, szerencsére a sci-fi ciklus sem záródik önmagába, a novellák között organikus, szerteágazó kapcsolatrendszer alakul ki, mely a kötetben végig kitapintható.

Czigány Ákos: *Tárgy 20–21* (2011)

mellékszereplőként felbukkanó (tulajdonképpen csak elmesélt) alakok is megfélemlítésben élnek, vagy besűgökké válnak. A román aszimulációs folyamatban valahol megakadt apa eltorzítja a családját, környezetét, Róbertben, a fiúban pedig nincs annyi rugalmasság, hogy a forradalom után megváltozott társadalomra reagálni tudjon. Apa elvtárs – mint a mindenkori elnyomó rendszerek kis- vagy nagystílű játékosai – az új rendszerben is hivatást érezne a nép vezetésére, s természetesen igényt tartana arra, hogy fenn tarthassa kiváltságos helyzetét, szemfényvesztésbe kezd, hogy úgy tüntesse fel magát, mint a korábbi rendszer áldozatát, pusztulása szükségszerű, ám a fiú már túl sok időt töltött vele ahhoz, hogy életképes legyen.

A *Semmit se bánok* című darabot a Gyulai Várszínház közönségének volt szerencséje láthatni a nyáron, felolvasószínházi előadásban. A címről esetleg Edit Piaf jut az eszünkbe, de szerencsére szó sincs könnyedségről, sem sanzónokról. Székely Csabának szeme van a hideg bűnökhöz: egy korábbi Securitate-ezredes él visszavonultan, nyugdíjasként, mígnem a titkosszolgálat utánanyúl, új feladattal látják el, különben felfedik szörnyű tetteit, az igazságszolgáltatás kezére adják, odavetik a szenzációhajhász újságíróknak és a népharagnak. Mindkét korszakot megismerjük az egykori főtitst és korábbi beosztottja beszélgetéséből: a mostani életet (kislányokat balettórára vinni) kontra papok verését homokszákkal. „Most kínzóisteknek hívnak minket, pedig mi hazafiak voltunk” – mondja Dominik az őt felkereső utódjának, lelkiismerete nemrég csak annyiban szólalt meg, hogy nem tart igényt a kiemelt nyugdíjra, de az is lehet, hogy csak a feltűnést akarta elkerülni. A feleségét halálba taszító, lányától meggyűlölt gyilkos a szemünk láttára kezdi átértékelni az életét, többször is meghasonlik önmagával, végül rettenetes bűneit az egyetlen módon teszi jóvá: azzal, amihez ért, és az olvasó (néző) ezt

Székely Csaba: *Idegenek* – Selinunte Kiadó, Budapest, 2017

a tettét helyénvalónak, az egyetlen jó megoldásnak érzi. A végkifejlet kérdőjelet tesz a cím mögé. Ezt és a kötetet nyitó drámát érzem a könyv két mesterdarabjának.

Az *Idegenek* cím egzisztencializmust sugall, ám sokkal inkább abszurdba hull a három rövid történet. Alcímként ezt olvashatjuk: politikai gyerekdarabok – a jelzős szerkezet tagjai között jókora ellentmondás feszül, és ha a pillanat töredékéig meg is fordul az olvasó fejében, hogy gyerekek is előadhatják, az első néhány oldal után el fogja vetni a lehetőséget. Játsszódhatnak bár a történetek óvodában, a Marson, vagy állatok között, mégis érthető, görbe tükröt tartó, könnyen értelmezhető kis darabok ezek, az ismételt mondatok nem annyira feszítik a drámákat, nem adnak annyi feladatot a befogadónak, mint az első két dráma vagy az utána következő *Bányavidék-trilógia*, amely Székely Csaba legismertebb műveként számos elismerésben részesült, illetve mind Magyarországon, mind a szerző hazájában látni lehetett, román nyelven is. A színházba járó közönség bizonyára látta, sőt talán olvasta is már, számos kritika is született róluk.

Az *Öröm és boldogság* kissé olyan, mint egy oktató szándékú, érzékenyítő anyag a homoszexualitás elfogadásáért. A didaktikát a fanyar humor és az idősíkok változtatása feledteti, a szálakat mesterien szövi a szerző, mozgalmas, jól előadható darab született. Érdemes olvasni (is), mert több szövegváltozatot ad annak megfelelően, hogyan reagál a közönség az egyik szereplő kérdéseire, így olyan előadás születet, amely párbeszédet képes folytatni a befogadókkal. Remélhetőleg fiatal(os), nyitott szívű előadókra, közönségre talál.

A talányos című *Homokszörny* témája a szerelem: csalásaink, megcsalásaink összefonódása. Bár a darab igényli a cím magyarázatát, a szövegtestből szinte kiszakad az (ál?)arab mese, amelynek a kerettörténete

(a fiát váró, de háttérbe szorított anya és az apa hiánya) feldolgozatlan szál marad. A figurák testetlenek, de nem is kell jellemeket várnunk, elég, hogy cselekedeteiken, kommunikációra képtelen mondataikon keresz-

tül megismerjük – ha nem is a szereplőket – a helyzeteket.

A szerző munkásságát, a darabok befogadását is felvázolja a függelék, amely a darabok színre vitelét rögzíti.

Herczeg Eszter: 1/1953 (2015)

Maradunk a Földön

Egressy Zoltán: *Hold on – A Déli Szél Balladája*

Mondhatnám, hogy Egressy Zoltán regénye tipikus sci-fi, de nem vagyok otthon a science-fictionben, még a klasszikus *Dűne*-sorozatot sem olvastam, nemhogy Arthur Charles Clarkot, aki a regény állandó hivatkozási pontja. Igaz, az *Úrodüsszeia* Kubrick rendezésében számomra etalon, amiről ugyanolyan nehéz másokkal beszélgetnem, ahogy a főhős, Laád Szabolcs számára is. De ez más lapra tartozik. Bár annyiban talán mégis ide, hogy e hiányosságaim miatt igyekeztem inkább a történetre és az írói megoldásokra koncentrálni az olvasás során.

A regény a Holdon „születik”, Laád Szabolcs kutató ugyanis életének egy fordulópontján felköltözik oda, részben, hogy élete szerelmének, Apáti Annának az emlékéitől szabaduljon, részben pedig kiégettsége miatt. Itt kísérletezik a biorobotok létrehozásával, ami – itt spoiler következik – sikerül is neki. A 2040-es években járunk, az emléktörlések, a telinfo és a cukorbetegség megszüntetésének korában. A halogéntechnika, a repülő kocsik, az épületnyomatás egészen előrehaladott stádiumban van. Magyarország az alkotmányos monarchia korát éli (itt nem nehéz némi aktuálpolitikával kapcsolatos kritikát felfedezni), amikor már mindenkibe chipet ültetnek, látszólag a közbiztonság érdekében. Mindközben a Hold kutatócsoportokkal népesül be, akik hatalmas búrák alatt élnek, és a holdkőzetekkel végeznek kísérleteket. E mögött a

hátter mögött bontakozik ki egy élettörténet, két szakaszban: egy szerelmi szál és a biorobotokkal kapcsolatos kutatás és felfedezés története.

A sztori és az ötlet jó. A fejezetek felütései és zárásai felkeltették az érdeklődésemet, és vittek magukkal. Viszont végig az volt az érzésem, hogy az írásmű hullámszerű. Először is, a 33. fejezettől mintha átlépnénk egy másik regénybe, elhagyjuk a szerelmi történetet, és ha nem kapcsolódik bele ismét az Apáti Anna-szál, a szöveg második fele független történetként, egy Robison Crusoe-szerű túlélés-kalandként is olvasható lenne (erre egyébként maga a regény is utal). Több irodalmi vagy zenei motívum bukkan fel a regényben, Pisában Keats, Byron és Shelley, ez utóbbi életének részeit hologram-bemutatón keresztül látja a főhős. Liverpoolban a The

Beatles és első dobosuk jelenik meg, de Bach és Beethoven zenéje is előkerül, sőt, bibliai utalásokkal is találkozunk. Ezek hozzátesznek ugyan valamit a történethez, mégsem éreztem azt, hogy mélyen beépüljenek az eseményekbe, és alapvetően meghatározzák vagy megalapozzák az eseményeket. Miért a hosszú hologramos jelenet például Shelley megmaradt szívével, majd az aztán kitörő zokogás? Értem, nem akar pszichologizálni a regény, és ezt örömmel vettem, de ez kicsit gyengíti a mélyszerkezetet.

Egressy Zoltán: *Hold on – A Déli Szél Balladája* – Jelenkor, Budapest, 2019

Csöppet több filozófiát is elviselt volna a történet, főleg a felvetett problémák komolyságának fényében. Például miért van jelentősége annak, hogy a főszereplő őse, Dr. Laád Bulcsú azt mondja: „porból lettünk, porrá leszünk”? Nyilván a biorobotokkal végzett kísérlet és az abban elért áttörés miatt. Az ember megistenülésének és ebből következő nyomorának kérdése azonban csak nagyon szőrmentén kerül elő. Talán igazából Szabolcs búcsúüzenetében, amely elég erősen sikerült, de szerintem nem elég mélyre. És hát sajnos megint spoilerem kell: miért fordulnak egymás ellen a biorobotok? Igazából egyetlen oldal foglalkozik a problémával. Kár, hogy egy igazán izgalmas kérdés úgy vetődött fel, hogy nem kaptunk rá választ. A végső találkozás azonban kárpotolt: a könyv utolsó néhány lapja, ahol a szerelem és a semmi találkozik. Méltó kifutás.

Ez azonban összességében nem csökkentette a hiányérzetem, és ezen az újraolvasás sem segített. Egyfelől amiatt, mert érzésem szerint a szerző Arthur Charles Clarkot álmodja papírra, nem önmagát. Emellett a tudományos részek kicsit Wikipédia-ízűek lettek, valahogy idegenek maradtak, ahogy a lázárzsigák (a biorobotok) enciklopédikus megnyilvánulásai a velük folytatott beszélgetésekben. Nyelvileg sem találtam a regényt igazán összeszedettnek, azt éreztem, a nyelv itt nem *igazán* szólal meg.

A zavaró megoldások ellenére Egressy Zoltán regénye olvasmányos és élvezhető. Kiszakít, elröpít. A Holdra kalauzol, szerelembe, egy hatalmas áttörés történetébe. Mindenesetre én az olvasás után úgy döntöttem, inkább a Földön maradnék.

Kudász Gábor Arion: *XLVII. Feltéglá / Solymár, Magyarország (2014–2016)*

Az előző számunk tartalmából

Farkas Wellmann Éva, Szálinger Balázs, Vörös István, Szondy György, Halmai Tamás, Nagy Zsuka, Becsy András, Bornai Tibor, Oláh András versei

Darvasi László drámája

Szilasi László, Tóth Erzsébet, Kötter Tamás prózája

Kollár Árpád verse, Halász Bálint prózája a *Papírhajó* rovatban (gyermekirodalom)

Balogh Gyula, Herczeg Ákos, Szakolczay Lajos irodalomtörténeti tanulmányai

Almási Tibor képzőművészeti-, Beretvás Gábor színházi tanulmánya

Kritikák Szálinger Balázs, Bánki Éva, Shrek Tímea, Oláh András köteteiről és Radnóti Miklós levelezéséről

Bárka

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI FOLYÓIRAT

Megjelenik kéthavonta. Kiadja a Békéscsabai Jókai Színház

Felelős kiadó: Serégi Zoltán igazgató. Szerkesztőség: 5600 Békéscsaba, Andrásy út 1–3.

Telefon: 66/519-558, Fax: 66/519-560, E-mail: barkaszerk@barkaonline.hu; Internet: <http://www.barkaonline.hu>

Szerkesztőségi fogadóórák: hétfőn 14.00–16.00 óráig.

A lapot tervezte: Lonovics László

Alapította: Cs. Tóth János (a Tevan Kiadó igazgatója) és Kántor Zsolt (főszerkesztő) 1993-ban

HU ISSN 1217 3053

Nyomdai kivitelezés: Kolorprint Kft., Békéscsaba

Megrendelhető a szerkesztőségben. Előfizetési díj: 1 évre 3000 Ft.

Terjeszti a LAPKER Zrt.

Kéziratokat nem őrzünk meg, de minden felbélyegzett válaszborítékkal ellátott küldeményt megválaszolunk.